

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

IHMISARVOINEN NUORUUS

NUORISOBAROMETRI 2014

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

IHMISARVOINEN NUORUUS

NUORISOBAROMETRI 2014

Sami Myllyniemi (toim.)
Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Nuorisoasiain neuvottelukunta
Nuorisotutkimusverkosto

Ulkoasun suunnittelu: Sole Lähti
Kansi: Amanda Vähämäki
Kuvituskuvat artikkelit-osiossa: Lissu Lehtimäki
Taitto: Ari Korhonen
Kustannustoimitus: Vappu Helmisaari
Tiivistelmän käännökset: Audipek Käännös- ja konsultointitoimisto – Audipek Translation Agency

© Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN 978-952-5994-75-9 (nid.)
ISBN 978-952-5994-76-6 (PDF)

Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisu ISSN 1455-268X (painettu), nro 51
Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisu ISSN 2341-5568 (verkkojulkaisu), nro 51
Julkaisu (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 159, Kenttä
Verkkojulkaisu (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 83

Paino: Juvenes Print 2015

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
<i>Sami Myllyniemi</i>	
TILASTO-OSIO	11
KYSELYN TOTEUTUS JA SEN TAUSTAMUUTTUJAT	13
KOHDERYHMÄ, OTOS JA TIEDONKERUUN KULKU	13
KÄSITTEITÄ JA TAUSTAMUUTTUJIA	13
MAAHANMUUTTAJAT JA MAAHANMUUTTAJASUKUPOLVET	21
KULTTUURISET JA KANSALLISET ITSEMÄÄRITTELYT	22
VÄHEMMISTÖKOKEMUKSET	25
SYRJINTÄ JA SYRJÄYTYMINEN	29
MIKÄ KOETAAN SYRJINNÄKSI	29
NUORIIN KOHDISTUVA SYRJINTÄ	32
SYRJINNÄN SAAMAT MUODOT	34
OMAT SYRJINTÄKOKEMUKSET	35
SYRJINNÄN SYYT	38
SYRJINNÄN PAIKAT	41
TEKIJÄT	44
SYRJINTÄÄN PUUTTUMINEN	45
SYRJINNÄN LUONNE JA SEURAUKSET	46
YHDENVERTAISUUSASENTEITA	47
SYRJÄYTYMISEN SYYT	49
LUOTTAMUS JA HYVINVOINTIVALTIO	53
SOSIAALINEN LUOTTAMUS	53
LUOTTAMUS ERI IHMISRYHMIIN	55
HYVINVOINTIVALTIO JA PERUSTURVA	56
EPÄVARMUUS JA TURVATTOMUUS	60
USKO OMIIN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIIN	64
TULEVAISUUDENUSKO	65
YHTEISÖLLISYYDET	67
KAVEREIDEN TAPAAMINEN	67
YSTÄVIEN MÄÄRÄ	69
NETTI- JA PUHELINKONTAKTIT	71
ERILAISUUS LÄHIPIIRISSÄ	73
TIIVIIT YSTÄVÄPORUKAT	75
NUORTEN TYYLIT JA ALAKULTTUURIT	76
VAIKUTTAMINEN JA YHTEISKUNNALLISET ARVOT	77
ÄÄNESTÄMINEN	77
JÄRJESTÖVAIKUTTAMINEN	79
MAAHANMUUTTO JA RASISMI	80
AATTEELLISET ARVOULOTTUVUUDET	82

TYTYTYVÄISYYS	91
TYTYTYVÄISYYS TALOUDELLISEEN TILANTEESEEN	92
TYTYTYVÄISYYS FYYSISEEN KUNTOON	95
TYTYTYVÄISYYS VAPAA-AIKAAN	95
TYTYTYVÄISYYS ULKONÄKÖÖN	96
TYTYTYVÄISYYS TERVEYTEEN	96
TYTYTYVÄISYYS IHMISSUHTEISIIN	99
TYTYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN YLEENSÄ	101
 VIITTEET	 103
LÄHTEET	117
 ARTIKKELIT	 125
<i>Antti Kivijärvi & Jussi Ronkainen</i> SYRJINNÄSTÄ VAPAITA ALUEITA? ETNISYYS JA SYRJINTÄ NUORTEN TILAKOKEMUKSINA	127
<i>Veronika Honkasalo & Aija Salo</i> SATEENKAARINUORTEN VAPAA-AIKA JA YHDENVERTAISUUS	143
<i>Päivi Harinen</i> KILOMETRIEN ERISTÄMÄT? NUORTEN ARKEA SYRJÄKYLÄKONTEKSTISSA	153
<i>Hannu Lahtinen, Hanna Wass & Reijo Sund</i> TERVEYDEN VAIKUTUS NUORTEN VAALIOSALLISTUMISEEN JA NÄKEMYKSIIN PERUSTURVASTA	171
<i>Panu Artemjeff</i> SYRJINTÄ JA VÄESTÖRYHMIEN VÄLISET SUHTEET NUORTEN KOKEMINA	185
<i>Heikki Hiilamo</i> KANNUSTINIDEOLOGIAN KANNATUS NUORILLA	199
 EPILOGI	 207
<i>Kaarina Korhonen</i> NYT HYVÄ, MUTTA ENTÄ TULEVAISUUDESSA? NUORTEN HYVINVOINNIN JA TULEVAISUUTEEN SUHTAUTUMISEN TARKASTELUA NUORISOBAROMETRIEN POHJALTA	209
 LIITTEET	 225
KIRJOITTAJAT	243
TIIVISTELMÄ	245
SAMMANDRAG	247
SUMMARY	249

Nuorisobarometrit ovat Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan ja Nuorisotutkimusverkoston kyselytutkimuksia, joita on toteutettu säännöllisesti vuodesta 1994 alkaen. Nuorten arvoja ja kokemuksia luotaava seurantatieto ulottuu nyt siis parhaimmillaan 20 vuoden taakse. Barometrin kaksikymmenvuotisen taipaleen kunniaksi julkaisun viimeisenä artikkelina Kaarina Korhonen kokoaa trenditietoja Nuorisobarometrin koko 20-vuotisen seurannan ajalta.

Matkan varrella Nuorisobarometri on uudistunut monin tavoin. Vuonna 2004 alettiin vastausten jakaumien tarkastelun ohella julkaista barometrin haastatteluaineistoa eri näkökulmista valaisevia asiantuntija-artikkeleita. Tuolloin luotu rakenne, jossa yleisluonteinen tilastokatsaus yhdistyy yksittäisiä aihealueita syvemmin tarkasteleviin teksteihin, on säilynyt tähän saakka. Näin halutaan palvella sekä niitä lukijoita, jotka haluavat löytää nopeasti selkeää tilastotietoa nuorten näkemyksistä, että niitä, joita kiinnostaa pohtia mitä havaittujen tulosten takana on.

Barometrin otoksen muodostivat aluksi 15–29-vuotiaat suomenkieliset nuoret. Ruotsinkieliset otettiin mukaan 2005, ja nyt kaksikymmenvuotisjuhlan kunniaksi Nuorisobarometrin perusjoukkoon lisättiin ensimmäistä kertaa muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat. Ensimmäisen Nuorisobarometrin ilmestyessä 1994 vieraskielisten 15–29-vuotiaiden osuus oli alle 2 %, nyt noin 6 %, joka on enemmän kuin ruotsinkielisten nuorten osuus. Otoksen laajentamisen myötä aineisto kuvaa suomalaisia nuoria kattavammin ja tarkemmin.

Nuorisobarometrin kyselyä on muutenkin tarkennettu ottamaan paremmin huomioon nuorten ja heidän elämänsä ja taustojensa

moninaisuus. Taustakysymyksiin on perinteisten sosioekonomiseen asemaan painottuvien muuttujien ohkeen lisätty kysymyssarja eri vähemmistöihin kuulumisen kokemuksista. Myös esimerkiksi perhemuotoja selvitettäessä rekisteröidyn parisuhteen mainituksi tuleminen on itsessään arvokasta moninaisuuden huomioimisen kannalta, vaikka käytännössä tapauksia tulisi niin vähän, ettei niille tilastollisessa mielessä olisi käyttöä. Tämän voi nähdä osaksi kyselytutkimuksen itseymmärrystä eettisesti kestävästä tiedonpolitiikasta.

Ensimmäistä kertaa Nuorisobarometrin kyselyaineistoon yhdistettiin henkilötason rekisteritietoja, kuten tulotietoja ja muita sosioekonomiseen asemaan liittyviä muuttujia. Yhdistetty aineisto ei ehtinyt valmistua tähän julkaisuun, mutta sen valmistuttua tehdään sen avulla kattava katoanalyysi.

2014 siirryttiin Nuorisobarometrin laadun varmistamiseksi ja parantamiseksi vertaisarviointikäytäntöön. Tästä edes barometrin artikkelit ja tilasto-osion siis arvioivat julkaisusarjan toimituksen lisäksi ulkopuoliset asiantuntijat.

Varhaisista Nuorisobarometreista poiketen kootaan julkaisu nykyisin jonkin ajankohtaisen tai muuten tärkeäksi koetun aiheen ympärille. Barometrien suunnittelu on tasapainoteltua perinteisen seurantatehtävän ja vuosittain vaihtuvaan teemaan paneutumisen välillä. Viime vuosina barometrit ovat aiempaa vahvemmin linkittyneet tukemaan Nuorisoasiain neuvottelukunnan lakisäateistä seurantatehtävää. Niinpä myös barometrien teemat seuraavat Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 kolmea kärkiteemaa: osallisuus (2013), yhdenvertaisuus (2014) ja arjenhallinta (2015).

Tämänkertaisen barometrin teemana on siis yhdenvertaisuus. Se linkittyy moneen suuntaan, mutta kääntyy ehkä liiankin helposti eriarvoisuuden ja syrjinnän kielelle, ja sitä kautta häirintään, kiusaamiseen ja rasismiin. Yhdenvertaisuuteen kuuluvat kuitenkin myös vaikkapa demokratia ja tasa-arvo. Normien ahtaus ei koske vain vähemmistöjä, vaan jokainen voi joutua tarkkailemaan itseään ja pohtimaan, saako vapaasti olla sellainen kuin on. Yhdenvertaisuudessa ei siis ole kyse vain vähemmistöjen asiasta, ellei sitten näe asiaa niin, että jokainen kuuluu johonkin vähemmistöön – nuoret jo ikänsä ja usein heikompien vaikutusmahdollisuuksiensa takia.

Syrjintään keskittyvän Nuorisobarometrin voi ehkä nähdä oireena käsitteellisestä käänteestä syrjäytymisestä syrjintään. Syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden nostaminen syrjäytymisfokuksen ohelle on paitsi tutkimuksellinen ratkaisu, myös nuorisopoliittinen signaali.

Yhdenvertaisuuden eri puoliin keskittyviä barometreja on toki lukuisia: maahanmuuttajabarometri, suomalaista työelämää tarkasteleva monimuotoisuusbarometri, sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asenteita, mielipiteitä ja kokemuksia mittaava tasa-arvobarometri – samaan sarjaan kuuluvat myös seksuaalivähemmistöjä tarkastelevat EU:n LGBT Survey ja kotimainen Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kysely. Työelämän syrjintätietoa kerätään Suomessa yksittäisten (laadullisten) tutkimusten sekä määrääjain tehtävien tutkimusten, kyselyiden ja barometrien avulla. Säännönmukaisesti tehtäviä selvityksiä ovat Työolobarometri, Työolotutkimus sekä Työ ja Terveys -kysely. Kattavasti moniperustaista syrjintää on seurattu Ihmisoikeusliiton Syrjintä Suomessa -raporteissa. Suomessa sisäministeriö koordinoi kansallista syrjinnän seurantarjestelmää, johon muun seurantatiedon lisäksi kuuluu syrjintätutkimusta. Euroopan komissio teettää syrjintää koskevia Eurobarometri-tutkimuksia. Syrjinnän lähi-ilmioita kiusaamista ja väkivallan eri muotoja seurataan myös esimerkiksi Lapsi-uhritutkimuksissa ja kouluterveyskyselyssä.

Aihetta on siis tutkittu paljon, mikä paljastaa myös erityyppisten tietolähteiden

ristiriitaisuuksia. Esimerkiksi syrjintä koulutuksessa ja vapaa-ajalla näkyy virallisissa tilastoissa ja viranomaispäätöksinä vain harvoin kun taas kyselytutkimusten mukaan vähemmistöryhmiin kuuluvilla henkilöillä on runsaasti syrjintäkokemuksia (Huotari ym. 2011).

Lukuisista tiedonkeruustrumenteista huolimatta moniin vähemmistöön liittyvien tietojen kerääminen on vähäistä, osin jopa kiellettyä.¹ Näitä tietoja saadaan kuitenkin kerätä henkilön omalla suostumuksella esimerkiksi kyselytutkimuksin. Tietämyksemme toiseudesta olisikin varsin vaillinaista ilman erillistutkimuksia ja -selvityksiä. (Ks. lisää Gissler ym. 2014.)

Syrjintäkokemusten tutkimisen kannalta Nuorisobarometrin kaltaiset kyselyt ovat avainasemassa. Tiedonkeruutapana kyselytutkimuksen on luontevaa lähestyä ongelmaa nuorten kokemusmaailman kautta. Parhaimmillaan survey-tyyppisessä tiedonkeruussa yhdistyvät kokemustieto ja tilastollinen yleistettävyyys.

Karkeasti ottaen syrjintätutkimukset voi jakaa uhritutkimuksiin ja asennetutkimuksiin (Aaltonen ym. 2008). Uhritutkimuksilla selvitetään subjektiivisia syrjintäkokemuksia ja asennetutkimuksilla esimerkiksi suhtautumista erilaisuuteen. Nuorisobarometri ei ongelmitta sijoitu tähän jaotteluun, sillä kysely pyrkii selvittämään niin syrjinnän yleisyyttä kuin sen taustalla vaikuttavia asenteitakin.

Sekä uhri- että asennetutkimusten lähtökohtiin liittyy vaikeita metodologisia haasteita. Uhritutkimusten heikkoutena on se, ettei henkilökohtainen kokemus aina kerro siitä, onko syrjintää tapahtunut. Syrjintä voi jäädä sen uhrilta havaitsematta. Tiedetään esimerkiksi, että saadakseen kutsun työhaastatteluun täytyy venäjänkielisellä nimellä lähettää hakemuksia kaksi kertaa enemmän kuin suomenkielisellä nimellä (Larja ym. 2012). Yksittäisessä tapauksessa työnhakija itse ei kuitenkaan voi tietää, onko taustalla syrjintää. Syrjintää ei myöskään esiinny pelkästään yksilötasolla tai institutionaalisella tasolla, vaan kyse on myös rakenteellisesta yhteiskunnallisesta ongelmasta.

Kysyttäessä syrjinnän havaitsemista omassa elinpiirissä saadaan erilaisia tuloksia kuin selvittäessä henkilökohtaisia syrjintäkokemuksia. Tämä pätee varsinkin selvittäessä koettuja syrjintäperusteita, jotka jäävät ulkopuolisilta helposti piiloon. Esimerkiksi ikä tai ulkonäkö ovat helposti muiden tiedossa, mutta sukupuolisen suuntautumisen voi niin halutessaan kätkeä.

Selvitettäessä eri ihmisryhmiin kohdistuvan syrjinnän yleisyyttä tulisi eri vähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän yleisyys aina suhteuttaa näiden vähemmistöjen kokoon. Suomessa esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin työelämässä kohdistuvaa syrjintää havaitaan lähes yhtä paljon kuin ikäsyrjintää. Kun tulos suhteutetaan etnisten vähemmistöjen pieneen osuuteen Suomessa, näiden ryhmien voi päätellä olevan erityisen haavoittuvia työsyryjinnälle (Larja ym. 2012).

Vaikka kysymyasetelman kääntäisi yksittäisten ryhmien itse kokemuksiin syrjintäkokemuksiin, asiassa on puolia, joiden tilastollinen kontrollointi on vaikeaa. Tulosten tulkinnassa tulisi huomioda, että jotkin syrjinnän muodot voivat olla hankalammin tunnistettavia kuin toiset. Myös vastaajat poikkeavat toisistaan herkkyydessään tunnistaa syrjintämuotoja. Olisi myös tiedettävä se, millä todennäköisyydellä vastaajalla on kyseisestä paikasta tai tilanteesta kokemusta. Nuorisobarometrin mukaan maahanmuuttajataustaisten ja valtaväestön nuorten syrjintäkokemusten yleisyydessä liikuntaseuroissa ei ole eroja. Kuitenkin jos maahanmuuttajataustaisten osallisuus liikuntaseuratoimintaan on kantaväestöä vähäisempää, tulos itse asiassa kertoo maahanmuuttajataustaisten suuremmasta todennäköisyydestä joutua syrjityksi!

Yleisemminkin tilastojen tulkintaan liittyy tarpeettoman etnistämisen riski, mikäli maahanmuuttajanuoria käsitellään ennen kaikkea etnisen taustansa kautta. Useinhan esimerkiksi iän, perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen huomioiminen selittää valtaosan havaituista eroista kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Kyselytutkimusten käytännöllä tämä asettaa haasteita, sillä mukaan mahtuu rajallinen

määrä tilastollisen kontrolloinnin mahdollistavia muuttujia.

Yhdenvertaisuudesta kyseleminen asenteitasolla voi itsessään olla harhaanjohtavaa. Yhdenvertaisuus ei ole mielipidekysymys, vaan jo perustuslaki määrittelee ihmiset yhdenvertaisiksi. Niinpä syrjinnän seuranta liittyy myös yhdenvertaisuutta koskevan kansallisen ja kansainvälisen oikeuden täytäntöönpanoon ja sen toimivuuden seuraamiseen.

Näennäisen neutraaleihin asennekyselyihin voi liittyä myös tutkimuseettisiä ongelmakohtia. Asenteita tutkittaessa selvitetään yleensä valtaväestön asenteita erilaisia ryhmiä kohtaan, jolloin johonkin ryhmään kuuluvat nähdään helposti vain tämän ryhmän edustajina. Asennetutkimukset voivat korostaa erilaisuutta ja ryhmärajoja samankaltaisuuden sijaan. Käytetyt käsitteet ovat valinnan tulosta ja osaltaan luovat – eivät ainoastaan heijastele – diskursiivista todellisuuttamme: miten asioita hahmotamme ja millä käsitteillä. Pahimmillaan hyvää tarkoittava tutkija voi jopa vaikuttaa asenteisiin kielteisesti. Tähän problematiikkaan palataan toistuvasti Nuorisobarometrin tuloksia käsiteltäessä.

Syrjinnän syiden selvittämiseksi pitäisi tietää, mihin syrjinnän vaarassa olevaan ryhmään/ryhmiin vastaaja kuuluu, ja kokeeko vastaaja syrjinnän liittyvän juuri tähän vai johonkin muuhun. Voi olla, että vastaaja ei tiedä mistä on kyse tai mihin se liittyy – hän tietää vain, että häntä on kohdeltu eri tavalla ja ikävästi.

Nuorisobarometrin kyselyssä syrjinnän syitä selvittäessä esitetään pitkä luettelo erilaisia mahdollisia syrjintäperusteita. Koska kaikkia syitä ei millään saa kysyttyä, herää kysymys siitä, voiko syntyä vaikutelma, että juuri nämä syyt olisivat muita oikeutetumpia. Toinen pulma liittyy siihen, että kaikki ehdotetut syyt liittyvät syrjinnän uhuriin, ei tekijään tai rakenteellisempiin selitysmalleihin. Keskittyminen yksilöllisiin ominaisuuksiin siirtää huomion rakenteellisista tekijöistä yksilötasolle. Tässä mielessä surveyt itsekin voivat syölistyä sosiaalisten ongelmien yksilöllistämiseen ja yksilövastuun eetoksen uusintamiseen.

Omat vaikeutensa liittyvät puhelinhaastattelun tiedonkeruumuotona, sillä vastaajalta edellytetään avautumista kipeistä, henkilökohtaisista aiheista, joista ei ole ehkä puhunut kenellekään. Toisaalta kysely voi anonyymisyydessään olla nuorille myös helpompi areena kuin kasvokkainen haastattelu. Vastatessaan anonyymisti kyselyyn nuori voi välttyä häpeän, leimautumisen ja uhritumisen kokemuksilta, jotka saattavat olla toisella tavoin läsnä kasvokkaisessa kohtaamisessa. Kvantitatiivisten menetelmien valinta voi joissain tapauksissa olla tutkimuseettisesti mielekkäin vaihtoehto. (Honkasalo ym. 2015.)

Kvantitatiivisilla menetelmillä on myös se arvo, että niiden avulla voidaan esimerkiksi etnografisessa kenttätöyssä nostaa esille syrjinnän ja rasismin yleisyys. Näin todennettuna ne eivät enää ole asioita, joiden olemassaolo yksittäisen tutkittavan pitäisi todistaa, vaan häntä voidaan rohkaista puhumaan viittaamalla kyselytutkimusten tuloksiin. Laadulliset tutkimukset puolestaan voivat haastaa vakiintuneita puhetapoja ja luokitteluita, joiden varaan taas kyselyt voivat rakentua. Ennakkoluulottomasti käytettynä eri tutkimusmenetelmät voivat siis hyödyttää paitsi aiheen monipuolista ymmärtämistä myös toinen toisiaan. (Mt.)

Kyselytuloksiin vaikuttavat ratkaisevasti valitut näkökulmat ja käytetyt sanavalinnat, jopa kysymysten esittämisjärjestys voi olla tärkeää. Kyselylomakkeiden laatiminen on usein tasapainottelua kattavuuden ja tiivyyden välillä. Kysyttäessä tehdään oletuksia vastaajista, ja monesti edetään enemmistön ehdoilla. Esimerkiksi perhemuotojen moninaisuus ei välttämättä tule huomioon otetuksi, vaan kyselyssä on jonkinlainen oletus ydinperheestä, jossa on isä, äiti ja lapsia. Sukupuolen oletetaan olevan itsestään selvästi joko mies tai nainen, vieläpä siten, että asian voi katsoa rekisteristä ilman, että sitä tarvitsee kysyä. Kyselyt itsessäänkin voivat siis vaikuttaa syrjiviltä!

Syy on paitsi ajattelemattomuudessa, usein myös arkisesti kyselyekonomiassa: elämän koko moninaisuutta ei vain ole aikaa eikä rahaa

selvittää. Esimerkiksi tässä kyselyssä armeijassa tapahtuvasta syrjinnästä kysyttiin vain vähintään 18-vuotiailta miehiltä. Tämä ei johdu siitä, etteivät armeijan käyneiden naisten syrjintäkokemukset olisi kiinnostavia – päinvastoin. Joukko vain on niin pieni, että todennäköisesti otokseen ei osuisi ainuttakaan, ja arvokasta kyselyaikaa kuluisi tavallaan hukkaan.

Kvantitatiiviseen tiedontuotantoon siis liittyy monenlaisia sudenkuoppia yhdenvertaisuuden kannalta. Metodikriittisyys voi vaikuttaa erikoiselta tai jopa päälle liimatulta teoksessa, jossa käytetään juuri samoja menetelmiä, joihin kritiikki kohdistuu. Tämä on kuitenkin perusteltua siksi, että tilastoja käytetään ja uskotaan joka tapauksessa! Hyvien ja huonojen tilastojen erottamiseen tarvitaan tilastonlukutaitoa, jota tilastontuottajien on syytä edistää. Numerotaitojen, kuten tilastollisten termien ja menetelmien ymmärtäminen on tärkeää. Mutta vähintään yhtä tärkeää on pitää esillä tiedon tuottamis- ja esittämistapojen vaikutusta tulkintaan. Paras lääke siihen on puolestaan avoin, itsenäisesti ja itserefleksiivinen tiedontuotantoprosessi.

* * *

Nuorisobarometri jakautuu yleisellä tasolla tuloksia esittelevään tilasto-osioon ja seitsemään eri teemaan syventyvään artikkeliin. Tilasto-osiossa tulosten esittely painottuu graafisiin kuvioihin, sillä niiden avulla trendien havaitseminen on helppoa. Ellei toisin mainita, vertailuaineistona ovat aiempien vuosien Nuorisobarometrit.

Vaikka Nuorisobarometrit ovat otteeltaan ennen kaikkea kuvailevia, tuloksia myös aukaitaan ja taustoitetaan lukijalle. Lisäksi havaintoja selitetään joidenkin keskeisten taustamuuttujien mukaisten erojen selittämiseksi, esimerkiksi sen, onko jokin tietty asenne tyypillisempi nuorille naisille vai miehille. Tilastollisia testejä² ei yleensä raportoida, mutta usein mainitaan kuitenkin ovatko havaitut erot vastaajaryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä.³

* * *

Tämä ja muut Nuorisobarometrit ovat ilmaiseksi luettavissa Nuorisoasiain neuvottelukunnan sivuilla osoitteessa www.tietoa-nuorista.fi. Nuorisobarometrien kaikki alkuperäiset aineistot vuodesta 1995 alkaen ovat maksutta tilattavissa tutkimuskäyttöön Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta: www.fsd.uta.fi.

Sami Myllyniemi,
tilastotutkija, Nuorisotutkimusverkosto

VIITTEET

1. EU:n tietosuojadirektiivin mukainen henkilötietolaki (523/1999) kieltää arkaluonteisina tietoina pidettyjen tietojen keräämisen. Näitä ovat mm. 1) rotua tai etnistä alkuperää; 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista; 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta; 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia; 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia koskevat tiedot (www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523).
2. Selittävän ja selitettävän muuttujan tai muuttujien ominaisuuksista riippuen on käytetty ristiintaulukointia ja khiin neliö-testausta, erilaisia varianssi- ja regressio-analyyseja sekä niiden ei-parametrisia vastineita.
3. Merkitsevyys tarkoittaa todennäköisyyttä sille, että erot johtuisivat sattumasta. Eroja pidetään merkitsevinä, jos todennäköisyys niiden saamiseksi sattumalta on pienempi kuin yksi sadasta. On myös tärkeää erottaa toisistaan käsitteet merkitsevä ja merkittävä. Näin suuressa aineistossa pienetkin erot ovat usein tilastollisesti merkitseviä, mutta se ei välttämättä tarkoita että erot olisivat tutkittavan asian kannalta merkittäviä.

TILASTO-OSIO

KYSELYN TOTEUTUS JA TAUSTAMUUTTUJAT

KOHDERYHMÄ, OTOS JA TIEDONKERUUN KULKU

Perusjoukkona olivat 15–29-vuotiaat Suomessa asuvat nuoret lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Perusotoksessa puhelinhaastatteluita tehtiin yhteensä 1903. Aineistossa on 1680 suomenkielistä, 100 ruotsinkielistä ja 123 vieraskielistä, mikä vastaa osuuksia Suomen 15–29-vuotiaista. Haastattelukielinä olivat suomi ja ruotsi.

Puhelinhaastattelut toteutettiin 7.4. ja 8.6.2014 välisenä aikana. Tiedonkeruun toteutti TNS Gallup Oy. Haastatteluiden keskimääräinen kesto oli 34 minuuttia. Osa kyselylomakkeen kysymysjärjestyksistä oli rotatoitu, eli ne tulivat eri vastaajille eri järjestyksessä. Tällä pyrittiin varmistamaan se, etteivät kyselyn eri osissa olevat kysymykset olisi eri asemassa kyselyn loppua kohden mahdollisesti tapahtuvan tarkaavaisuuden herpaantumisen takia.

Vastausprosentin laskeminen on puhelinhaastattelujen tapauksessa tulkinnanvaraista, mutta yksi tapa on laskea toteutuneiden haastatteluiden osuus kaikista haastatteluyrityksistä (eli toteutuneet + kieltäytyneet), joka oli $1903 / (1903 + 7570) * 100 \% = 21 \%$. Kieltäytymisen syistä tärkein oli ajanpuute, jonka takia kieltäytyi 2 014 nuorta.

Laskevan vastausaktiivisuuden ohella toinen trendi on prepaid-liittymien, salaisten numeroiden ja soitonestejen yleistyminen. Taloustutkimuksen 2014 tekemässä (julkaisemattomassa) selvityksessä Väestörekisterikeskuksen toimittamasta otoksesta ainoastaan 55 %:lle 18–29-vuotiaista löytyi puhelinnumero. Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla osuudet olivat vielä pienempiä: toisen polven maahanmuuttajilla 34 % ja ensimmäisen polven

maahanmuuttajilla 28 %. Lisäksi 2,5 % niistä kantaväestöön kuuluvista, joille löytyi numero, oli Robinson-kielto, eli suoramarkkinointia tai tutkimusta ei voida puhelimella näille kohdistaa.

Otoksen vinoumien tarkastelemiseksi Nuorisobarometrin kyselyaineistoon yhdistettiin myös henkilötason rekisteritietoja, kuten tulotietoja ja muita sosioekonomiseen asemaan liittyviä muuttujia. Yhdistetty aineisto ei ehtinyt tähän julkaisuun, mutta aineiston valmistuttua tehdään sen avulla kattava katoanalyysi. Aineistojen yhdistämisen teki Tilastokeskus, ja prosessi kävi läpi tilastoviranomaisen tutkimuseettisen arvioinnin. Kaikkia haastateltuja nuoria informoitiin tietojen yhdistämisestä.¹

KÄSITTEITÄ JA TAUSTAMUUTTUJIA

Nuorisobarometrin taustamuuttujat ovat pääosin vastaajilta itseltään saatuja.² Niitä ei siis ole haettu rekistereistä, vaan ne kertovat tutkimusta varten haastatellun nuoren oman käsityksen asiasta. Niinpä esimerkiksi pääasiallinen toiminta ei välttämättä ole sama kuin paperilla. Nuori, joka käy työssä ja opiskelee, saattaa sanoa pääasialliseksi toiminnakseen kumman hyvänsä. Sama pätee kesätoissa olevaan opiskelijaan, joka voi kokea itsensä ensisijaisesti opiskelijaksi, vaikkei juuri haastatteluhetkellä sitä olisikaan. Sitä, että Nuorisobarometrin taustatiedot on pääsääntöisesti saatu kysymällä, ei tarvitse pitää virhelähteenä, mutta on hyvä pitää mielessä, että ne kertovat ensisijaisesti nuoren omasta kokemuksesta tilanteestaan.

Tässä esitellään lyhyesti joitain keskeisimpiä taustamuuttujia. Lisäksi liitteessä 3 on yhteenvedo kyselyyn vastanneista erilaisten taustatekijöiden mukaan.

Ikä

Nuorisobarometrissa nuorella tarkoitetaan 15–29-vuotiaita. Taustamuuttujana ikää käytetään siten, että vastaajat on ryhmitelty kolmeen ikäluokkaan: 15–19-vuotiaisiin, 20–24-vuotiaisiin ja 25–29-vuotiaisiin.

Koulutus

Koulutustasoa suoraan mittaavia muuttujia kyselyssä oli kaksi: korkein suoritettu tutkinto ja haastatteluhetken opiskelupaikka. Näiden lisäksi selvitettiin peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo (peruskoululaisilta viimeisimmän todistuksen keskiarvo) sekä äidin ja isän koulutustaso.

Peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo ohjaa hyvin vahvasti erilaisille koulutuspoluille. Alle seitsemän keskiarvoilla harva on päätnyt lukioon tai korkeakoulutukseen. Yli yhdeksän keskiarvoilla puolestaan juuri kukaan ei ole valinnut toisen asteen ammatillista linjaa tai päätnyt kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. Kaikkiaan 11 % vastaajista sanoo peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon olleen enintään 7,0, 35 % välillä 7,1–8,0, 41 % välillä 8,1–9,0 ja 13 % yli yhdeksän.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten (ks. määritelmä s. 20–25) keskiarvot ovat selvästi valtaväestön nuoria heikompia. Maahanmuuttoian huomioiminen kuitenkin tarkentaa kuvaa siten, että koulumenestys on sitä parempaa, mitä nuorempana vastaaja Suomeen on muuttanut. Myöhemmällä iällä muuttaneiden kielivaikkeudet oletettavasti selittävät heikompia keskiarvoja. Toisen sukupolven maahanmuuttajien koulumenestys ei eroakaan valtaväestöstä, ja sukupolven 2,5 (transnationaalisista liitoista Suomessa syntyneet) keskiarvot ovat itse asiassa valtaväestöä parempia.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten todennäköisyys edetä opinnoissaan korkea-asteelle asti on Nuorisobarometrin aineistossa keskimääräistä pienempi. Peruskoulun keskiarvon kontrollointi kuitenkin hävittää tilastollisen

TAULUKKO 1. 18–29-VUOTIAIDEN SUORITETUT TUTKINNOT.

	ylioppilas-tutkinto	ammatillinen perustutkinto	ammattikorkeakoulututkinto	yliopisto-tutkinto	n	%
1					245	16
2	x				447	29
3	x	x			102	7
4	x	x	x		18	1
5	x	x		x	2	0
6	x		x		106	7
7	x		x	x	9	1
8	x			x	96	6
9		x			444	28
10		x	x		21	1
11		x	x	x	1	0
12		x		x	1	0
13			x		27	2
14			x	x	2	0
15				x	40	3
yhteensä					1561	100

eron. Vaikka Nuorisobarometrin maahanmuuttajataustaisten vähyys (n=125) rajoittaa analyysimahdollisuuksia³, on tulos samansuuntainen kuin aiemmissa tutkimuksissa, joissa myös on havaittu koulumenestyksen vakioinnin hävittävän erot koulupudokkuudessa (Kilpi-Jakonen 2011). On myös havaittu, että ryhmien väliset erot kotitaustassa selittävät suuren osan ryhmien maahanmuuttajataustaisten ja muiden eroista koulutuksessa (Kilpi 2010; Ansala ym. 2014).⁴

Kysymys suoritetuista tutkinnoista esitettiin vain yli 18-vuotiaille. Heiltä selvitettiin kaikki suoritettut tutkinnot (ylioppilastutkinto, ammatillinen perustutkinto, ammattikorkeakoulututkinto, yliopistotutkinto), ei siis ainoastaan ylintä suoritettua tutkintoa. Tämä mahdollistaa erilaisten opintopolkujen tarkastelun, ja kaikkiaan aineistossa on 15 erilaista tutkintoyhdistelmää,

joista suurin osa on hyvin harvinaisia (taulukko 1). Käytännön analyyseissa käytetään lähinnä ylintä suoritettua tutkintoa (taulukko 2).

Koulutustaso on nuorten ikäryhmässä haasteellinen muuttuja, sillä se on jatkuvassa muutoksessa ja mittaa usein suunnilleen samaa asiaa kuin ikä. Peruskoululaiset on syytä jättää koulutusmuuttujista pois, sillä siinä vaiheessa eri koulutuspolut eivät vielä ole eriytyneet. Kuitenkin valtaosalla nuorista koulutus on yhä kesken, joten tutkintomuuttujaa käytettäessä suuri osa tapauksista hukataan, mikäli kaikki opiskelijat jätetään analyyseista pois.

Kattavampi koulutusmuuttuja saadaankin yhdistämällä tiedot suoritetuista tutkinnoista ja opiskelupaikasta. Samalla erilaisten opintopolkujen moninaisuus kasvaa lisää. Aineistossa on koko joukko esimerkiksi ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevia, jotka ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon tai joilla jo on jokin ammatillinen perustutkinto.⁵

Näin luodun yhdistetyn koulutusmuuttujan luokat ovat *yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa* (n=326), *ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa* (n=339), *toisen asteen ammatillinen tutkinto tai sitä suorittamassa* (n=616), *ylioppilas tai lukiossa* (n=420) sekä *ei tutkintoja, ei opiskele* (n=62). Tällä tavalla saadaan suurempi osa aineistosta mukaan, mutta samalla menetetään muuttujan tarkkuutta. Esimerkiksi ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelija olisi ehkä koulutustasoltaan rinnastettavissa ennemmin ylioppilas- kuin yliopistotutkinnon suorittaneisiin. Myöskään

opintonsa keskeyttäjät eivät ole erotettavissa muista. Aineiston 22 ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevaa ylioppilasta on luokiteltu toisen asteen ammatillisen tutkinnon luokkaan, sekä ammatillisen perustutkinnon että ylioppilastutkinnon suorittaneet puolestaan ylioppilaiden luokkaan.

Pääasiallinen toiminta

Kaikista vastaajista lähes puolet (48 %) on pääasialliselta toiminnaltaan koululaisia tai opiskelijoita. Palkkatyössä on 37 %, yrittäjiä 2 %, vanhempainvapaalla 2 %.

Luokkaan ”jokin muu” sanoo kuuluvansa 44 vastaajaa (3 %). Suurin ryhmä tässä joukossa ovat varusmiespalvelusta (8) tai siviilipalvelusta (4) suorittamassa olevat. Eläkkeellä on 7, hoitovapaalla 4 nuorta. Myös muutama sairaslomalla, lukulomalla tai juuri valmistumassa oleva ei katso sopivansa mihinkään muuhun luokkaan.

Yhteensä 114, eli 6 % kaikista vastaajista oli haastatteluhetkellä työttömänä. Kun luvusta poistaa ne, jotka eivät kuulu työvoimaan, kuten koululaiset ja vanhempainvapaalla olevat, on osuus 13 %. Varsinaisella nuorisotyöttömyydellä tarkoitetaan yleensä 15–24-vuotiaiden työttömyyttä. Tässä ikäryhmässä työttömyysaste aineistossa on 18 %. Toukokuun 2014 nuorisotyöttömyysaste Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa oli peräti 31 %. Yleensäkin työttömyysaste on Nuorisobarometrissa selvästi matalampi.⁶

TAULUKKO 2. 18–29-VUOTIAIDEN YLIMMÄT SUORITETUT TUTKINNOT

	n	%
Ei mitään	245	16
Ammatillinen perustutkinto	444	28
Ylioppilastutkinto	447	29
Ammatillinen perustutkinto & yliopistotutkinto	102	7
Ammattikorkeakoulututkinto	172	11
Yliopistotutkinto	151	10
Yhteensä	1561	100

Asumis- ja perhemuoto

Asumis- ja perhemuotojen moninaisuutta (taulukko 3) huomioitiin kyselyssä siten, että vastausvaihtoja ei esitetty täysin strukturoidusti, vaan kysymyksellä ”Keitä kuuluu kotitalouteen, jossa asut?”. Tämän jälkeen lueteltiin vaihtoehtoiksi äiti, muu naispuolinen huoltaja, isä, muu miespuolinen huoltaja, veljiä/velipuolia, siskoja/siskopuolia, avio- tai avopuoliso tai rekisteröity puoliso, omia tai puolison lapsia. Myös samassa kotitaloudessa asuvien veljien ja

velipuolien, siskojen ja siskopuolien sekä omien tai puolison lasten iät kysyttiin. Tarvittaessa kotitalouden määriteltiin tarkoittavan henkilöitä, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä. Mikäli vastaajalla oli useampia perheitä, häntä ohjeistettiin vastaamaan sen mukaan, mikä niistä hänen mielestään on tärkein.

Perhemuotojen selvittäminen on hyvä esimerkki siitä, kuinka kyselyn tekeminen on tasapainoilua tarkkuuden ja yleistettävyyden välillä. Samalla kun kysely pyritään pitämään mahdollisimman lyhyenä ja yksinkertaisena, on tärkeää huomioida erilaiset perhemuodot. Esimerkiksi rekisteröidyn parisuhteen mainituksi tuleminen on itsessään arvokasta moninaisuuden huomioimisen kannalta, vaikka käytännössä tapauksia tulisi niin vähän, ettei niille tilastollisessa mielessä olisi käyttöä. Kyselyissä on usein vahvana oletuksena perhe, jossa on äiti ja isä, joten yksinhuoltajat, rekisteröidyt parisuhteet, ottovanhempien luona asuvat, huostaan otetut ja muut variantit eivät välttämättä tule kyllin hyvin huomioiduiksi. Väestötasolla lähes kaksi kolmesta lapsiperheestä on avioparin perheitä, viidennes avoparin ja noin joka kuudes yhden vanhemman perheitä. Kovin suuresta joukosta ei siis ole kyse, mutta pienikin joukko voi olla erityishuomion arvoinen.

Kaikki perhe- ja asumismuodot eivät tässä kyselytavassa tule huomioiduiksi. Esimerkiksi ne eroperheiden lapset, jotka asuvat vuorotellen molempien vanhempiensa luona, tulevat luokitelluiksi vain jommankumman perheeseen. Vaikka eroperheistä suuri osa lienee tällaisia niin sanottuja vuoroperheitä, myöskään perhetilastot⁷ eivät mallia tunnista. Perhetilastoissa erolapset asuvat selvästi useammin äitinsä kanssa,⁸ ja vastaavasti Nuorisobarometrin aineistossa äidin kanssa asuvia on neljä kertaa enemmän kuin isän kanssa asuvia.

Kaikkiaan ryhmään ”muu” luokiteltiin 32 vastaajaa, minkä lisäksi 4 tapauksessa tarvittavat tiedot puuttuivat. Sateenkaariperheiksi voi ehkä tulkita ne kaksi tapausta, joissa perheeseen kuuluu äiti ja muu naispuolinen huoltaja, sen sijaan

TAULUKKO 3. PERHE- JA ASUMISMUOTO.

	n	%
Asuu yksin	501	26
Kämpis tai soluasunto	81	4
Isä ja äiti	470	25
Äiti, ei isää	123	7
Isä, ei äitiä	29	2
Äiti & muu miespuolinen huoltaja	21	1
Puoliso, ei lapsia	452	24
Puoliso ja lapsia	164	9
Yksinhuoltaja	26	1
Muu tai ei tietoa	36	2
Yhteensä	1903	100

aineistoon ei osunut sellaisissa perheissä asuvia nuoria, joilla olisi isä ja muu miespuolinen huoltaja.⁹ Otokseen osui myös muutamia vastaajia, jotka asuvat isovanhempiensa, siskonsa tai veljensä kanssa. Lisäksi yksittäisiä tapauksia ovat serkun kanssa asuva, talon omistajan kanssa asuva sekä sijaisperheessä asuva nuori.

Perhemuotoja täydentävät vielä tiedot samassa taloudessa asuvien sisarusten määristä. Nämä tapaukset keskittyvät muutamaa sisarustensa kanssa asuvaa lukuun ottamatta vanhempien luona yhä asuviin.¹⁰ Jos huomioidaan ainoastaan ne, jotka asuvat vanhempien tai muiden huoltajien kanssa, asuu ainoana lapsena 38 %, yksi sisarus on 35 %:lla, kaksi sisarusta 16 %:lla ja kolme tai useampi sisarusta 11 %:lla. Suurin osa sisaruksista on vastaajaa nuorempia. Tämä johtuu siitä, että kysely kohdistui vain samassa taloudessa asuviin sisaruksiin, jolloin kotoa jo pois muuttaneet vanhemmat sisarukset jäävät luvuista pois.

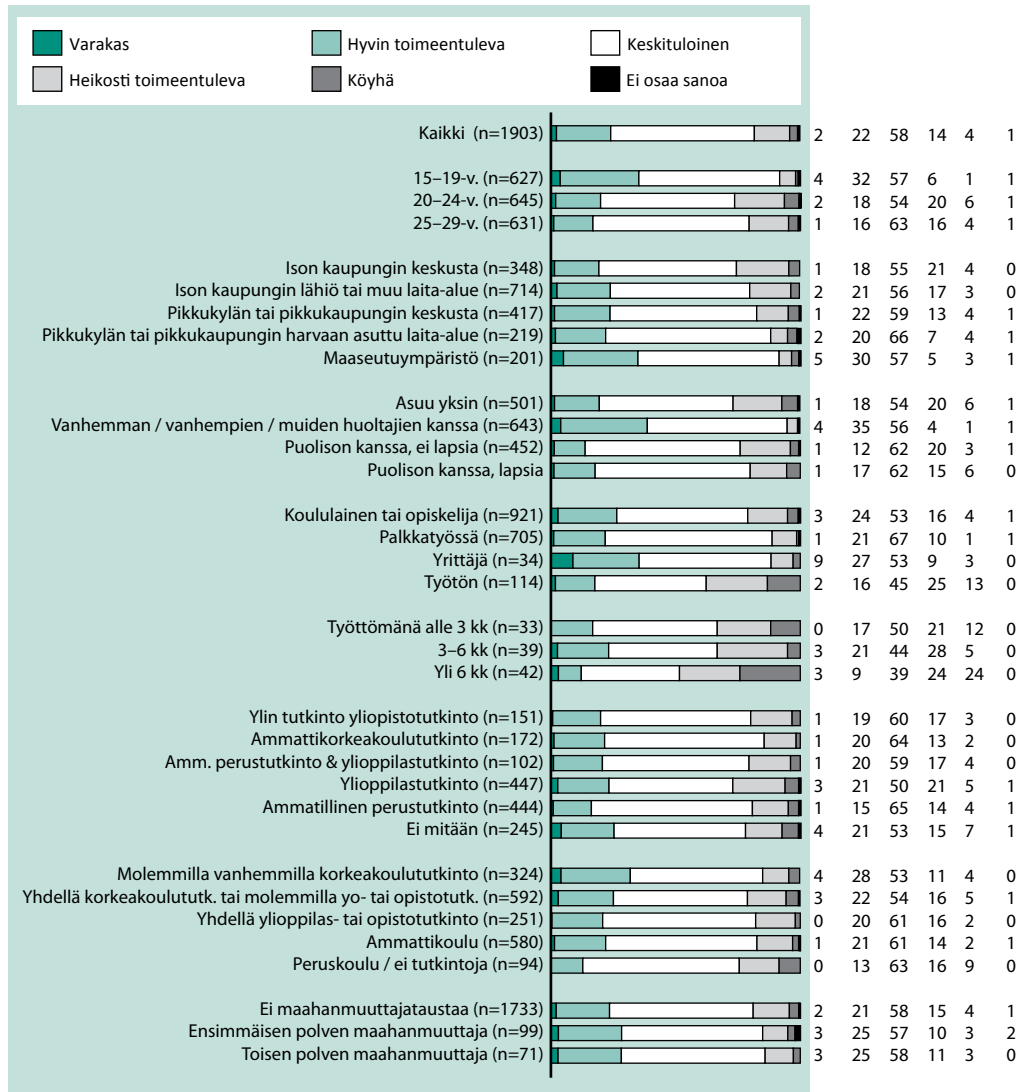
Vanhempien tai vanhemman luona asuvia on koko aineistossa 643 eli 34 %. Yli puolet 19-vuotiaista naisista ja 20-vuotiaista miehistä asuu jo vakituisesti muussa kuin vanhempiensa asunnossa. Nuoret naiset siis itsenäistyvät asumisessaan noin vuoden miehiä aikaisemmin.

Vanhempien luona yhä asuvien osuus on vahvasti yhteydessä asuinseutuun, mikä ainakin

osin liittyy kaupunkeihin ja etelään suuntautuvaan muuttoliikkeeseen. Vanhempien luona asuminen on yleisintä maaseutuympäristössä, harvinaisinta isojen kaupunkien keskustoissa. Yhteys säilyy merkitseväenä, vaikka iän kontrolloisi.¹¹ Suuralueiden vertailussa iän vakioiminen muuttaa yhteyttä siten, että todennäköisyys vanhempien luona asumiseen on koko Suomessa

kaikkein suurin juuri Uudellamaalla ja Etelä-Suomessa. Ehkä asuntojen hinta ja niiden saamisen vaikeus viivyyttää kotoa muuttamista. Vanhempien kanssa asuvien keski-ikä onkin korkein juuri Uudellamaalla, ja koko maan keskiarvoa korkeampi myös muualla Etelä-Suomessa.

KUVIO 1. KOTITALOUDEN KOETTU VARAKKUUSTASO. (%)

Kotitalous

Haastatteluiissa selvitettiin kotitaloudessa asuvat henkilöt¹², ja kyselyaineistoon yhdistettiin rekisteritieto asuinhuoneiden lukumäärästä. Näin saadaan eroteltua aineistosta ahtaasti asuvat, eli ne, joiden taloudessa on enemmän asukkaita kuin asuinhuoneita. Näin määriteltynä enemmistö (55 %) nuorista on ahtaasti asuvia.¹³

Yleisimmin ahtaasti asuvia ovat puolison ja lasten kanssa asuvat (93 %). Puolison kanssa ilman lapsia asuvista nuorista ahtaasti asuu 70 %. Myös isän ja äidin kanssa asutaan yleisesti ahtaasti (85 %). Isän kanssa ilman äitiä asuvista harvempi (45 %) asuu ahtaasti kuin äidin kanssa ilman isää asuvista (65 %). Tämä johtunee lähinnä siitä, että erotapauksissa lapset päätyvät useammin äidille. Barometrin aineistossakin ainakin yksi sisko tai veli samassa taloudessa on äidin kanssa asuvista 54 %:lla ja isän kanssa asuvista 34 %:lla. Samassa taloudessa asuvat sisarukset lisäävätkin ahtaasti asumista, ja niistä, joilla sisaruksia on vähintään kaksi, käytännössä kaikki asuvat ahtaasti. Yleisin ahtaasti asumisen muoto barometriaineistossa on asua kahdestaan yksiossassa (n=359). Tavallista on myös, että kahdessa asuinhuoneessa asuu kolme (n=185) tai neljä henkilöä (n=141).

Ahtaasti asumista voi käyttää suuntaa antavana kotitalouden taloudellisen tilanteen osoittimena. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisilla ahtaasti asuminen on yleisempää. Tosin myös perheluku on hieman korkeampi, ja sen vakioinnin jälkeen ahtaasti asumisen ero valtaväestöön ei ole merkitsevä.

Kotitalouden toimeentuloa selvitettiin myös suoraan kysymällä (kuvio 1). Enemmistö nuorista kokee kotitaloutensa keskituloiseksi, noin neljännes hyvin toimeentulevaksi tai varakkaaksi ja noin viidennes heikosti toimeentulevaksi tai köyhäksi. Tärkein selittäjä koetulle tulotasolle on se, asuuko vastaaja yhä lapsuudenkodissaan vai onko hän jo muuttanut omilleen asumaan.

Maaseudulla asuvat kokevat itsensä vauraammiksi kuin kaupungissa asuvat (ks. myös kuvio 1 tyytyväisyydestä taloudelliseen

tilanteeseen). Nuorimmissa ikäryhmissä ei asuinpaikkojen välillä ole eroja koetussa vaurauudessa, mutta mitä vanhempiin ikäryhmiin mennään, sitä suuremmaksi ero maaseudun hyväksi kasvaa. Nämäkin erot selittyvät osin sillä, että nuoret asuvat kaupungissa useammin omillaan ja maaseudulla vastaavasti vanhempiensa luona. Kuitenkin myös yksin tai puolison kanssa asuvat maaseudun nuoret arvioivat kotitaloutensa kaupunkilaisnuoria vauraammaksi, etenkin jos vastaajalla on lapsia. Koska kysymyksessä ovat nimenomaan omat kokemukset, on luultavaa, että tuloksissa näkyvät paitsi maaseudun matalammat elinkustannukset, myös ne ympäristöt ja viiteryhmät, joihin omaa varakkuutta verrataan.

Vanhempien koulutustaso selittää nuorten koettua varakkuutta. Yhteys on ymmärrettävästi vahvin niillä, jotka yhä asuvat lapsuudenkodissaan. Kuitenkin vanhempien heikko koulutustaso näkyy myös omillaan asuvien jälkeläisten yleisempinä köyhyiden kokemuksina, varsinkin jos näillä on jo omia lapsia. Osin taustalla lieinee vähätuloisempien vanhempien heikommat mahdollisuudet auttaa taloudellisesti kovilla olevia jälkeläisiään (Haavio-Mannila ym. 2009, 39), osin yleisempi heikko-osaisuuden periytyminen.

Myös nuorten oma koulutustaso on jossain määrin yhteydessä koettuun varakkuuteen. Toisen asteen opiskelijat ovat tyytyväisempiä kuin korkeakouluopiskelijat, mutta nämä erot selittyvät lähinnä sillä, asuuko vastaaja yhä vanhempien luona. Suoritettujen tutkintojen mukaan verraten ovat ammattikorkeakoulusta valmistuneet tyytyväisempiä kotitaloutensa varakkuuteen kuin yliopistosta valmistuneet.

Harvat haastatteluihin osuneet yrittäjät (n=34) kokevat olevansa palkkatyössä käyviä nuoria varakkaampia. Työttömistä useampi kuin joka kolmas pitää kotitalouttaan heikosti toimeentulevana. Jos työttömyys on jatkunut yli 6 kuukautta, tätä mieltä on jo yli puolet.

Vanhemmat

Vastaajan isän ja äidin koulutukset ovat aineistossa suunnilleen samalla tasolla. Jos molempien vanhempien korkein suoritettu tutkinto on tiedossa, 57 %:ssa tapauksista se on samantoinen. Tapaukset, jossa toisella on esimerkiksi korkeakoulututkinto, ja toisella ei mitään peruskoulun jälkeisiä tutkintoja, ovat harvinaisia. Keskimäärin vastaajien äitien koulutustaso on hieman isien koulutustasoa korkeampi.

Kolmessa prosentissa tapauksista ainakin toisen vanhemman koulutustaso on tuntematon. Tunnetuista tapauksista 18 %:lla molemmat vanhemmat ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon. 32 %:lla vastaajista yhdellä vanhemmista on korkeakoulututkinto tai molemmilla ylioppilas- tai opistotutkinto. 14 %:lla yhdellä vanhemmista on ylioppilas- tai opistotutkinto, 32 %:lla ammattikoulu ja vain 5 %:lla peruskoulu tai ei tutkintoja.

Vanhempien koulutustaso on vahvasti yhteydessä myös jälkeläisten koulutukseen. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla on muita paremmat peruskoulun päättötodistuksen keskiarvot. Jos ainakin toisella vanhemmista on korkeakoulutus, on lapsen todennäköisyys päätyä korkeakouluun selvästi korkeampi kuin vailla tutkintoja olevilla vanhemmilla. Jos korkeakoulutus on molemmilla vanhemmilla, todennäköisyys on vielä suurempi.¹⁴

Maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhempien koulutustaso on valtaväestön vanhempien koulutusta matalampi. Kun valtaväestön nuorten vanhemmista kokonaan vailla peruskoulun jälkeisiä tutkintoja on 4 %, on osuus maahanmuuttajataustaisten vanhemmilla 18 %. Toisaalta maahanmuuttajataustaisten vanhemmissa on yhtä paljon korkeakoulututkinnon suorittaneita kuin valtaväestössäkin. Näyttää siis siltä, että maahanmuuttajien vanhemmissa on paljon sekä heikosti että korkeasti koulutettuja. Erityisesti transnationaalisista liitoista Suomessa syntyneiden (sukupolvi 2,5: toinen vanhemmista syntynyt Suomessa, toinen muualla, n=50) vanhemmissa on paljon korkeakoulutettuja,

jopa enemmän kuin valtaväestössä.¹⁵ Tuloksia tulkitessa on huomioitava, että lähtömaiden tutkintojen vastaavuus suomalaisten tutkintojen kanssa ei aina ole selvä.

Äidinkieli

Yhteensä haastateltiin 1680 suomenkielistä, 100 ruotsinkielistä ja 123 äidinkieleltään muun kuin suomen- tai ruotsinkielistä nuorta. Haastattelukielenä olivat suomi ja ruotsi. Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia kutsutaan yksinkertaisuuden vuoksi vieraskielisiksi. Saamenkieliset nuoret eivät Suomen virallisen kielen puhujina kuulu tähän luokkaan, mutta heitä on niin vähän, ettei otokseen osu todennäköisesti ainuttakaan.¹⁶

Nuorisobarometrissa vieraskielisten osuus kiintiöitiin nyt ensimmäistä kertaa. Muutostarve johtuu luonnollisesti maahanmuuton yleistyisestä: ensimmäisen Nuorisobarometrin ilmestyessä 1994 vieraskielisten 15–29-vuotiaiden osuus oli alle 2 %. Tämän kasvavan joukon saaminen mukaan parantaa barometrin edustavuutta perusjoukkoa eli kaikkia Suomessa asuvia nuoria ajatellen. Ilman kiintiöintiä otokseen osuneiden vieraskielisten määrä on aiemmissa Nuorisobarometreissa jäänyt alle kymmenen, vaikka heidän osuutensa 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä on jo isompi kuin ruotsinkielisten.

Ulkomaalaistaustaisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi kielen, syntymämaan ja kansalaisuuden avulla sekä vanhempien vastaavilla tiedoilla. Kielen valinta otoksen edustavuuden parantamiseksi on tietenkin käytännöllisyyskysymys, mutta kieltä on myös pidetty melko hyvänä muuttujana ulkomaalaistaustaisuuden tarkastelussa siksi, että monet säilyttävät kielensä kansalaisuuden saatuaankin.¹⁷ (Kartovaara 2007; Pietiläinen ym. 2011, 10.)

Suurin vieraskielisten nuorten ryhmä Suomessa ovat venäjänkieliset, joita barometrin ikäryhmässä oli vuonna 2013 lähes 15 000. Seuraavaksi eniten on vironkielisiä, joita 2013 oli vajaa 10 000. Suuruusjärjestys on sama myös Nuorisobarometrin aineistossa, jossa venäjänkielisiä

on 25 ja vironkielisiä 11. Seuraavaksi yleisimpiä Nuorisobarometrin otokseen osuneita kieliryhmiä ovat arabia (7), somali (5), englantia (5), persia (5), kurdi (4) ja kiina (3), jotka myös Tilastokeskuksen mukaan ovat yleisimpiä koko perusjoukossa. Yksittäisten kielten osuutta ei kuitenkaan ole kiintiöity.

Pieni enemmistö kaikista vieraskielisistä nuorista on miehiä niin Suomessa (52 %), kuin Nuorisobarometrin aineistossakin (57 %). Sukupuolijakauma kuitenkin vaihtelee kielittäin.¹⁸

Syntymämaa

Haastatteluaineistossa on 112 (6 %) jossain muualla kuin Suomessa syntynyttä nuorta.¹⁹ Taulukosta 4 nähdään, että näistä valtaosan molemmat vanhemmat ovat niin ikään syntyneet muualla. Joukossa on kaikkiaan 10 sellaistaikin ulkomailla syntynyttä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Näistä yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat muuttaneet Suomeen viimeistään 5-vuotiaana, mikä viitanee siihen, että kyse on lähinnä etnisesti suomalaisten vanhempien ulkomailla syntyneistä lapsista, joita ei ole mielekästä käsitellä maahanmuuttajataustaisina. Tämän tulkinnan puolesta puhuu sekin, että juuri kukaan heistä ei koe itseään lainkaan maahanmuuttajaksi. Monikulttuurisuuden kokemus tosin on tässä joukossa selvästi keskimääräistä yleisempää (vrt. kuvio 2).

TAULUKKO 4. OMA JA VANHEMPIEN SYNTYMÄMAA.

Oma syntymämaa	Äidin syntymämaa	Isän syntymämaa	n	%
Suomi	Suomi	Suomi	1712	90
Suomi	Suomi	Muu	29	2
Suomi	Muu	Suomi	22	1
Suomi	Muu	Muu	20	1
Muu	Suomi	Suomi	10	1
Muu	Suomi	Muu	8	0
Muu	Muu	Suomi	6	0
Muu	Muu	Muu	87	5
Yhteensä			1894	100

MAAHANMUUTTAJAT JA MAAHANMUUTTAJASUKUPOLVET

Periaatteessa yksinkertainen maahanmuuttajan määritelmä (ulkomailla syntynyt, Suomeen muuttanut henkilö), on yhdenvertaisuuden tarkastelun kannalta epäkäytännöllinen. Se kun kattaa esimerkiksi myös ne suomalaisten vanhempien lapset, jotka ovat vain käyneet syntymässä jossain muualla (Harinen 2005). Näin mekaaninen määritelmä ei myöskään ole kaikkein tarkoituksenmukaisin vaikkapa etnisten hierarkioiden tarkasteluun, sillä se ei pidä sisällään esimerkiksi ulkomailla syntyneiden vanhempien Suomessa syntyneitä lapsia. (Määritelmien haasteista lisää ks. Kivijärven & Ronkaisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Teknisyydestään ja kömpelyydestään huolimatta tähän käyttöön sopivampi käsite saattaa olla maahanmuuttajataustaisuus, joka yksinkertaisimmillaan tarkoittaa henkilöä, joka on joko itse muuttanut tai jonka vanhemmat ovat muuttaneet Suomeen. Tällä määritelmällä on samoja ongelmia kuin maahanmuuttajan määritelmällä, joten voi olla hyödyllistä tarkentaa sitä mahdollisuuksien mukaan muilla muuttujilla, kuten äidinkielellä, kansalaisuudella tai maahanmuuttoajalla. Tässä kohden siis poiketaan hieman esimerkiksi kouluterveyskyselyn maahanmuuttajataustaisen määritelmästä²⁰, jossa käytetään yksinomaan omaa ja vanhempien syntymämaata (Matikka ym. 2014, 10).

Edellä mainituin perustein tämän julkaisun tilasto-osiossa maahanmuuttajataustaisuuden määritelmänä käytetään äidinkieltä sekä omaa ja vanhempien syntymämaata siten, että maahanmuuttajataustaiseksi nuoreksi määritellään a) *kaikki ne, joiden oma äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi, ja ainakin toinen vanhemmista on syntynyt Suomen ulkopuolella*, b) *ne, jotka ovat itse ja joiden vanhemmista toinen on syntynyt Suomen ulkopuolella*, sekä c) *ne, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomen ulkopuolella*. Tällä rajauksella aineistossa on 125 maahanmuuttajataustaista. Joukko on 93-prosenttisesti sama, kuin jos kriteerinä käytettäisiin yksinomaan äidinkieltä²¹ ja

96-prosenttisesti sama, kuin jos kriteerinä käytettäisiin vain syntymämaita.

Tästä 125 nuoren joukosta 25 (20 %) on syntynyt Suomessa, 100 (80 %) jossain muualla. Suomen kansalaisia näin määritellyistä maahanmuuttajataustaisista on 81 (65 %). Vastaaajien ja näiden vanhempien kahtiajako Suomessa tai muualla syntyneisiin on tietenkin yksinkertaistus. Yhdenvertaisuuden ja erityisesti etnisten hierarkioiden tutkimisen kannalta syntymämaallakin lienee merkitystä, mutta otoksen pienuudesta johtuen ei maiden mukaista luokitte-
lua kuitenkaan ole mielekästä tehdä. Vastaaajien yleisimmät syntymämaat ovat Venäjä (24) ja Viro (17), ja muissa maissa syntyneitä on enintään 5.²² Yhteensä syntymämaita on Suomen lisäksi 40.

Vastaaajien äideistä 136 ja isistä 144 on syntynyt Suomen ulkopuolella.²³ Äideillä syntymämaita on Suomen lisäksi yhteensä 47, yleisimpinä Venäjä (33) ja Viro (15).²⁴ Isillä syntymämaita on Suomen lisäksi yhteensä 52, joista yleisimpinä niin ikään Venäjä (26) ja Viro (14).²⁵

Alueellisesti kyselyaineiston maahanmuuttajataustaiseksi määritellyt nuoret keskittyvät voimakkaasti Etelä-Suomeen (66 %) ja erityisesti Uudellemaalle (50 %). Myös välittömän asuinpaikan luonne (ks. liitteen 1 T4) on maahanmuuttajataustaisilla nuorilla erilainen, sillä lähes puolet heistä (47 %) asuu suurten kaupunkien lähiöissä tai laita-alueilla.

Maahanmuuttajasukupolvet

”Maahanmuuttajataustaisten” otoksessa on niin itse maahan muuttaneita nuoria kuin Suomessa syntyneitä maahanmuuttajien lapsia. Nuorisobarometrin kyselyssä selvitettiin maahanmuuttovuosi²⁶, joka mahdollistaa maassa vietetyn ajan²⁷ tai maahanmuuttoajan tarkastelun. Perusjoukon ikä vaihtelee 15 ja 29 vuoden välillä, joten maassa vietetty aika ei voi olla kovin kuvaava muuttujia. Niinpä tässä käytetään maahanmuuttoikää sekä sen avulla luotua maahanmuuttajasukupolvia kuvaavaa muuttujaa.

Puheen maahanmuuttajien sukupolvista on tarkoitus selkeyttää vanhempien ja lasten suhdetta uudessa kotimaassa. Maahanmuutto Suomeen kasvoi mittavaksi vasta 1990-luvulla, joten 90-luvun nuorten alkaessa aikuistua sukupolvis-
tuminen muuttaa maahanmuuttokeskustelua ja -politiikkaa myös täällä. (Martikainen 2007.) Tässä sovelletaan Alejandro Portesin ja Rubén Rumbaut’n maahanmuuttajasukupolvien luokittelua. Siinä ensimmäinen sukupolvi on syntynyt ulkomailla, ja toinen sukupolvi puolestaan viittaa kahden maahanmuuttajavanhemman uudessa kotimaassa syntyneisiin lapsiin. Nämä ovat siis viettäneet koko elämänsä maassa, eivätkä ole muuttaneet missään vaiheessa. Rumbaut (2007) erottelee lisäksi sukupolven 2,5, jolla hän viittaa kansainvälisistä liitoista syntyneiden lapsiin.²⁸

TAULUKKO 5. MAAHANMUUTTO JA SUKUPOLVET NUORISOBAROMETRIN AINEISTOSSA. RUBÉN RUMBAUT’N MALLIA MUKAILLEN.

Sukupolvi	Väli-sukupolvi (1)	Väli-sukupolvi (2)	Vanhempien syntymämaa	Syntymämaa	Muut-toikä	Elämänvaihe	n
1	1	1	..	ulkomaa	yli 17	siirtymä aikuisuuteen	19
	1,5	1,25	..	ulkomaa	13–17	teini-ikä	13
		1,5	..	ulkomaa	6–12	lapsuus	38
		1,75	..	ulkomaa	alle 6	varhaislapsuus	29
2	2	2	ulkomaa + ulkomaa	asuinmaa	..		20
		2,5	ulkomaa + asuinmaa	asuinmaa	..		51
Yhteensä							170

Lähteet: Rumbaut 2007; Martikainen & Haikkola 2010.

Rubén Rumbaut (2007) jakaa maahanmuuttajat sukupolviin sen mukaan, minkä ikäisinä he ovat maahan muuttaneet.²⁹ Tällä erottelulla hän nostaa esille lapsuusajan merkityksen sosiaalisuudessa uuteen yhteiskuntaan painottaen sitä, että muuttoikästä riippuen kokemus ja mahdollisuudet uudessa maassa vaihtelevat suuresti. Sukupolveen 1 (yli 17-vuotiaana muuttaneet) Nuorisobarometrin aineistossa kuuluu 19 nuorta, sukupolveen 1,25 (13–17 v.) vain 13 nuorta. Sukupolvi 1,5 (6–12 v.) muuttaa ennen puberteettia, ja on kenties helpommassa asemassa oppiessaan kielen paremmin. Näitä nuoria on barometriaineistossa 38. Sukupolvi 1,75 (alle 6-vuotiaana muuttaneet) on monissa kohdin verrannollinen uudessa kotimaassa syntyneisiin lapsiin, sillä se käy koulunsa uudessa kotimaassa. Sosiologisessa mielessä se voidaankin liittää toiseen sukupolveen. Näitä tapauksia on kyselyaineistossa 29.³⁰

Maahanmuuttajasukupolvet ovat tietysti kiinteästi yhteydessä maassa vietettyyn aikaan. Sukupolvi 1 on asunut Suomessa keskimäärin 5,6 vuotta, sukupolvi 1,25 keskimäärin 7,7 vuotta, sukupolvi 1,5 jo 12,6 vuotta ja sukupolvi 1,75 peräti 18,4 vuotta.

Taulukossa 5 nähdään paitsi maahanmuuttajasukupolvien lukumäärät, myös kolme eri tarkkuustasoa, joihin sukupolvet ja välisukupolvet voi luokitella.³¹ Nuorisobarometrin kyselyaineistossa on kussakin yksittäisessä luokassa liian vähän tapauksia näin tarkkaa luokittelua varten. Oleellista on havainto siitä, että ”välisukupolvien” välillä on merkittäviä eroja esimerkiksi kysymyksissä itseidentifikaatioista (kuvio 2), joten niiden tarkastelemista yhtenä ”maahanmuuttajanuorten” ryhmänä voi pitää ongelmallisena.

KULTTUURISET JA KANSALLISET ITSEMÄÄRITTELYT

Nuorisobarometrissa haluttiin tuoda lisävalaistusta ihmisen taustan ja omien samastumiskokemusten väliseen suhteeseen. Pohdinnan tueksi kerättiin aineistoa selvittämällä edellä

käsiteltyjen taustatietojen ohella kokemustietoa siitä, missä määrin vastaaja kokee itsensä suomalaiseksi, ulkomaalaiseksi, oman paikkakunnan asukkaaksi, eurooppalaiseksi, maailmankansalaiseksi, monikulttuuriseksi ja maahanmuuttajaksi.³² Kuulumiskysymykset on koottu kuvioon 2 käyttäen taustamuuttujana edellä esiteltyä jakoa maahanmuuttajasukupolviin.

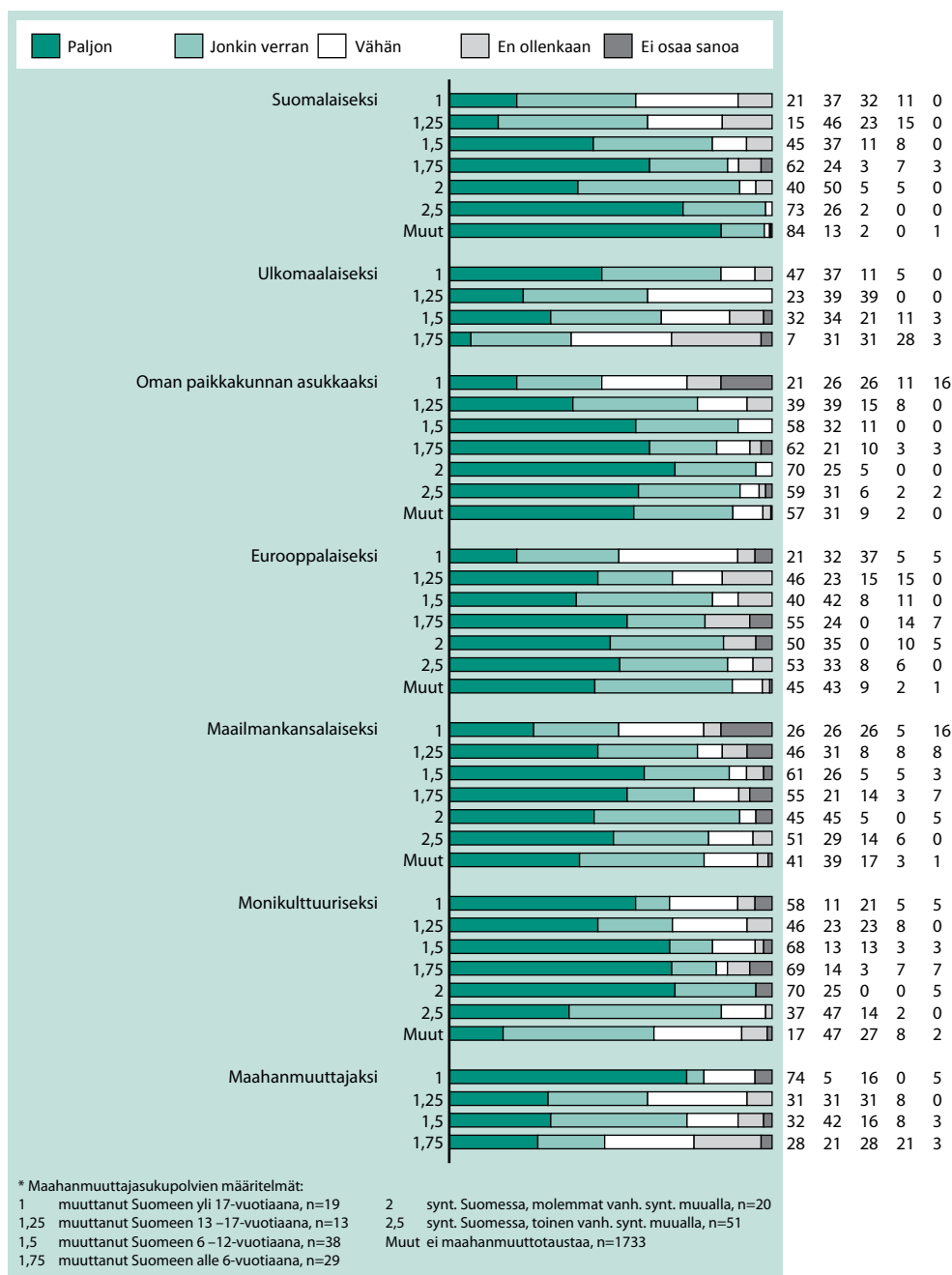
Vaikka kyselyssä itsessään ei puhuttu identiteetin tai etnisyyden käsittein, teema kytkeytyy kulttuurisiin, kansallisiin ja etnisiin identifikaatioihin. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu maahanmuuttajien sukupolvesta ja muuttosyytä riippumatta identifioituvan omaan etnikansalliseen ryhmäänsä, eli kokevansa itsensä esimerkiksi kurdeiksi tai inkerinsuomalaisiksi. Samalla etnisiä luokitteluita kohtaan ollaan myös kriittisiä (Haikkola 2010, 223).

Maahanmuuttoikä vaikuttaa kuvion 2 perusteella hyvin tärkeältä kuulumiskokemusten kannalta. On kuitenkin hyvä muistaa, että itsemäärittelyt ovat liukuvia ja muuntuvia, ja rajaamalla vastausvaihtoehdot kysely saattaa antaa liiankin selkeitä tuloksia esimerkiksi siitä, kuinka samastuminen suomalaiseksi tai maahanmuuttajaksi muuttuu maassa vietetyn ajan myötä. Sama ihminen voi kokea enemmän tai vähemmän vaikkapa suomalaisuutta erilaisissa kulttuurisissa ja poliittisissa konteksteissa.

Kuulumisen odotusten ristiriitaisuuksien voisi olettaa koskevan erityisesti maahanmuuttajataustaisia nuoria, jos suomalaisen yhteisön normit odottavat heiltä yhtä ja toisenlaista kulttuuria edustavan perhe- tai ystäväpiirin jäsenet toista. (Litja 2009, 49.) Ajatus siitä, että yhtenäiskulttuurin rajojen hälveneminen vaatii kuulumiskokemuksilta entistä enemmän yksilön omaa pohdintaa ja määrittelyä, koskettanee kuitenkin meitä kaikkia. Kuviossa 2 havaittava samastumisten erilaisuus kertoo joka tapauksessa siitä, millaisiin yksinkertaistuksiin turvautaan niputtamalla kaikki ryhmät yhteen maahanmuuttajien luokkaan. Sama pätee toki myös kantäväestön suomalaisnuoriin.

Maahanmuuttoliikalla on vahva yhteys suomalaisuuden kokemuksen kanssa. Jonkinlaisena

KUVIO 2. ”MISSÄ MÄÄRIN KOET ITSESI...?” MAAHANMUUTTAJASUKUPOLVIEN* VERTAILU. (%)

rajana näyttää olevan teini-ikä, sillä vähintään 13-vuotiaana Suomeen muuttaneista harvempi kuin joka viides kokee itsensä vahvasti suomalaiseksi, kun osuus tätä nuorempana muuttaneilla on yli kaksinkertainen. Maahanmuuttajasukupolven 2,5 kuuluvat, eli Suomessa syntyneet, joiden toinen vanhemmista on syntynyt jossain muualla, eivät juuri poikkeakaan niin sanotuista kantasuomalaisista suomalaisiksi samastumisen voimakkuudessa. Samalla on muistettava, ettei niin moniulotteista kysymystä kuin kansallista identiteettiä voi pelkistää maahanmuuttoikään. Nuorisobarometrin kyselyaineistossa näkyy esimerkiksi se, että riippumatta maahanmuuttajataustaisuudesta kokemus omasta suomalaisuudesta on heikompi syrjintää kokeneilla ja niillä nuorilla, jotka tuntevat kuuluvansa johonkin vähemmistöön (vrt. kuvio 3). Aiemmissa Nuorisobarometreissa havaitut ajalliset muutokset suomalaiseen yhteiskuntaan yhteenkuuluvuuden tunteen voimakkuudessa (ks. Myllyniemi 2012, 35) kertovat nekin omalla tavallaan siitä, ettei kuulumisen tunne kenelläkään synny automaattisesti, puhumattakaan siitä, jos kokee syrjintää, rasismia tai toiseuden tunnetta arjessa (ks. Habib 2009, 47). Suomalaisuuden kokemukseen vaikuttavat täällä saatujen kokemusten ohella varmasti myös esimerkiksi muuttosyyt, kielitaito, sosiaaliset verkostot Suomessa ja niin edelleen. Esimerkiksi ystävien määrä ja tapaamistiheys ovat ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla muita pienempiä (kuviot 27 ja 28).

Kysymyksen ”suomalaiseksi” samastumisesta voisi ajatella monitulkintaiseksi siinäkin mielessä, että osa vastaajista lähestyisi kysymystä kansalaisuuden kautta. Jakolinja vastauksissa ei kuitenkaan kulje ainakaan pääosin Suomen kansalaisten ja ei-kansalaisten välillä. Kansalaisuuden ja maahanmuuttojaan vaikutusten erottaminen samastumiskokemusten kannalta on tosin vaikeaa, sillä ne kulkevat pitkälti käsi kädessä.³³ Luultavasti se, että kysymys muodollisesta kansalaisuudesta esitettiin ennen kokemuksellista kuulumista mittaavaa kysymystä,

on johdatellut vastaajat arvioimaan juuri omaa kokemustaan suomalaisuudesta.

Kokemus ulkomaalaisuudesta on maahanmuuttajasukupolvien näkökulmasta vastakainen suomalaisuudelle, mikä näkyy hyvin kuviossa 2. Täysi-ikäisenä Suomeen muuttaneilla ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla kokemus itsestä ulkomaalaisena Suomessa on yleinen, lapsena muuttaneilla puolestaan harvinaisen.

Suomalaisuus ja ulkomaalaisuus eivät kyselyssä kuitenkaan ole toisensa poissulkevia samastumiskohteita. Itsensä ainakin jonkin verran sekä ulkomaalaiseksi että suomalaiseksi kokee 39 % kaikista maahan muuttaneista. Ulkomaalaisen, joka saa Suomen kansalaisuuden, ei tarvitse luopua nykyisestä kansalaisuudestaan, ja itsensä sekä suomalaiseksi että ulkomaalaiseksi kokevista osalla lieenee kaksoiskansalaisuus. Kysymystä ei kuitenkaan lähestytty niinkään kansalaisuuden kuin kansallisuuden kautta.

Pysyttäytymistä suomalainen–ulkomaalaisen- ulottuvuudella voi pitää eräänlaisena metodologisena nationalismina sen asettaessa kansallisvaltion luonnolliseksi tulkintakehikoksi. Tämä on yksinkertaistus ihmisten elämänkulusta ja identiteettien dynamiikasta, mitä paikkaamaan kyselyyn otettiin mukaan myös paikallinen ja ylikansallinen taso.

Kansainvälisessä tutkimuksessa toistuu havainto siitä, että maahanmuuttajataustaiset identifioivat itsensä usein vahvasti paikalliseen yhteisöön, kun taas kansalliset identifikaatiot saattavat olla heikompiä. Kuten kuviossa 2 nähdään, tämä tulos toistuu myös Nuorisobarometrissa. Kiinnostava on myös havainto siitä, että oman paikkakunnan asukkaaksi samastuminen on sitä voimakkaampaa, mitä nuorempana maahan on muuttanut. Etenkin toisen polven maahanmuuttajanuorten identifioituminen omaan paikkakuntaan on jopa valtaväestön nuoria voimakkaampaa.

Paikallisten ja kansallisten ympäristöjen ohella nuoret rakentavat elämäänsä ylijaraisessa globaalissa kontekstissa. Kaikkia nuoria koskevat globaalit nuorisokulttuurit, media, talous

ja teknologia, joiden kautta paikalliset asiat voivat vaikuttaa globaalisti ja globaalit puolestaan paikallisesti. Kansainvälinen liikkuminen on lisääntynyt, minkä ohella maahanmuuttajanuorilla kyse on myös siteistä lähtömaihin.

Kuvion 2 mukaan voimakkaimmin itsensä maailmankansalaiseksi kokevat Suomeen lapsena muuttaneet. Kokemus on harvinaisempi aikuisena Suomeen muuttaneilla ja valtaväestöön kuuluvilla. Muista samastumiskohteista maailmankansalaisuus on voimakkaasti yhteydessä monikulttuurisuuteen ja eurooppalaisuuteen, mutta myös omaan asuinpaikkakuntaan. Maahanmuuttajataustaisten lähtömaalla ja -kulttuurilla on oletettavasti vaikutusta identifiointiin, mutta tässä yhteydessä ei mennä sille tarkkuustasolle (ks. Kivijärven ja Ronkaisen artikkeli tässä teoksessa, s. 127–142).

Monikulttuurisuuden kokemus ei ole niin vahvasti riippuvainen maahanmuuttoajasta kuin itsensä suomalaiseksi tai ulkomaalaiseksi luokittelemisessa. Monikulttuuriseksi samastuminen on vahvaa valtaosalla Suomeen muuttaneista, ja se, ettei subjektiivinen kokemus kaikilta osin ole suorassa yhteydessä maahanmuuttoon/muuttoikään lieenee ymmärrettävää, koska mukana on paljon muitakin muuttajia. Erityisen vahvaa monikulttuurinen samastuminen kuitenkin vaikuttaisi olevan silloin, kun muutto on tapahtunut lapsena, ja Suomessa syntyneiden monikulttuurisuusidentifiointi on jopa maahan muuttaneita vahvempaa, mikäli molemmat vanhemmat ovat jossain muualla syntyneitä. Alusta saakka moninaisuuteen kasvaneiden lasten kokemus voi kertoa luontevasta suhtautumisesta niin suomalaisuuteen kuin taustakulttuurin säilyttämiseenkin. Toisaalta on muistettava, ettei identiteettineuvotteluita käydä vain valtaväestön ja vähemmistön välillä, vaan myös suhteessa muihin suomalaisiin vähemmistöryhmiin (Haikkola 2010, 226; vrt. Waters 1994). Suomalaisen kulttuurin moninaistumisesta ylipäätään kertoo, että enemmistö myös valtaväestöön kuuluvista niin sanotuista kantasuomalaisista kokee itsensä ainakin jonkin verran monikulttuuriseksi.

Samalla on huomautettava, ettei monikulttuurisuuden kokemus välttämättä kerro mitään sen toimivuudesta tai luontevista kulttuuristen raja-aitojen ylityksistä. Monikulttuurisuus on käsitteenä poliittisestikin arvolutautunut niin, että myös sitä itseään käytetään erottautumisen ja rajankäynnin välineenä. Aiempien kyselyiden tulokset siitä, että lähtömaaidentiteetit vahvistuvat nuoren kasvaessa (Harinen 2005, 27–31; Jäsinskaja-Lahti 2000, 79–82) voivat kertoa paitsi kulttuurisesta moninaisuudesta, myös rasismista ja syrjinnästä (Portes & Rumbaut 2001).

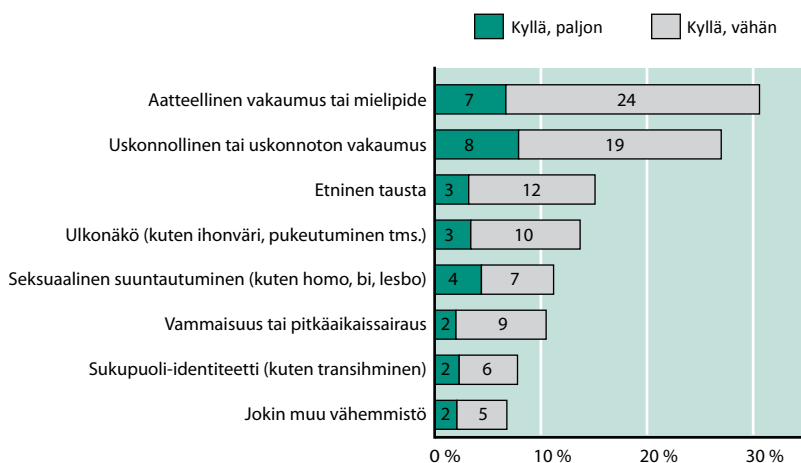
Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuorista selvä enemmistö kokee itsensä maahanmuuttajiksi. Voimakkaasti itsensä maahanmuuttajaksi kokee noin kolme neljästä aikuisiällä Suomeen muuttaneesta, lapsena muuttaneista vain noin kolmannes. Se, että teini-iässä tai sitä nuorempana maahan muuttaneilla osuus on paljon täysi-ikäisenä muuttaneita pienempi, kertoo siitä, ettei muuttaminen objektiivisena rajoja ylittämisenä ja muualla asumisena näyttäisi olevan suoraan tekemisissä subjektiivisen identiteetin kanssa. Sen tyyppisiin käsitteisiin kuin ”maahanmuuttaja” tai ”monikulttuurinen” liittyy määreitä, jotka ovat erkaantuneet sanojen kirjaimellisista merkityksistä.³⁴

VÄHEMMISTÖKOKEMUKSET

Vähemmistöön kuulumisen kokemuksia selvitetiin Nuorisobarometrissa kysymällä ”Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen...?” Kysyttyjä asioista oli kahdeksan: etninen tausta, uskonnollinen tai aatteellinen vakaumus tai mielipide, uskonnollinen tai uskonnoton vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen (kuten homo, bi, lesbo), sukupuoli-identiteetti (kuten transihminen), vammaisuus tai pitkäikaissairaus, ulkonäkö (kuten ihonväri, pukeutuminen) sekä jokin muu vähemmistö.

On syytä korostaa, ettei mitään näistä niin sanotuista vähemmistöistä voi pitää yhtenäisenä ryhmänä. Vähemmistön käsitteen käyttöä ylipäätään voi kritisoida siitä, että se saattaa vahvistaa käsitystä vähemmistöön kuuluvista

KUVIO 3. ”KOETKO KUULUVASI VÄHEMMISTÖÖN SEURAAVIEN ASIOIDEN SUHTEEN?”%)

erillisenä tai helposti erottuvana ryhmänä. Vähemmistökysymyksistä puhuttaessa ei tulisi-kaan unohtaa yhtenäisiksi ryhmiksi miellettyjen vähemmistöjen sisäistä moninaisuutta (Alanko 2014, 7; ks. myös Honkasalon & Salon artikkeli tässä julkaisussa). On myös huomattava, että monet kuvion 3 piirteet ovat muutoksessa 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä ja sen jälkeenkin. Vakaumusten ja mielipiteiden tapauksessa tämä on jokseenkin selvää, mutta sama pätee myös esimerkiksi seksuaaliseen suuntautumiseen.³⁵

Kuvioon 3 on koottu nuorten samastuminen eri vähemmistöihin. Yleisin kokemus liittyy uskonnolliseen tai aatteelliseen vakaumukseen, jonka suhteen ainakin vähän vähemmistöön kuulumisen kokemuksi on 31 %:lla nuorista. Uskonnollisen tai uskonnoton vakaumuk- sen tapauksessa osuus on 27 %. Etnisen taustan vuoksi vähemmistöön koki kuuluvansa 15 % ja ulkonäön vuoksi 14 %, vammaisuuden tai pitkä- aikaissairaudesta sekä seksuaalisen suuntautumi- sen vuoksi 11 %, sukupuoli-identiteetin vuoksi 8 % sekä muun syyn vuoksi 7 %.

Vastaajat ilmoittivat kuuluvansa kuhunkin näistä vähemmistöistä paljon, vähän tai ei ollen-kaan. Seksuaalisen suuntautumisen perusteella koettu vähemmistöön kuuluminen poikkeaa linjasta siinä, että paljon ja vähän vähemmis- töön kuuluvien osuudet ovat suhteellisen lähellä

toisiaan, kun taas muissa tapauksissa vähäinen vähemmistökokemus on vahvaa kokemusta selvästi yleisempi. Tämän voi tulkita kertovan seksuaalisen vähemmistöidentiteetin voimak- kuudesta.

Tulokset herättävät jatkokysymyksen siitä, kuinka moneen eri vähemmistöön yksittäinen nuori kokee kuuluvansa. Jos käytetään väljää kriteeriä (eli kokemusta ainakin vähän kuulumi- sesta), ei 50 % nuorista koe lainkaan kuuluvansa mihinkään vähemmistöön, ja toisella 50 %:lla on ainakin jokin vähemmistökokemus. Kysy- mys jakaa siis nuorison kahteen yhtä suureen ryhmään, joita käytetään selittävinä muuttujina monissa yhdenvertaisuutta mittaavissa kysy- myksissä.

18 %:lla on kokemusta vähemmistöön kuu- lumisesta yhden asian suhteen, 14 %:lla kahden, 8 %:lla kolmen ja 10 %:lla vähintään neljän asi- an suhteen. Tiukemmasta vähemmistöön kuu- lumisen kriteeristä (kokee kuuluvansa paljon) ei 81 %:lla ole lainkaan kokemusta. 11 %:lla vas- taajista on yksi ja 8 %:lla vähintään kaksi sellais- ta vähemmistötä, johon kokee kuuluvansa vahvasti.³⁶

Naisilla on keskimäärin hieman enemmän vähemmistöön kuulumisen kokemuksia kuin miehillä. Iän mukaisessa vertailussa alle 20-vuo- tiailla vähemmistökokemukset ovat yleisempiä

kuin jo vähän varttuneemmilla nuorilla. Sekä sukupuolen että iän mukaiset erot ovat suurimmat suhteessa sukupuoliseen suuntautumiseen tai seksuaaliseen identiteettiin. Alle 20-vuotiaat erottuvat myös siinä, että he kokevat muita useammin kuuluvansa vähemmistöön etnisen taustansa perusteella.

Erityisen vahvasti päällekkäisiä vähemmistöön kuulumisen syitä ovat toisaalta uskonnollinen ja aatteellinen vakaumus, toisaalta seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti. Vähiten muiden vähemmistökokemusten kanssa linkittyä vammaisuus tai pitkäaikaissairaus. Kuitenkin kokemus kuulumisesta mihin tahansa vähemmistöön lisää todennäköisyyttä kokea kuuluvansa myös muihin. Vähemmistökokemusten päällekkäisyydestä voi tehdä pidemmälle vietyjä – ja samalla epävarmempia – päätelmiä vähemmistöidentiteetin luonteesta. Valtavirran ulkopuolella oleminen ei näyttäisi jäävän yhteen muusta elämästä eristettyyn lokeroon, vaan kyse on kokonaisvaltaisemmasta minäkuvaan liittyvästä kokemuksesta.

Hieman alle puolet maahanmuuttajataustaisista nuorista (ks. määritelmä s. 20) kokee kuuluvansa etniseen vähemmistöön. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuorten joukossa (täysi-ikäisenä Suomeen muuttaneet) osuus on 53 %, välisukupolvessa 1,5 (alaikäisenä Suomeen muuttaneet) 50 % ja toisen sukupolven maahanmuuttajista 44 %. Maahanmuuttoaiällä on siis vaikutusta, mutta se ei ole kovin suurta.

Myös omalla ja vanhempien lähtömaalla tai taustakulttuurilla on vaikutusta etniseen vähemmistöön kuulumisen kokemukseen. Selvä vähemmistö niistä, joiden juuret ovat Ruotsissa tai Virossa, kokee kuuluvansa etniseen vähemmistöön Suomessa. Venäjältä lähtöisin olevien parissa etninen vähemmistökokemus on jo yleisempi. Samalla on huomattava, että

kyselyaineiston perusteella valtaväestöön kuuluvistakin 12 % kokee kuuluvansa johonkin etniseen vähemmistöön. Näistä osa on tunnistettavissa suomenruotsalaisiksi, osa puolestaan on kokenut ihonväriinsä takia syrjintää. Muuten näiden etniseen vähemmistöön kuulumisen kokemuksen taustat jäävät kyselyaineiston tietojen valossa piiloon.³⁷

Syrjintäteeman kannalta kiinnostavaa on sekin, että etnisen taustansa takia syrjintää kokeneista nuorista neljäsosa ei itse edes koe kuuluvansa etniseen vähemmistöön. Osa näistä saattaa kokea kuuluvansa etniseen enemmistöön, mutta havainnosta voi myös lukea kritiikkiä vähemmistöksi kategorisointia kohtaan.

Nuorisobarometrin otosaineisto ei riitä yksittäisten lähtömaiden ja -kulttuurien luokitteluun, joka voisi muutenkin olla epätarkkaa tai jopa eettisesti kyseenalaista. Aiemmasta tutkimuksesta kuitenkin tiedetään, että eri kansallisuusryhmiin suhtaudutaan hyvin eri tavalla: myönteisimmin suhtaudutaan ruotsalaisten ja inkerinsuomalaisten maahanmuuttoon ja kielteisimmin venäläisten ja somaleiden. Voidaan sanoa, että maahanmuuttajiin suhtaudutaan niin kutsutun etnisen hierarkian mukaisesti. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 134–137; Salonen & Villa 2006.)

Tiettyt kansallisuudet ovat ylliedustettuina rasististen rikosten uhreina, kun verrataan uhrien lukumäärää kansalaisuuksien kokonaismäärään Suomessa. Suhteellisesti suurimmassa vaarassa joutua rasistisen rikoksen uhriksi ovat olleet Somalian kansalaiset. Myös Turkin ja Irakin kansalaisilla on moninkertainen viharikosriski verrattuna esimerkiksi Viron tai Venäjän kansalaisiin. Näyttää siltä, että rasistisille rikoksille alttiita ovat etenkin ryhmät, jotka ulkonäöltään selvimmin erottuvat kantaväestöstä. (Sisäasiainministeriö 2014, 18.)

SYRJINTÄ JA SYRJÄYTYMINEN

Vastaajien yhteisen ymmärryksen ja sitä kautta tulosten vertailukelpoisuuden takia kaikille haastatelluille luettiin seuraava yleisluontoinen syrjinnän määritelmä: ”Syrjintä tarkoittaa sitä, että henkilöä tai ryhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää oikeutusta eriarvoisesti esimerkiksi sukupuolen, iän, uskonnon, vamman, seksuaalisen suuntautumisen, etnisen alkuperän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella vuoksi. Myös esimerkiksi koulukiusaaminen voi siis olla syrjintää.”

Kysymysmuotoiluilla on suuri vaikutus tuloksiin, ja jopa kysymysten järjestyksen merkitys on merkittävä tekijä. Tässä kyselyssä syrjintäteemaa lähestyttiin aluksi sen määrittelyjen kautta³⁸ (”Mitkä seuraavista asioista ovat mielestäsi syrjintää?”), ja vasta sen jälkeen kysyttiin havaintoja, ensin nuorten syrjinnästä yleensä, sitten omista syrjintäkokemuksista. Näin vastaaja todennäköisesti on virittynyt ajattelemaan syrjinnän laajempaan ilmiöön kuin vastatessaan kylmiltään siihen, kokeeko joutuneensa syrjityksi.

MIKÄ KOETAAN SYRJINNÄKSI

Kuvioon 4 on koottu 12 kohdan luettelo asioista, jotka esitettiin nuorille sen selvittämiseksi, mitkä niistä ovat heidän mielestään syrjintää. Lähes kaikki (95 %) pitävät syrjintänä sitä, jos joku ei etnisen taustansa takia saa palvelua ravintolassa, tai työtä, johon olisi muuten pätevä.

Nuoret näkevät syrjivänä ennen kaikkea ihmisten eriarvoisen kohtelun. Syrjintä ja eriarvoisuus siis kulkevat käsi kädessä. Usein tällaista erilaista kohtelua jonkin ei-hyväksyttävän erottelun perusteella kutsutaan *välittömäksi* syrjinnäksi. *Välillistä* syrjintää puolestaan on näennäisesti neutraalilta vaikuttava säännös

tai samanlainen kohtelu, joka kuitenkin johtaa syrjiviin vaikutuksiin. Välillinen syrjintä tunnistetaan harvemmin syrjinnäksi, esimerkiksi vain noin joka kolmas pitää syrjivänä sitä, että hyvin toimeentulevat elävät pidempään kuin huonosti toimeentulevat.

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaki määrittelee syrjinnän muodoksi myös *häirinnän*.³⁹ Häirintä on vähemmän edustettuna kuviossa 4, mutta se kyllä tunnistetaan syrjiväksi, ainakin sillä perusteella, että 94 % vastaajista pitää syrjintänä seksuaalivähemmistöön kuuluvien nimittelyä.

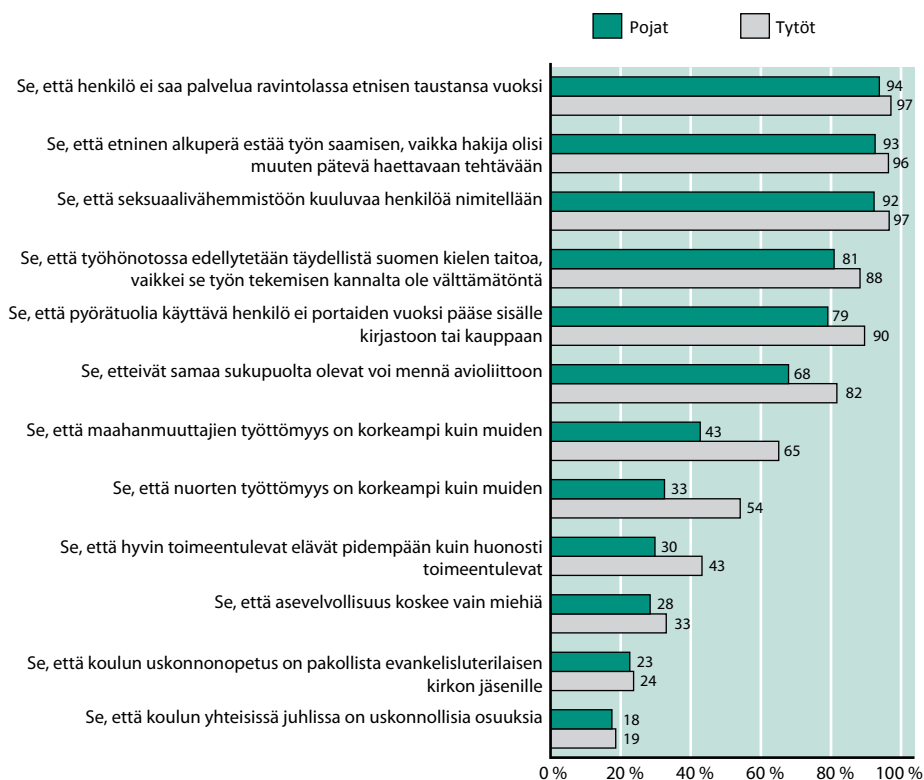
Kuviossa 4 esitetään erikseen tyttöjen ja poikien vastaukset. Tytöt ovat kautta linjan herkempiä tunnistamaan eriarvoisuudet syrjinnäksi. Suurimmillaan erot ovat kaikkein rakenteellisimmissa tai välillisimmissä kysymyksissä nuorten tai maahanmuuttajien muita korkeammasta työttömyydestä ja huonosti toimeentulevien muita lyhyemmästä eliniästä.

Syrjintäperusteittain verraten kuviossa 4 korostuu – osin kyselyn tarjoamien vaihtoehtojen rajaamana – etninen tausta. Eurobarometrien perusteella suomalaiset ylipäätään ovat sitä mieltä, että syrjintä etnisen alkuperän perusteella on kaikkein yleisintä (Euroopan komissio 2012).

Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta liikuntavammaisten esteettömyys koetaan tärkeäksi. 84 % nuorista pitää syrjintänä tilannetta, jossa pyörätuolia käyttävä henkilö ei portaiden vuoksi pääse sisälle kirjastoon tai kauppaan. Vastaajan oma kokemus kuulumisesta vähemmistöön vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden takia ei ole yhteydessä asenteeseen.

Kolme neljästä nuoresta pitää syrjintänä sitä, etteivät samaa sukupuolta olevat voi solmia avioliittoa. Vaikka kysymys ei koskenut suoraan

KUVIO 4. "MITKÄ SEURAAVISTA ASIOISTA OVAT MIELESTÄSI SYRJINTÄÄ?" (KYLLÄ-VASTAUSTEN %-OSUUDET)

kyselyajankohtana paljon keskusteltua sukupuolineutraalia avioliittolakia, voi tuloksen tulkita sen kannatukseksi. Näkemykset ovat hyvin sukupuolituneet, sillä tytöistä 82 % ja pojista 68 % näyttää kokevan nykyisen avioliittolain syrjivänä. Kiinnostavaa sinänsä on, että vastaajan oma kokemus kuulumisesta vähemmistöön sukupuolisen suuntautumisensa takia ei ole yhteydessä vastauksiin. Sen sijaan uskonnollisuus on vahva selittäjä: uskonnollisista nuorista vain vähemmistö kokee nykytilanteen syrjivänä. Muista kuvioissa 38–43 esitellyistä arvomittareista samaa sukupuolta olevien avioitumisoikeuden puuttumisen pitäminen syrjintänä on yhteydessä vihreyteen, vasemmistolaisuuteen ja arvoliberaaliuteen.

Väestössä ilmeneviä sosioekonomisia terveyseroja voi tulkita yhdenvertaisuuden näkökulmasta (ks. Lahtisen ym. artikkeli tässä julkaisussa). Kuitenkin sen, että hyvin toimeentulevat elävät pidempään kuin huonosti toimeentulevat, tunnistaa syrjinnäksi vain 36 % nuorista, tytöistä 43 % ja pojista 30 %. Näkemys liittyy erityisesti vasemmistolaiseen ajatteluun. Omat kokemukset vähemmistöön kuulumisesta tai syrjityksi joutumisesta lisäävät tämän rakenteellisen eriarvoisuuden tunnistamista syrjinnäksi.

Tuloksen ei voi sanoa antavan kovin vaikuuttavaa kuvaa suomalaisnuorison, varsinkaan poikien kompetenssista tunnistaa rakenteellista syrjintää, yhteiskunnan eriarvoisuuksia ja syrjiviä rakenteita. Tämä liittyy asennekyselyissäkin esiin tulevaan voimakkaaseen yksilövastuun

eetokseen: esimerkiksi väitteen ”Menestyminen elämässä on itsestä kiinni” on valmis allekirjoittamaan peräti yli 80 % suomalaisnuorista (Myllyniemi 2014). Katseen voi kääntää myös koulun suuntaan: yhteiskuntaopin kaltaisen opintoaineen tulisi opettaa nuorille ”yhteiskunnallista lukutaitoa”, johon kuuluu erilaisten syrjivien rakenteiden tutkiminen ja tunnistaminen, niin omassa elämässä kuin laajemminkin.

Vajaa kolmannes nuorista (31 %) kokee syrjiväksi sen, että asevelvollisuus koskee vain miehiä. Tätä mieltä on työistä 33 %, pojista 28 %.⁴⁰ Sukupuolten välillä on eroa vain alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä, sillä iän lisääntyessä myös pojista isompi osuus alkaa nähdä nykyisen asevelvollisuuden syrjivänä. Poikien näkemykset muuttuvat siis kriittisemmiksi juuri siinä iässä, jossa asevelvollisuus yleensä on tapana suorittaa.

Harvempi kuin joka neljäs (23 %) pitää evankelisluterilaisen kirkon jäsenten pakollista uskonnonopetusta syrjintänä. Näkemys on yleisempi etenkin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomilla sekä niillä, jotka asemoivat itsensä ei-uskonnollisiksi. ”Oman uskonnon opetusta”⁴¹ ei siis yleisesti koeta syrjintänä. Vielä harvempi (18 %) kokee koulun yhteisten juhlien uskonnolliset osuudet syrjivinä. Kysymys viittaa paljon keskustelua herättäneeseen kysymykseen siitä, onko perinteisten virsien laulaminen koulujen kevät- ja joulujuhliissa uskonnon harjoittamista uskonnonvapauslain tarkoittamassa merkityksessä vai ei. Tähän niin sanottuun suvivirikeskusteluun ei Nuorisobarometrin kyselystä suoraan saada nuorison kantaa, mutta suhteellisen harva näyttää kokevan edes uskonnollisiksi tulkitut juhlatraditiot syrjiviksi.

Koulun yhteisten juhlien uskonnolliset osuudet syrjinnäksi kokevat ovat muita vähemmän uskonnollisia. Jos vastaaja on sekä ei-uskonnollinen (vrt. kuvio 41) että kokee kuulumansa ”ei-uskonnolliseen vähemmistöön” (vrt. kuvio 3), jo noin puolet pitää juhlien uskonnollisia osuuksia syrjintänä. Havaintoa voi peilata vuoden 2006 Nuorisobarometriin, jossa kysyttiin ”pitäisikö koulujen tilaisuuksista poistaa

uskontoon viittaavat asiat”. Tuolloin uskonnollisena itseään pitävistä 8 % mielestä uskonto ei kuulunut koulun juhliin, ei-uskonnollisista sitä mieltä oli 21 % ja ateisteista peräti 49 %. (Myllyniemi 2006, 63.)

Omakohittaiset kokemukset syrjinnästä ovat yhteydessä siihen, mitkä asiat ylipäätään nähdään syrjinnäksi. Syrjinnän uhriksi joutuneet pitävät kaikkia kuvion 4 asioita keskimääräistä enemmän syrjivinä, itse muiden syrjimiseen osallistuneet puolestaan keskimääräistä vähemmän syrjivinä. Tekijä-uhrit ovat tässä kysymyksessä profiililtaan lähempänä uhreja kuin tekijöitä. Syrjinnän uhrien kohdalla on mahdollista tulkita havaintoa niin päin, että koska he ovat herkempiä tunnistamaan asioita syrjinnäksi, he ovat myös alttiimpia nimeämään itse kohtaamansa vääryydet nimenomaan syrjinnäksi. Tämä logiikka ei kuitenkaan suoraan sovi niihin, jotka tunnistavat itse osallistuneensa muiden syrjintään. Vaikka heidän kynnyksensä on korkeampi erilaisten epäoikeudenmukaisuuksien tunnistamisessa syrjinnäksi, he kuitenkin ovat valmiita tunnustamaan ja tunnistamaan oman syrjivän käyttäytymisensä.

Barometriaineistossa kokemus kuulumisesta johonkin vähemmistöön (ks. kuvio 3) on yhteydessä siihen, mitkä asiat tunnistetaan syrjinnäksi. Yhteys ei kuitenkaan ole yksioikoinen, sillä useimmissa kuvion 4 kysymyksissä eroja ei ole lainkaan.⁴² Vähemmistökokemukset ovatkin luonteeltaan niin erityyppisiä, ettei niistä välttämättä ole mielekästä vetää kovin yleistäviä johtopäätöksiä.

Vastaajan omat yksittäiset vähemmistöön kuulumisen kokemukset eivät muutenkaan aina ole kovin suoraviivaisessa yhteydessä eri asioiden syrjiväksi kokemiseen. Vähemmistöön kuulumisen kokemus oman sukupuolisen suuntautumisen perusteella ei lisää näkemystä siitä, että on syrjintää, etteivät samaa sukupuolta olevat saa solmia avioliittoa. Mielestään etniseen vähemmistöön kuuluvat eivät pidä muita useammin syrjintänä kuvion 4 etniseen taustaan liittyviä kysymyksiä. Kysyessä onko syrjintää, jos henkilö ei saa palvelua ravintolassa etnisen

taustansa takia, suhde on jopa päinvastainen (nuorista jotka kokevat kuuluvansa etniseen vähemmistöön sanoo kyllä 92 %, muista 96 %).

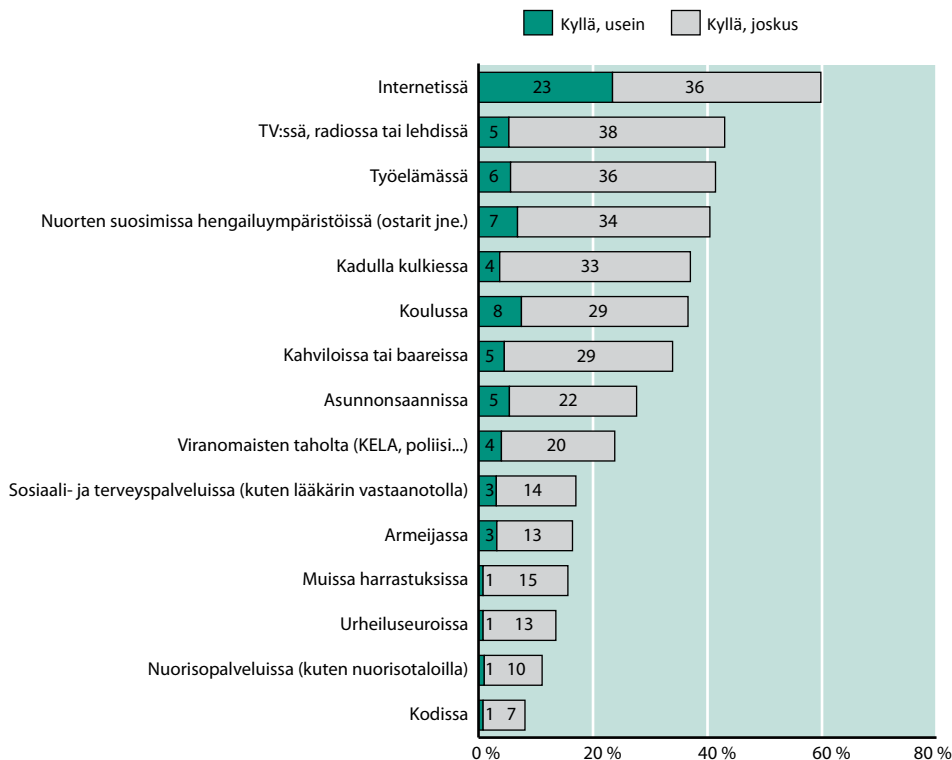
NUORIIN KOHDISTUVA SYRJINTÄ

Kuvioon 5 on koottu eri paikoissa ja tilanteissa havaitun nuoriin kohdistuvan syrjinnän yleisyys. Ainakin jossain nuoriin kohdistuvaa syrjintää viimeisten 12 kuukauden aikana on havainnut kaikkiaan 85 % vastaajista. Tytöt ovat nähneet nuorten syrjintää jonkin verran poikia enemmän, mikä selittyy ainakin osin sillä, että tytöt tunnistavat herkemmin eri syrjinnän muotoja (vrt. kuvio 4). Syrjinnän uhriksi joutuneista ymmärrettävästi lähes kaikki, mutta syrjintää itse kokemattomistakin 75 % on törmännyt ilmiöön. Nuorten syrjintä ja sen tunnistaminen on siis hyvin laajalle levinnyttä ja yleistä. Samalla

on huomattava, että kysymys koski kaikkea nuoriin kohdistuvaa syrjintää, ei pelkästään nuoren syrjimistä nuoren iän takia. Kuten kuviosta 9 havaitaan, on ikä kuitenkin yksi keskeisimmistä syrjintäperusteista.

Kaikkein yleisin nuorten syrjinnän areena näyttää olevan media. Viimeisten 12 kuukauden aikana nuorten internetissä tapahtunutta syrjintää on todistanut peräti 60 %, tv:ssä, radiossa tai lehdissä 43 % nuorista. Syrjinnän medioissa saatavat muodot jäävät tämän kyselyn ulkopuolelle. Kokemukset voivat kattaa niin valtamedian vaikeutensa nuorille tärkeistä asioista kuin suoranaisten häirinnänkin. Lapsiuhritutkimuksissa on havaittu netissä tapahtuvan kiusaamisen ja häirinnän vähentyneen viime vuosina (Fagerlund ym. 2014, 108), vaikka netin käyttö on lisääntynyt entisestään (Suoninen 2013, 59).

KUVIO 5. "OLETKO HAVAINNUT NUORIIN KOHDISTUVAA SYRJINTÄÄ VIIMEISTEN 12 KUUKAUDEN AIKANA SEURAAVISSA PAIKOISSA TAI TILANTEISSA?" (%)

Syrjinnän näkeminen on yleisempää työssä (43 %) kuin koulussa (37 %). Työssäkäyvistä nuorista lähes puolet (48 %) on ainakin joskus viimeisen vuoden aikana havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää työelämässä. Oma työssäkäynti ei tosin ole tässä paras taustatieto, sillä syrjintä voi tapahtua jo rekrytointivaiheessa, eikä kysymystä muutenkaan kohdistettu omaan työpaikkaan. Oma tapauksensa on sellainen syrjintä, joka jää myös sen uhrilta piiloon. Tiedetään esimerkiksi, että venäjänkielisellä nimellä täytyy lähettää kaksi kertaa enemmän hakemuksia kuin suomenkielisellä nimellä saadakseen kutsun työhaastatteluun (Larja ym. 2012). Yksittäinen työnhakija itse ei voi tietää, onko taustalla syrjintää, mutta vaikkapa tietoisuus tällaisista tutkimustuloksista voi hermistää tunnistamaan ja paikantamaan syrjiviä käytäntöjä.

Huomattava osa nuorisosta on havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää nuorten suosimissa hengailuympäristöissä, kuten ostareilla, kaduilla, kahviloissa tai baareissa. Itse koettuun syrjintään (kuvio 10) verrattuna korostuvat erityisesti juuri julkisilla paikoilla, kuten kadulla tai kahviloissa sekä mediassa havaittu nuorten syrjintä. Tämä on ymmärrettävää, sillä verrattuna esimerkiksi kotiin juuri näiden tilanteiden ja paikkojen julkisuus mahdollistaa muihin kohdistuvan syrjinnän havaitsemisen. Kuvion 5 tuloksia nuorten syrjinnän yleisyydestä on muutenkin syytä peilata kuvioon 10, jossa samat paikat ja tilanteet nähdään omien syrjintäkokemusten valossa. (Ks. lisää s. 39–42.)

Syrjinnän havaitsemisen yleisyyden arvioinnissa on syytä ottaa huomioon kysytyihin paikkoihin tai tilanteisiin joutumisen yleisyys. Internetistä tai kaduilla kulkemisesta on viimeisen vuoden ajalta kokemusta useimmilla, mutta asunnonsaannista vain harvoilla. Jotkut kysymykset ovat lisäksi vahvasti ikä- tai sukupuolisidonnaisia. Esimerkiksi nuorten syrjinnän havaitseminen armeijassa on yleisintä 20-vuotiailla miehillä, joista kolmannes kertoo havainneensa sitä viimeisten 12 kuukauden aikana.

Ne vastaajat, joilla on omia kokemuksia vähemmistöön kuulumisesta, ovat todistaneet

nuoriin kohdistuvaa syrjintää muita selvästi enemmän. Vähemmistökokemukset myös lisäävät itse syrjityksi joutumisen riskiä (kuvio 7), mikä selittää ainakin osan havainnosta. Osin kyse voi olla siitäkin, että kokemus vähemmistöön kuulumisesta hermistää havaitsemaan myös muihin kohdistuvaa syrjintää. Omia vähemmistökokemuksia omaavat ovat todistaneet nuorten syrjintää muita useammin etenkin koulussa, netissä ja viranomaisten taholta.

Nuorista, jotka kokevat kuuluvansa etniseen vähemmistöön, yli kaksinkertainen osuus muihin verrattuna on havainnut syrjintää kotona. Erot muihin ovat suuria myös nuorisopalveluissa ja urheiluseuroissa, muissa harrastuksissa sekä armeijassa. Myös vastaajan maahanmuuttotausta on yhteydessä kotona havaitun syrjinnän yleisyyteen, samoin kuin omiin syrjintäkokemuksiin kotona (ks. kuvio 10 ja sen tulkinta). Vaikka syrjijä voi olla joku muukin kuin oma huoltaja, tulos saattaa viitata sukupolvien välisiin jännitteisiin nuorten sosiaalistuttua erilaiseen kulttuuriin kuin muualla syntyneet vanhempansa.

Kysymys kotona tapahtuvasta syrjinnästä voi olla vaikea vastattava, ja yleisesti ottaen vain harva onkin todistanut nuorten syrjintää kodissa. Asiaa mutkistaa vielä sekin, että osalle nuoria perhe tarkoittaa lapsuudenkotia, osalle omaa uutta perhettä. Perhetyypeittäin katsottuna yleisintä kotona havaittu nuorten syrjintä on yhtäältä isän kanssa asuvilla ja toisaalta äidin ja jonkun muun miespuolisen huoltajan kanssa asuvilla. Syrjintäkokemukset ovat harvinaisempia sekä isän että äidin kanssa asuvilla, mikä voisi viitata osan nuorten syrjintätilanteista kotona voivan liittyä eroperheisiin. Vastaajamäärät tosin ovat turhan vähäisiä kovin pitkälle meneviin johtopäätöksiin.

Nuoret, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön seksuaalisen suuntautumisensa takia, ovat kautta linjan todistaneet muita enemmän nuoriin kohdistuvaa syrjintää. Erityisen suuret erot ovat koulussa ja työelämässä, varsinkin jos vastaaja on itse sukupuoleltaan nainen. Myös omaan itseen koulussa kohdistuva syrjintä on

yhteydessä seksuaaliseen suuntautumiseen vain naispuolisilla vastaajilla (ks. lisää kuvio 10 ja sen tulkinta). On huomattava, että koulussa koettu syrjintä voi olla paitsi kiusaamista, myös esimerkiksi näiden vähemmistöjen sivuuttamista kouluopetuksessa, oppimateriaaleissa ja koulu-käytännöissä. *Syrjintä koulutuksessa ja vapaa-ajalla*-selvityksen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista 36 %:lla oli omakohtaisia syrjintäkokemuksia ja jopa 63 % oli nähnyt näihin vähemmistöihin kohdistuvaa kiusaamista ja syrjintää koulussaan (Huotari ym. 2011).

SYRJINNÄN SAAMAT MUODOT

Syrjinnän määritelmien ja areenoiden lisäksi selvitettiin nuorten syrjinnän saamia muotoja. Niiden 15 % vastaajista, jotka eivät edellisen kysymyksen perusteella olleet havainneet lainkaan nuoriin kohdistuvaa syrjintää, ei ollut mielekasta vastata myöskään kysymyksiin nuorten syrjinnän saamista muodoista. Kuviossa 6 esitetyt osuudet on kuitenkin laskettu kaikista vastaajista siten, että syrjintää havaitsemattomat 15 % nuorista on laskettu ”en lainkaan” -osuuksiin.

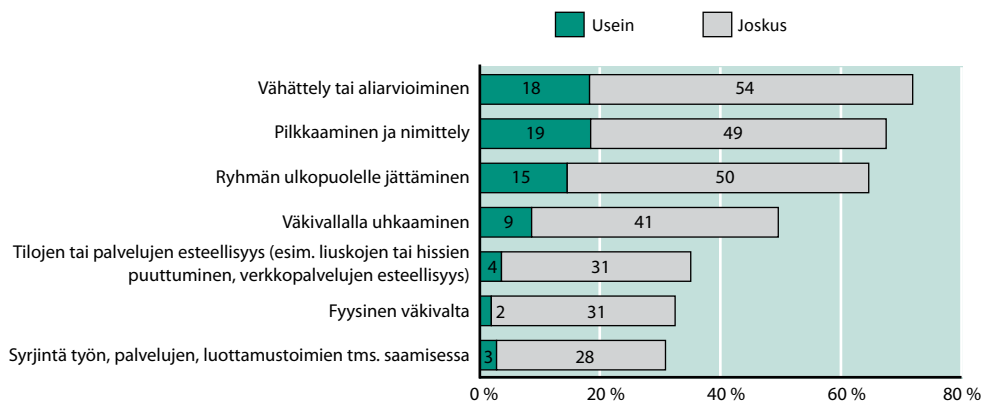
Yleisimpiä ovat vähättely tai aliarvioiminen (72 % havainnut tapahtuneen ainakin joskus), pilkkaaminen ja nimittely (68 %) sekä ryhmän ulkopuolelle jättäminen (65 %). Puolet nuorista

on havainnut väkivallalla uhkaamista ja kolmannes fyysistä väkivaltaa. Rakenteellisemmista syrjinnän muodoista tilojen tai palvelujen esteellisyttä tai syrjintää on havainnut 35 %, syrjintää työn, palveluiden, luottamustoimien tai muiden vastaavien saamisessa 31 %.

Edellä (kuvio 4) havaittiin, että nuoret pitävät syrjintänä varsinkin niin sanottuja vertikaalisia tilanteita, joissa syrjivällä osapuolella on institutionaalista valtaa suhteessa syrjinnän kohteeksi joutuneeseen. Vaikka tulos liittyy myös kyselyn tarjoamiin vastausvaihtoehtoihin, on kiinnostavaa, että tyypillisimmät nuoriin kohdistuvan syrjinnän muodot näyttäisivät liittyvän niin sanottuihin horisontaalsiin syrjintätilanteisiin, joihin ei ainakaan välttämättä liity institutionaalista valtasuhdetta.

Lapsiuhritutkimuksen (Fagerlund ym. 2014) mukaan valtaosassa lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia tekijänä on uhrin kanssa samaan ikäryhmään kuuluva. Ikätovereiden välisen väkivallan muodoista yleisin on pahoinpitely, mutta tyttöjen kohdalla henkinen kiusaaminen on lähes yhtä yleistä. Harrastuksissa ohjaajien taholta koettu väkivalta puolestaan on useimmiten henkistä (mt. 93). Kaverisuosioon liittyvä juoruilu ja ulossulkeminen voivat olla hankalammin tunnistettavia kuin sanallinen tai fyysinen kiusaaminen. Analyysissään sosiaalisesta kiusaamisesta symbolisena väkivaltana Kulmalainen (2014)

KUVIO 6. ”ENTÄ NUORTEN SYRJINNÄN SAAMAT MUODOT? KUINKA USEIN OLET HAVAINNUT SEURAAVIA?” (%)

analysoi yläkoululaisten tyttöjen ryhmähierarkioiden rakentumista havaiten, että kiusaamista perustellaan yksilöllisillä ominaisuuksilla, mikä siirtää huomion rakenteellisista tekijöistä yksilötasolle. Väkipalva kuitenkin liittyy koulun rakenteisiin ainakin sikäli, että koulu virallisine ja epävirallisine arvojärjestelmineen voi mahdollistaa kiusaamisen.

Vaikka Nuorisobarometrin kysymys kohdistui nuorten syrjinnän saamiin muotoihin yleensä, ovat nuoret, joilla on kokemusta vähemmistöön kuulumisesta, havainneet kaikkia selvitettyjä syrjintämuotoja muita enemmän. Vähemmistökokemukset ovat yhteydessä myös omaan syrjityksi joutumisen riskiin (kuvio 7) ja nuoriin yleensä kohdistuvan syrjinnän havaitsemiseen (kuvio 5 ja sen tulkinta).

Maahanmuuttajataustaiset ovat havainneet muita enemmän väkipalvaa tai sillä uhkaamista sekä syrjintää työn, palveluiden tai muiden vastaavien saamisessa. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvilla nuorilla on keskimääräistä enemmän havaintoja kaikista kuviossa 6 selvitetystä syrjintämuodoista. Ylipäätään yhteiskunnan heteronormatiivisuuden kokeminen syrjivänä ei kovin hyvin konkretisoidu kyselyssä. Syrjinnän rakenteellinen taso jää kysytyissä muodoissa muutenkin vähemmälle huomiolle.

OMAT SYRJINTÄKOKEMUKSET

Enemmistö (55 %) kaikista 15–29-vuotiaista nuorista kokee tulleen jossain elämänsä vaiheessa syrjityksi (kuvio 7). Usein syrjityksi sanoo joutuneensa 7 %, joskus 48 %. Useutta ei mitenkään määritelty vastaajille, mikä olisikin ollut ilmiön luonteen huomioiden vaikeaa. Tulokset kertovat joka tapauksessa kunkin omista kokemuksista. Toisaalla kyselyssä nähdään, että 30 % syrjintää kokeneista arvioi syrjinnän luonteeltaan jatkuvaksi (kuvio 13). Usein syrjityksi joutuneista 68 % on kokenut syrjinnän jatkuvaksi, ja joskus syrjityistä osuus on 24 %. Useus ja jatkuvuus ovat siis osin päällekkäisiä, mutta ne ovat kuitenkin tulkittavissa eri asioiksi. Useus voi viitata satunnaisiin syrjintäkokemuksiin,

jotka kuitenkin ovat toistuneet usein eri elämänvaiheissa. Jatkuvuus puolestaan voi viitata yksittäisessä elämänvaiheessa tapahtuneeseen syrjintään, joka on siinä tilanteessa ollut jatkuvaa.

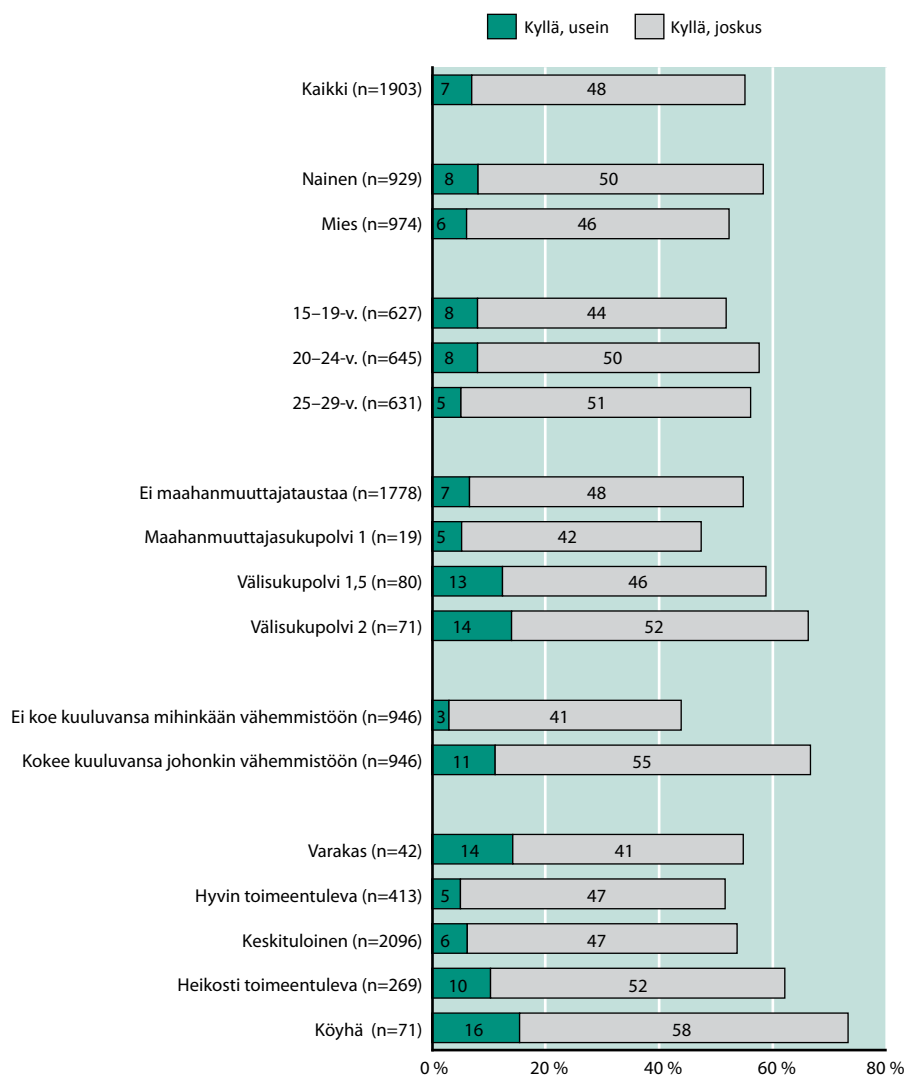
Kolmas itse koetun syrjinnän ulottuvuus on tapahtuma-ajankohta. Kuviosta 8 nähdään, että suurin osa syrjinnän uhreista viittaa suhteellisen kauan sitten tapahtuneisiin syrjintäkokemuksiin. Vain 4 % kaikista nuorista sanoo parhailaan joutuvansa syrjinnän kohteeksi, 13 % viimeisten 12 kuukauden aikana.

Kuvion 7 mukaan joskus tavalla tai toisella syrjityksi tuleminen kokemus lisääntyy hieman iän myötä. Nyt tehtyä kyselyä nuoremasta ikäryhmästä saadaan tietoa Itä-Suomen yliopiston syrjintätutkimuksesta, jonka mukaan noin kolmannes 10–17-vuotiaille suunnatun verkkokyselyn vastaajista kertoi joutuneensa ainakin joskus jonkinlaisen syrjinnän kohteeksi. Tuossa kyselyssä 13–15-vuotiaat erottuivat eniten syrjintää kokeneena ikäryhmänä (Kankkunen ym. 2010, 22). Tietoa kaiken ikäisten syrjinnän yleisyydestä saa puolestaan Eurobarometrin syrjintäkyselystä, jonka mukaan vuonna 2012 suomalaisista 16 % oli kokenut syrjintää 12 kuukauden aikana. Vuoden 2009 kyselyyn verrattuna (12 %) syrjintä Suomessa oli lisääntynyt. (Sisäasiainministeriö 2014.)

Itä-Suomen yliopiston lasten ja nuorten syrjintätutkimuksessa syrjinnän yleisyys ei ollut yhteydessä vähemmistöryhmään kuulumiseen, vaikkakin vähemmistöryhmiin kuuluvat nuoret erosivat muista siinä, että he ovat kohdanneet selvästi enemmän ennakkoluuloja. (Kankkunen ym. 2010.) Nuorisobarometrin kyselyaineistossa sen sijaan kokemus vähemmistöihin kuulumisesta on vahvasti yhteydessä syrjintäkokemuksiin. Tulosten ero Itä-Suomen yliopiston tutkimukseen ei sinänsä yllätä, sillä menetelmällisistä syistä näiden kahden kyselyn tulosten rinnastaminen on vaikeaa.⁴³ (Ks. Honkasalon & Salon artikkeli tässä julkaisussa.)

Syrjintäkokemuksia voi verrata sen mukaan, mihin vähemmistöön kokee kuuluvansa (ks. kuvio 3 Artemjeffin artikkelissa sivulla 192). Näin mitattuna erityisesti ulkonäkö näyttäisi

KUVIO 7. "OLETKO ITSE JOSSAIN ELÄMÄSI VAIHEESSA KOKENUT JOUTUNEESI SYRJITYKSI?" (%)

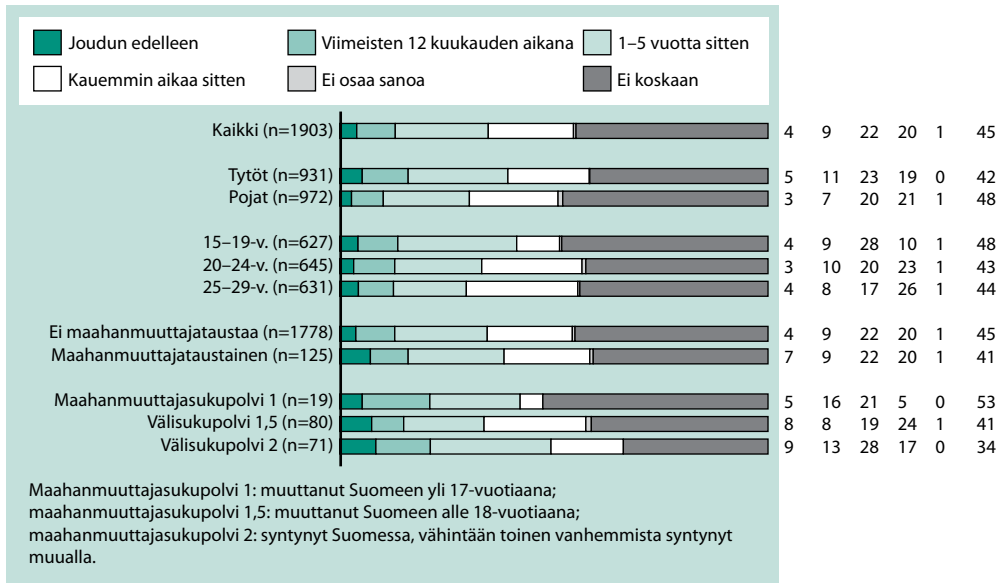

Maahanmuuttajasukupolvi 1: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana;
 maahanmuuttajasukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana;
 maahanmuuttajasukupolvi 2: syntynyt Suomessa, vähintään toinen vanhemmista syntynyt muualla.

altistavan syrjinnälle. Tulos on ymmärrettävä siinä mielessä, että ulkonäkö on määritelmän mukaan näkyvissä, kun taas uskonnon ja seksuaalisen suuntautumisen voi halutessaan salata muilta (vrt. Kankkunen ym. 2010, 29).⁴⁴ Tämä päättely tosin pätee lähinnä välittömään, ei niinkään välilliseen syrjintään.

Nuorista, joilla on seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä vähemmistökokemuksia, jopa 72 % on joskus joutunut syrjityksi. Tulos on linjassa Setan teettämän tutkimuksen kanssa, jossa 70 % homo-, lesbo-, bi- ja transnuorista on kokenut häirintää (Alanko 2014).

KUVIO 8. ”MILLOIN OLET JOUTUNUT SYRJINNÄN KOHTEEKSI?” (%)

Kaikki muutkin vähemmistökokemukset näyttävät lisäävän syrjintäriskiä. Kuten kyselytutkimuksissa yleensä, tässäkin on tarpeen pysähtyä pohtimaan havaittujen yhteyksien luonnetta ja syy–seuraus-suhteiden suuntaa. Jossain tapauksissa voi ajatella, että syrjintää kokeneet identifioivat itsensä juuri syrjintäkokemuksen vuoksi helpommin vähemmistöön kuuluvaksi. Eli syrjintä voi olla paitsi seurausta vähemmistöön kuulumisesta, myös syy vähemmistöön identifioitumiselle.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat kokeneet jonkin verran kantaväestön nuoria enemmän syrjintää, varsinkin ”usein” syrjityksi tuleminen on yleisempää. Maahanmuuttoikä on mielenkiintoisessa yhteydessä omiin syrjintäkokemuksiin. Täysi-ikäisinä Suomeen muuttaneilla syrjintäkokemukset näyttävät harvinaisemmilta kuin lapsena muuttaneilla tai toisen sukupolven maahanmuuttajilla.

Tulos, jonka mukaan pidempään maassa asuneet kohtaavat enemmän syrjintää voi vaikuttaa erikoiselta integroitumisen onnistumisen kannalta. Toisaalta juuri kulttuurin sisäistäminen voi lisätä herkkyyttä sille, että tunnistaa

koetut epäoikeudenmukaisuudet nimenomaan syrjinnäksi. Maahanmuuttajasukupolvien syrjintäkokemusten eroja voi lähestyä erilaisten odotusten näkökulmasta. Ensimmäiseen sukupolveen kuuluvista suurimmalla osalla koulutus ja työkokemus ovat muualta, ja kielitaitokin on mahdollisesti puutteellinen, jolloin osa ei ehkä odotakaan tasa-arvoista ja samanlaista kohtelua kaikkialla. Toiseen sukupolveen kuuluvat eli Suomessa syntyneet sen sijaan varmasti edellyttävät tulevaisuutta tasa-arvoisesti kohdelluksi. Lisäksi tulokseen voi vaikuttaa yksinkertaisesti maassa vietetty aika, joka lisää mahdollisia tilanteita joutua syrjinnän kohteeksi.⁴⁵ Tilastollisesti maassa vietetyt vuodet lisäävät syrjityksi tulemisen riskiä.⁴⁶

Havainto ei ole uusi, sillä jo aiemmassa Suomea koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että syrjintäkokemukset ovat yleisempiä kauemmin Suomessa asuneilla ja nuorempana Suomeen muuttaneilla kuin lyhyemmän aikaa sitten ja vanhempana maahan muuttaneilla (Castaneda ym. 2012). Miehet, nuoret, Suomesa pidempään asuneet ja hyvin suomea osaavat

ilmoittavat muita enemmän kokeneensa (työ) syrjintää (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 105–106).

Kuvion 8 tulkinnessa on huomioitava sekin, että 1,5-sukupolven kauan sitten syrjityksi tulemisen suhteellisen yleiset kokemukset voivat viitata lähtömaassa tapahtuneeseen syrjintään. Aiemman tutkimuksen mukaan kurdi- ja somaliaaustaisista selvästi yli puolet ja venäläis-taustaisista lähes joka neljäs oli kokenut jonkin merkittävän traumatapahtuman entisessä koti-maassaan. (Castaneda ym. 2012.)

Syrjinnästä kuluneessa ajassa on syrjintä-perusteiden (vrt. kuvio 9) mukaisia eroja. Yhä edelleen syrjinnän kohteeksi joutuvat useim-miten ne, jotka pitävät syrjinnän syynä vam-maisuutta, ihonväriä, sukupuoli-identiteettiä tai seksuaalista suuntautumista. Sen sijaan ulkonä-köön, pukeutumiseen tai epämuodikkuuteen liittyvät syrjintäkokemukset ovat useimmiten vuosien takaisia.

SYRJINNÄN SYYT

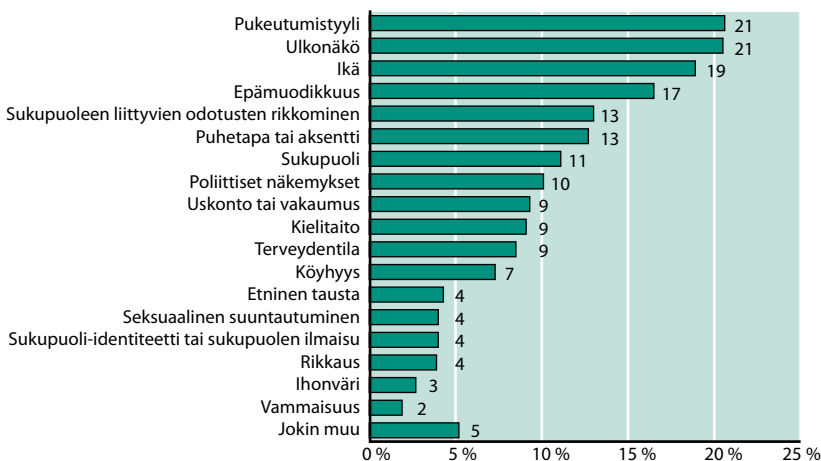
Kuviossa 9 esitetään 18 syrjintäperustetta niiden yleisyysjärjestyksessä. Kysymyssarja esitettiin vain niille, jotka ainakin joskus ovat kokeneet syrjintää, mutta kuvion 9 prosentit on laskettu

kuvaamaan osuuksia kaikista vastaajista.

Vaikka lista on pitkä ja selvästi kattavampi kuin esimerkiksi Eurobarometreissa,⁴⁷ ei kaikkia mahdollisia syrjintäperusteita saa mahtumaan yhteen kyselyyn. Syyt eivät välttämättä edes liity suoraan henkilöön, vaan taustalla voi olla vaikka asuinpaikka tai perhetaustat. Luettelon puutteista kertovat kyselyssä saadut 95 vastaus-ta kysymykseen muista syrjinnän syistä (liite 2). Niissä nuoret kertovat tulleen syrjityksi esi-merkiksi ujuden, raskauden, nimen ja läheisen kuoleman takia. Voi perustellusti sanoa, että mikä tahansa poikkeavuus voi riittää syrjinnän syyksi.

Koska kaikkia syitä ei saa kysyttyä, voi vai-kuttaa siltä, että juuri nämä syyt olisivat jotenkin muita oikeutetumpia. Toinen perustava kritiikki kyselyymme kohdistuu kysymysten muotoiluun, mikäli ne voi tulkita niin, että syrjinnän syy olisi syrjittävässä itsessään. Todellisempi syyhän voi olla syrjijässä – tai yleisemmällä tasolla vaikkapa ihmisten epävarmuudessa ja tietämättömyydes-sä. Nyt käytettyjen muotoilujen puolustukseksi kyselyn tavoitteena on pyrkiä löytämään vastaa-jien oma tulkinta siitä, minkä he ovat kokeneet olleen se tekijä itsessään, minkä vuoksi jotkut alkoivat heitä syrjiä.

KUVIO 9. ”OLETKO JOSKUS KOKENUT SYRJINTÄÄ SEURAAVISTA SYISTÄ?” (KYLLÄ-VASTAUSTEN %-OSUUS)

* Kysytty vain niiltä, jotka ainakin joskus ovat kokeneet syrjintää. Kuvion %-osuudet on kuitenkin laskettu kaikista vastaajista.

Syrjintää kokeneen voi kuitenkin olla vaikea tietää, mistä syrjintä johtuu. Syrjinnän monisyisyys ilmenee esimerkiksi siten, että monet romani- tai maahanmuuttajanuoret joutuvat pohdintaan kulttuurisen taustansa osuutta syrjivään suhtautumiseen (Kankkunen ym. 2010, 29). On havaittu, että homot kokevat työelämässä kohtaamansa syrjinnän johtuvan ensisijaisesti heidän homoseksuaalisuudestaan, kun taas lesbot tulkitsevat sen johtuvan ensisijaisesti heidän naiseudestaan (Mustola & Vanhala 2004). Kukaan ihminen ei ole myöskään yksinomaan esimerkiksi vammainen, vaan hän voi myös olla nuori tai vanha, mies tai nainen tai kuulua etniseen tai sukupuolivähemmistöön, ja eri tilanteissa hän voi joutua syrjityiksi eri tavoin (ks. Lepola 2007b, 221).

Syrjinnän syyt siis ovat moninaisia ja päällekkäisiä. Syrjintäperusteiden käsittely yksi kerrallaan ei tee oikeutta todellisuuden moninaisuudelle (ks. Lepola 2007b). Edellä käsiteltiin vähemmistöidentiteettien päällekkäisyyttä (kuvio 3 ja sen tulkinta), mutta syrjintäperusteita esittelevästä kuvioista 9 ilmiön monisyisyys ja syrjinnän moniperustaisuus ei suoraan tule esiin.

Tarkastelemalla kaikkia selvitettyjä syrjintäperusteita havaitaan, että yhden ainoan synn mainitsee vain joka viides syrjintää kokenut. Puolella syrjinnän uhreista eri perusteita on vähintään kolme, ja joka neljännellä vähintään viisi. 5 %:lla syrjintää kokeneista on yli puolet kaikista kysytyistä syrjintäperusteista. Osasyys on kysytyjen syiden ilmeisissä yhteyksissä (kuten ihonväri ja ulkonäkö), mutta erilaiset syrjinnän syyt näyttävät myös kasautuvan samoille nuorille.

Nuorten kokeman syrjinnän syyt painottuvat varsin vahvasti ulkonäköön. Kaikista 15–29-vuotiaista 21 % on kokenut syrjintää liittyen pukeutumiseensa, ja ylipäätään ulkonäön takia syrjityksi on joutunut yhtä moni. Lähes yhtä suuri osuus kokee joutuneensa syrjityksi epämuodikkautensa takia. Ulkonäkö syrjintäsyynä kuitenkin korostuu alle 20-vuotiailla, mikä voisi viitata siihen, että se liittyy etenkin

vertaisryhmään, ei niinkään esimerkiksi työnsaantiin. Ihannetapauksessa eri syrjintäperusteita päästäisiin tarkastelemaan kullakin elämänaalueella erikseen, mutta Nuorisobarometrin rajallisessa kyselyajassa tällaiseen ei kuitenkaan ole mahdollisuutta. Tulkinnan puolesta kuitenkin puhuu se, että Nuorisobarometrin kyselyaineistossa ulkonäön tai pukeutumisen perusteella syrjityillä on vähemmän ystäviä kuin muilla. Kouluterveyskyselyssä puolestaan yli-painoisilla on muita suurempi todennäköisyys jäädä ilman ystäviä (Gissler ym. 2014).⁴⁸

Ulkonäön perusteella tapahtuneet syrjintäkokemukset ovat selvästi yleisempiä tytöillä kuin pojilla. Tytöillä myös alle 20 vuoden ikä on poikia vahvemmin yhteydessä syrjityksi tulemiseen. Myös seksuaalinen häirintä saattaa olla ulkonäkösyryjinnän yksi ilmenemismuoto. Vuoden 2013 kouluterveyskyselyn mukaan yläkoulun tytöistä 61 % ja pojista 46 % on kokenut seksuaalista häirintää joskus tai toistuvasti. Lapsiuhritutkimuksen mukaan suoranaisen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkit täyttäviä kokemuksia on nuorista yhä harvemmalla, muutos 2008 ja 2013 välillä oli yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä 7 %:sta 4 %:iin, pojilla osuus pysyi noin 1 %:ssa (Fagerlund ym. 2014). Vaikkei syrjinnän saamia muotoja voi tässä Nuorisobarometrin osiossa suoraan todentaa, on nuorten kokemus ulkonäön keskeisyydestä syrjintäperusteena syytä panna merkille.

Pojista 5 %, mutta tytöistä peräti 18 % kokee joutuneensa sukupuolensa takia syrjityksi. Naiset näyttävät siis myös nuorten ikäryhmissä olevan miehiä alttiimpia paitsi syrjinnälle yleensä (kuvio 7), myös erityisesti sukupuolesta johtuvalle syrjinnälle. Verrattaessa kokemuksia syrjinnän paikkojen mukaan ovat tyttöjen syrjintäkokemukset selvästi yleisempiä ennen kaikkea kotona, koulussa, työelämässä ja sosiaali- ja terveyspalveluissa, jonkin verran myös kadulla kulkiessa. Sen sijaan eroja ei näy siinä, kuinka usein sukupuolet kokevat joutuneensa syrjityiksi harrastuksissa, nuorten hengailuympäristöissä tai viranomaisten taholta.

19 % kaikista 15–29-vuotiaista ilmoittaa kokeneensa ikäsyrjintää. Omista syrjintäkokemuksista puhuttaessa ei Nuorisobarometrin kohderyhmälle luonnollisesti ole tarvetta täsmentää sitä, kohdistuuko ikäsyrjintä nuoreen vai vanhaan. Osuutta voi peilata Eurobarometrin tulokseen, jonka mukaan 15 % kaikenikäisistä suomalaisista pitää alle 30 vuoden ikään kohdistuvaa syrjintää yleisenä maassamme. Osuus on Suomessa matalampi kuin Euroopassa keskimäärin (European Commission 2012). Vaikka Eurobarometrin mukaan ikäsyrjintä kaiken kaikkiaan on yleisempää liittyen korkeaan (yli 55 vuoden) kuin matalaan (alle 30 vuoden) ikään (mt. 43, 46), on kiintoisaa, että kotimaisen työolotutkimuksen perusteella nuoriin kohdistuvaa ikäsyrjintää työpaikoilla havaitaan vanhoihin kohdistuvaa syrjintää enemmän (Lehto & Sutela 2008). Myös jos näkökulma vaihdetaan arvioituista syrjintäperusteista omiin kokemuksiin, ovat nuoret (16–24-vuotiaat) kokeneet enemmän syrjintää työpaikoilla kuin vanhat (55–64-vuotiaat). (Larja ym. 2012.)

Ikä syrjintäperusteena on kiinnostava nimenomaan Nuorisobarometrissa, jossa ikä itsessään rajaa myös tutkimuksen perusjoukon. Nuorten ikäryhmässä voisi olettaa ikäsyrjinnän kohdistuvan varsinkin kaikkein nuorimpiin, mutta kyselytulosten mukaan on kuitenkin niin, että täysi-ikäiset, ennen kaikkea vähintään 20-vuotiaat, kokevat tulleen syrjityksi. Tämä selittyy pitkälti sillä, että iän takia syrjintää koetaan etenkin tilanteissa, joihin kaikkein nuorimmat harvemmin joutuvat: työelämässä, asunnonsaannissa, sosiaali- ja terveyspalveluissa tai viranomaisten taholta (kuvio 10). Ikä syrjintäperusteena näkyy barometriaineistossa myös siinä, että 43 % kokee nuorten korkeamman työttömyyden syrjiväksi (kuvio 4).

Puhetapa tai aksentti näyttää yleisemmältä syrjinnän syytä kuin kielitaito. Tulos voi maahanmuuttajataustaisten osalta tosin olla vääristynyt, sillä tiedonkeruu tapahtui hyvää kielitaitoa edellyttävien suomen- ja ruotsinkielisin puhelinhaastatteluin. Kielitaidon takia tapahtuvan syrjinnän saamat muodot voivat vaihdella

kiusaamisesta rakenteelliseen syrjintään. Edellä (kuvio 4) nähtiin, että 85 % nuorista pitää syrjintänä täydellisen suomenkielen edellyttämistä työhönotossa, mikäli se ei työn tekemisen kannalta ole välttämätöntä. Alkuperäiskansa saamelaisten koulutuksessa kokemaa syrjintää liittyy erityisesti heidän kielensä ja kulttuurinsa opetukseen, jolloin se on luonteeltaan lähinnä rakenteellista syrjintää (Sisäasiainministeriö 2014).

Noin joka kymmenes nuori on kokenut syrjintää uskonnon tai vakaumuksen takia. Vastausten tarkastelu sen valossa, kuinka uskonnollisina vastaajat itseään pitävät (kuvio 41) näyttää, että keskimääräistä enemmän syrjintää uskonnon tai vakaumuksen takia ovat kokeneet molemmat ääripäät: hyvin uskonnolliset, mutta myös ei-uskonnolliset. Kuvioista 4 nähdään, että lähes joka neljäs kokee syrjiväksi koulun pakollisen uskonnonopetuksen, ja lähes joka viides koulun juhlien uskonnolliset osuudet. Nämä asenteet ovat selvästi tyypillisempiä nimenomaan itseään uskonnottomina pitävillä (vrt. kuvio 41). Uskonnon takia on siis mahdollista kokea syrjintää, vaikkei itsellä olisi minkäänlaisia vakaumusta. Tähän liittyen voidaan pohtia sitäkin, ovatko kyselyyn vastanneet miettineet vain omaa uskonnollista tai uskonnotonta vakaumustaan. Lapsen katsomusaineen (uskonto/elämäkatsomustieto) valintaa määrittää uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluminen, josta päättävät lapsen huoltajat, viime kädessä äiti.⁵² Yhdenvertaisuuden kannalta on ongelmallista, jos uskonnon rekisteröinnistä ja sitä kautta kuulumisesta tai kuulumattomuudesta johonkin uskontokuntaan voi seurata suoria tai välillisiä omasta vakaumuksesta riippumattomia syrjintäkokemuksia.

Kaikista vastaajista 4 % kokee tulleen syrjityksi etnisen taustansa takia. Suomenkielisistä kantaväestöön luokitelluista nuorista osuus on alle 2 %, mutta suomenruotsalaisilla jo yli 10 %. Toisen sukupolven maahanmuuttajista noin joka viides ja ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajista noin joka kolmas ilmoittaa kokeneensa etniseen taustaansa kohdistunutta syrjintää. Ihonvärin ja kielitaidon takia syrjinnässä

maahanmuuttajasukupolvien erot ovat samansuuntaisia. (Aiheesta lisää ks. Kivijärven ja Ronkaisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Seksuaalisen suuntautumisen (4 %) ja sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun (4 %) takia syrjityksi tulevien osuudet on suhteutettava sukupuolivähemmistöjen kokoihin.⁵⁰ Useat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat syrjintää, ahdistelua ja väkivaltaa. Tuoreessa kotimaisessa tutkimuksessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvoinnista syrjintäkokemusten henkilön seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolen ilmaisun perusteella havaittiin olevan yleisiä. Yhteiskunnan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamisongelmien lisäksi ei-heteronuorilla oli heteronuoria enemmän suoranaisia fyysisen tai psyykkisen väkivallan kokemuksia. Transhenkilöistä jopa yli 80 % oli kokenut jonkinlaista häirintää. (Alanko 2014.)

Nyt tehdystä kyselystä suuntaa antaa se, että omasta mielestään seksuaalisen suuntautumisen takia vähemmistöön kuuluvista pojista 20 % ja tytöistä 33 % sanoo joutuneensa syrjityksi suuntautumisensa takia. Osuus tähän vähemmistöön mielestään ”paljon” kuuluvista pojista on 23 % ja tytöistä peräti 51 %. Eli enemmistö niistä tytöistä, joilla on vahva seksuaaliseen suuntautumisensa liittyvä vähemmistökokemus, on joutunut suuntautumisensa takia syrjityksi. Kyselyssä eivät välttämättä edes kovin hyvin tule esiin ne syrjintäkokemukset, jotka juontuvat yhteiskunnan rakenteelliselta tasolta tulevasta kultuuria leimaavasta heteronormatiivisuudesta.

SYRJINNÄN PAIKAT

Kuviossa 10 esitellään nuorten vastauksia siihen, missä tilanteissa tai paikoissa he ovat kokeneet syrjintää. Vaikka kysymys esitettiin vain syrjintää kokeneille, on kuvion prosentit laskettu osuutena kaikista vastaajista. Kaikista nuorista 43 % on kokenut syrjintää koulussa, mutta peräti 77 % syrjintää ainakin joskus kokeneista nuorista on joutunut syrjinnän uhriksi nimen-

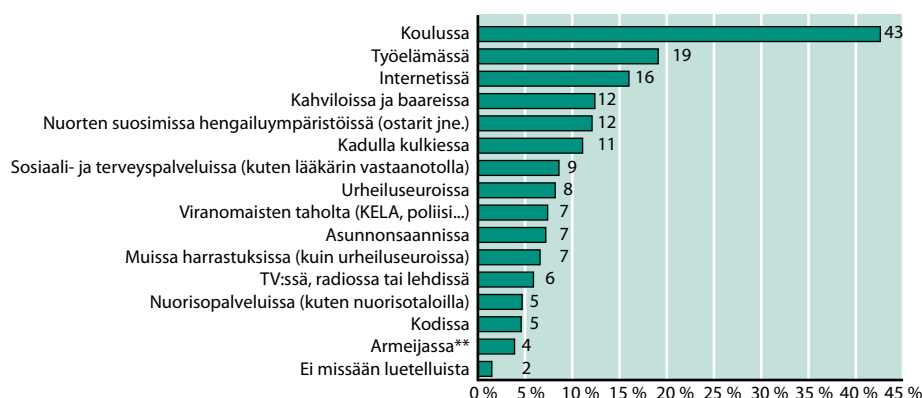
omaan koulussa. Jos verrataan vain haastatteluhetkellä syrjityksi joutuvien koululaisten vastauksia, on syrjintä yleisempää peruskoulussa ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa, harvinaisempaa lukioissa ja korkeakouluissa.

Syrjinnän areenoiden tarkastelussa on kokemusten yleisyys suhteutettava siihen, että monista kysytyistä paikoista ei vastaajalla välttämättä ole lainkaan kokemuksia. Se, että koulu on syrjinnän areenana omassa luokassaan, on ymmärrettävää jo siitä näkökulmasta, että lähes kaikki ovat viettäneet koulussa paljon aikaa. Lasten ja nuorten kokemana syrjintä on aiempienkin selvitysten perusteella yleisempää koulussa kuin vapaa-ajalla. Sitä selittää ajankäytön lisäksi myös se, että vapaa-aikana on paremmat mahdollisuudet valita seuransa ja paikat, joissa viettää aikaansa (Sisäasiainministeriö 2014, 11).

Nuorisobarometrin kyselystä ei sen sijaan selviä, missä määrin syrjintäkokemukset liittyvät yhtäältä muihin koululaisiin, ja toisaalta opettajiin tai oppilashuoltoon. Edellä nähtiin (kuvio 6), että valtaosa nuorten havaitsemasta syrjinnästä on vähätellyä, aliarvioimista, pilkkaamista, nimittelyä ja ryhmien ulkopuolelle jättämistä. Nämä tuntomerkit sopivat niin koulun hierarkioihin perustuvaan kuin vertaisryhmien sisäiseenkin syrjintään.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät Nuorisobarometrin aineistossa koe joutuneensa syrjinnän kohteeksi koulussa sen useammin kuin muutkaan. Kouluterveyskyselyn ja sisäministeriön syrjintäseurannan mukaan maahanmuuttajataustaiset kuitenkin kokevat joutuvansa kiusatuksi koulussa useammin kuin muut⁵¹ (Matikka ym. 2014, 21; Sisäasiainministeriö 2014, 11). Tuloksissa ei ole ristiriitaa, sillä kohderyhmät ovat erilaisia, eivätkä kiusaaminen ja syrjintä ole synonyymeja. Voi kuitenkin pohtia sitä mahdollisuutta, ettei eriarvoista kohtelua aina havaita eikä tunnisteta syrjiväksi. Tähän voisi viitata se, että kouluterveyskyselyssä juuri maahanmuuttajanuoret mieltävät oppilashuollon palveluihin pääsemisen vaikeammaksi kuin muut, ja he myös kokevat saavansa koulunkäynnin ja opiskelun ongelmiin apua muita

KUVIO 10. ”MISSÄ TILANTEISSA OLET KOKENUT SYRJINTÄÄ?”*

* Kysytty vain niiltä, jotka ainakin joskus ovat kokeneet syrjintää. Kuvion %-osuudet on kuitenkin laskettu kaikista vastaajista.

** Kysytty vain vähintään 18-vuotiaita miehiä.

harvemmin (mt.; tarkemmin aiheesta ks. Kivi-järven ja Ronkaisen artikkeli tässä julkaisussa).

Lapsiasiavaltuutetun selvitysten mukaan romaneista 19 % oli jossain vaiheessa koulu-uraansa kokenut vakavaa ja toistuvaa koulukiusaamista ja 39 % satunnaista kiusaamista ja nimittelyä. Romanilasten kohdalla näyttää myös siltä, että jatkuvasti koettu syrjintä muuttuu arkipäiväiseksi ja ikään kuin normaaliksi vuorovaikutukseksi. Alkuperäiskansa saamelaiden koulutuksessa kokemus syrjintä liittyy taas erityisesti heidän kielensä ja kulttuurinsa opetukseen, jolloin se on luonteeltaan lähinnä rakenteellista syrjintää. (Sisäasiainministeriö 2014, 11.)

Kaikista vastaajista 8 % sanoo kokeneensa syrjintää urheiluseuroissa. Vaikka osuus vaikuttaa ehkä pieneltä, se on varsin suuri, kun ottaa huomioon, että noin puolet 15–29-vuotiaista nuorista ei liiku lainkaan, ja harvempi kuin joka neljäs liikkuu viikoittain liikunta- tai urheiluseurassa (Myllyniemi & Berg 2013, 71). Se, keitä nuoria erilaiset vapaa-ajantoiminnot tavoittavat, on tietysti itsessään tärkeä yhdenvertaisuuskysymys. Vuonna 2012 julkaistu selvitys joka tapauksessa osoittaa, että homofobia ja rasismi ovat suhteellisen yleisiä ilmiöitä urheiluharrastusten parissa, ja että urheilu menettää Suomessa lahjakkuuksia syrjinnän vuoksi (Junkala & Lallukka 2012; Sisäasiainministeriö 2014).

Maahanmuuttajataustaiset nuoret joutuvat hieman muita useammin syrjityiksi (kuvio 7). Syrjintä paikantuu yhtäältä kaduille, kahviloihin ja baareihin, toisaalta mediaan (tv, radio, lehdet) ja myös kotiin. Kotona syrjityksi joutumisen kokemukset vaikuttaisivat hieman yleisemmiltä etenkin toisen polven maahanmuuttajanuorilla. Syrjinnän syyt ja muodot jäävät tulkinnanvaraisiksi. Taustalla saattaa olla eri tavoin suomalaiseen kulttuuriin integroituneiden sukupolvien kulttuurisia ristiriitoja, ammatinvalintaan liittyviä erimielisyyksiä tai muuta vastaavaa (Peltola 2014). Koska maahanmuuttajataustaisista valtaosan äidinkieli on jokin muu kuin suomi, on kielikysymyksen syytä ottaa huomioon. Koska perhesuhteissa tapahtuvaa suosimista tai muuta vastaavaa käsitellään suomeksi pääosin muilla kuin syrjinnän käsitteillä, voi äidinkielenään suomea puhuvien vastaajien olla vaikea edes mieltää syrjintää asiana, joka voi tapahtua myös perhesuhteissa.

Erityisen usein maahanmuuttajataustaiset, etenkin ensimmäisen polven maahanmuuttajat ovat kuitenkin kokeneet syrjintää asunnon saannissa sekä viranomaisten taholta. Tulkinnassa on huomioitava se, että ensimmäisen polven maahanmuuttajilla voi olettaa olevan keskimääräistä enemmän viranomaiskontakteja ja siten

myös enemmän mahdollisuuksia saada syrjintäkokemuksia viranomaisten taholta.

Maahanmuuttajataustaisten ja valtaväestön nuorten syrjintäkokemusten yleisyydessä ei ole eroja paikoissa, joissa on erityisesti juuri nuoria: koulussa, urheiluseuroissa, muissa harrastuksissa, nuorisopalveluissa tai muissa nuorten hengailupaikoissa. Tässäkin on syytä huomioida se, millä todennäköisyydellä vastaajalla on kyseisestä paikasta tai tilanteesta kokemusta. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten osallisuus liikuntaseuratoimintaan on kantaväestöä vähäisempää⁵² (Majala & Fagerlund 2012, 19). Niinpä se, ettei syrjintäkokemusten toistuvuudessa ole eroja, saattaaakin itse asiassa kertoa maahanmuuttajataustaisten suuremmasta todennäköisyydestä joutua syrjityksi!

Maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät siis ole kokeneet korostetun usein syrjintää työelämässä. On kuitenkin myös syrjintää, joka voi jäädä sen uhrilta havaitsematta. Tutkimuksen (Larja ym. 2012) mukaan saadakse kutsun työhaastatteluun täytyy venäjänkielisellä nimellä lähettää kaksi kertaa enemmän työhakemusta kuin suomenkielisellä nimellä. Yksittäisessä tapauksessa työnhakija itse ei kuitenkaan voi tietää, onko taustalla syrjintää. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden rekrytointiin liittyviä ongelmia on raportoitu useissa suomalaisissa tutkimuksissa (ks. Väänänen ym. 2009). Kun Monimuotoisuusbarometri 2011 kartoitti ongelman yleisyyttä Suomessa, noin kolmannes henkilöstöalan ammattilaisista arvioi, että vierasperäinen nimi saattaa vaikeuttaa työnhakijan pääsyä työpaikkahaastatteluihin. (Toivonen ym. 2012, 16.)⁵³ (Maahanmuuttajataustaisten syrjinnän paikoista ks. lisää Kivijärven ja Ronkaisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Sukupuoli-identiteetiltään vähemmistöön kuuluvista nuorista yli kaksinkertainen osuus muihin verrattuna sanoo kokeneensa syrjintää urheiluseuroissa. Moni Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselyn vastaajista oli hakeutunut sellaiseen harrastukseen, jossa voi olla yhteydessä muihin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluviin henkilöihin. Osalle yhtenä motiivina

hakeutumiselle harrastamaan samantaustaisten ihmisten pariin oli halu auttaa ja tukea muita vähemmistöön kuuluvia omalla esimerkillä. (Alan-ko 2014.)

Nuoret, joilla on sukupuoli-identiteettiin liittyviä vähemmistökokemuksia, kokevat syrjintää selvästi muita enemmän nuorten suosimissa hengailuympäristöissä, ei kuitenkaan nuorisotaloilla eikä kouluissa. Kiinnostavasti vähemmistösukupuoli-identiteetti on vain vähän yhteydessä omiin syrjintäkokemuksiin viranomaisten taholta tai sosiaali- ja terveyspalveluissa (kuten lääkärin vastaanotolla). Kuitenkin kokemus sukupuoli-identiteetiltään vähemmistöön kuulumisesta lisää havaintoja ylipäätään nuoriin kohdistuvasta syrjinnästä viranomaisten taholta sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tuloksesta ei voi sinänsä suoraan nähdä, mihin havaittu syrjintä on liittynyt, mutta mahdollisesti sukupuoli-identiteettiin liittyvä vähemmistökokemus on yhteydessä joidenkin syrjinnän muotojen tunnistamisherkkyyteen. Nuorisobarometrin kyselyssä (K1, ks. kuvio 4) nämä nuoret pitävät muita useammin syrjintänä nimenomaan vaikeammin syrjinnäksi tunnistettavia rakenteellisia kysymyksiä.⁵⁴ Sukupuoli-identiteetin näkeminen ihmisoikeuskysymyksenä ja jokaisen ihmisen itsemääräämisoikeuden piiriin kuuluvana asiana voi saada esimerkiksi sukupuoli-identiteetin medikalisoituihin perustuvan lähestymistavan vaikuttamaan syrjivältä.⁵⁵

Nuoret, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön seksuaalisen suuntautumisensa mukaan, kokevat syrjintää lähes kautta linjan enemmän kuin muut. Kouluissa tämä ero näkyy vain naisten kohdalla.⁵⁶ Tilanne on sama myös kadulla kulkiessa syrjityksi tulemisessa. Sen sijaan nuorten suosimissa hengailuympäristöissä (kuten ostareilla) sekä kahviloissa ja baareissa ainoastaan miespuoliset seksuaalisen suuntautumisensa takia vähemmistökokemuksia omaavat ovat joutuneet keskimääräistä enemmän syrjityiksi.

Nuorten omia syrjintäkokemuksia voi verrata tietoihin siitä, missä nuorten ylipäätään nähdään joutuvan syrjityiksi. Edellä kuviosta 5

nähtiin, että nuorten syrjinnän näkeminen on yleisempää työssä (43 %) kuin koulussa (38 %). Oma kokemus on kuitenkin aivan toinen: kaikista vastaajista koulussa syrjintää on kokenut selvästi useampi (43 %) kuin työssä (19 %). Koulu onkin tässä oma erityistapauksensa, sillä omat syrjintäkokemukset ovat jopa yleisempiä kuin nuoriin yleensä kohdistuvan syrjinnän todistaminen. Vertaamalla kuvioiden 5 ja 10 tietoja nähdään nuoriin yleensä kohdistuvan syrjinnän yleisyyden korostuvan verrattuna omien kokemusten yleisyyteen etenkin mediassa, armeijassa, asunnonsaannissa ja viranomaisten taholta – siis erilaisissa hierarkkisissa tilanteissa. Tieto nuoriin kohdistuvista epäoikeudenmukaisuuksista näyttää leviävän, vaikkei omaa suoraa kokemusta olisi. Selvästi omia syrjintäkokemuksia enemmän nuoriin kohdistuvaa syrjintää on havaittu myös kahviloissa ja baareissa, kadulla kulkiessa ja nuorten suosimissa hengailupaikoissa, kuten ostareilla. Näitä yhdistää se, että ne ovat julkisia paikkoja, joissa nuoriin kohdistuva syrjintä tulee helposti näkyväksi.

TEKIJÄT

Edellä käsitellystä puuttuu vielä tekijänäkökulma. Itä-Suomen yliopistossa tehdyn tutkimuksen (Kankkunen ym. 2010) mukaan lasten ja nuorten syrjiä on yleisimmin syrjitylle tuttu

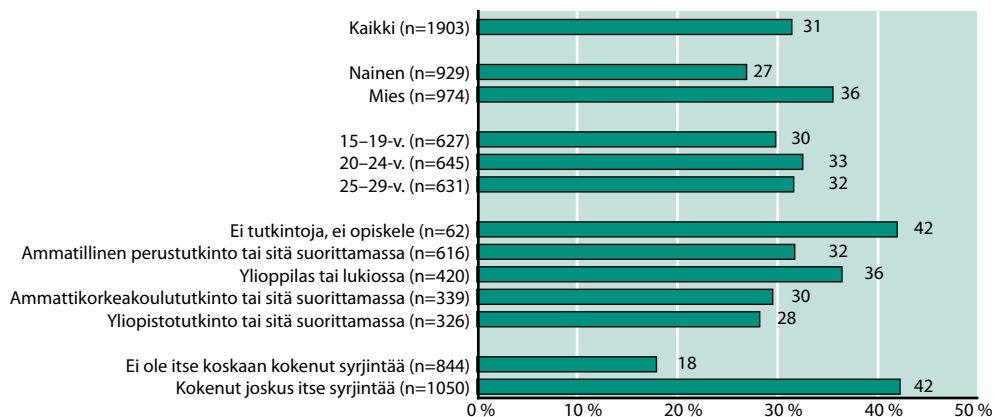
lapsi tai nuori. Myös valtaosassa lasten ja nuorten pahoinpitelytapauksista tekijä on ollut lähes samanikäinen uhrin kanssa (Fagerlund ym. 2014, 42).

Vajaa kolmannes (31 %) kaikista nuorista tunnistaa tai tunnustaa itse olleensa mukana syrjimisessä muita (kuvio 11). Kyselyssä oli lisäksi mahdollista valita ”kyllä usein” tai ”kyllä joskus”, mutta vain viisi vastaajaa sanoi olleensa usein mukana syrjimisessä, joten luokat on tässä yhdistetty. Nuoret miehet sanovat useammin (36 %) olleensa mukana syrjivässä toiminnassa kuin nuoret naiset (27 %). Tulos on siinä mielessä yhdenmukainen Kouluterveyskyselyn kanssa, että sen mukaan pojat ovat mukana myös koulu-kiusaamisessa selvästi tyttöjä useammin.

Kuviosta 11 nähdään, että syrjityksi itse joutuneet ovat huomattavasti useammin (42 %) itse mukana toisten syrjimisessä kuin syrjintää kokemattomat (18 %). Varsin usein samat nuoret näyttävät siis olevan niin uhreja kuin tekijöitäkin. Osaksi tämä voi johtua siitäkin, että syrjintää itse kokeneet ovat herkempiä tunnistamaan myös oman toimintansa syrjinnäksi. Roolien päällekkäisyyttä kuvaa taulukon 6 nelikenttä.

Yleisintä on se, ettei nuorella ole kokemuksia syrjinnästä tekijänä eikä uhrina (37 %). Pelkästään syrjinnän kohteeksi joutuneita (eli taulukon 6 termein ”uhreja”) on 32 % ja pelkästään muiden syrjinnässä mukana olleita

KUVIO 11. ”OLETKO ITSE OLLUT MUKANA SYRJIMÄSSÄ MUITA?” (KYLLÄ-VASTAUSTEN %-OSUUS)

TAULUKKO 6. SYRJINNÄN UHRIT JA TEKIJÄT -NELIKENTTÄ.

OLLUT ITSE MUKANA SYRJIMÄSSÄ MUITA				
KOKENUT ITSE JOUTUNEENSA SYRJITYKSI		Ei	Kyllä	
	Ei	Ei omia kokemuksia syrjinnästä 37 % (n=690)	Tekijät 8 % (n=151)	45 % (n=841)
	Kyllä	Uurit 32 % (n=604)	Tekijä-uhrit 23 % (n=443)	55 % (n=1047)
		68 % (n=1294)	32 % (n=594)	100 % (n=1888)

”tekijöitä”) 8 %. Sekä syrjijänä että syrjittynä (”tekijä-uhrina”) on kyselyn mukaan ollut 23 % nuorista.

Tytöt ovat ylliedustettuna syrjinnän uhreissa, pojat puolestaan tekijöissä. Iän mukaiset erot jakautumisessa nelikentän luokkiin ovat pieniä, samoin aluemuuttujien mukaiset erot. Näyttää tosin siltä, että etenkin maaseudun nuoret välttävät todennäköisimmin kokonaan syrjintäkokemuksilta.

Koulutusmuuttujien välillä on nähtävissä kiinnostavia eroja, jotka silloittavat syrjinnän ja syrjäytymisen teemoja toisiinsa. Syrjinnän uurit tai tekijät eivät juuri eroa syrjintää kokemattomista peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon perusteella. Sen sijaan tekijä-uhrien keskiarvot ovat suhteellisen heikkoja. Toisen asteen ja sitä korkeammille koulutustasolle jatkamisessa uurit ja tekijät eivät eroa toisistaan. Kuitenkin ne nuoret, jotka eivät ole itse joutuneet syrjityiksi eivätkä myöskään ole mukana syrjimässä muita, jatkavat muita useammin peruskoulun jälkeisiin opintoihin. Kun tarkasteluun otetaan mukaan myös suoritettut tutkimukset, nähdään korkeakoulutettujen joutuneen muita harvemmin tekemisiin syrjinnän kanssa. Sen sijaan

kokonaan vailla tutkintoja ja opiskelupaikkaa olevat ovat ylliedustettuina tekijä-uhreissa, mikä voi jo viitata kohonneeseen syrjäytymisriskiin.

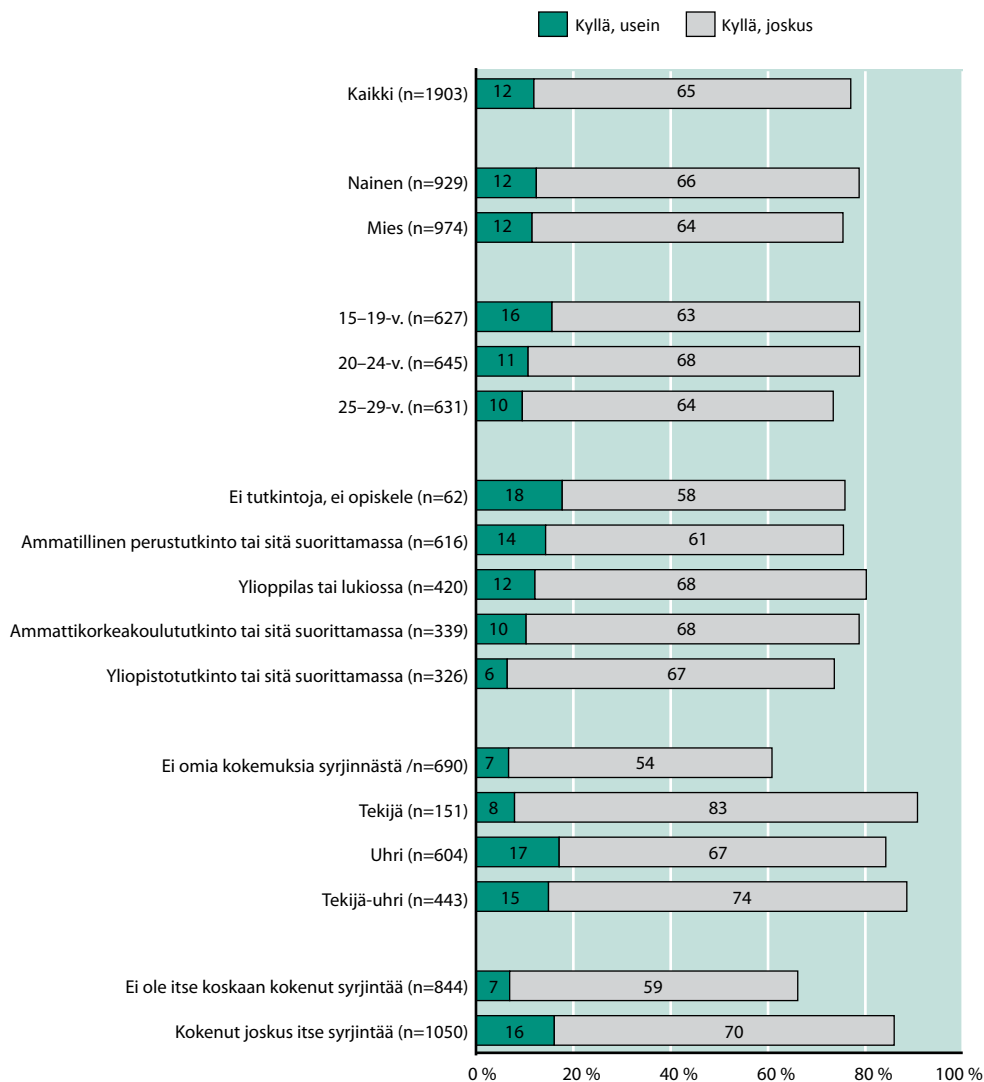
SYRJINTÄÄN PUUTTUMINEN

Useampi kuin kolme neljästä nuoresta sanoo ainakin joskus puuttuneensa syrjintään sitä havaitessaan (kuvio 12). Kysymys on vaikea vastattava, mikäli joku ei ole koskaan havainnut tai tunnistanut syrjintää. Se on kuitenkin siinä määrin harvinaista (nuoriin kohdistuvaa syrjintää sanoo havainneensa 85 %), että kokonaiskuva ei juuri vääristy, vaikka kysymys esitettiin kaikille.⁵⁷

Noin joka kymmenes nuori ei koe koskaan joutuneensa syrjityksi eikä myöskään ole havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää. Heistäkin hieman alle puolet kertoo puuttuneensa havaitessaan syrjintää. Syrjinnän kohteet ovat näissä tapauksissa nähtävästi olleet muita kuin nuoria, mutta tämän pidemmälle ei nuoriin kohdistuvan kyselyn tietojen avulla voi päättelyketjua jatkaa.

Syrjintään puuttuneet ovat useammin tytöjä kuin poikia. Tytöt myös tunnistavat poikia herkemmin erilaisia syrjinnän muotoja (kuvio 4) ja havaitsevat ympärillään poikia enemmän nuoriin kohdistuvaa syrjintää (kuvio 5 ja sen tulkin-ta). Iän myötä syrjintään puuttuminen vähenee, mutta niin vähenee ainakin nuoriin kohdistuvan syrjinnän havaitseminenkin. Koulutuksen mukaiset erot syrjintään puuttumisessa näyttäisivät kuvion 12 mukaan siltä, että korkeampi koulutustaso vähentäisi puuttumista. Kuitenkin kun regressiomalliin otetaan mukaan kaikki ne eri tilanteet, joissa vastaaja on havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää (kuvio 5), eroja ei ole. Pääosa syrjintään puuttumisen eroista selittyy siis pois huomioimalla sen, kuinka paljon vastaaja on ylipäätään havainnut syrjintää ympärillään. Syrjinnän havaitsemismäärien kontrollointi ei kuitenkaan muuta sitä, että syrjintää itse koke-neet puuttuvat muiden syrjintään useammin kuin ne, jotka eivät itse syrjinnän uhreiksi ole joutuneet.

KUVIO 12. ”OLETKO ITSE PUUTTUNUT HAVAITESSASI SYRJINTÄÄ?” (%)

SYRJINNÄN LUONNE JA SEURAUKSET

Se 55 % nuorista, joka kertoi ainakin joskus kokeneensa syrjintää, vastasi kuvion 13 kuuteen kysymykseen syrjinnän luonteesta ja seurauksista. Useampi kuin neljä viidestä (84 %) on kertonut syrjinnästä jollekin, mutta vain noin puolet (52 %) kokee saaneensa apua. Niistä, jotka eivät ole kertoneet syrjinnästään, apua on saanut vain pieni vähemmistö. Vaikka yhteys kertomisen ja

avunsaannin välillä on selvä, kokee 40 % syrjinnästä kertoneistakin jääneensä vaille apua.

Kokonaiskuva syrjintää kokeneiden nuorten avunsaannista on siis perin synkkä. Koska kuulemiskäytännöt eivät tavoita tarvitsevia, nuorten kuulemisvelvoitteen ja kokemuksen välille jää kuilu. Vaille välitöntä apua jääminen on siis yleistä, mutta vielä yleisempää on syrji-viin rakenteisiin puuttumatta jättäminen. Vain joka viides (19 %) arvioi, että syrjintätapauksen

selvittely johti laajempiin toimenpiteisiin, kuten toimintakäytäntöjen tai ohjeiden muuttamiseen.

Kuitenkin peräti 66 % sanoo kokemallaan syrjinnällä olleen myönteisiä vaikutuksia elämäänsä. Varsin kiinnostavaa on se, että harvempi (45 %) on sitä mieltä, että syrjinnällä on ollut haitallisia vaikutuksia. Vaikka tulos ei kerrokaan siitä, että positiiviset seuraukset voittaisivat negatiiviset, on havainto yllättävä, ja saattaa kertoa ilmiöön liittyvästä poissellittämisestä ja pärjäämisestä. On myös huomioitava puhelinhaastattelu tiedonkeruumuotona: vastaajalta edellytetään avautumista kipeistä, henkilökohtaisista aiheista, joista ei ole ehkä puhunut kenellekään.⁵⁸

Tarkastelu koetun syrjinnän määrän ja laadun mukaan tarkentaa kuvaa. Usein syrjityksi joutuneista jopa puolet on täysin samaa mieltä siitä, että syrjintä on vaikuttanut haitallisesti heidän elämäänsä. Joskus syrjityksi tulleista tätä mieltä on vain 9 %. Jos syrjintä on ollut jatkuvaa, useampi kuin kolme neljästä pitää syrjinnän vaikutuksia haitallisina. Usein ja jatkuvasti syrjityiksi joutuneista osuus on jo yli 90 %. Myös syrjinnästä kulunut aika vaikuttaa: mitä lähempänä syrjintäkokemukset ovat, sitä haitallisemmaksi niiden vaikutukset arvioidaan.

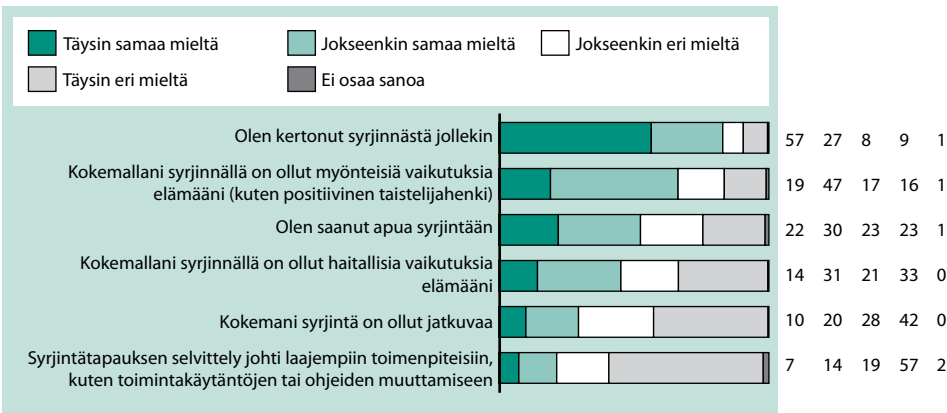
Syrjintäperusteiden mukaisessa vertailussa eniten haitallisia vaikutuksia ovat kokeneet ulkonäön, köyhyiden, epämuodikkuuden, terveydentilan, vammaisuuden ja sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvien syiden takia syrjityksi

joutuneet. Myönteisiä vaikutuksia kuten positiivista taistelijahenkeä syrjinnästä kokevat saaneensa etenkin ne, jotka kokevat joutuneensa syrjityiksi rikkauden takia. Pääallekkäisten syrjintäperusteiden määrä lisää radikaalisti syrjinnän vaikutusten kokemista kielteisenä. Enintään yhden syrjinnän syyn tunnistavista 30 % pitää syrjinnän seurauksia haitallisina, vähintään viisi syrjinnän syytä tunnistavista nuorista osuus on 68 %.⁵⁹

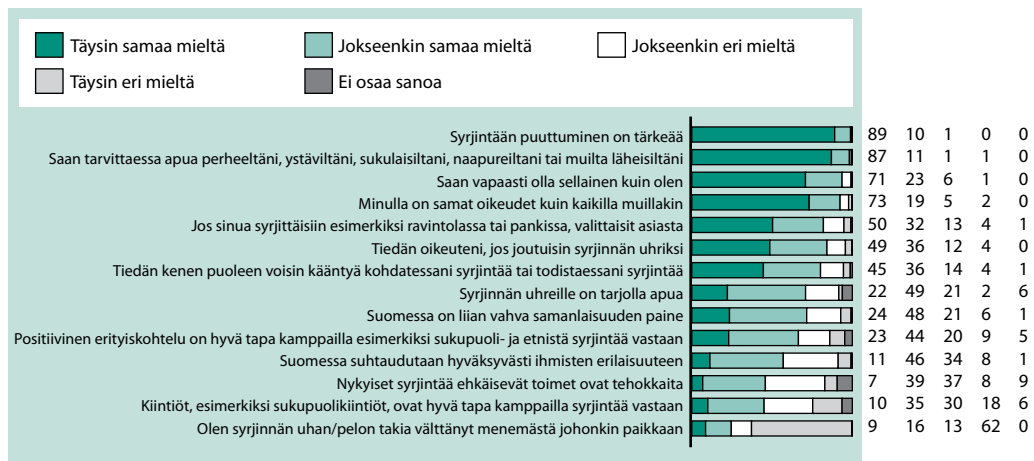
YHDENVERTAISUUSASENTEITA

Kuvion 14 perusteella syrjintään puuttumista pidetään lähes yksimielisesti tärkeänä. Sen sijaan vähemmistön (46 %) mielestä nykyiset syrjintää ehkäisevät toimet ovat tehokkaita. Tämä on kiinnostava tulos siihen nähden, että selvästi useampi (61 %) arvioi, että syrjinnän uhreille on tarjolla apua, ja syrjintää kokeneistakin enemmistö sanoo saaneensa tarvittaessa apua syrjintään (kuvio 13). Vaikuttaa siis siltä, että syrjinnän jälkihuolto on yleisempää tai toimii tehokkaammin kuin ehkäisevät toimenpiteet. Syrjimättömyys ei näytä nuorten arkea leimavalta piirteeltä, suorastaan päinvastoin. Edellä nähtiin, että jopa 85 % nuorista on viimeisten 12 kuukauden aikana havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää, mikä kertoo syrjinnän leimaavan nuoruuden kokemusta tai yhdistävän nuorta ikäpolvea todella vahvasti.

KUVIO 13. KOKEMUKSIA OMASTA SYRJINNÄSTÄ. KYSYTTY VAIN SYRJINTÄÄ ITSE KOKENEILTA. (%)

KUVIO 14. ASENTEITA YHDENVERTAISUUTEEN JA SYRJINTÄÄN. (%)

Syrjinnän torjuntaan tähtäävistä toimista kiintiöt, kuten sukupuolikiintiöt, eivät saa varauksetonta kannatusta. Vähemmistö vastaa- jista, 46 %, on taipuvainen pitämään kiintiöitä hyvänä tapana kamppailla syrjintää vastaan. Vaikka kiintiöt eivät kaikkia innostakaan, saa positiivinen erityiskohtelu yleensä varsin laajan kannatuksen. Kaksi kolmesta nuoresta pitää positiivista diskriminointia hyvänä tapana kamppailla esimerkiksi sukupuoli- ja etnistä syrjintää vastaan.

Peräti 85 % nuorista arvioi tietävänsä oikeutensa, jos joutuisi syrjinnän kohteeksi. Lähes yhtä moni (80 %) sanoo tietävänsä, kenen puoleen voisi kääntyä kohdatessaan tai todistaessaan syrjintää. Tulos on linjassa Eurobarometrin syrjintätutkimuksen kanssa, sillä siinä suomalaiset olivat kaikista maista parhaiten tietoisia oikeuksistaan syrjintätapauksissa.⁶⁰ Yle Uutisten teettämän kyselyn mukaan lähes 70 % suomalaisista piti yhdenvertaisuutta tärkeimpänä perusoikeutenaan.⁶¹ (Aaltonen ym. 2008.) Toinen asia, jossa suomalaiset poikkesivat muista eurooppalaisista, on siinä, että syrjinnästä ilmoitettaisiin usein juuri ammattiliitolle. Tämä voi johtua paitsi ammattiliittojen vahvasta asemasta, myös siitä, että syrjintä yhdistetään usein juuri työelämään.

Käytännössä kaikki kyselyyn vastanneet ovat sitä mieltä, että he saavat tarvittaessa apua perheeltään, ystäviltään, sukulaisiltaan, naapureiltaan tai muilta läheisiltään. Kysymyksen esittäminen osana syrjintään liittyvää kysymyssarjaa on voinut vaikuttaa niin, että osa vastaajista on ajatellut erityisesti syrjintätilanteisiin liittyvää apua. Joka tapauksessa kysymys mittaa avunsaantia, ja sikäli sosiaaliset tukiverkostot näyttävät vahvoilta. Eri puolella Suomea asuvilla nuorilla ei näin mitatuissa tukiverkostoissa ole eroja, vaikkakin pikkukylän tai pikkukaupungin harvaan asutuilla laita-alueilla avunsaannissa vaikuttaisi olevan vähän enemmän vaikeuksia.

Alueelliset erot sen sijaan ovat huomattavia siinä, kokevatko nuoret saavansa vapaasti olla sellaisia kuin ovat. Kokonaiskuva on myönteinen (samaa mieltä 94 %), mutta erityisesti Uudellamaalla ja isoissa kaupungeissa nuorisolla on huomattavasti myös epävarmuutta siitä, saako olla oma itsensä. Tämä koskee yhtä hyvin niitä, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöihin kuin muitakin. Nuorten omat kokemukset eivät siis täysin vastaa yleistä käsitystä siitä, että moninaisuus kukkii vapaimpana nimenomaan suuremmissa kaupungeissa.

Yleisesti ottaen kokemukset vähemmistöön kuulumisesta (ks. kuvio 3) ja vapaudesta olla sellainen kuin on ovat käänteisessä yhteydessä

toisiinsa. Erityisesti tämä koskee kokemuksia seksuaalisiin ja sukupuolivähemmistöihin kuulumisesta, mutta kokemus mihin tahansa vähemmistöön kuulumisesta näyttää vähentävän kokemusta vapaudesta olla oma itsensä. Myös syrjintää kokeneilla tämä kokemus on keskimääräistä selvästi harvinaisempi. Nuorista, joiden syrjintä jatkuu yhä edelleen, toista mieltä vapaudesta olla oma itsensä on jo useampi kuin joka kolmas.

Vaikka 94 % vastaajista kokee voivansa olla oma itsensä, jopa 72 % nuorista arvioi samanlaisuuden paineen Suomessa liian vahvaksi. Yhdenmukaisuusvaatimusten ei nähtävästi koeta kohdistuvan omaan itseen yhtä yleisesti kuin muihin. Toinen tulkinta on se, että osa nuorista kokee saavansa vapaasti olla oma itsensä, vaikka samanlaisuuden paine olisikin liian vahva. Itse asiassa jopa 16 % nuorista on täysin samaa mieltä molempien väitteiden kanssa yhtä aikaa. Tässä ei ole ristiriitaa, sillä vaikka yhteiskunnassa yleensä yhdenmukaisuuden paine koettaisiinkin liialliseksi, voi esimerkiksi omassa viiteryhmässä kokemus olla toinen.

Kysymys yhdenmukaisuuden paineesta osuu kuitenkin syrjintäteeman ytimeen. Kankusen ym. (2010, 13) mukaan yhteinen ja yleinen

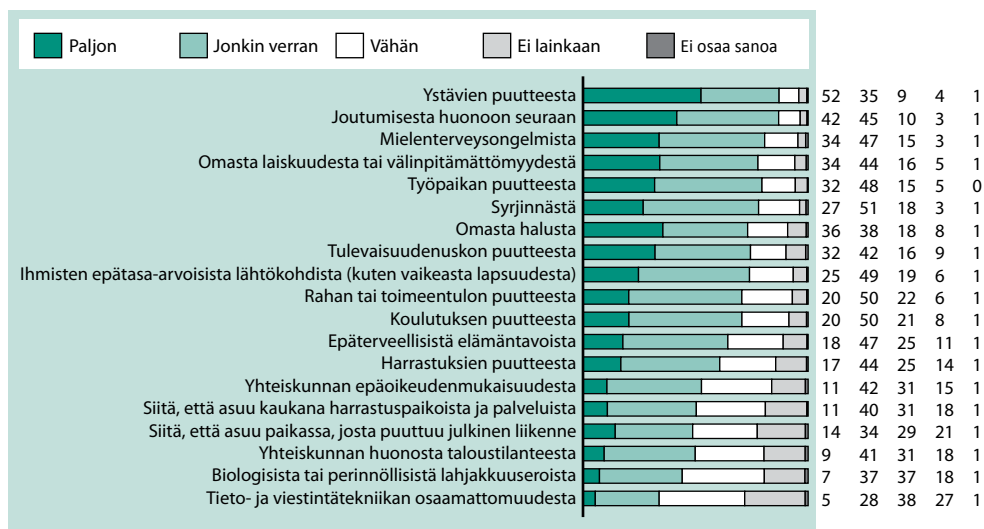
nuorten syrjintätutkimuksia läpäisevä teema on sosiaalisessa maailmassa vallitseva samanlaisuuden ja tavallisuuden normi: kaikilla tavalla tai toisella erilaisiksi määritellyillä lapsilla ja nuorilla on riski joutua syrjityiksi. Näin näyttää käyvän sekä kouluissa että vapaamuotoisemmissa harrastusympäristöissä (ks. esim. Tolonen 2001; Lehtonen 2003; Souto 2011; Perho 2010).

SYRJÄYTYMISEN SYYT

Nuorten näkemyksiä syrjäytymisen syistä on Nuorisobarometreissa selvitetty vuodesta 1998. Tulokset esitetään kootusti kuviossa 15. Syrjäytymiskysymyksen ottaminen mukaan yhdenvertaisuusteemaan on siinä mielessä luontevaa, että syrjintää ja syrjäytymistä voi pitää paitsi käsitteellisinä myös sisällöllisinä sukulaisilmiöinä. Vaikka syrjintää ja syrjäytymistä hallinnoidaan eri ministeriöissä ja muutenkin harvoin käsitellään yhdessä, ovat niiden yhteydet vähintään tutkimisen arvoinen asia.

Tiedetään esimerkiksi, että erilaisuus altistaa kiusaamiselle kouluympäristössä, ja että koulutukseen sisältyy rakenteellisia kouluttautumisedellytyksiin liittyviä kysymyksiä, jotka saattavat altistaa syrjäytymisriskeille ja olla esteenä

KUVIO 15. ”MISSÄ MÄÄRIN SYRJÄYTYMINEN JOHTUU MIELESTÄSI SEURAAVISTA ASIOISTA?” (%)

yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumiselle myöhemmässä elämässä. Myös suoraan työnotossa ilmenevän syrjinnän seurauksena joihinkin ryhmiin kuuluvat ihmiset jäävät työttömiksi muita todennäköisemmin, ja sekä työttömyys sinänsä että syrjintäkokemus ovat omiaan altistamaan heidät syrjäytymiselle. (Lepola 2007a, 13.) Se, että nuorten kohdalla puhutaan enemmän syrjäytymisestä kuin syrjinnästä, ei ole pelkkää retoriikkaa, vaan valinnalla lienee myös omia nuoris-/yhteiskuntapolitiittisia seurauksiaan.

Syrjintää ei kyselyssä määritelty vastaajille mitenkään, eikä syrjäytymisellä edes ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Syrjäytymisestä tekee monitahoisen jo se, että määrittely-yrityksissä menevät helposti syyt ja seuraukset sekaisin. Onko esimerkiksi pitkäaikaistyötön määritelmän mukaan syrjäytynyt, vai onko pitkäaikais-työttömyys syrjäytymisen syy?

Käsitteen epämääräisyydestä kertoo sekin, että toisin kuin syrjintäkokemuksista, ei syrjäytymisestä ole mielekästä kysyä omakohtaisia kokemuksia. Vai kuinka moni mahtaisi vastata myöntävästi kysymykseen ”oletko syrjäytynyt”? Kuvioista 15 näkyy, että kysyttäessä vain muutama prosentti ilmaisee kokevansa turvattomuutta suhteessa omaan syrjäytymiseen.⁶² Asiaa onkin sen monitulkintaisuuden takia väistämättä lähestyttävä kiertoteitse. Käsitteellisesti syrjäytymiseen liittyy ulkopuolisuus jostain, osallisuuden kääntöpuoli. Selvittämällä syrjäytymisen syitä saadaan samalla kuvaa siitä, mitä nuoret syrjäytymisellä tarkoittavat, eli mistä he kokevat syrjäytyneiden syrjäytyvän.⁶³

Ystävien puutteen nousemisen keskeisimmäksi syrjäytymisen syyksi voi tulkita merkiksi siitä, että syrjäytyminen on nuorten mielestä ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä. Tämän tulkinnan puolesta puhuu sekin, että toiseksi tärkein syy kyselyssä on joutuminen väärään seuraan.

Sosiaalisten verkostojen korostuminen on huomion arvoista, sillä tilastollisissa syrjäytymisen määritelmässä lähdetään yleensä palkkatyön tai opiskelun ulkopuolisuudesta. Työn tai

koulutuksen puute eivät kuitenkaan kyselyssä nouse syrjäytymissyiden kärkeen. Toisaalta näkemys voi liittyä siihen, että nuorten työttömyysjaksot ovat tyypillisesti ohimeneviä, selvästi lyhyempiä kuin aikuisilla. Toisaalta tuloksen voi ehkä tulkita merkiksi nuoren polven muuttuvista työelämänäkemyksistä. Jos nuoret sukupolvet eivät enää edes odota vastaavaa elämänpolkua ja uraputkea kuin vanhemmat ikäluokat, sillä voi olla seurauksia koko yhteiskunnan jäsenyyden merkityksen kannalta. Ulkopuolisuus palkkatyöstä tai opiskelusta ei välttämättä tarkoita ulkopuolisuutta yhteiskunnasta.

Syrjäytymisen käsite on arvolutautunut, sillä se pitää sisällään käsityksen ”oikeasta” elämäntavasta (johon kuuluu koulutus, työ, perhe jne.). Syrjäytyminen voi kuitenkin olla myös omaehtoista tai ”ulkopuolisuus” itse valittua. Kyselyssä useampi kuin kaksi nuorta kolmesta näkee syrjäytymisessä olevan ainakin jonkin verran mukana myös omaa halua, mikä kyseenalaistaa syrjäytymisen hahmottamisen elämänhallinnan kadottamisen tai vieraantumisen tunteen kautta. Voiko ihmisiä kutsua syrjäytyneiksi siksi, että heidän arvonsa ovat erilaiset kuin valtakulttuurissa?

Huono taloustilanne syrjäytymisen syynä liittyy kiinteästi työpaikan puutteeseen. Heikoissa taloussuhdanteissa nuorisotyöttömyydellä on taipumus nousta muuta työttömyyttä enemmän. Syrjäytymisvaaran kannalta tärkeintä on kuitenkin se, että lamasukupolven työttömyydellä on tapana pitkittyä, millä on vaikutuksia koko myöhempään työuraan ja tulotasoon.

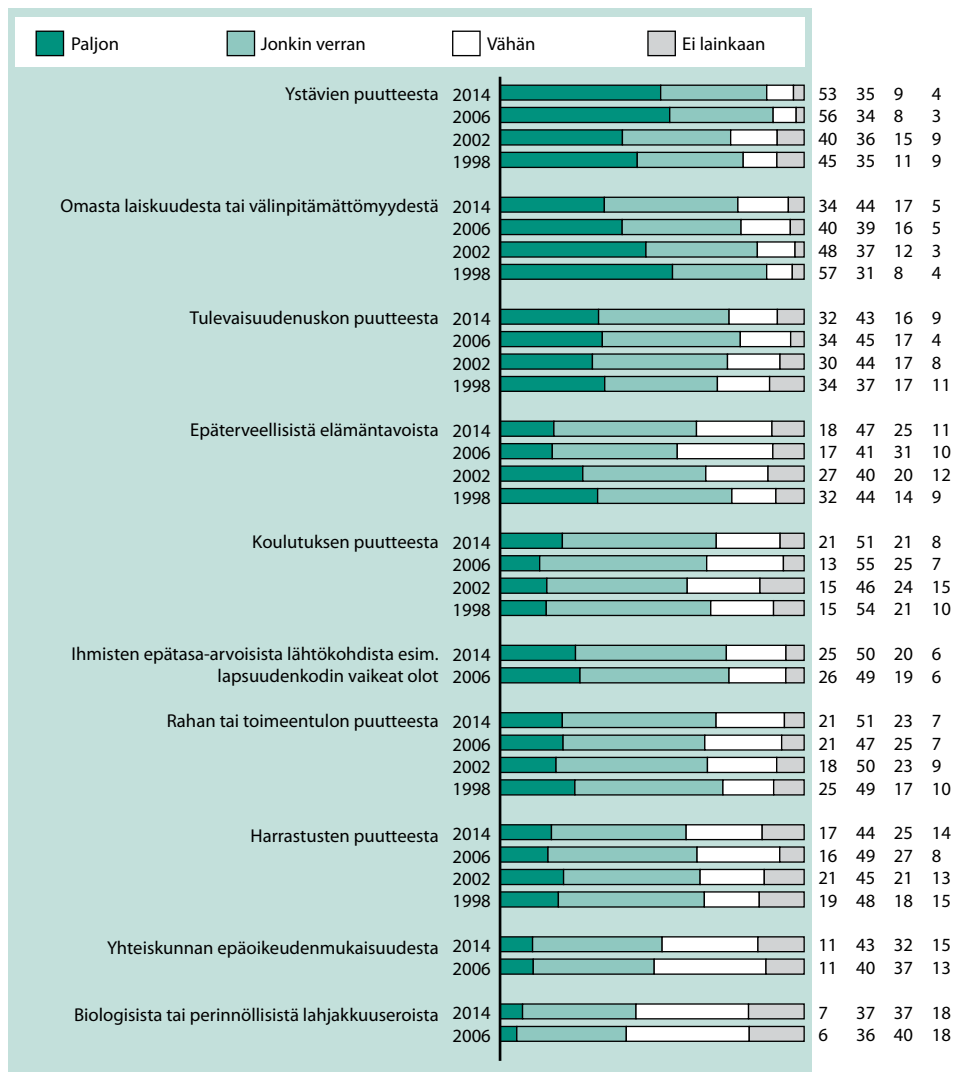
Suoraan asuinalueeseen liittyviä syrjäytymisen syitä selvitettiin Nuorisobarometrissa kahdella kysymyksellä. Vaikka ne eivät nouse kaikkein tärkeimpien syrjäytymisen syiden joukkoon, katsoo noin puolet nuorista syrjäytymisen johtuvan ainakin jonkin verran siitä, että asuu kaukana harrastuspaikoista ja palveluista (51 %) tai siitä, että asuu paikassa, josta puuttuu julkinen liikenne (48 %). Kysymys alueellisesta eriarvoisuudesta syrjäytymisen syynä linkittyy vahvasti moniin muihin tekijöihin. Nuorisotyöttömyyden taso vaihtelee alueittain,

ja asuinpaikka määrittää vahvasti myös opintoja esimerkiksi huomattava enemmistö yliopisto- tai ammattikorkeakouluopiskelijoista muuttaa opiskelemaan omaan kotimaakuntaansa (Hakala & Rissanen 2014). Myös harrastukset ja muut palvelut ovat harvaanasutulla seudulla vaikeammin tavoitettavissa, tai ne puuttuvat kokonaan (ks. Myllyniemi 2009). Etäisyyksillä on vaikutusta myös sosiaalisiin verkostoihin, ja ystävienkin tapaaminen on vaikeampaa, mitä voi pitää

syRJäyttävänä rakenteena. Alueellinen eriarvoisuus on myös tulkittavissa yhdeksi rakenteellisen syrjinnän muodoksi. (Ks. lisää Päivi Harisen artikkelissa tässä julkaisussa.)

Nuorisobarometrin kyselyssä perinnöllisyys ja lahjakkuus on linkitetty yhdeksi ja samaksi kysymykseksi perinnöllisistä lahjakkuuseroista. Asiaa ei välttämättä usein ilmaista näin suoraan, vaan voidaan viitata epämääräisemmin vaikkapa synnynnäisiin ominaisuuksiin tai luontoon

KUVIO 16. ”MISSÄ MÄÄRIN SYRJÄYTYMINEN JOHTUU MIELESTÄSI SEURAAVISTA ASIOISTA?” VERTAILU 1998, 2002, 2006 JA 2014. (%)

(Leppä 2014). Myös lahjakkuuspuhe voi katkeä sen, että puhe on itse asiassa geeneistä ja perinnöllisyydestä. Viime aikoina on paljon keskusteltu lasten ja nuorten harrastusten kilpailuhenkisyydestä ja suorituskeskeisyydestä, ja kunnianhimoisten vanhempien toivomuksista omien lasten lahjojen riittämisestä huipulle. Ilmapöyrissä, jossa toisten vain nähdään syntyneen menestymään, lapset itsekkin saattavat alkaa nähdä asian mustavalkoisesti ja suhtautua itseensä ja muihin sen mukaisesti. Heikommät ja hävinneet kokevat itsekkin ansainneensa syrjityksi tulemisen.

Syrjäytymisen syiden muutos

Kuviosta 16 nähdään, ettei nuorison käsityksissä syrjäytymisen syistä ole tapahtunut suuria muuttoksia sitten 1990-luvun. Kaikissa kysymyksissä seuranta tosin ei ulotu vuoteen 1998, sillä selvitettyjä asioita on tullut vuosien varrella lisää.

Vaikka kovin suoraviivaisia muutostrendejä ei ole nähtävissä, jotain voidaan kuitenkin sanoa suurista linjoista. Ystävien puute on säilyttänyt asemansa tärkeimpänä syrjäytymisen selittäjänä. Sen sijaan entistä harvempi nuori pitää epäterveellisiä elämäntapoja, omaa laiskuutta tai välinpitämättömyyttä syrjäytymisen syynä. Tämä liittyyneen samaan asennemuutokseen kuin aiemmissa Nuorisobarometreissa tehty havainto siitä, että entistä selvästi harvempi on nyt valmis allekirjoittamaan väitteen ”menestyminen elämässä on itsestä kiinni” (Myllyniemi 2014, 68).

Näkemyks koulutuksen puutteesta syrjäytymisen syynä on yleistynyt. Nuorisobarometrin koulutusasenteiden pitkän aikavälin seurannassa on trendinomaisia muutoksia, jotka vaikuttavat olevan kytköksissä taloussuhdanteisiin. Nuorten usko koulutuksen tärkeyteen työllistymisen kannalta on vahvistunut niin 1990-luvun lamassa kuin 2008 alkaneen taantuman aikana. Nousukaudella koulutususkko puolestaan on laskenut, mikä voi selittyä sillä, että työmarkkinat ovat vetäneet suhteellisen hyvin myös vähemmän koulutettuja nuoria. (Ks. Myllyniemi 2014, 66.) Niinpä myös nyt havaittu trendi todennäköisesti liittyy taloudelliseen laskukauden ja kohonneeseen nuorisotyöttömyyteen. Samaan ilmiöön voi liittyä sekin, että rahan ja toimeentulon puute koetaan entistä tärkeämpänä syrjäytymisen taustatekijänä. Koulutukseen liittyy lisäksi pidemmän aikavälin trendinä väestön koulutustason jatkuva kasvu. Esimerkiksi korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuus yli kaksinkertaistui 18 %:sta vuonna 1970 jo 37 %:iin vuonna 2010 (Repo 2012). Suomessa koulutustason nousu vähentää edelleen selvästi työttömyyden riskiä, mutta kohoavan koulutustason yhtenä puolena on sekin, että nuorilta myös odotetaan aiempaa parempaa koulutusta. Koulutus vastaavasti vaikuttaa palkkoihin vähemmän kuin ennen (Idman 2012). Niinpä kyselytuloksissa saattaa näkyä myös ajankohtaisista taloussuhdanteista riippumaton nuorten näkemys koulutuksen puutteesta yhä suurempana riskitekijänä työmarkkinoilla.

LUOTTAMUS JA HYVINVOINTIVALTIO

SOSIAALINEN LUOTTAMUS

Luottamuksen käsittelylle yhdessä hyvinvointivaltion kanssa on tutkimuksellisia perusteita. Luottamus tuntemattomia ihmisiä kohtaan on suurinta maissa, joissa julkisia palveluita pidetään reiluin. Julkisten tahojen oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan verotuksen ohella esimerkiksi kaikille tarjolla olevia julkisia palveluita, käyttipä niitä itse tai ei. Pohjoismaissa luottamusta on selvästi enemmän kuin muualla Euroopassa. Ruotsalaisessa aineistossa luottamus on osoittautunut olevan yhteydessä universaaleihin hyvinvointipalveluihin, kun taas tarveharkintaan perustuvat tuet näyttävät rapauttavan kohteena olevan luottamusta muihin kansalaisiin (Rothstein 2003; Rothstein & Stolle 2003; Kumlin & Rothstein 2005). Ajatus saa tukea myös suomalaisesta aineistosta. (Kouvo & Kanakainen 2009; Kouvo 2014).

Nuorisobarometreissa tällaista niin sanottua yleistettyä luottamusta on tutkittu tarkemmin vuosina 2009 ja 2012 kahdeksan kysymyksen sarjalla, joka on laajalle levinnyt ja toimivaksi osoittautunut yritys tehdä sosiaalista luottamusta määrällisesti mitattavaksi (ks. lisää Myllyniemi 2012, 40–47; Kortteinen & Elovainio 2012). Myös luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin on Nuorisobarometreissa mitattu säännöllisesti.

Nyt asiaa selvitettiin European Social Surveysta⁶⁴ lainatulla kysymyksellä ”Oletko sitä mieltä että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?” Vastausasteikko oli 0–10, jossa nolla tarkoittaa, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät

käyttää hyväkseen ja 10, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja. (Kuvio 17.)

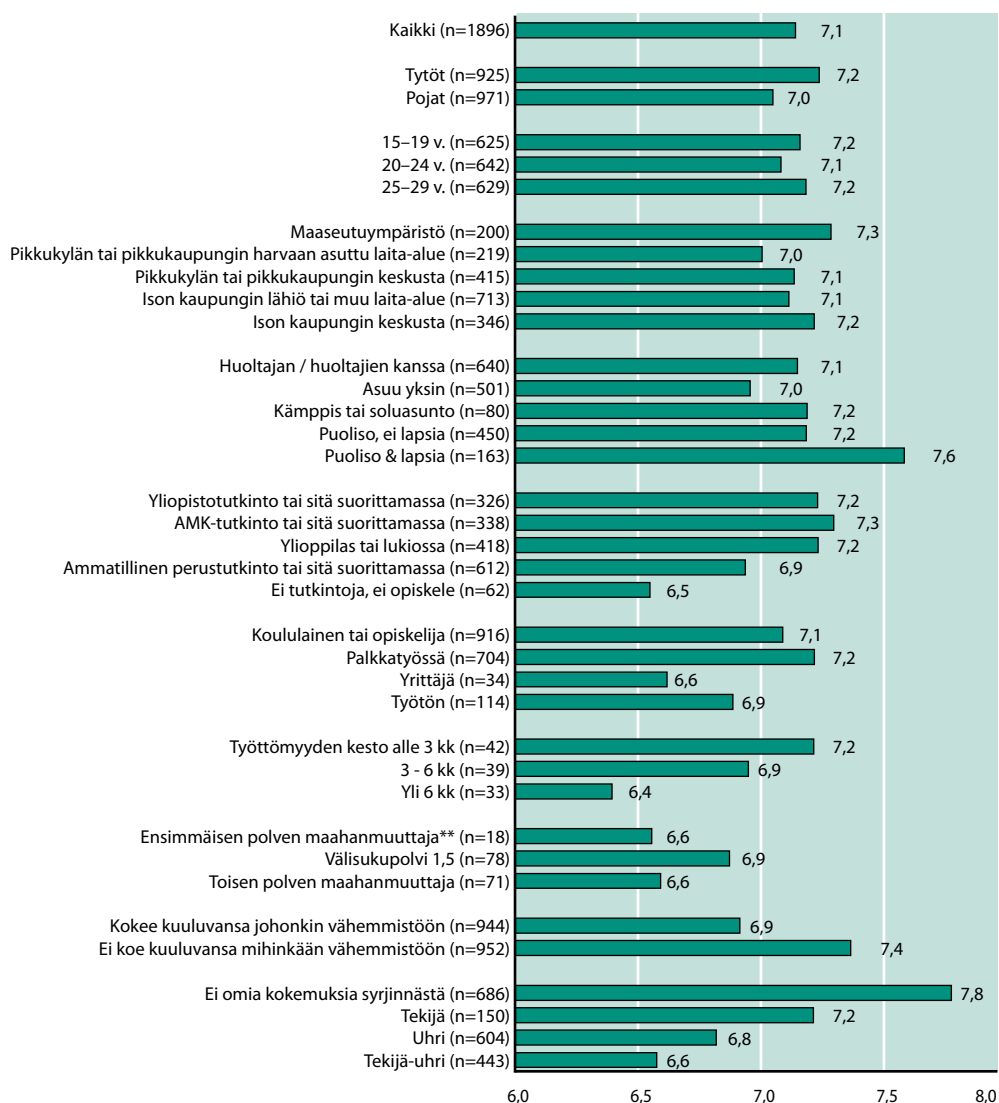
Keskiarvo⁶⁵ on 7,1, mediaani (keskimmäinen arvo) ja moodi (yleisin arvo) 8. Ei ole yksiselitteistä vastausta sille, onko tämä luottamuksen taso matala vai korkea. Valtaosa vastaajista kuitenkin on taipuvaisia pitämään ihmisiä pikemmin reiluin kuin hyväksikäyttäjinä. Asteikon kynnisempään päähän, eli alle 5:n vastauksia, antaa vain 10 % nuorista. Enemmistö antaa vähintään arvon 8, neljännes vähintään 9.

Vuoden 2012 European Social Surveyn Suomen aineistossa 15–29-vuotiaiden ikäryhmän keskiarvo oli 6,8 eli jonkin verran matalampi kuin Nuorisobarometrin vastaavassa ikäryhmässä. On mahdollista, että nuorten luottamus on vahvistunut kahdessa vuodessa. Tulosten erot liittynevät kuitenkin myös erilaisiin tiedonkeruutapoihin, eli siihen, että käyntihaastatteluun voidaan saada erilaisia tuloksia kuin puhelinhaastatteluun.⁶⁶

Kuviosta 17 nähdään, että Nuorisobarometrin kyselyssä tyttöjen luottamus muihin ihmisiin on vähän vahvempaa kuin poikien. Alumuutujien mukaisia merkitseviä eroja ei ole, vaan eri puolilla Suomea ja erityyppisissä asuinympäristöissä sosiaalinen luottamus on suunnilleen samalla tasolla. Perhemuodon mukaan vertaillen yksin asuvien luottamus on heikointa, puolison ja lasten kanssa asuvilla puolestaan voimakkainta.

Nuorten koulutustasolla ja pääasiallisella toiminnalla on vahva yhteys sosiaaliseen luottamukseen. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneet ja varsinkin kokonaan vailla ammatillisia tutkintoja olevat ovat selvästi korkeammin koulutettuja nuoria kynnisempiä. Pääasiallisen toiminnan mukaisessa vertailussa kynnisiempiä

KUVIO 17. SOSIAALINEN LUOTTAMUS* (0–10, KESKIARVOT)

* "Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja? Kerro mielipiteesi asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen ja 10, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja."

** Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla

ovat työttömät ja – yllättäen – yrittäjät. Työttömyyden pitkittyminen on yhteydessä yhä heikompaan sosiaaliseen luottamukseen.

Tutkimusten mukaan sosiaalinen epäluottamus selittää sitä, ketkä päätyvät kasautuneisiin

vaikeuksiin, ja sitä, ketkä jäävät elämään tukien varaan vaikeuksien keskelle (Kortteinen & Elovainio 2006). Työttömien selviytymistä koskevassa tutkimuksessa huomattiin, että mitä vähemmän työtön luottaa muihin ihmisiin, sitä

todennäköisemmin hän sairastuu ja tätä kautta syrjäytyy vakavammin (Kortteinen & Tuomikoski 1998). Nuorisobarometrissa havaittu työttömien ja kouluttamattomien nuorten luottamuksen puute sosiaalsiin suhteisiin sisältää itseään vahvistavan kurjistumiskierteen riskin. (Ks. myös Kortteinen & Elovainio 2012; Mälyniemi 2012, 40–47.)

Huolestunutta huomiota voi kiinnittää siihen, että maahanmuuttajataustaisissa ja syrjityissä nuorissa on poikkeuksellisen paljon luottamuksensa menettäneitä. Kynnisiä on etenkin niissä, jotka ovat sekä syrjinnän uhreja että tekijöitä. Myös vähemmistöön kuulumisen kokemukset liittyvät heikompaan sosiaaliseen luottamukseen. Erityisen heikkoa luottamus on niillä nuorilla, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistön vammaisuutensa, pitkäaikaissairautensa tai ulkonäkönsä takia.

LUOTTAMUS ERI IHMISRYHMIIN

Suomalaisten asenteita eri vähemmistöryhmiä kohtaan ei ole mitattu systemaattisesti. Saatavilla olevat asennetutkimukset koskevat pääasiassa maahanmuuttoa ja asenteita eri kansallisuusryhmiä kohtaan (ks. Magdalena Jaakkolan tutkimukset). Niinpä Nuorisobarometrissa haluttiin edellä käsitellyn yleisen luottamuksen lisäksi mitata luottamuksen tasoa eri ryhmiin.

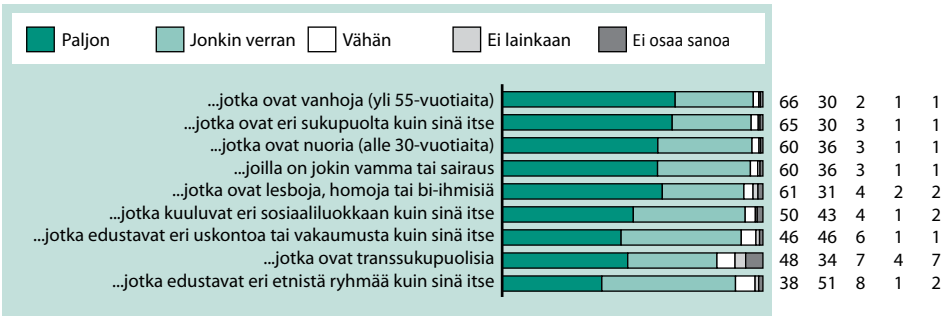
Kysymysmuotoilua ”Kuinka paljon luotat seuraaviin ihmisryhmiin?” on käytetty aiemmin World Values Surveyssa, jossa tosin selvitettiin vain luottamusta eri uskontoihin ja

kansallisuuksiin kuuluviin ihmisiin. Nyt kysytyt ihmisryhmät on valittu Iso-Britannian ihmisöikeusinstituutin hyvien suhteiden viitekehyykseltä.⁶⁷ Nuoriin ja vanhoihin luottamiseen liittyvissä kysymyksissä käytetyt ikärajat puolestaan ovat syrjintää käsittelevästä Eurobarometrasta, jossa ”nuoret” määriteltiin alle 30-vuotiaiksi ja ”vanhat” yli 55-vuotiaiksi.

Kuvion 18 perusteella nuoriso on pääsääntöisesti suhteellisen luottavaista: lähes kaikki sanovat lähtökohtaisesti luottavansa mihin tahansa selvitetystä ihmisryhmästä ainakin jonkin verran. Nuorisobarometrin tuloksissa ikä ei näytä olevan luottamuksen kannalta ratkaiseva, sillä nuorison silmissä niin nuoret kuin vanhatkin ovat ainakin periaatteessa hyvin luotettavia. Huomionarvoista on kuitenkin se, että nuoret sanovat luottavansa vielä enemmän vanhoihin kuin nuoriin ihmisiin! Tässä vastauksiin voi vaikuttaa se, että vaikka kysymyksessä puhutaan ”nuorista”, määritelmä ”alle 30-vuotiaat” kattaa periaatteessa myös lapset.

Eri uskontoa tai vakaumusta edustavia kohtaan ollaan varsin luottavaisia, mutta kuitenkin 7 % osuus luottaa heihin vain vähän tai ei ollenkaan. Kysymys luottamuksesta eri uskontoa edustaviin esitettiin World Values Surveyssa 2005–2009, jossa myös Suomi oli mukana.⁶⁸ Tuolloin naapurimaista Ruotsissa alle 30-vuotiaiden luottamus eri uskontoon ja eri kansallisuuksiin kuuluviin ihmisiin oli hieman korkeampaa kuin Suomessa, kun taas Virossa⁶⁹ ja Venäjällä luottamus oli selvästi heikompa.

KUVIO 18. ”KUINKA PALJON LUOTAT SEURAAVIIN IHMISRYHMIIN...” (%)

Heikointa luottamus on eri etnisiä ryhmiä edustaviin. Tässä ei mennä lainkaan etnisyyden kattokäsitteen tarkennuksiin, joten koko kysymystä ”eri etnisistä ryhmistä” voi pitää karkean yleistävänä ja kritiikille alttiina. Vastaus voi kertoa enemmän stereotypian ”etninen vähemmistö” saamasta kielteisestä leimasta kuin vastaajan kokemuksesta tai näkemyksestä sinänsä. Näistä varauksista huolimatta on huomionarvoista, että muihin etnisiin ryhmiin kuuluvat läheiset (ks. kuvio 31) ovat yhteydessä voimakkaampaan luottamukseen omasta poikkeavaa etnistä ryhmää edustavia kohtaan. Havainto näyttäisi tukevan ajatusta siitä, että lisääntyneet kontaktit vähentäisivät ennakkoluuloja. Havaintoa voi tosin lukea myös niin päin, että luottamus johonkin ihmisryhmään lisää tähän ryhmään kuuluvien pääsyä lähipiiriin.

Alueiden vertailussa nähdään luottamuksen eri etnisiin ryhmiin olevan suurinta Uudella maalla, etenkin Helsingissä, ja ylipäättään suurten kaupunkien keskustoissa tai lähiöissä ja laita-alueilla. Näillä alueilla etnisyyksien kirjo lienee keskimääräistä suurempaa, mikä tavallaan tukee niin sanottua kontaktihypoteesia.⁷⁰ Lisäväriä etnisiä ryhmiä koskevaan tulkintaan tuo se, että osa vastaajista kokee itse kuuluvansa etniseen vähemmistöön, jolloin kysymys luottamuksesta kääntyy koskemaan myös valtaväestöä.⁷¹

Kaiken kaikkiaan nuoret, joilla on omassa lähipiirissään kuviossa 18 esiteltäviä ihmisryhmiä (ks. kuvio 31), yleensä myös luottavat näihin ryhmiin muita enemmän. Jos lähipiiriin kuuluu eri sosiaaliluokkaan kuuluvia, on luottamus eri sosiaaliluokkaan kuuluvia kohtaan suurempaa. Vastaavasti seksuaalivähemmistöön kuuluvat läheiset ovat yhteydessä voimakkaampaan luottamukseen seksuaalivähemmistöön kuuluvia kohtaan, ja niin edelleen. Kiinnostavaa on se, että oma kokemus kuulumisesta johonkin vähemmistöön ei näytä lisäävän luottamusta kyseistä vähemmistöä edustavia kohtaan. Yhteys voi olla jopa päinvastainen. Ne, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön sukupuoli-identiteettinsä suhteen, luottavat transihmisiin muita vähemmän.⁷² Oma kokemus kuulumisesta aatteelliseen

vähemmistöön vähentää luottamusta jotain muuta uskontoa tai vakaumusta edustaviin.

Tyttöjen ja poikien luottamuksessa ei muuten ole eroja, mutta tytöt ovat keskimäärin luottavaisempia suhteessa seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin. Suuremmissa kaupungeissa asuvat nuoret luottavat yleisesti ottaen⁷³ enemmän erilaisiin kanssaihmiisiin kuin pienemmillä paikoilla ja maaseudulla asuvat.

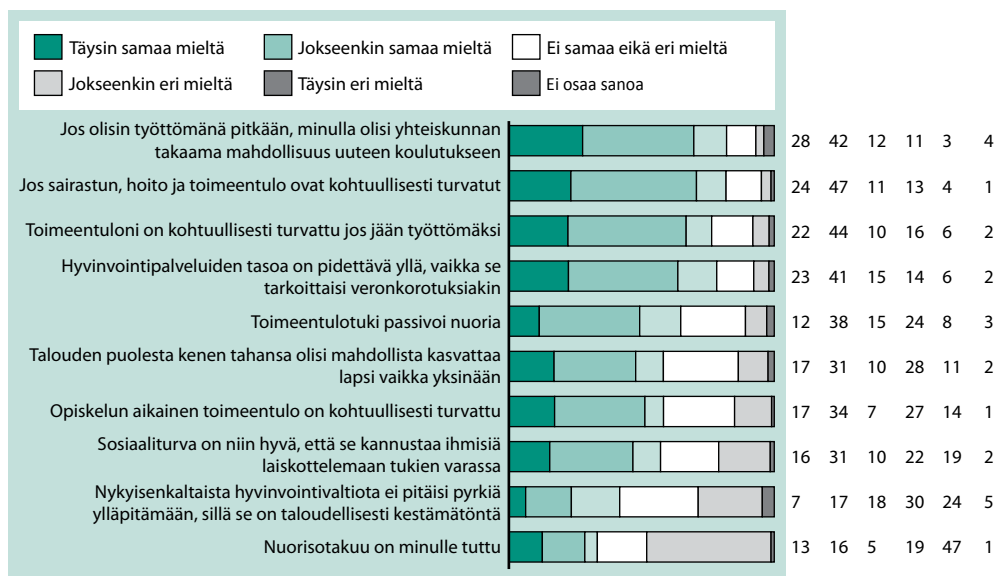
Maahanmuuttajataustaisten nuorten luottamus erilaisuutta edustaviin ihmisryhmiin on heikompaa kuin kantaväestön nuorilla. Etenkin ensimmäisen sukupolven täysi-ikäisenä Suomeen muuttaneet luottavat kautta linjan muita vähemmän eri ihmisryhmiin. Myös syrjinnän uhreiksi joutuneiden nuorten vastauksissa havaitaan selvästi luottamuksen puutetta lähes kaikkiin kuviossa 18 esitettyihin ihmisryhmiin. Niin maahanmuuttajien kuin syrjinnän uhrien kohdalla havainto on samansuuntainen kuin edellä havaittu kyynisyys suhteessa ihmisiin yleisesti ottaen. Ainakin näiden ryhmien kohdalla saatetaan siis olla niin, että kyse ei niinkään ole asenteista erilaisuutta kohtaan, vaan kaiken kaikkiaan heikentyneestä luottamuksesta kanssaihmiisiin.

HYVINVOINTIVALTIO JA PERUSTURVA

Nuorten näkemyksiä suomalaisesta perusturvasta tarkastellaan kymmenen kysymyksen avulla (kuvio 19). Osa esitetyistä väitteistä liittyy käsityksiin hyvinvointivaltion suorituskyvystä ja perusturvan riittävydestä, osa taas on perinteisempiä asennekysymyksiä koskien hyvinvointivaltion kannatusta ja väitteitä sosiaaliturvan laiskistavuudesta. Nuorisotakuun tunnettuutta ja arvioita sen toimivuudesta käsitellään erikseen (kuvio 20).

Puolet (50 %) vastaajista on sitä mieltä, että ”toimeentulotuki passivoi nuoria”. Lähes yhtä yleistä (47 %) on ajatella, että ”sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa”. Artikkelissaan tässä julkaisussa Heikki Hiilamo tulkitsee näiden kahden muuttujan mittaavan sosiaaliturvan niin sanottua kannustintulkintaa. Nuorisobarometrin

KUVIO 19. KÄSITYKSET SUOMALAISESTA PERUSTURVASTA. (%)

kyselyssä etenkin pojat kannattavat kannustin-ideologiaa. Asenne liittyy myös hyvään toimeentuloon, oikeistolaisuuteen ja ulkomaalaiskielteisyyteen. (Ks. lisää Hiilamon artikkeli s. 199–205.)

Toisessa hyvinvointivaltioasenteita hyödyn-tävässä artikkelissa Lahtinen, Wass ja Sund (s. 171–184) osoittavat, että nuorilla, joilla on paljon terveysoireita, luottamus perusturvan riittä-vyyteen eri elämäntilanteissa on selvästi vähäoi-reisia heikompaa. Vaikutus näkyy vahvimpana luottamuksessa perusturvan riittävyyteen yksi-lön sairastuessa.

Useampi kuin kaksi kolmesta (71 %) us-koo, että jos sairastuu, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisen turvatut. Vaikka kysymyksenasettelussa mainittiin sairastumistapauk-sessa toimeentulon lisäksi hoito, on luottamus perusturvan kantavuuteen silti vahvempaa kuin työttömyystapauksessa, jossa 66 % luottaa toi-meentulon olevan kohtuullisen turvattu. Työt-tömistä nuorista tätä mieltä on 61 %, yli puoli vuotta työttömänä olleista 45 %.

Sosiaaliturvan takaamiin palveluihin liitty-vistä väitteistä suurinta epäluottamusta nuorissa herättää opiskelun aikainen toimeentulo. Noin

puolet (51 %) on ainakin jokseenkin samaa mieltä siitä, että toimeentulo on kohtuullisen turvattu. Nuorison ollessa kohderyhmänä on juuri opiskelu epäilemättä se yhteiskunnan tukea vaativa elämäntilanne, josta nuorilla on eniten kokemusta. Tämä näkyy myös siinä, että niiden nuorten osuus, jotka eivät ota kantaa kumpaan-kaan suuntaan väitteeseen opiskelun aikaisesta toimeentulosta, on pienempi kuin muiden hy-vinvointipalveluihin liittyvien kysymysten koh-dalla. Opintopaikan mukaisessa vertailussa hei-kointa luottamus on korkeakouluopiskelijoilla, vahvinta peruskoululaisilla ja lukiolaisilla.

Tyttöjen ja poikien mielipide-erot perustur-vasta ovat selvät ja tavallaan johdonmukaiset. Pojat pitävät tyttöjä useammin sosiaaliturvaa passivoivana ja suhtautuvat luottavaisemmin siihen, että hyvinvointivaltio takaa toimeentu-lon. Pojille on tyypillisempää nähdä nykyisen-kaltainen hyvinvointivaltio taloudellisesti kes-tämättömänä. Vastaavasti tytöt ovat useammin sitä mieltä, että hyvinvointipalveluiden tasoa on pidettävä yllä, vaikka se tarkoittaisi veronkoro-tuksiaakin.

Yleisesti ottaen nuorten luottamus hyvin-vointivaltion turvaverkkoon vähenee iän myötä.

Vastaava havainto tehtiin myös asiaa edellisen kerran selvitetessä vuoden 2004 barometrissa (ks. Paju 2004). Useimmissa kysymyksissä luotto on heikoimmillaan 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä, mikä jälkeen se jälleen hieman vahvistuu. Tämä liittyyne omiin ja viiteryhmän kokemuksiin, sillä alle 25-vuotiaana etenkin itsenäisesti asuvien nuorten köyhyysriski on suurimmillaan (Myllyniemi & Gissler 2012, 75–76).

Elämäntilanteen mukaisessa vertailussa lapsia saaneet nuoret, etenkin yksinhuoltajat, näyttävät suhteellisen vakuuttuneilta siitä, että talouden puolesta kenen tahansa olisi mahdollista kasvattaa lapsi vaikka yksinään. Tilastokeskuksen (2014) mukaan hyvinvointipalvelujen taloudellinen merkitys onkin suurin nimenomaan lapsiperheille, etenkin yksinhuoltajille, ja suhteellisesti vähäisin merkitys palveluilla on puolestaan lapsettomille pariskunnille. Asia ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen, että nettosaajat automaattisesti kannattaisivat ja nettomaksajat vastustaisivat hyvinvointipalveluja ja tulonsiirtoja (vrt. Paju 2004). Barometrin kyselyssä eivät lapsiperheet myöskään kannata hyvinvointivaltiota sinänsä sen enempiä kuin muutkaan. Tämä asetelma ei nuorten ikäryhmässä muutenkaan välttämättä ole kaikkein hedelmällisin, sillä nuoret kaiken kaikkiaan saavat kohtuullisen paljon eri lajin tulonsiirtoja, ja jos yhtälössä vielä huomioidaan ilmaisen koulutuksen, voi heitä pitää hyvinvointipalveluiden merkittävänä käyttäjäryhmänä.

On kuitenkin huomion arvoista, että nuorten omat arviot kotitaloutensa taloudellisesta tilanteesta ovat hyvin vahvasti yhteydessä hyvinvointivaltioasenteisiin. Mitä varakkaampi talous, sitä vahvempi luottamus sosiaaliturvan riittävyys, ja kriittisempi asenne hyvinvointivaltiota kohtaan. Itse hyvin toimeentulevat nuoret ovat taipuvaisia pitämään sosiaaliturvaa passivoivana ja nykyisenkaltaista hyvinvointivaltiota taloudellisesti kestävämmänä. Kriittisyys liittyy myös vastaajien oikeistolaiseen arvomaailmaan (vrt. kuvio 38).

Nuorisotakuu

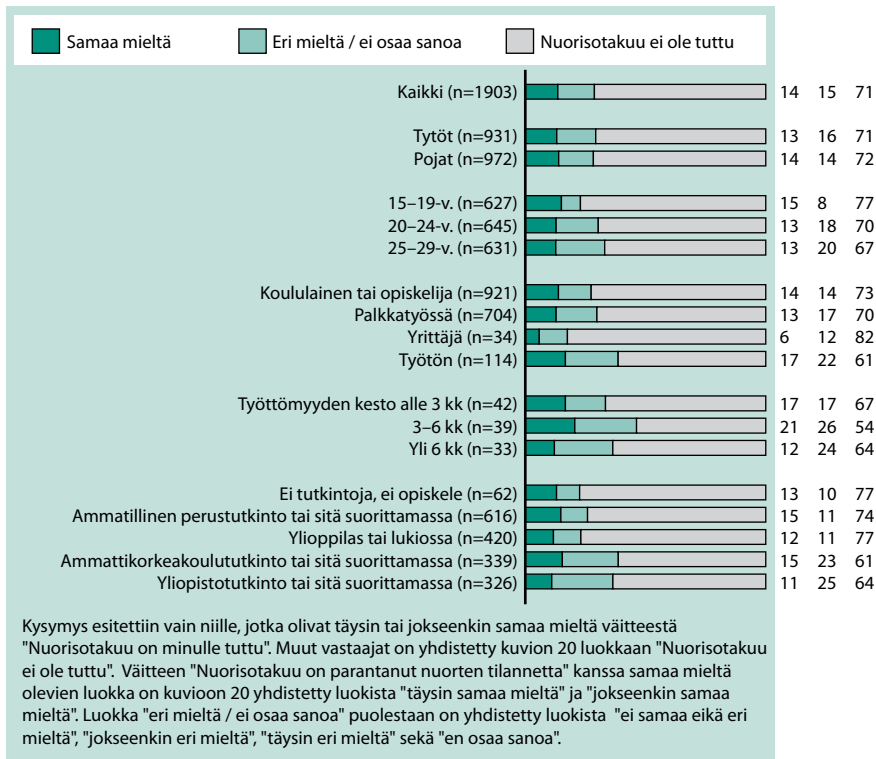
Nuorisotakuu tuli voimaan vuoden 2013 alussa. Sen tarkoituksena on taata nuorille työttömille ja vastavalmistuneille työtä ja koulutusta.⁷⁷ Osana perusturvakysymyksiä barometri selvitti nuorisotakuun tunnettuutta ja käsityksiä sen toimivuudesta. Kysymys jaettiin kahteen osaan. Ensin esitettiin väite ”nuorisotakuu on minulle tuttu”, minkä jälkeen nuorisotakuun tunteville esitettiin väite ”Nuorisotakuu on parantanut nuorten tilannetta”. Kuvioon 20 on koottu tiedot molemmista kysymyksistä.

Vaikka asian parissa toimivien aikuisten mielestä nuorisotakuu ehkä onkin saanut vahvan aseman julkisessa keskustelussa, nuorten itsensä parissa se on varsin vieras. Vain 29 % alle kolmekymppisistä on sitä mieltä, että nuorisotakuu on tuttu. Työttömien nuorten joukossa tunnettuus oli vähän parempi: 39 %. Vailla tutkintoja tai opintopaikkaa olevista sen sijaan vain 23 % arvelee tuntevansa nuorisotakuun.

Nuorisotakuun tuntemus on siis heikkoa, ja niin ovat arviot sen toimivuudestakin. Nuorista, jotka ylipäätään tunsivat nuorisotakuun, vähemmistö (47 %) arvioi sen parantaneen nuorten tilannetta. Jos luvuissa huomioidaan myös ne nuoret, jotka eivät koko nuorisotakuuta tunteet, on sitä myönteisesti arvioivien osuus nuorisosta vain 14 %.

Työttömien arviot eivät ole sen parempia. Nuorisotakuun lupaus työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikasta kolmen kuukauden kuluessa koulun päättymisestä tai työttömäksi joutumisesta näkyy tuloksissa niin, että nuorisotakuun ylipäätään tuntevista alle 3 kuukautta työttömänä olleista puolet, mutta yli 6 kuukautta työttömänä olleista enää joka kolmas uskoo nuorisotakuun parantaneen nuorten tilannetta. (Nuorisotakuun arjesta ja politiikasta ks. Gretscher ym. 2014.)

KUVIO 20. "NUORISOTAKUU ON PARANTANUT NUORTEN TILANNETTA" (%)

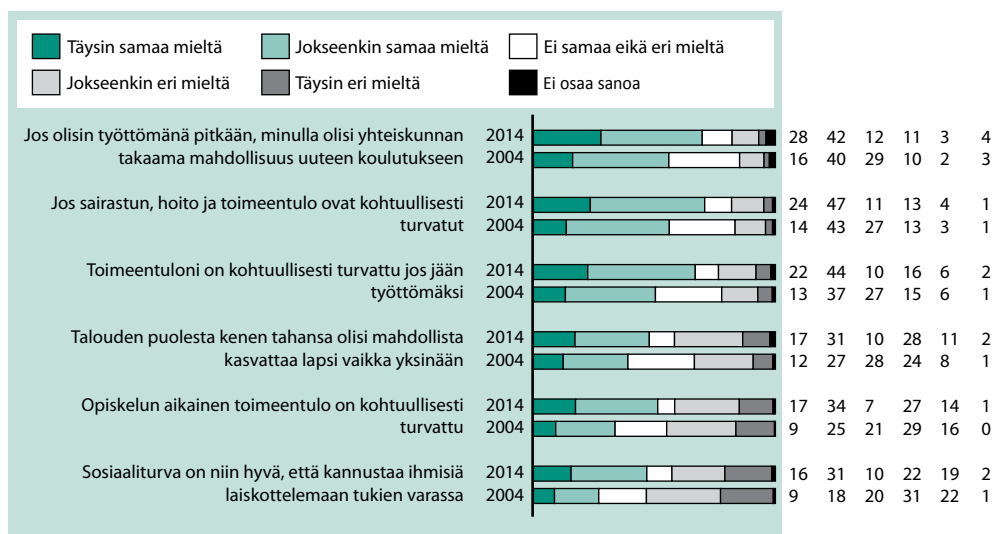

Muutokset käsityksessä suomalaisesta perusturvasta

Asenteiden muutos kymmenen vuoden takaiseen Nuorisobarometriin verrattuna on kaksijakoinen. (kuvio 21). Ensinnäkin yhä useampi uskoo toimeentulonsa olevan kohtuullisen turvattu erilaisissa elämäntilanteissa. Nuoret siis näyttävät luottavan entistä enemmän hyvinvointivaltion turvaverkkoon. Toinen selvä trendi on yleistynyt käsitys sosiaaliturvan passivoivasta vaikutuksesta. Siinä missä vuonna 2004 vain 27 % vastaajista oli sitä mieltä, että "sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa", nyt osuus on jo 47 %. Samaan aikaan näyttää siis lisääntyneen niin luottamus perusturvaan kuin kriittisyys sen laiskistavuutta kohtaan.

Nämä kaksi kehityskulkua eivät varmasti ole toisistaan riippumattomia, vaan asenteisiin vaikuttavat myös käsitykset sosiaaliturvan todellisesta tasosta ja kannustavuudesta. Jos työssäkäynti ei tarjoaisi yhtä paljon taloudellista hyötyä suhteessa sosiaaliturvaan kuin ennen, olisi niin sanotun kannustintulkinnan valossa vain luonnollista, että entistä useampi pitäisi sosiaaliturvaa passivoivana. Perusturvan objektiivisen tason ja vastikkeellisuuden muutos kuitenkin tuskin antaa perusteita tälle tulkinnalle. Luultavammin trendin taustalta on muuttuneita käsityksiä yksilön ja yhteiskunnan vastuista ja siitä, mikä on kysymyksissä tarkoitettu kohtuullinen toimeentulo. Ei liene väärin tulkita nuorten perusturva-asenteiden koventuneen ja kannustinideologian yleistyneen. (Aiheesta lisää katso Hiilamon artikkeli tässä julkaisussa.)

KUVIO 21. KÄSITYKSET SUOMALAISESTA PERUSTURVASTA 2004 JA 2014. (%)

Toinen tässä yhteydessä maininnan arvoisen trendi on kuitenkin vastakkainen voimistuvan yksilönvastuun ideologian kanssa. Entistä harvempi nuori nimittäin kokee elämässä menestymisen riippuvan ennen kaikkea itsestä. Tämä näkyy siinä, että syrjäytyminen nähdään aiempaa vähemmän yksilön ominaisuuksien ja valintojen seurauksena (kuvio 16), samoin siinä, että entistä harvemman mielestä menestyminen elämässä on itsestä kiinni (Myllyniemi 2014). Vaikka perusturva koetaan entistä passivoivammaksi, siitä ei yksioikoisesti voi vetää päätelmiä yhä yksilöllistyvämmästä nuorisosta. (Ks. Korhosen artikkeli tässä julkaisussa.)

EPÄVARMUUS JA TURVATTOMUUS

Kuvio 22 kokoaa yhteen nuorten epävarmuuden ja turvattomuuden aiheita siinä järjestyksessä, kuinka paljon huolta asiaan liittyy. Esitystapaa voi kritisoida yhteismitattomien asioiden vertaamisesta: mitä mieltä on verrata huolta omasta työnsaannista huoleen asuin ympäristön turvallisuudesta? Erot turvattomuuden kokemuksissa voivat olla paitsi määrällisiä myös laadullisia. Opiskelijoilla huoli opiskelusta on erilaista kuin opiskelupaikkaa vasta hakevilla, seurustelun

aiheuttama epävarmuus on luonteeltaan erilaista sinkuilla ja parisuhteissa olevilla. Myös esimerkiksi asuin ympäristön turvattomuus voi tarkoittaa aivan eri asiaa tyhjenevällä maaseudulla asuvalle kuin Helsingin keskustassa asuvalle nuorelle. Esitystavan puolustukseksi voi kuitenkin korostaa kyseessä olevan vastaajien omat kokemukset, jolloin turvattomuudentunteen määriä voi mitata – ja vertailla – riippumatta siitä, mihin ne tarkkaan ottaen kohdistuvat. Vertailussa on kuitenkin hyvä huomata, että asiat voivat olla eri tavoin ajankohtaisia erilaisissa elämäntilanteissa oleville vastaajille.

Valtaosan kuvion 22 asioista ei liity turvattomuuden kokemuksiin juuri ollenkaan. Paljon epävarmuutta kokevien osuus on vastaavasti kautta linjan pieni. Vaikka nuoret vaikuttavat kokevan olonsa turvalliseksi monen asian suhteen, ei nuorison silti voi päätellä olevan aivan huoletontakaan. Yksi tapa jäsentää riskien moninaisuutta on niiden mittakaava. Kun selvitettiin kuinka optimistisesti tai pessimistisesti nuoret suhtautuvat tulevaisuuteensa, omaan tulevaisuuteen suhtauduttiin valoisasti, Suomen tulevaisuuteen selvästi synkemmin, mutta maailman tulevaisuuteen jo perin pessimistisesti (kuvio 25). Niinpä yksi selitys kuviosta 22

saatavalle huolettomuuden vaikutelmalle on siinä, että tällä kertaa keskityttiin nimenomaan omaan elämään liittyviin epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksiin. Kun aiemmissa Nuorisobarometreissa selvitettiin myös suhtautumista yhteiskunnallisempiin tai globaalimpiin epävarmuustekijöihin, nuorten suurimmat turvattomuuden kokemukset liittyivät kysymyksiin, jotka ovat mittakaavaltaan maailmanlaajuisia: ilmastonmuutokseen ja energian riittävyyteen (Myllyniemi 2008, 99).

Nyt selvitetystä asioista selvästi suurinta huolta aiheuttavat arkiseen pärjäämiseen liittyvät asiat: oma toimeentulo ja työn saaminen. Näihin liittyvää epävarmuutta kokee erittäin tai melko paljon noin joka kolmas nuori. Sen sijaan vain pieni vähemmistö kokee turvattomuutta, joka liittyisi omaan syrjäytymiseen tai itseen kohdistuvaan väkivaltaan.

Kun aiemmissa Nuorisobarometreissa on selvitetty erilaisten asioiden tärkeyttä, kärkeen nousevat aina ihmissuhteet ja terveys, jotka ovat tärkeitä lähes kaikille (Myllyniemi 2005, 2013). Nyt kun näkökulmana ei olekaan asioiden tärkeys vaan niitä kohtaan tunnettu huoli, harvempi kuin yksi viidestä sanoo kokevansa paljon terveyteen tai yksinäisyyteen liittyvää turvattomuutta. Nähtävästi nuorilla on keskimäärin suuri luottamus itseensä ja omaan pärjäämiseensä.

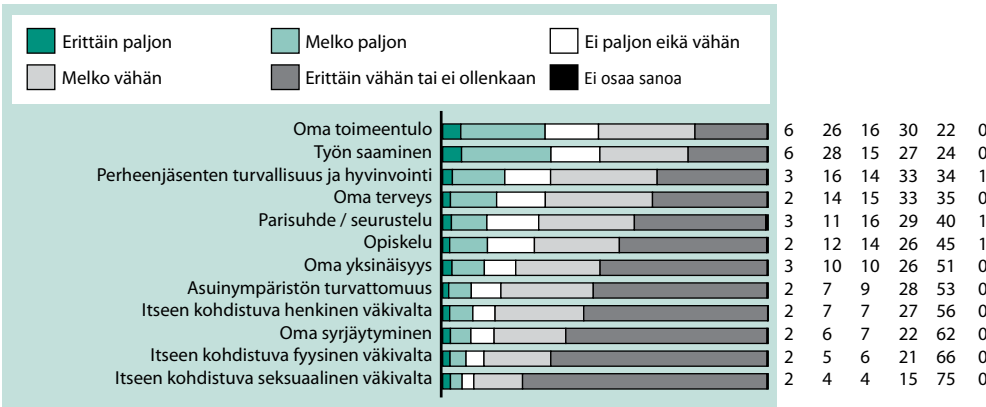
Syrjinnän uhriksi joutuneet nuoret kokevat muita enemmän turvattomuutta liittyen etenkin omaan syrjäytymiseen, yksinäisyyteen ja itseen kohdistuvaan henkiseen väkivaltaan. Syrjittyjen nuorien epävarmuus on kuitenkin suurempaa myös kaikissa muissa selvitettyissä asioissa. Sen, että lisääntyneet turvattomuuden kokemukset liittyvät niinkin erilaisiin asioihin kuin omaan terveyteen, toimeentuloon ja perheenjäsenten turvallisuuteen, voi tulkita kertovan heikentyneestä perusturvallisuuden tunteesta. Itse muiden syrjimiseen osallistuneiden turvattomuuden tunteet eivät poikkea syrjintää kokemattomien nuorten kokemuksista, vaan havainto liittyy yksinomaan uhreihin.

Turvattomuudentunteiden muutos

Osasta turvattomuuden kokemusta mittaavista kysymyksistä on seurantatietoa vuodesta 2004 lähtien. Tulokset on koottu kuvioon 23, josta nähdään, että epävarmuuden tunteet ovat pääosin vähentyneet kymmenessä vuodessa.

Työn saamisesta epävarmuutta kokevien osuus on kasvanut vuodesta 2008. Muutos on ymmärrettävä viimeaikaisen taantuman ja kohonneen nuorisotyöttömyyden oloissa. Toisaalta kasvussa on myös niiden osuus, jotka eivät ole lainkaan huolissaan työnsaannistaan. Toimeentuloon liittyvien huolien muutokset ovat

KUVIO 22. ”KUINKA PALJON KOET EPÄVARMUUTTA TAI TURVATTOMUUTTA SEURAAVIIN ASIOIHIN LIITTYEN?” (%)

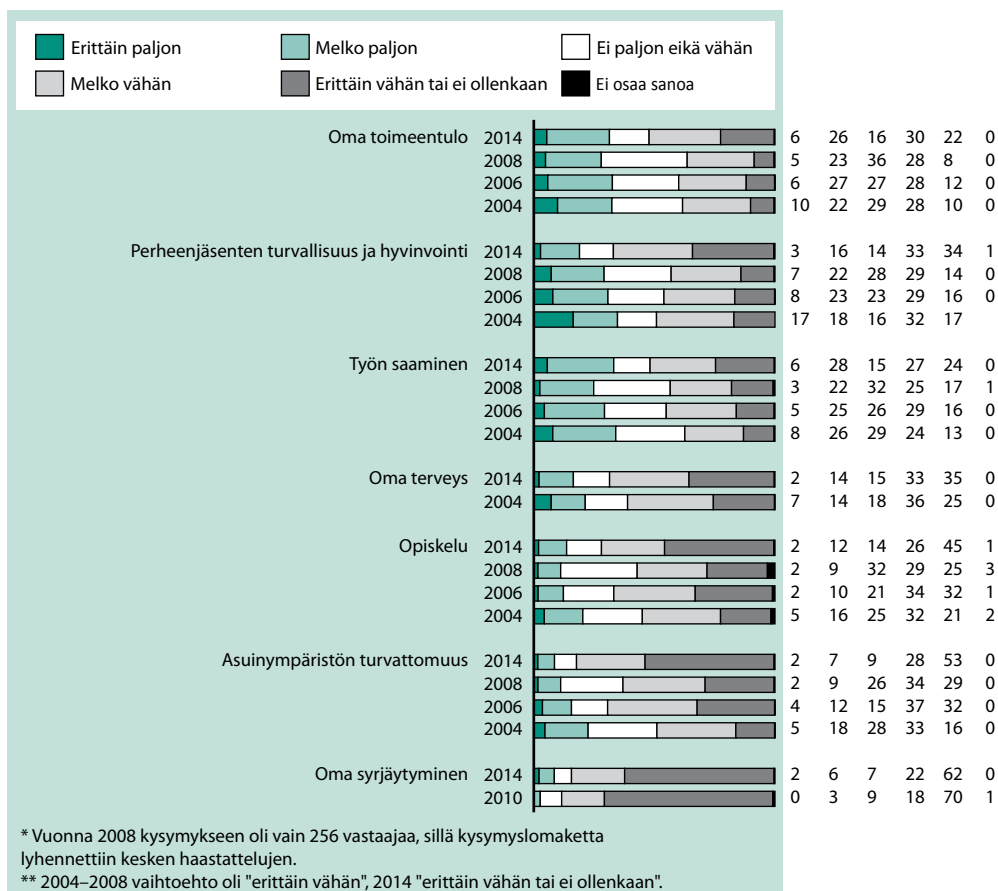
samansuuntaisia: kasvussa on sekä paljon että erittäin vähän tai ei ollenkaan epävarmuutta kokevien osuudet.

Omasta syrjäytymisestäään turvattomuutta ainakin melko paljon kokevien osuus on yhä varsin pieni (8 %), mutta se on kasvanut neljässä vuodessa selvästi. Vuoden 2010 barometrissa kysymys syrjäytymiseen liittyvästä turvattomuudesta esitettiin erikseen suhteessa itseen ja nuoriin yleensä. Tuolloin vain 3 % kyselyn nuorista tuns i edes jonkin verran huolta omasta syrjäytymisestäään. Sen sijaan nuorten syrjäytyminen yleiskäsittteenä oli turvattomuuslistan kärkipäässä. Samansuuntainen havainto tämän vuoden barometrissa on se, että omaan

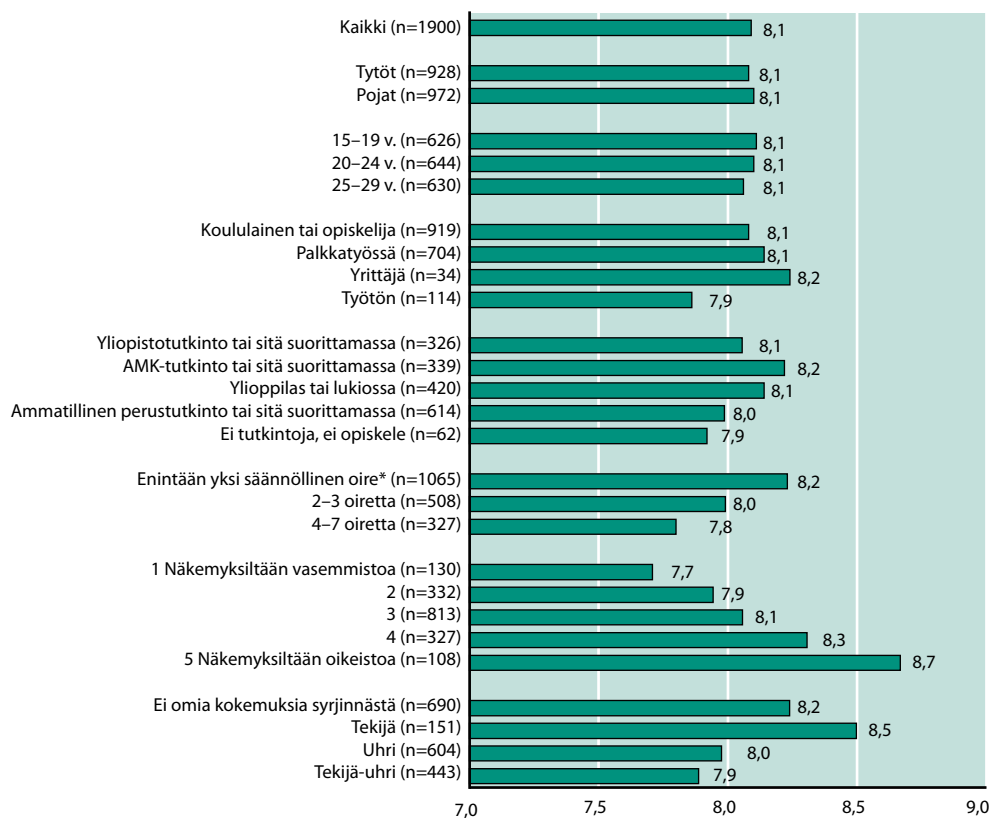
tulevaisuuteen suhtaudutaan selvästi optimistisemmin kuin Suomen ja varsinkin maailman tulevaisuuteen (kuvio 25). Tämä kertoo nuorten luottamuksesta mahdollisuuteen vaikuttaa itseen kohdistuviin riskeihin. Tämän tulkinnan puolesta kertoo myös 2013 barometrin tulos siitä, että selvä enemmistö nuorista pitää vaikutusmahdollisuuksiaan hyvinä nimenomaan omaan elämäänsä liittyvissä asioissa (Myllyniemi 2014, 43). Väitteen ”Menestyminen elämässä on itsestä kiinni” on valmis allekirjoittamaan yli 80 % nuorista (mt. 68).

Tuoreiden trendien mukaan etenkin asuinympäristön turvattomuuteen sekä perheenjäsenten turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyy

KUVIO 23. ”KUINKA PALJON KOET EPÄVARMUUTTA TAI TURVATTOMUUTTA SEURAAVIEN ASIOIDEN TAKIA?” VERTAILU 2004, 2006, 2008* JA 2014. (%)

KUVIO 24. ”MITEN PALJON USKOT VOIVASI VAIKUTTA A OMAN ELÄMÄSI KULKUUN?” (ASTEIKKO 1–10, JOSSA 1=EN LAINKAAN JA 10=PALJON, KESKIARVOT)

* Oireilla tarkoitetaan kuvion 49 seitsemää terveysoiretta.

aiempaa vähemmän turvattu. Se, onko maailma todella entistä turvallisempi, riippuu näkijästä ja näkökulmasta, mutta nuorten käsitykset ovat todellisia riippumatta siitä kuinka ne vastaavat todellisia riskejä. Lapsiuhritutkimuksen mukaan hieman nuoremmassa 12- ja 15-vuotiaiden ikäryhmässä lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta näyttää todella vähentyneen 2000-luvun aikana (Fagerlund ym. 2013). Kysymyksessä asuinympäristön turvattomuudesta ei Poliisibarometrin mukaan ainakaan kaikenikäisten suomalaisten osalta ole havaittavissa vastaavaa muutosta kuin Nuorisobarometrissa

(Sisäasiainministeriö 2013, 33). (Lisää aiheesta ks. Artemjeffin ja Korhosen artikkelit tässä julkaisussa.)

Omaan terveyteen liittyvä epävarmuus on vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana. Kaikkein huolettomimpia ovat ne nuoret, jotka ovat tyytyväisimpiä omaan terveyteensä (vrt. kuvio 51). Samaan aikaan vähentyneen turvattomuuden kanssa on tyytyväisyys omaan terveydentilaan kuitenkin pudonnut eniten kaikista selvitetystä elämänlueista (ks. Korhosen artikkelin kuvio 1 tässä julkaisussa).

USKO OMIIN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIIN

Nuorten uskoa omaan elämään liittyviin vaikutusmahdollisuuksiin mitattiin kysymyksellä ”Miten paljon uskot voivasi vaikuttaa oman elämäsi kulkuun?”. Vastaukset pyydettiin 10-portaisella asteikolla, jossa 1=en lainkaan ja 10=paljon. Kaiken kaikkiaan nuorison usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa vaikuttaa suhteellisen vahvalta keskiarvon ollessa 8,1. Asteikon heikkoja vaikutusmahdollisuuksia kuvaavaan päähän 1–5 itsensä sijoitti 6 %, ja arvoja 1–3 annettiin vain muutamia.

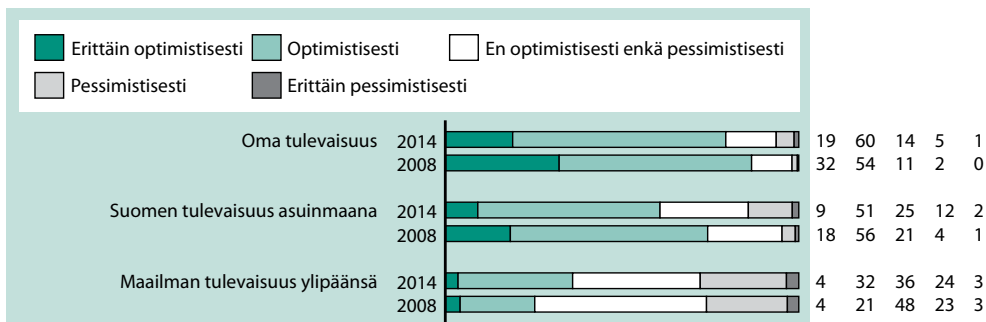
Tavallisimpien taustamuuttujien mukaiset erot ovat pieniä (ks. kuvio 24). Tyttöjen ja poikien uskossa vaikutusmahdollisuuksiinsa ei ole eroja, ei myöskään eri-ikäisillä nuorilla. Eri puolilla Suomea ja erityyppisissä asuinympäristöissä käsitykset mahdollisuuksista ohjata oman elämänsä suuntaa ovat yhtä suuret. Vailla työtä tai opiskelupaikkaa olevien luottamus vaikutusmahdollisuuksiin näyttää heikommalta, mutta erot eivät ole merkitseviä. Myöskään maahanmuuttajataustaiset eivät poikkea valtaväestöstä. Tosin toisen sukupolven maahanmuuttajanuorten usko omaan elämään vaikuttamiseen näyttää muita heikommalta, mutta ryhmät ovat pieniä, eikä tämäkään ero ole merkitsevä.

Huomattavia eroja löytyy varsinkin yhteiskunnallisten näkemysten mukaisessa vertailussa, sillä oikeistolaisesti ajattelevat nuoret

uskovat vahvasti omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Taustalla saattavat olla perinteiset vasemmistolaisen ja oikeistolaisen ajattelun erot näkemyksissä yksilöiden ja yhteiskunnan rooleista ja mahdollisuuksista. Kokemus mihin tahansa vähemmistöön (vrt. kuvio 3) kuulumisesta on yhteydessä vähäisempään uskoon omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Sama pätee syrjäntäkokemuksiin. Jakolinja kulkee uhrien ja muiden välillä siten, että uhrien luottamus omaan elämään liittyviin vaikutusmahdollisuuksiin on selvästi muita heikompaa.

Vaikutussuuntien pohdinta ei aina ole helppoa. Lisääkö usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin optimismia oman tulevaisuuden suhteen, vai onko aineistossa havaitun yhteyden oikeampi tulkinta se, että optimistinen asenne lisää luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiin? Entä mitä pitäisi ajatella siitä, että heikoksi koettu terveys ja säännölliset terveysoireet, etenkin vatsakivut, jännittyneisyys ja hermostuneisuus, ovat yhteydessä vähäisempään uskoon omiin vaikutusmahdollisuuksiin? Pitäisikö päätellä, että heikompi terveys vähentää luottamusta omiin mahdollisuuksiin, vai vaikuttaako tunne siitä, ettei oma elämä ole omissa käsissä, terveyteen haitallisesti? Näihin kysymyksiin ei tässä yhteydessä voi tämän syvemmin paneutua, mutta esimerkiksi vaikutussuhteet mielentilojen ja terveyden välillä kulkevat tutkitusti molempiin suuntiin (ks. Kinnunen ym. 2011).

KUVIO 25. SUHTAUTUMINEN TULEVAISUUTEEN 2008 JA 2014. (%)

TULEVAISUUDENUSKO

Nuorten tulevaisuudennäkymien valoisuutta selvitettiin kolmella tasolla: suhteessa omaan tulevaisuuteen, Suomen tulevaisuuteen asuinmaana sekä maailman tulevaisuuteen ylipäätään (kuvio 25). Omaan tulevaisuuteen suhtautuu optimistisesti 79 %, Suomen tulevaisuuteen 60 %, mutta maailman tulevaisuus nähdään selvästi synkemmin vain 36 % katsoessa sitä optimistisesti.⁷⁵

Kysymys esitettiin myös vuoden 2008 Nuorisobarometrissa, joten on mahdollista tehdä ajallista vertailua tulevaisuudennäkymien kehityksen suunnasta. Nuorten optimismi omaa ja Suomen tulevaisuutta kohtaan on laskussa, ja varsinkin erittäin optimistisesti suhtautuvien osuus on pudonnut rajusti. Maailman tulevaisuuteen sen sijaan suhtaudutaan optimistisemmin kuin vielä kuusi vuotta sitten. On mahdollista sanoa, mitkä tekijät näiden trendien takana ovat painokkaimpina vaikuttamassa. Tulevaisuususkon on niin kokonaisvaltainen asia, ettei sitä voida palauttaa mihinkään yksittäisiin osiinsa. Edellisestä kyselystä kuluneen kuuden vuoden aikana on kuitenkin koettu 2008 syksyllä alkaneesta finanssikriisistä lähtenyt talouden taantuma, joka näkyy edelleen kohonneena nuorisotyöttömyytenä, millä voi olettaa olevan

vaikutusta ainakin oman ja Suomen tulevaisuuden näkymiin.

Globaalit tulevaisuudennäkymät eivät kokonaisuutena tarkasteltuna siis näytä synkentyneen nuorison parissa. Pessimistisesti tai erittäin pessimistisesti maailman tulevaisuuteen katsovien osuus on kuitenkin pysynyt samana (27 %). Muutos 6 vuoden takaiseen kyselyyn onkin tapahtunut ennen kaikkea niiden osuuden vähentymisenä, joiden suhtautuminen ei ole optimistista eikä pessimististä. Sen, että entistä useammalla ylipäätään on kanta asiaan, voi kenties tulkita eräänlaisena osoittimena globaalin näkökulman olemassaolosta. Maailman tulevaisuutta on ajateltu, eikä siihen suhtauduta välinpitämättömästi.⁷⁶

Taustatietojen mukaisessa vertailussa optimistisimpia maailman tulevaisuuden suhteen ovat alle 20-vuotiaat vastaajat. Tämä kyselyn nuorin ikäryhmä katsoo luottavaisemmin myös omaan ja Suomen tulevaisuuteen, mutta erot ovat suurimmat globaalissa perspektiivissä. Pessimismia puolestaan löytyy varsinkin yhteiskunnalliselta ajattelultaan vasemmalle ja vihreyteen kallistuvien nuorten parista. Syrjinnän uhrit suhtautuvat muita pessimistisemmin niin omaan, Suomen kuin maailman tulevaisuuteen ylipäänsä.

KAVEREIDEN TAPAAMINEN

Yli puolet (58 %) kaikista vastaajista tapaa kavereitaan päivittäin, pojista 62 %, tytöistä 53 %. Kuviosta 26 nähdään, että ystävien tapaamistiheys laskee jyrkästi iän myötä. Sitä selittänee toisen asteen opintojen jälkeinen koulutukseen ja työelämään liittyvä saranavaihe. Nuorten hakiessa uusia asemiaan koulutus- ja työmaailmassa ei koulu enää toimi tapaamispaikkana, ja sosiaalisen elämän aiempaan säännöllisyyteen tulee katkos.

Itä- ja Pohjois-Suomessa nuoret tapaavat ystäviään hieman tiheämmin kuin muualla maassa. Erot säilyvät, vaikka iän ottaisi huomioon. Kuvion 26 perusteella erityyppisissä asuinympäristöissä ystäviä tavattaisiin suunnilleen yhtä tiheästi. On kuitenkin huomioitava, että harvemmin asuttujen seutujen vastaajat ovat iältään nuorempia kuin kaupungeissa. Niinpä kun ikä otetaan huomioon, on tapaamistiheys suurten kaupunkien keskustoissa selvästi suurempaa kuin maaseutumaisessa ympäristössä. 2013 Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa havaittiin, että erityisesti alle 10-vuotiaat pääkaupunkiseudun lapset tapaavat muita säännöllisemmin kavereitaan (Myllyniemi & Berg 2013).

Kuviosta 26 nähdään, että asumis- ja perhemuoto ovat erittäin voimakkaasti yhteydessä kavereiden tapaamiseen. Vanhempien luona tai yksin asuvat ovat tällä sosiaalisuuden ulottuvuudella aktiivisia, kun taas yhdessä puolison kanssa asuvat puolestaan tapaavat kavereita selvästi harvemmin, etenkin jos heillä on lapsia. Tulos vaikuttaa selvältä jo lapsiperheiden aikapulan takia: säännöllisiin tapaamisiin ei yksinkertaisesti jää aikaa. Ystävien määrään asumismuodolla tai

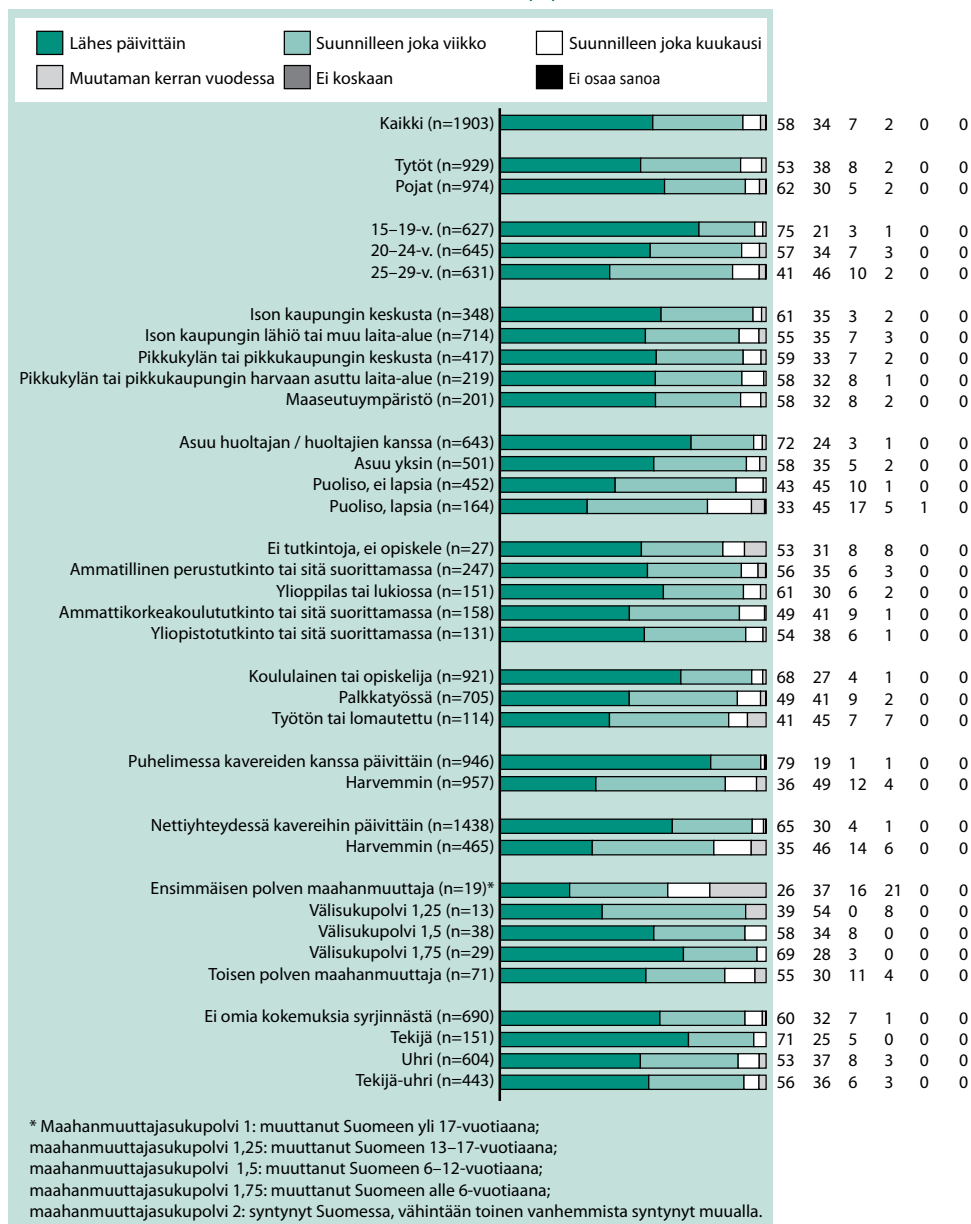
lasten saamisella ei sen sijaan ole yhteyttä (kuvio 28).

Työttömät tapaavat ystäviään selvästi työsäkäyviä ja opiskelevia harvemmin. Erot säilyvät, vaikka vastaajan iän huomioisi. Johonkin nuorten tyyliin tai alakulttuuriin kuuluminen (ks. kuvio 33) ei ole yhteydessä kavereiden tapaamistahtiin, mutta ystävien määrä on alakulttuuriin kuuluvien parissa keskimääräistä suurempi. Varsin ymmärrettävästi nuorilla, jotka ovat mukana kiinteissä ystäväporukoissa (ks. kuvio 32) on myös keskimääräistä tiheämpi tapaamisfrekvenssi.

Maahanmuuttajataustaiset eivät kaiken kaikkiaan tapaa ystäviään sen tiheämmin tai harvemmin kuin valtaväestökään. Maahanmuuttoikä on kuitenkin tärkeä lisäselittäjä. Mitä vanhempana maahanmuutto on tapahtunut, sitä harvempaa on ystävien tapaaminen (ja vähäisempi ystävien määrä, ks. kuvio 28 ja sen selitys). Ehkä vanhemmalla iällä on vaikeampaa solmia pysyviä ystävyysuhteita uudessa kotimaassa.

Syrjinnän uhrin tapaavat ystäviään harvemmin kuin syrjimiseen osallistuneet, jotka tapaavatkin ystäviään keskimääräistä useammin. Vaikka ystävien aktiivinen tapaaminen on voimakkaasti yhteydessä ihmissuhteisiin tyytyväisyyteen (ks. kuvio 52), ovat tekijät kuitenkin keskimääräistä tyytymättömämpiä. Itse asiassa ihmissuhteisiin tyytyväisyys on voimakkaimmin yhteydessä ystävien tapaamistahtiin nimenomaan syrjintää kokeneilla – niin uhreilla kuin tekijöilläkin. Tästä seuraa, että kaikkein tyytymättömimpiä ihmissuhteisiinsa ovat ne syrjinnän uhrin, jotka tapaavat ystäviään verrattain harvoin.

KUVIO 26. ”KUINKA USEIN TAPAA KAVEREITASI?” (%)

Tapaamistahdin muutos

Nuorten tapaamistahdista kavereidensa kanssa on kyselytietoa⁷⁷ jo neljältä vuosikymmeneltä (kuvio 27). Trenditiedot näyttävät osoittavan kaikissa ikäryhmissä samansuuntaiseen

tapaamistahdin aaltomaiseen muutokseen. Säännöllisintä tapaaminen on ollut 1990-luvulla, vähemmän säännöllistä puolestaan 1980-luvulla ja 2000-luvun ensivuosisikymmenen lopulla. 2014 kyselyssä kehitys vaikuttaa olevan jälleen kohti tiiviimpää yhteydenpitoa kavereiden kanssa.

Viimeisten vuosien aikana tapahtunut ystävien tapaamisen tihtentyminen on tapahtunut samaan aikaan, kun internet ja sosiaalinen media ovat arkipäiväistyneet. Vaikka kyselytutkimukset eivät aina pysy nopean muutoksen tahdissa, niissäkin näkyy teknologiavälitteisen yhteydenpidon nopea kasvu (Myllyniemi 2009, 92). Muutos on teknologiavetoista yhteydenpitomahdollisuuksien kasvaessa ja viestintävälineiden sulautuessa huomaamattomaksi ja kiinteäksi osaksi yhä useampia elämäntilanteita. Muutoksen varsinaiset syvemmät syyt saattavat olla kyselytutkimusten ulottumattomissa, mutta aineisto mahdollistaa sen tarkastelun, kuinka puhelin- ja nettikontaktit liittyvät kaverien kasvokkain tapaamiseen. Nuorisobarometrin kyselyn perusteella puhelimen tai netin kautta ystäviinsä aktiivisesti yhteydessä olevat tapaavat myös kasvokkain ystäviään useammin kuin muut.

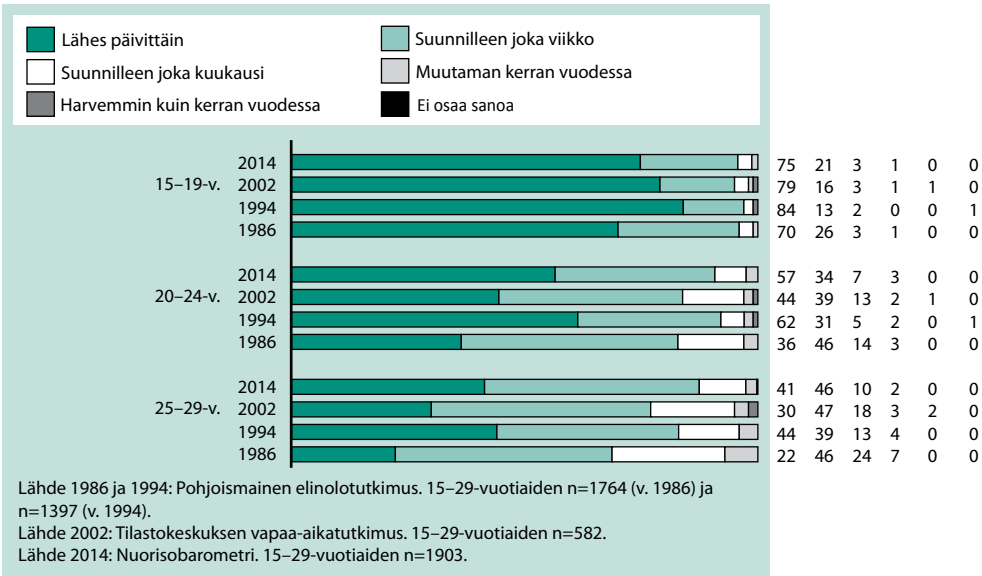
YSTÄVIEN MÄÄRÄ

Ystävien määrää selvitettiin kysymyksellä ”Kuinka monta läheistä ystävää sinulla on?” Vastausten keskiarvo on 6,5, mediaani ja moodi

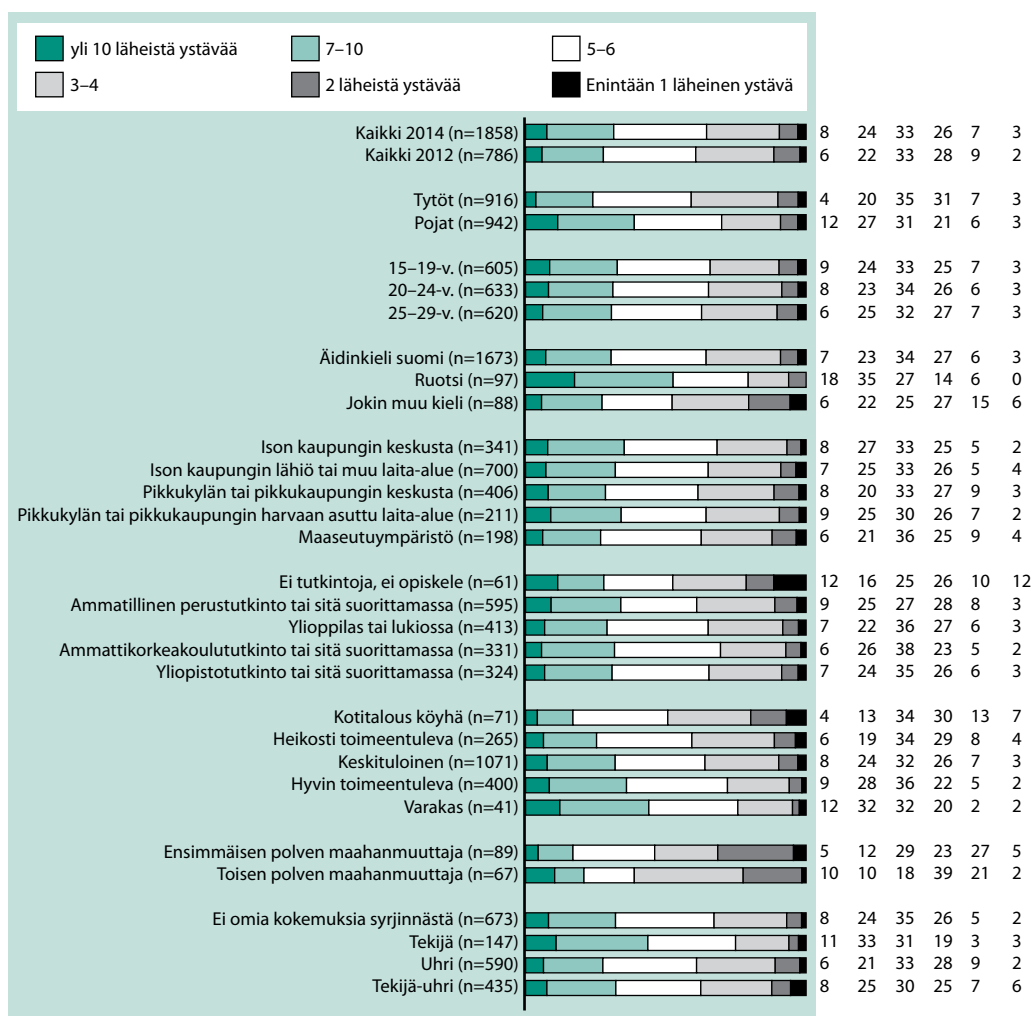
5. Yli 10 läheistä ystävää on 8 %:lla, vähintään 5 läheistä ystävää 65 %:lla ja ainakin yksi läheinen ystävä on 97 %:lla nuorista. Kokonaan ilman läheisiä ystäviä sanoo olevansa vain 12 vastaajaa, joten lähestulkoon kaikilla on ainakin yksi läheinen ystävä.⁷⁸ (Kuvio 28.)

Kysymysmuotoilujen muutoksista johtuen vertailutieto ei yllä ajallisesti kauas.⁷⁹ Vuonna 2012 kerättyssä Nuorten vapaa-aikatutkimuksen kyselyaineistossa kysymyksen muotoilu kuitenkin oli täsmälleen sama kuin nyt. Tuolloin 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä keskiarvo oli 6,1, joten tällä mittarilla läheisten ystävien määrä näyttäisi hienokseltaan kasvaneen. Trendi olisi siis samansuuntainen kuin ystävien tapaamistahdin suhteen (kuvio 27). Tosin nyt kerättyssä aineistossa yli 20 tai 30 arvoja on enemmän, ja käytännössä havaittu ero keskiarvoissa syntyy yksinomaan näistä epäilyttävän suurista ystävien määristä. Koska kysymyksessä on puhe nimienomaan läheisistä ystävästä, on suuremmat arvot kuin 50 jätetty pois, etteivät poikkeavan suuret arvot vääristäisi keskiarvoja. Linjanveto perustuu siihen käsitykseen, ettei läheisiä ystäviä voi kenelläkään olla kovin montaa. Raja-arvon valinta on eittämättä mielivaltaainen, sillä

KUVIO 27. ”KUINKA USEIN TAPAA KAVEREITASI?” VERTAILU IKÄRYHMITÄIN 1986–2014. (%)

KUVIO 28. ”KUINKA MONTA LÄHEISTÄ YSTÄVÄÄ SINULLA ON?” (%)

on mahdotonta vetää perusteltua rajaa siihen, mihin arvoon asti vastaukset ovat todellisia arvioita ystävien määrästä eivätkä virheitä tai pilailuvastauksia.⁸⁰ Oma tuloksensa on tietysti sekin, jos entistä suuremmalle osalle nuorista ”läheinen ystävä” ei tarkoita kovin erityislaatuista ihmissuhdetta, eikä välttämättä edellytä kovin säännöllistä henkilökohtaista tapaamista.

Pojat kertovat itsellään olevan enemmän läheisiä ystäviä kuin tytöt (keskiarvot 7,5 ja 5,5). Pojat myös tapaavat ystäviään tiheämmin (kuvio 26). Harrastusprofiilit eivät luultavasti riitä

selittäjäksi, mutta poikien harrastaminen⁸¹ tapahtuu tyypillisemmin ryhmissä, tyttöillä puolestaan on enemmän yksinäisiä harrastuksia (Berg 2005; Myllyniemi 2009, 49; Haanpää ym. 2012). Asiaa voi selittää myös aivan eri suunnista, kuten tyttöjen ja poikien erilaisilla läheisen ystävyyskriteereillä. Aiemmassa tutkimuksessa on tulkitettu tyttöjen lähestyvän ystävyys-suhteita enemmän kokemusten jakamisen, poikien puolestaan yhdessä tekemisen kautta (Aapola 1991; Tolonen 2001). Yksi selitys voi liittyä myös siihen,

että tytöt tavallisesti aloittavat seurustelun poikia nuorempina (Myllyniemi & Berg 2013).

Ikäryhmittäiset erot eivät ole merkittäviä. Myöskään aluemuuttajien mukaan ei merkitseviä eroja löydy, vaan eri puolella Suomea, erityyppisissä kunnissa ja elinympäristöissä asuvilla lapsilla ja nuorilla on suurin piirtein yhtä paljon läheisiä ystäviä. Yleisemminkin voi todeta, että ystävien määrä ei pääosin suuresti poikkea tavallisimpien taustamuuttajien luokissa, toisin kuin ystävien tapaamistahti. Myös ajallinen muutos vaikuttaa hitaalta. Ehkä tämä peilaa sitä, että ystävyys on pysyvämpää kuin elämäntilanteesta riippuvaiset tapaamismahdollisuudet.

Nuorilla, jotka sanovat kuuluvansa toisiaan monta kertaa viikossa tapaavaan kiinteään ryhmään, jengiin tai ystäväpiiriin (ks. kuvio 32), on sekä keskimääräistä enemmän hyviä ystäviä että muita selvästi tiheämpi ystävien tapaamistiheys. Johonkin nuorten tyyliin tai alakulttuuriin kuuluvilla (ks. kuvio 33) puolestaan on keskimääräistä enemmän ystäviä, vaikka ystävien tapaamistiheydessä ei eroja olekaan. Pojilla ystävien määrä on voimakkaammin yhteydessä tyyliin tai alakulttuuriin kuulumiseen kuin tytöillä.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät kokonaisuutena poikkea valtaväestöstä ystävien määrässä. Maahanmuuttoikä on tässä yhteydessä kuitenkin tärkeä lisätieto, sillä täysi-ikäisenä muuttaneilla näyttäisi olevan muita vähemmän ystäviä Suomessa. Vastaavasti matalampi muuttoikä on yhteydessä ystävien suurempaan määrään, ja kansainvälisistä liitoista Suomessa syntyneillä on ystäviä vähintään yhtä paljon (keskiarvo 7,0) kuin niin sanotuilla kantasuomalaisilla nuorilla (keskiarvo 6,5).

Se, kokeeko kuuluvansa ylipäättään johonkin vähemmistöön, ei liity ystävien määrään. Yksityiskohtaisemmin tarkasteltuna kuitenkin pitkäaikaissairauteen, sukupuoliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin liittyvät vähemmistökokemukset ovat yhteydessä vähäisempään ystävien määrään.

Syrjinnän uhriksi joskus joutuneilla läheisiä ystäviä on vähemmän kuin muilla. Muiden syrjintään itse osallistuneilla puolestaan ystäviä

on keskimääräistä enemmän. Vaikka syrjinnässä mukana olleilla siis on ystäviä paljon, he kuitenkin ovat keskimääräistä tyytymättömpämpiä ihmissuhteisiinsa. Syrjinnän uhrin kuitenkin ovat ihmissuhteisiinsa vielä vähemmän tyytyväisiä, ja kaikkein tyytymättöimpiä ovat tekijä-uhrin. (Kuvio 52.)

Kotitalouden toimeentulo on erittäin vahvasti yhteydessä nuorten ystävyysuhteisiin. Hyvin toimeentulevilla on selvästi muita enemmän läheisiä ystäviä, eikä tämä suinkaan koske vain lapsuudenkodissa asuvia vaan myös ja ennen kaikkea omilleen muuttaneita nuoria. Subjekttiivisten arvioiden käyttämisessä kotitalouden toimeentulosta on omat ongelmansa (ks. Moisio & Karvonen 2007), mutta joka tapauksessa havainnot osoittavat samaan suuntaan kuin Kelan tutkimuksessa, jossa havaittiin taloudellisten resurssien kytkeytyvän nuorten arjessa myös sosiaalisten suhteiden epätasa-arvoistumiseen. Erot kulutusresursseissa tuottavat eriarvoisuutta, joka edelleen määrittää lapsen sosiaalista osallisuutta ja asemaa vertaisryhmässä. (Hakovirta & Rantalaiho 2012.)

NETTI- JA PUHELINKONTAKTIT

Nuorten kasvokkain tapahtuvan yhteydenpidon ajallisia muutoksia voidaan tarkastella 1980-luvulle ulottuvien vertailuaineistojen valossa (ks. kuvio 27). Teknisten apuvälineiden kautta tapahtuvan yhteydenpidon kohdalla tätä ylellisyyttä ei kuitenkaan ole tarjolla. Kysymysten esittäminen samassa vanhassa muodossa on pätevän vertailutiedon edellytys, mutta kyselytutkimusten on täytynyt reagoida yhteydenpitoapojen ja -teknologian nopeaan muutokseen – vaikka sitten aikasarjan katkeamisen hinnalla.⁸²

Vaikka yhteydenpitoon käytetyt laitteet ja ohjelmat muuttuvat, oleellisin ero lieene sama kuin ennenkin, eli henkilökohtaisen kasvokkain tapaamisen ja muun yhteydenpidon välillä. Muista yhteydenpitotavoista erotetaan tässä varsinaisen kasvokkain tapaamisen lisäksi toisistaan puhelinyhteys ja nettiyhteys. Tämä erottelu on ennen kaikkea puhumisen ja kirjoittamisen

välinen, ja mitattava asia on yhteydenpito ja sen tapa, olipa käytetty väline mikä hyvänsä.⁸³

Puhelinyhteys kavereiden kanssa

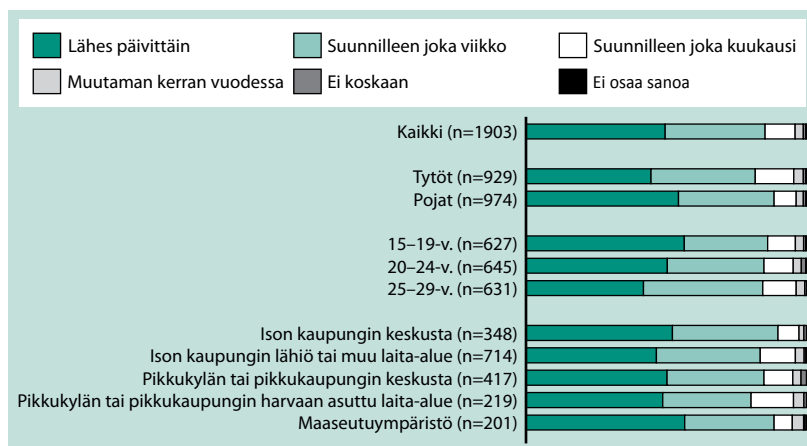
Puolet kaikista 15–29-vuotiaista vastaajista sanoo puhuvansa päivittäin puhelimesta kavereiden kanssa (kuvio 29). Osuus on käytännössä sama kuin vuoden 2013 vapaa-aikatuutkimuksen vastaavassa ikäryhmässä. Tuolloin tutkittiin myös nuorempia, 7–14-vuotiaita, ja havaittiin jo 10–14-vuotiaiden olevan hyvin aktiivisia puhelimen käyttäjiä. Aktiivisinta se oli kuitenkin 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä. (Myllyniemi &

Berg 2013, 23.) Nyt tehdyssä kyselyssä näkyy vastaava puhelinaktiivisuuden väheneminen iän myötä.

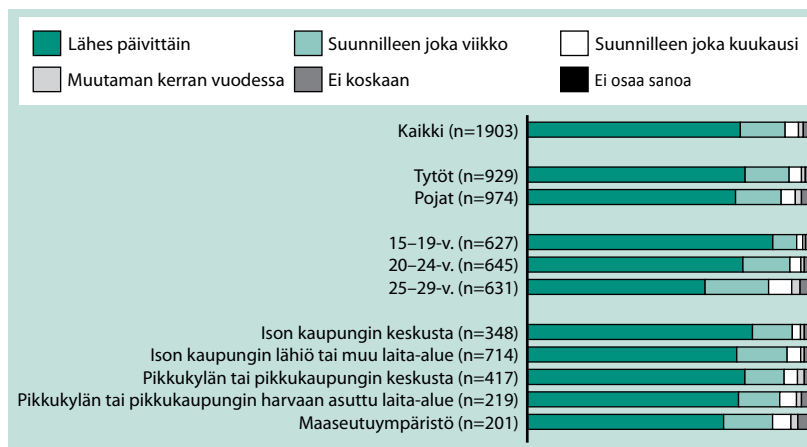
Ikä selittää kuviossa 29 näkyvän maaseudulla asuvien nuorten muita aktiivisemmalta näyttävän puhelinyhteydenpidon kavereihinsa. Itse asiassa kun iän ottaa mukaan analyysiin, ovat isojen kaupunkien keskustoissa asuvat kaikkein säännöllisimmin puhelinyhteyksissä kavereihinsa.

Säännöllinen puhelinyhteys kavereihin on vahvasti yhteydessä säännöllisen tapaamisen kanssa (kuvio 26), samoin ystävien suuren lukumäärän kanssa.

KUVIO 29. ”KUINKA USEIN PUHUT PUEHELMESÄ KAVEREIDESI KANSÄÄ?” (%)

KUVIO 30. ”KUINKA USEIN OLET NETTIYHTEYDESSÄ KAVEREIDESI KANSÄÄ?” (%)

Nettiyhteys kavereiden kanssa

Säännöllinen nettiyhteydenpito kavereihin on jo ohittanut puhelimesta puhumisen ja kasvokkain tapaamisen (kuvio 30). Tytöt ovat hieman säännöllisemmin nettiyhteyksissä kavereihinsa kuin pojat. Kuten asiaa edellisen kerran selvittäessä 2013, nytkin sukupuolten erot kääntyvät toisin päin kuin kasvokkain tapaamisissa tai puhelinkontakteissa. Poikien netissä viettämä aika on kuitenkin selvästi tyttöjä suurempi, mutta netissä käytetty aika vain painottuu tytöillä ja pojilla eri tavoin.⁸⁴

Teini-ien jälkeen nettiyhteydenpito vähenee. Vuoden 2013 vapaa-aikatutkimuksessa, jossa ikäjakauma oli 7–29 vuotta, havaittiin, että yhteydenpito netitse alkaa yleistyä 10 ikävuoden jälkeen ja on huipussaan juuri 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä. Koko 15–29-vuotiaiden joukossa jo 76 % kertoo olevansa päivittäin nettiyhteydessä kavereidensa kanssa, kun osuus vielä puolitoista vuotta sitten 2013 vapaa-aikatutkimuksessa oli 68 %. Nuorison nettiyhteydenpito vaikuttaisi siis olevan tiivistymässä vauhdilla.⁸⁵

Suurten kaupunkien keskustoissa asuvien nuorten nettielämä vaikuttaa olevan erityisen sosiaalisesti aktiivista. Harvemmin asuttujen seutujen nuoret ovat vähemmän nettikontaktissa, ja kaikkein vähiten netitse yhteyttä kavereihinsa pitävät maaseutumaisessa elinympäristössä asuvat nuoret. Erot vain korostuvat, kun ottaa huomioon vastaajan iän, sillä päivittäinen nettiyhteys on yleisintä alle 20-vuotiailla, joiden osuus on suurin juuri maaseudulla asuvissa vastaajissa. Tämä on yllättävää suurten etäisyyksien Suomessa, sillä juuri nettiyhteydet ovat periaatteessa riippumattomia fyysisistä etäisyyksistä. Puhelinyhteyksien tiivistymässä asuinpaikkojen väliset erot ovat pienempiä, ja siinä maaseudun nuoret ovat kaikkein aktiivisimpia (kuvio 29). (Ks. myös Harisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Säännöllinen nettiyhteys kavereihin on vahvasti yhteydessä säännöllisen tapaamisen kanssa (kuvio 26), samoin ystävien suuren lukumäärän kanssa. Puhelinyhteydet selittävät kavereiden säännöllistä tapaamista vielä

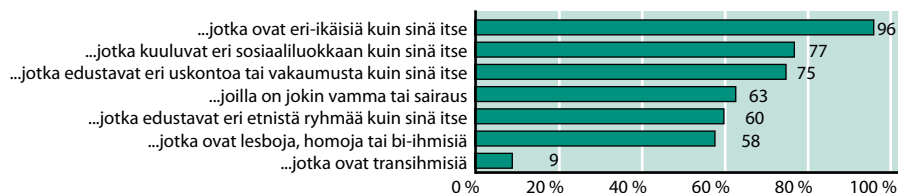
nettiyhteydenpitoakin voimakkaammin. Tämä tukee ajatusta siitä, että tapaamiset ja välilliset yhteydenpitomuodot olisivat pikemmin toisiaan edistäviä ja täydentäviä kuin kilpailevia. Vaikutussuhteiden suuntaa yhteys ei sinänsä kerro, mutta näyttää vahvasti siltä, että jos tavataan usein kasvokkain, myös soitellaan tai ollaan nettiyhteyksissä usein, ja päinvastoin (ks. myös Melkas 2009, 28). Myös trenditietojen voi tavaltaan tulkita puhuvan erilaisten sosiaalisuuden muotojen toisiaan tukevasta vaikutuksesta, sillä tapaamisen ja muun yhteydenpidon muutokset tuskin tapahtuvat toisistaan riippumatta, ja sekä nettiyhteydenpito että ystävien kasvokkain tapaaminen ovat kasvusuunnassa.

Kyselyssä siis selvitettiin lasten ja nuorten sosiaalista aktiivisuutta kavereidensa suhteen jakaen se kolmeen erilaiseen yhteydenpidon muotoon: kavereiden tapaamiseen (kuviot 26 ja 27), puhelimesta puhumiseen (kuvio 29) ja nettiyhteydessä olemiseen (kuvio 30). Yhteydenpitotavat ovat hyvin päällekkäisiä, sillä joka kolmas (34 %) nuori on päivittäin yhteydessä kavereihinsa kaikilla kolmella tavalla, 13 % puolestaan ei millään näistä tavoista. Joka neljännellä nuorella (25 %) on yksi päivittäinen yhteydenpitomuoto kavereihinsa, suunnilleen yhtä usealla kaksi (27 %). Jos päivittäisen yhteydenpidon muotoja on vain yksi, se on 75 % tapauksista netti. Nuorisobarometrin kyselyaineiston mukaan ne nuoret, joilla ainoa säännöllinen yhteys kavereihin tapahtuu netitse, ovat muita tyytymättömämpiä ihmissuhteisiinsa, samoin kuin muihinkin elämän osa-alueisiin. (Aiheesta lisää ks. Myllyniemi & Berg 2013, 27.)

ERILAISUUS LÄHIPIIRISSÄ

Kuvio 31 antaa yleiskuvan joidenkin ihmisryhmien osuuksista nuorison lähipiirissä. Käytännössä lähes kaikkien (96 %) lähipiiriin kuuluu eri-ikäisiä ihmisiä. Kolme neljästä katsoo ainakin joidenkin läheistensä edustavan eri uskontoa tai vakaumusta tai kuuluvan eri sosiaaliluokkaan. Varsin yleistä on myös tunnistaa lähipiirissään ihmisiä, joilla on jokin vamma tai sairaus

KUVIO 31. ”ONKO SINULLA YSTÄVIÄ, PERHEENJÄSENIÄ, TYÖ- TAI KOULUKAVEREITA, HARRASTUSKAVEREITA TAI MUITA LÄHEISIÄ...” (KYLLÄ-VASTAUSTEN %-OSUUDET)

(63 %), jotka edustavat eri etnistä ryhmää kuin itse (60 %) tai jotka ovat lesboja, homoja tai bi-ihmisiä (58 %). Transihmisiä lähipiiristään sen sijaan tunnistaa vain 9 %. Sen pohdinnassa, ovatko osuudet suuria vai pieniä, olisi pyrittävä suhteuttamaan haastattelutulokset kunkin ihmisryhmän suuruuteen väestössä.

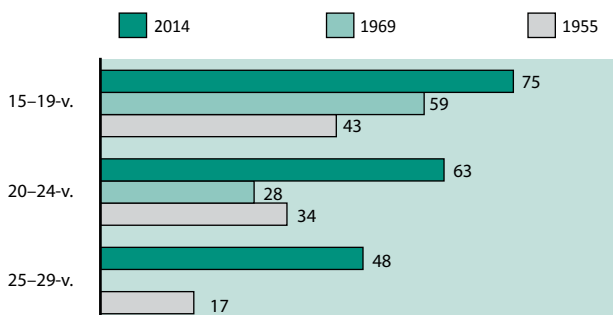
Kysymyksessä erilaisuudesta lähipiirissä ei tyttöjen ja poikien välillä ole muita eroja kuin siinä, että tyttöjen läheisenä on useammin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia. Edellä (kuvio 28) nähtiin, että pojat raportoivat enemmän ystäviä, joten poikien ystäväpiirit vaikuttaisivat olevan hieman laajempia ja homogeenisempia. Iän myötä varsinkin seksuaalivähemmistöjen ja eri sosiaaliluokkaan kuuluvien osuudet kasvavat myös poikien lähipiirissä.

Vastaajien omat kokemukset kuulumisesta vähemmistöihin ovat luontevasti yhteydessä heidän lähipiiriensä moninaisuuteen. Kuten maahanmuuttajataustaisillakin, on etniseen vähemmistöön samastuvilla enemmän eri etnistä

ryhmää edustavia läheisiä. Nuorilla, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön seksuaalisen suuntautumisensa takia, on lähipiirissään enemmän lesboja, homoja tai bi-ihmisiä.⁸⁶ Havainto saa tukea Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselystä, jossa moni sanoi hakeutuvansa sellaiseen harrastukseen, jossa voi olla yhteydessä muihin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluviin henkilöihin (Alanko 2014). Sukupuoli-identiteetin vuoksi vähemmistöön mielestään kuuluvilla on muihin verrattuna yli kolminkertainen määrä transihmisiä lähipiirissään. Vastaavasti muut syyt kokea kuuluvansa vähemmistöön (ks. kuvio 3) liittyvät kyseisten vähemmistöjen suurempaan määrään omassa lähipiirissä.

Kiinnostavasti oma kokemus kuulumisesta johonkin vähemmistöön ei näytä lisäävän luottamusta kyseistä vähemmistöä edustavia kohtaan. Sen sijaan nuoret, joilla on omassa lähipiirissään kuviossa 31 esiteltäviä ihmisryhmiä myös luottavat näihin ryhmiin muita enemmän (ks. kuvio 18 ja sen selitys).

KUVIO 32. JENGEIHIN, YSTÄVÄPIIREIHIN TMS. KUULUVIEN %-OSUUDET 1955, 1969 JA 2014. *

* Vuoden 1955 ja 1969 kyselyissä puhuttiin "sakeista".

Vuoden 1955 lähde: Allardt ym. Henkilöhaastattelut, 10–29-vuotiaat n=1310.

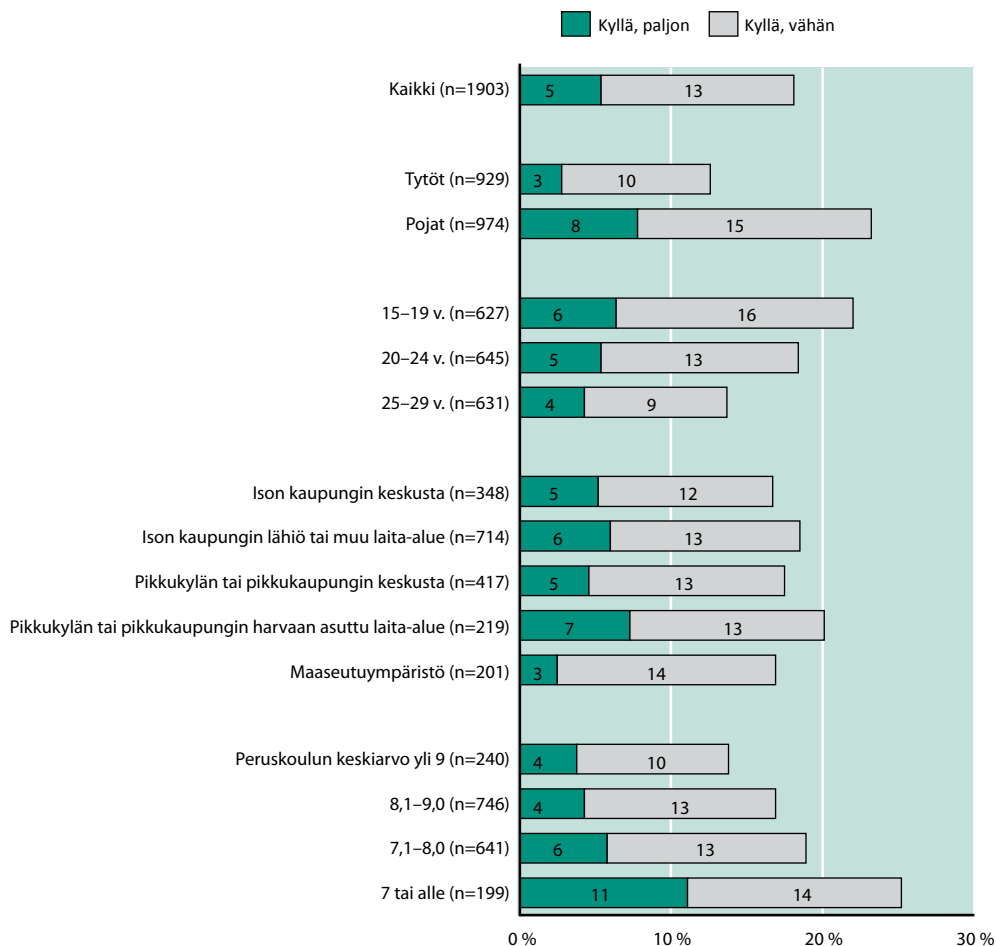
Vuoden 1969 lähde: Valtakunnallinen nuorisotutkimus. 10–24-vuotiaat. Lomakekysely, n=1019

TIIVIIT YSTÄVÄPORUKAT

Tiivisiin ryhmiin kuulumista mitattiin kysymyksellä ”Nuorten keskuudessa hyvät ystävät tapaavat usein toisiaan monta kertaa viikossa niin että muodostuu melkein kiinteitä ryhmiä, jengejä, ystäväpiirejä tms. Oletko sinä mukana tällaisessa?” Kysymys on peräisin Allardt’n ym. nuorisotutkimuksesta (1958). Sanasto on muuttunut vuosikymmenten varrella, sillä 50- ja 60-lukujen kyselyissä puhuttiin ”sakeista”, joka nyt 2000-luvulla on korvattu sanalla ”jengi”.⁸⁷ Tätä käsittemuutosta lukuun ottamatta ryhmiin kuulumista selvitettiin identtisillä kysymysmuotoiluilla.

Kuviossa 32 verrataan tiivisiin ystäväpiireihin kuuluneiden osuuksia vuosina 1958, 1969 ja 2014. Tulokset eri vuosikymmeniltä kertovat kiinteisiin ryhmiin kuulumisen selvästi yleistyneen. Sakkinuorisoon kuuluneiden osuudet kasvoivat 50- ja 60-lukujen kyselyiden välisenä ajankohtana nopeasti: vain noin 10 vuodessa osuus nousi kolmanneksesta liki puoleen. Varsinkin poikien kuuluminen tiivisiin porukoihin kasvoi 60-luvulla nopeasti.⁸⁸ Sen jälkeen kasvu on ollut nopeampaa tyttöjen parissa. 50- ja 60-luvuilla tiiviit ystäväpiirit oli erityisesti poikien juttu⁸⁹, mutta sukupuolten välillä ei ole tällä hetkellä mainittavia eroja.

KUVIO 33. ”KOETKO ITSE KUULUVASI JOHONKIN NUORTEN TYyliIN TAI ALAKULTTUURIIN (KUTEN GOOTTI, HOPPARI, PUNKKARI, HEVARI, SKEITTARI TMS.)?” (%)

Myös tiiviisiin ystäväporukoihin kuuluvien ikärakenne on muuttunut. 50-luvun lopun kyselyssä se oli yleisintä alle 15-vuotiailla ja väheni tasaisesti sitä vanhemmissa ikäryhmissä. 60-luvun lopulla ystäväpiireihin kuulumisen huippu ajoittui myöhempään, 15–17 vuoden ikään, mutta osallistuminen väheni sen jälkeen jyrkästi ennen kaikkea tytöillä (Aalto & Minkinen 1971, 8). 2000-luvulla tiiviisiin jengeihin tai muihin vastaaviin kuuluminen jatkuu selvästi tasaisempana kolmikymppiseksi saakka.

NUORTEN TYYLIT JA ALAKULTTUURIT

Nuorten kuulumista johonkin tyyliin selvitetiin kysymällä ”Kuulutko itse johonkin nuorten tyyliin tai alakulttuuriin (kuten gootti, hoppari, punkkari, hevari, skeittari tms.)?”⁹⁰ Erotuksena aiempaan kyselyyn samasta aiheesta (Myllyniemi 2009), vastausvaihtoehtona oli kaksiporaisen ”kyllä / ei” sijaan kolmiportainen ”kyllä, paljon / kyllä, vähän / ei”. Todennäköisesti tästä kyselyteknisestä syystä itsensä johonkin tyyliin tai alakulttuuriin kuuluvia oli 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä nyt paljon enemmän (18 %) kuin

vain viisi vuotta sitten (8 %). Ilmeisesti kynnys luokitella itsensä johonkin tyyliin tai alakulttuuriin kuuluvaksi on suhteellisen korkea. Saattaa olla, että juuri kuulumisen rajanvedon vaikeuteen liittyen ”en osaa sanoa”-vastausten osuus on nyt paljon matalampi (alle puoli prosenttia) kuin vuoden 2009 kyselyssä (4 %). (Kuvio 33.)

Kokemus nuorten tyyliin tai alakulttuuriin kuulumisesta lisää riskiä joutua syrjityksi. Tyylit ja alakulttuurit ovat usein näkyviä, ja nuorisotyyliin kuuluminen onkin yhteydessä ulkonäön takia vähemmistöön kuulumisen kokemukseen. Kiinnostavasti syrjintäperusteista tässä joukossa korostuu epämuodikkuuden takia syrjityksi tuleminen. Ilmiö ei kuitenkaan palaudu vain muodin logiikkaan, sillä tyyliin tai alakulttuuriin kuuluvat kokevat myös muita enemmän kuuluvansa vähemmistöön aatteellisen vakaumuksen tai mielipiteen sekä uskonnollisen tai uskonnotoman vakaumuksen takia. Yhteiskunnallisilta arvoiltaan he ovat keskimääräistä vasemmistolaisempia (vrt. kuvio 38), mutta mitä nuo aatteet tarkemmin voivat olla, jää muilta osin pimentoon.

Tämän otsikon alla käsitellään vaikuttamista sekä erilaisia yhteiskunnallisia arvoja. Vuoden 2013 Nuorisobarometri keskittyi osallisuuteen ja vaikuttamiseen, ja nyt vaikuttamismuodoista selvitettiin ainoastaan äänestämistä (kuviot 34a ja 34b) ja järjestöissä tai kansalaisliikkeissä tapahtuvaa vaikuttamista (kuvio 35). Arvoista käydään ensin läpi maahanmuuttoon ja rasismiin liittyviä näkemyksiä, sitten nuorten sijoitumista erilaisille arvoulottuvuuksille (kuviot 38–43).

ÄÄNESTÄMINEN

Eurovaalien vaalipäivä 25.5.2014 osui keskelle Nuorisobarometrin haastatteluja, jotka tehtiin 7.4.–8.6.2014. Tämä vaikutti äänestämisestä kysymiseen siten, että kysymyksen muotoilu vaihtui vaalipäivänä. Ennen vaalipäivää tehdyissä haastatteluissa kysyttiin ”Aiotko äänestää tämän kevään europarlamenttivaaleissa?” ja vaalipäivän jälkeen ”Äänestitkö tämän kevään europarlamenttivaaleissa?”. Niinpä tuloksissa yhdistyvät äänestysaiheet ja toteutunut äänestyskäyttäytyminen.⁹¹

Haastattelijat eivät lukeneet vastausvaihtoehtoja ääneen, mutta ennen vaaleja annetut vastaukset tallennettiin kolmiportaisesti luokkiin kyllä, ehkä tai ei. Vaalipäivän jälkeen ei siis ”ehkä”-vastauksia annettu.⁹² Tulosten perusteella näyttää siltä, että äänestysaiheet ennen vaaleja ovat selvästi vahvempia kuin varsinainen äänestysaktiivisuus. Ennen vaaleja 48 % arveli äänestävänsä ja 27 % ehkä äänestävänsä. Vaalien jälkeen vain 45 % sanoi äänestäneensä. Voisi siis karkeasti ottaen päätellä, ettei äänestysaikeistaan epävarmoista äänestänyt juuri kukaan, ja ”varmoistakin” osa jätti äänestämättä. (Kuviot 34a

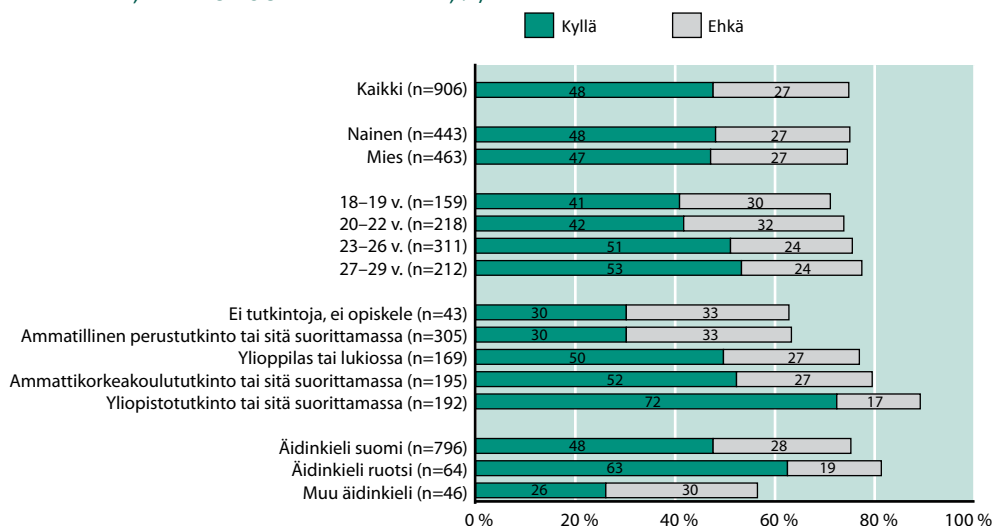
ja 34b.) Äänestämättä jättämisen syitä ei nyt selvitetty, mutta vuoden 2013 Nuorisobarometrin perusteella enemmistöllä äänestämättä jättäminen perustuu omaan päätökseen, ja vain vähemmistöllä esteeseen.⁹³

Kyselytutkimuksia ei kuitenkaan ole syytä käyttää äänestysprosentin arviointiin, sillä kyselyvastauksista laskettu äänestysaktiivisuus on säännönmukaisesti korkeammalla tasolla kuin itse vaaleissa. Kyselyiden perusteella saadut selvästi todellista korkeammat äänestysprosentit⁹⁴ selittyvät osin sosiaalisella suotavuudella, vastaajien taipumuksella muistaa väärin tai kaunistella omia vastauksia. Toinen selitys liittyy kyselyiden vastauskatoon, johon kuuluvien tausta muistuttaa vaaleissa äänestämättömiä. Henkilöt, joilla on korkeampi motiivi äänestää, on myös korkeampi todennäköisyys vastata äänestyskäyttäytymistä koskeviin kyselyihin (ks. Laaksonen 2012).

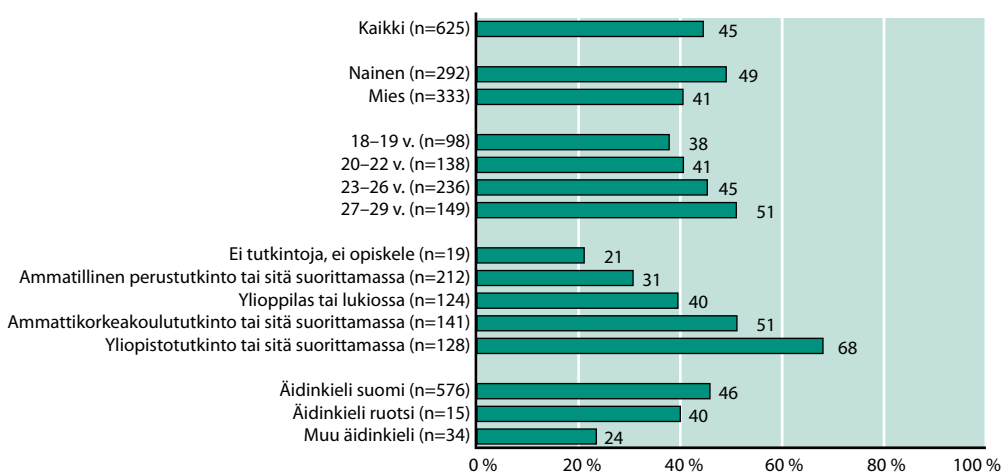
Vaikka kysymystä äänestämisestä ei siis ole syytä käyttää äänestysprosentin arviointiin, se voi olla kuitenkin hyödyllinen muista syistä, kuten poliittisen osallisuuden mittarina (ks. tässä julkaisussa Lahtisen ym. artikkeli, jossa käsitellään poliittista aktiivisuutta terveyserojen näkökulmasta.)

Myös taustamuuttujien mukainen vertailu antaa lisäinformaatiota poliittiseen aktiivisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Nyt tehdyssä kyselyssä ei havaita aiemmissa tutkimuksissa todettua korkeampaa aktiivisuutta ensimmäisissä vaaleissaan äänestävien joukossa, vaan aktiivisuus kasvaa iän myötä jokseenkin suoraviivaisesti. Nuoret naiset vaikuttavat äänestävän hieman miehiä aktiivisemmin, joskin ero näkyy ainoastaan vaalipäivän jälkeisissä luvuissa.

KUVIO 34A "AIOTKO ÄÄNESTÄÄ TÄMÄN KEVÄÄN EUROPARLAMENTTIVAALEISSA?" (KYSYTTY ENNEN VAALIPÄIVÄÄ, VAIN 18 VUOTTA TÄYTTÄNEET, %)

KUVIO 34B "ÄÄNESTITKÖ TÄMÄN KEVÄÄN EUROPARLAMENTTIVAALEISSA?" (KYSYTTY VAALIPÄIVÄN JÄLKEEN, VAIN 18 VUOTTA TÄYTTÄNEET. KYLLÄ-VASTAUSTEN OSUUS.)

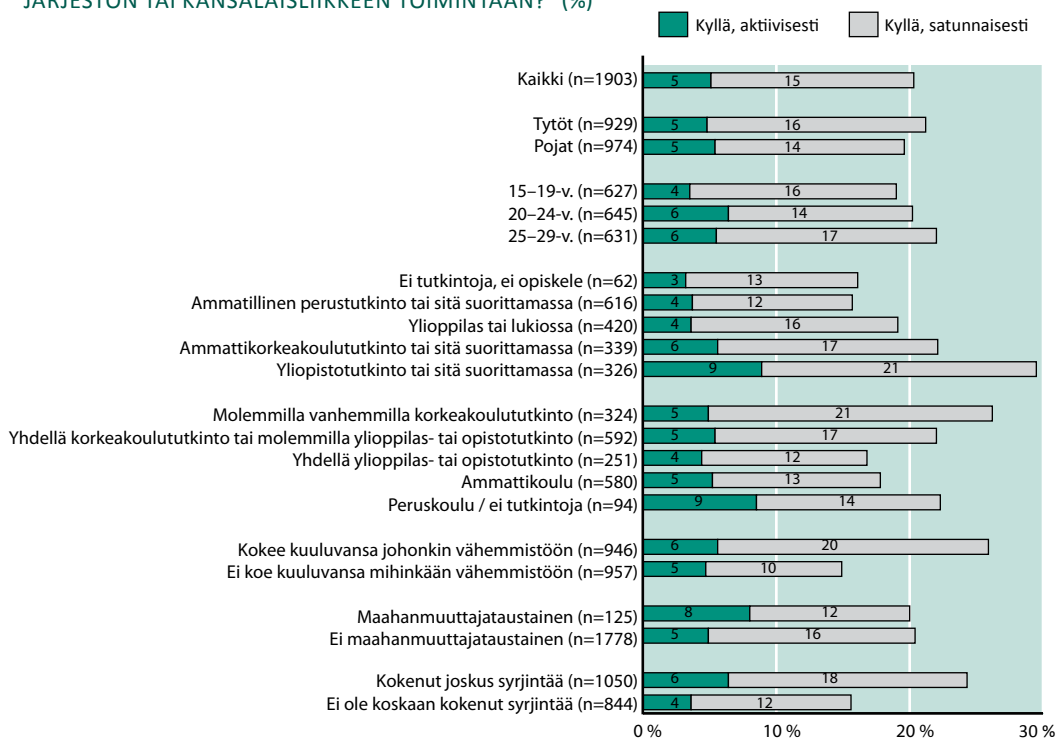

Korkeampi koulutustaso lisää äänestämisen todennäköisyyttä hyvin paljon.

Maahanmuuttajataustaisten äänestysaktiivisuus näyttää matalalta, mutta kyselyn perusteella ei voi olla varma vastaajan äänioikeudesta. Toisen polven maahanmuuttajilla erot kantasuomalaisiin ovat vähäisiä tai olemattomia, ja kansainvälisistä liitoista Suomessa syntyneiden aktiivisuus on jopa korkeampaa. Vastaajamäärät

yksittäisissä maahanmuuttajasukupolvien luokissa ovat tosin liian pieniä kovin varmoja päätelmiä ajatellen. Vähemmistöihin kuulumisen kokemukset eivät ole yhteydessä äänestysaktiivisuuteen, mikä on kiinnostavaa, sillä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtääviin järjestöihin osallistumista ne lisäävät selvästi (kuvio 35). Vaikka vaikuttamismuodot ovat vahvasti kasautuvia, ne vaikuttavat kuitenkin puhuttelevan eri tavoin eri ihmisryhmiä.

KUVIO 35. ”OSALLISTUTKO JOHONKIN YHTEISKUNNALLISEEN VAIKUTTAMISEEN TÄHTÄÄVÄN JÄRJESTÖN TAI KANSALAISLIIKKEEN TOIMINTAAN?” (%)

JÄRJESTÖVAIKUTTAMINEN

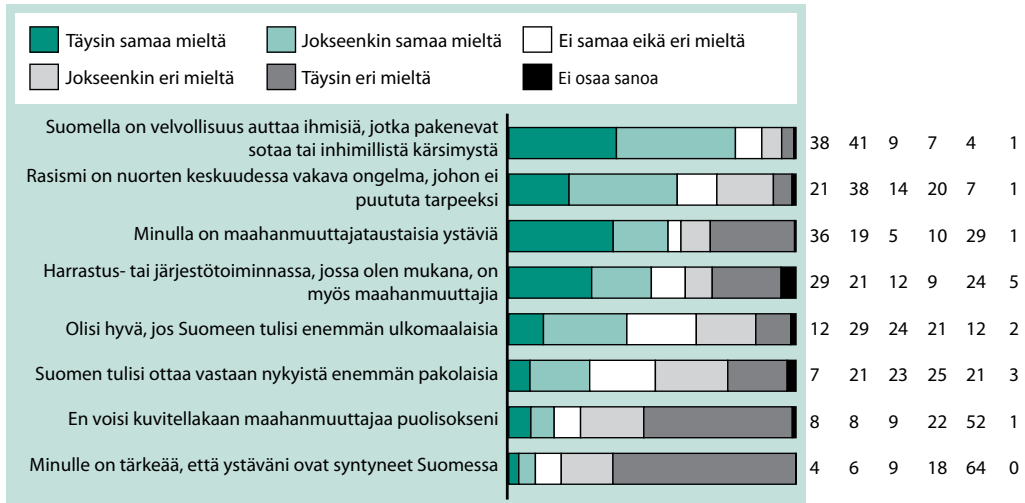
Kaikkiaan 20 % nuorista sanoo osallistuvansa jonkin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävän järjestön tai kansalaisliikkeen toimintaan. Kaikkiaan 15 % arvioi osallistuvansa satunnaisesti ja vain 5 % aktiivisesti (kuvio 35). Tuloksia voi suhteuttaa järjestötoimintaan ylipäätään osallistuvien 15–29-vuotiaiden osuuteen, joka on 50 % (Myllyniemi & Berg 2013, 44). Jälkimmäisessä luvussa on tosin mukana myös se noin kolmannes mukana olevista, joka ei osallistu varsinaiseen toimintaan ja jonka aktiivisuus rajoittuu jäsenyyteen (Myllyniemi 2009, 42). Tällä perusteella voi karkeasti ottaen arvioida vähän yli puolen kaikesta nuorten järjestötoiminnasta tähtäävän jonkinlaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Toinen vertailukohta liittyy vaikuttamiseen, ei järjestöolottuvuuteen. Vuoden 2013 Nuorisobarometrissa viimeisen vuoden aikana

vastaajalle tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin arvioi pyrkineensä vaikuttamaan 31 % nuorista (Myllyniemi 2014, 19). Nuorten vaikuttaminen ei siis kanavoidu ainoastaan järjestö- ja kansalaisliikkeiden kautta. Yhtäältä tämä saattaa kertoa vaikuttamismuotojen yksilöllistymisestä, mutta toisaalta järjestöjen ohelle nousevat erilaiset omaehtoiset vaikuttamiseen pyrkivät ryhmätkin voivat olla vahvasti yhteisöllisiä.

Tällä mittarilla tyttöjen ja poikien osallistumisaktiivisuudessa ei ole eroja. Myös ikäryhmien ja aluemuuttujien väliset erot ovat pieniä. Koulutustaso sen sijaan selittää voimakkaasti järjestövaikuttamista. Vanhempien koulutustaso on niin ikään vahvasti yhteydessä siihen, mutta yhteys ei ole suoraviivainen, vaan aktiivisia jälkeläisiä on sekä eniten että vähiten koulutetuilla vanhemmilla. Havainto liittyyneen samaan ilmiöön kuin 2013 Nuorisobarometrissa havaittu yhteys lapsuudenkodin heikon toimeentulon ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden välillä.

KUVIO 36. MAAHANMUUTTO JA RASISMI. (%)

Maahanmuuttajataustaisten vaikuttaminen järjestöissä tai kansalaisliikkeissä ei poikkea valtaväestöstä. Kokemus kuulumisesta johonkin vähemmistöön sen sijaan on yhteydessä aktiivisuuden kanssa. Tämäkin havainto vahvistaa jo 2013 Nuorisobarometrissa havaitun yhteyden vähemmistökokemusten ja monipuolisen vaikuttamistoiminnan välillä. Yksityiskohdatkin toistuvat samanlaisina kuin edellisessä barometrissa. Kokemus kuulumisesta aatteelliseen tai uskonnolliseen vähemmistöön näkyy keskimääräistä aktiivisempana vaikuttamistoimintana. Monipuolisesti aktiivisia ovat myös seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin suhteen vähemmistöön kuuluvat, kun taas etnisellä taustalla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

Nuoret, jotka ovat joskus joutuneet syrjinnän uhreiksi, ovat aktiivisemmin mukana järjestövaikuttamisessa. Yhteyden luonnetta on vaikea arvioida, mutta se ei välttämättä liity itse syrjintään vaan voi selittyä jonkin kolmannen tekijän avulla. Havainnon taustalle voi ajatella esimerkiksi luonteeltaan sen tyyppisen vähemmistö- tai marginaaliaseman, joka sekä altistaa syrjinnälle että lisää halua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.⁹⁵

MAAHANMUUTTO JA RASISMI

Kuvioon 36 on koottu nuorten näkemyksiä maahanmuuttoon ja rasismiin liittyviin kysymyksiin. Edellisen kerran aihe oli kyselyteemanä vuodel 2005 Nuorisobarometrissa (trenditietoja kuviossa 37). Aihe on vähintään yhtä ajankohtainen kuin tuolloin. Maahanmuuttajien määrä kasvaa, ja maahanmuuttokeskustelun kiihtymisen voi ymmärtää parhaiten tätä taustaa vasten. Keskustelu ja sen taustalla olevat arvot ja asenteet kertonevat vähintään yhtä paljon Suomesta ja suomalaisista kuin maahanmuutosta ja maahanmuuttajistakin.

Suhteellisen pieni vähemmistö nuorista (16 %) ei voisi kuvitella maahanmuuttajaa puolisoikseen ja vielä harvemmalle (9 %) on tärkeää, että hänen ystävänsä ovat syntyneet Suomessa. Enemmistöllä (55 %) nuorista on maahanmuuttajataustaisia ystäviä, ja 50 % on mukana harrastus- tai järjestötoiminnassa, jossa on myös maahanmuuttajia.⁹⁶

Selvän enemmistön henkilökohtaiset suhteet maahanmuuttajiin vaikuttavat siis merkittävästi ja asenteet myönteisiltä. Noin neljä nuorta viidestä on myös sitä mieltä, että Suomen velvollisuutena on auttaa sotaa tai inhimillistä kärsimystä pakenevia ihmisiä. Tähän

nähdén suhtautuminen pakolaisten vastaanottoon on yllättävän kriittistä, sillä vain 28 % vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen tulisi ottaa vastaan nykyistä enemmän pakolaisia. Vähemmistö (41 %) pitäisi hyvänä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia.

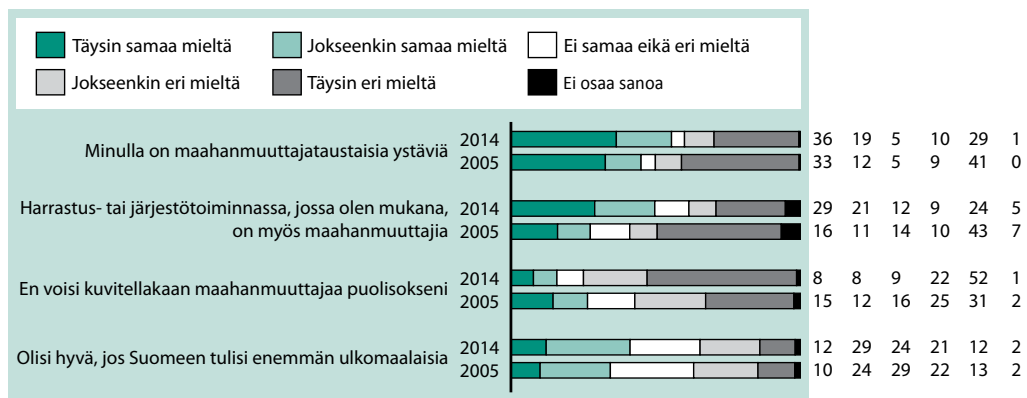
Kokonaiskuvan saamiseksi nuorten näkemyksistä on hyvä panna merkille, että kyselyssä esiintyy kaksi erilaista tapaa mitata asenteita. Yhtäältä kyselyssä on selvitetty näkemyksiä siitä, millaisiksi nuoret arvioivat muiden asenteet. Toisaalta on kysytty nuorten omia näkemyksiä ja kokemuksia maahanmuutosta ja maahanmuuttajista. Nuorten arviot muiden asenteista osoittavat kriittiseen suuntaan enemmistön vastaajista kokiessa nuorten rasismia vakavaksi ongelmaksi, johon ei puututa tarpeeksi. Sen sijaan henkilökohtaisemmissa ja konkreettisemmissä kysymyksissä asenteet ovat pääosin hyväksyviä. Tästä voi lukea nuorisoon kritiikin kohdistuvan ennemmin maahanmuuttopolitiikkaan kuin maahanmuuttajiin. Suhtautuminen itse maahanmuuttajiin pohjautuu todennäköisemmin henkilökohtaisiin arkikokemuksiin kuin käsitykset rasismia määräästä yhteiskunnassa tai maahanmuuttopolitiikan toivottavasta suunnasta, joissa median ja muun julkisen keskustelun rooli ja vastuu on suuri. (Lisää aiheesta ks. Artemjefin sekä Kivijärven & Ronkaisen artikkelit tässä julkaisussa.)

Maahanmuuttaja-asenteiden muutos

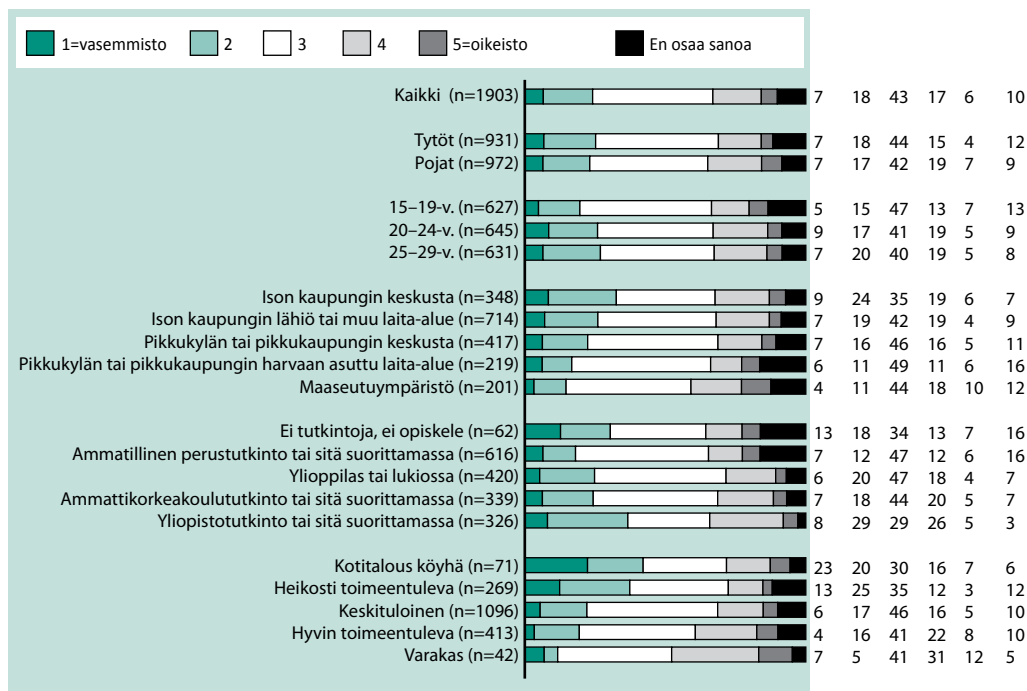
Kuvioon 37 on koottu neljä kysymystä, joissa on vertailutietoa yhdeksän vuoden takaisesta Nuorisobarometrista 2005. Tässä ajassa Suomi on monikulttuuristunut ja maahanmuuttajien määrä lisääntynyt⁹⁷, mikä näkyy myös nuorten kokemuksissa. Yhä useammalla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä, ja yhä useampi on mukana harrastus- tai järjestötoiminnassa, jossa on myös maahanmuuttajia (ks. myös kuvio 31). Samaan aikaan on tapahtunut kehitystä siihen suuntaan, että entistä harvempi ei voisi kuvitella maahanmuuttajaa puolisoikseen (vuonna 2005 samaa mieltä 27 %, nyt 16 %). Entistä useamman mielestä olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia (34 % / 41 %).

Maahanmuuttajien määrän ja sitä kautta kanssakäymisen lisääntyminen on tapahtunut samaan aikaan, kun asenteet ovat muuttuneet suopeammiksi niin maahanmuuttoa kuin maahanmuuttajiakin kohtaan. Pelkästään trenditietoja seuraamalla ei saada näyttöä siitä, kuinka nämä kehityskulut ovat kytköksissä toisiinsa. Pelkästään kontaktien määrä tuskin riittää enakkoluulojen selittämiseen, ja muutenkin maahanmuuttajista puhuminen yhtenä ryhmänä on karkea yleistys, eikä etnisten ryhmien välisten suhteiden luonnetta voi kovin hyvin tiivistää muutama kysymyksen. Tulosten kontekstualisoimiseksi olisi lisäksi huomioitava muu

KUVIO 37. MAAHANMUUTTOON JA MAAHANMUUTTAJIIN LIITTYVIÄ VÄITTEITÄ. VERTAILU 2005 JA 2014. (%)

KUVIO 38. NUORTEN SIOJOTTUMINEN VASEMMISTO-OIKEISTO-ULOTTUVUUDELLE. (%)

yhteiskunnallinen tilanne: esimerkiksi talous-suhdanteet näyttävät vaikuttavan suomalaisten haluun ottaa vastaan ulkomaalaisia työntekijöitä (Jaakkola 2005).

Ylitulkintaa on siis varottava, mutta lisävalaistusta voi saada kyselyn yksilötason tietojen mahdollistamasta asenteiden ja henkilökohtaisten maahanmuuttajakontaktien yhteyksien tarkastelusta. Edellä havaittiin, että ne, joilla on muihin etnisiin ryhmiin kuuluvia läheisiä, myös luottavat enemmän muuta etnistä ryhmää edustaviin (kuviot 18 ja 31 sekä niiden tulkinta). Havainto näyttäisi tukevan ajatusta siitä, että lisääntyneet kontaktit vähentäisivät ennakkoluuloja.

AATTEELLISET ARVOULOTTUVUUDET

Nuorten yhteiskunnallisia näkemyksiä selvitetiin pyytämällä heitä sijoittamaan itsensä viisiportaisella asteikolla viidelle erilaiselle arvoulottuvuudelle. Selvitetyt ulottuvuudet ovat vasemmisto-oikeisto, isänmaallinen-ei-

isänmaallinen, uskonnollinen-ei-uskonnollinen, vihreä-ei-vihreä, arvoliberaali-arvokonservatiivinen. Kuvioissa 38–43 esitellään yhteiskunnallisen ajattelun ulottuvuuksia taustamuuttujittain. Näistä kaikista on olemassa vertailutietoa, vasemmisto-oikeisto-jaon osalta vuoden 1996 kuntalaiskyselystä saakka. Koska tämä Kuntaliiton kysely suunnattiin täysi-ikäisille, esitetään kuviossa 39 myös Nuorisobarometreista ainoastaan 18–29-vuotiaiden vastausten jakaumat.

Vasemmisto-oikeisto

Nuorten sijoittuminen vasemmisto-oikeistoulottuvuudelle muistuttaa hyvin paljon normaalijakaumaa.⁹⁸ Asteikon ollessa 1=vasemmisto, 5=oikeisto, olisi täysin symmetrisen jakauman tapauksessa keskiarvo 3, kun nyt se on 2,95. (Kuvio 38.)

Tytöt ovat hieman poikia enemmän vasemmalla. Iän mukaiset siirtymät vasen-oikea-skaalalla ovat pieniä. Keskimäärin samastuminen

vasemmalle yleistyy hieman 20 ikävuoden kieppeillä. Toinen iän myötä tapahtuva muutos on en osaa sanoa -vastausten osuuden pieneneminen. Alle 20-vuotiaista 13 %, mutta 25–29-vuotiaista enää 8 % ei osaa tai halua sijoittaa itseään vasen–oikea-ulottuvuudelle.⁹⁹

Aluevertailussa kaupunkien nuoret, etenkin pääkaupunkiseudulla asuvat, ovat maaseudun nuoria vasemmistolaisempia. Kotitalouden koettu toimeentulo ja vastaajan koulutustaso ovat erittäin vahvasti yhteydessä nuorten sijoittautumiseen vasemmisto–oikeisto-akselille. Koulutuksen osalta yhteys ei tulisi esiin pelkästään keskiarvoja tarkastelemalla. Yliopisto-opiskelijat nimittäin sijoittavat muita useammin itsensä oikealle tai vasemmalle. Matalaan koulutustasoon puolestaan liittyy useammin kyvyttömyys lainkaan asemoitua vasen–oikea-ulottuvuudella.

Heikompi koettu terveydentila on yhteydessä vasemmistolaiseen ajatteluun. Nuorisobarometrin kysely siis tukee aiemman tutkimuskirjallisuuden¹⁰⁰ havaintoja siitä, että heikompi terveys voi liittyä vasemmiston ja laajemman julkisen perusturvan kannattamiseen. (Aiheesta lisää, ks. Laaksosen, Wassin ja Sundin artikkeli tässä julkaisussa.)

Vasemmisto–oikeisto-ajattelun muutos

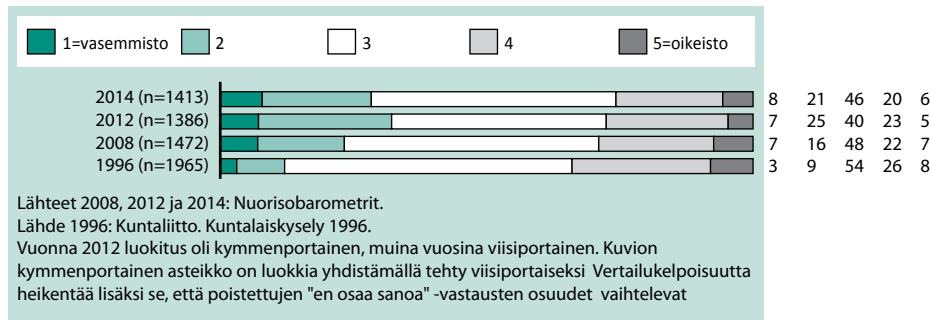
Ajallisen vertailun tietyistä epävarmuustekijöistä¹⁰¹ huolimatta voi nuorten vasemmisto–oikeisto-ajattelun kehityksessä erottaa varsin

selvän trendin. Kuviosta 39 nähdään 1990-luvulta jatkunut näkemysten vasemmistolaistuminen, joka nyt näyttää pysähtyneen. Trendit ovat samansuuntaisia niin tytöillä kuin pojillaakin. Tytöt ovat kaikissa kyselyissä olleet hieman enemmän vasemmalla, joskin nyt sukupuolten välinen ero näyttää hieman kaventuneen.

Eri-ikäisten nuorten vertailussa on yhteistä kaikkina vuosina ollut se, että noin 20-vuotiaista eteenpäin ”en osaa sanoa” -vastausten osuudet pienenevät, samoin kuin itsensä vasemmisto–oikeisto-akselin keskelle sijoittaneiden osuudet. Sijoittautuminen asteikon keskikohdan paikoille voi kertoa paitsi todellisesta poliittisesta kannasta, myös pyrkimyksestä valita oikeiston ja vasemmiston välissä oleva ”epäpoliittinen” vaihtoehto. Niinpä tämä noin parikymppisenä tapahtuva muutos saattaa kertoa jonkinlaisesta poliittisen identifi kaation heräämisestä tuossa iässä. Elämä nkulun mukainen siirtymä vasen–oikea-ulottuvuudella on kuitenkin myös muutunut viime vuosina, sillä siinä missä 2008 kyselyssä noin 20-vuotiaana ajateltiin nuorempia oikeistolaisemmin, vuosien 2012 ja 2014 kyselyissä parikymppisten ajattelu kallistuiakin teinikäisiä enemmän vasemmalle.

Siihen, kuinka paljon tai vähän vasemmistolainen ajattelu näkyy puoluekannatuksessa, vaikuttaa luonnollisesti nuorten muita ikäryhmiä matalampi äänestysaktiivisuus. Lisäksi samastuminen poliittiselle ulottuvuudelle voi sisältää paljon muutakin kuin puoluepolitiikkaa. On myös huomattava, että nimenomaan nuorten

KUVIO 39. NUORTEN SIOJITTUMINEN VASEMMISTO–OIKEISTO-AKSELILLE. 18–29-VUOTIAIDEN VERTAILU 1996–2014. (%)

parissa suositut puolueet, Vihreät ja Perussuomalaiset, eivät kovin helposti asetu vasen-oikea-ulottuvuudelle (nuorten puoluekannatuksista ks. Myllyniemi 2010, 104; Borg 2012).

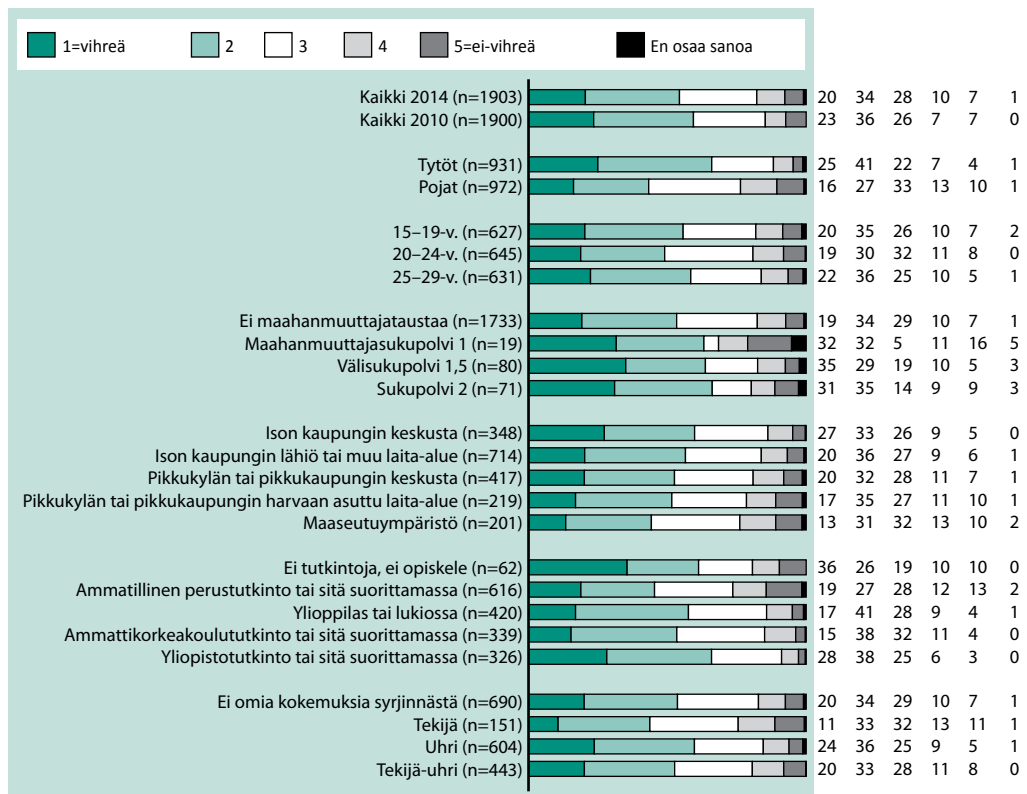
Vihreä-ei-vihreä

Kyselyssä vihreyden täsmennettiin tarkoittavan ”ympäristöarvoja korostavaa”, ja ei-vihreän vastaavasti ”ei ympäristöarvoja korostavaa”. Vihreys ei välttämättä ole paras sana kuvaamaan ympäristöarvoja, sillä se voi sekoittaa vihreisiin poliittiseen liikkeeseen. Vuoden 2010 Nuorisobarometrin mukaan eri puolueita kannattavien erot näin määritellyssä vihreydessä olivat kuitenkin hyvin pieniä (Myllyniemi 2010, 106). Tämä kertonee vihreyteen liitetystä (myönteisistä) ominaisuuksista, joihin halutaan samastua. Tämän puolesta puhuu se, että enemmistö

(55 %) sijoittaa itsensä vihreä-ei-vihreä-ulottuvuuden vihreämpään päähän, kun ennemmin ei-vihreiksi itsensä kokee vain 17 % (kuvio 40).

Koko vastaajajoukossa vihreät arvot ovat hieman vähentyneet neljän vuoden takaisesta. Naiset ovat nyt selvästi vihreämpiä kuin miehet. Vielä neljä vuotta sitten sukupuolten välillä ei juuri ollut eroja, mutta sittemmin tyttöjen arvot ovat vihertyneet ja pojilla on tapahtunut vielä jyrkempää muutosta päinvastaiseen suuntaan. Epätahtisesti on kehittynyt myös eri ikäryhmien vihreys. Vuoden 2010 kyselyssä vähiten vihreitä olivat alle 20-vuotiaat, mutta nyt 20–24-vuotiaat ovat ikäryhmä, jossa on tapahtunut vauhdikasta vihreiden arvojen vähenemistä. Alle 20-vuotiaat puolestaan kokevat itsensä nyt vihreämmäksi kuin vuonna 2010. Jos ikäryhmien sijaan kehitystä tarkastellaan kohorteittain, ei epätahtisuutta ole, vaan noin 1991–1995 syntyneet näyttävät edelleen muita vähemmän vihreiltä.

KUVIO 40. NUORTEN SIOITTUMINEN VIHREÄ-EI-VIHREÄ-ULOTTUVUDELLE. (%)

Vihreät arvot keskittyvät selkeästi kaupunkikeihin. Koulutus on yhteydessä vihreyteen siten, että koulutuksen suuntautuminen on jopa koulutustasoa vahvempi selittäjä. Vihreät arvot ovat selvästi harvinaisempia ammatillisesti suuntautuneilla, niin toisella asteella kuin ammattikorkeakouluissakin. Itse asiassa kokonaan ilman koulutusta ja opintopaikkaa olevien arvot näyttävät yhtä vihreiltä kuin yliopisto-opiskelijoilla.

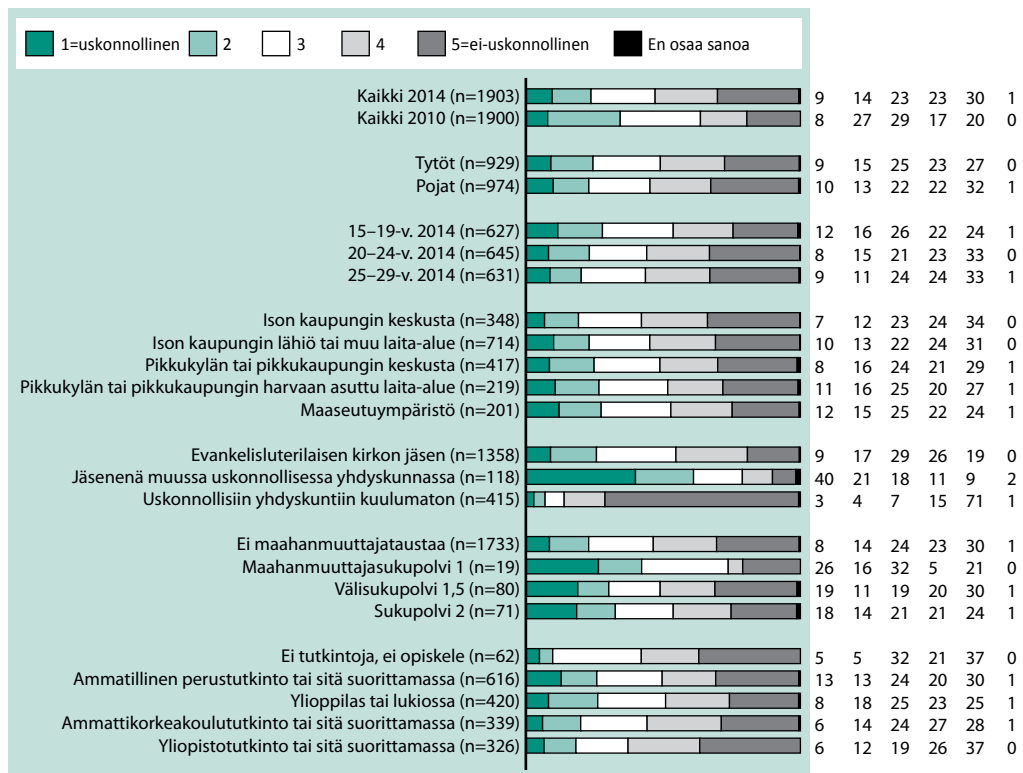
Niistä nuorista, jotka kokevat aatteellisen vakaumuksensa takia kuuluvansa vähemmistöön, 59 % sijoittuu jatkumon vihreään päähän. Keskimääräistä vihreämmin ajattelevat myös ne, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön seksuaalisen suuntautumisensa sekä uskonnollisen tai uskonottoman vakaumuksen takia. Maahanmuuttajataustaiset arvioivat itsensä kannavästöstä vihreämmiksi.

Uskonnollinen – ei-uskonnollinen

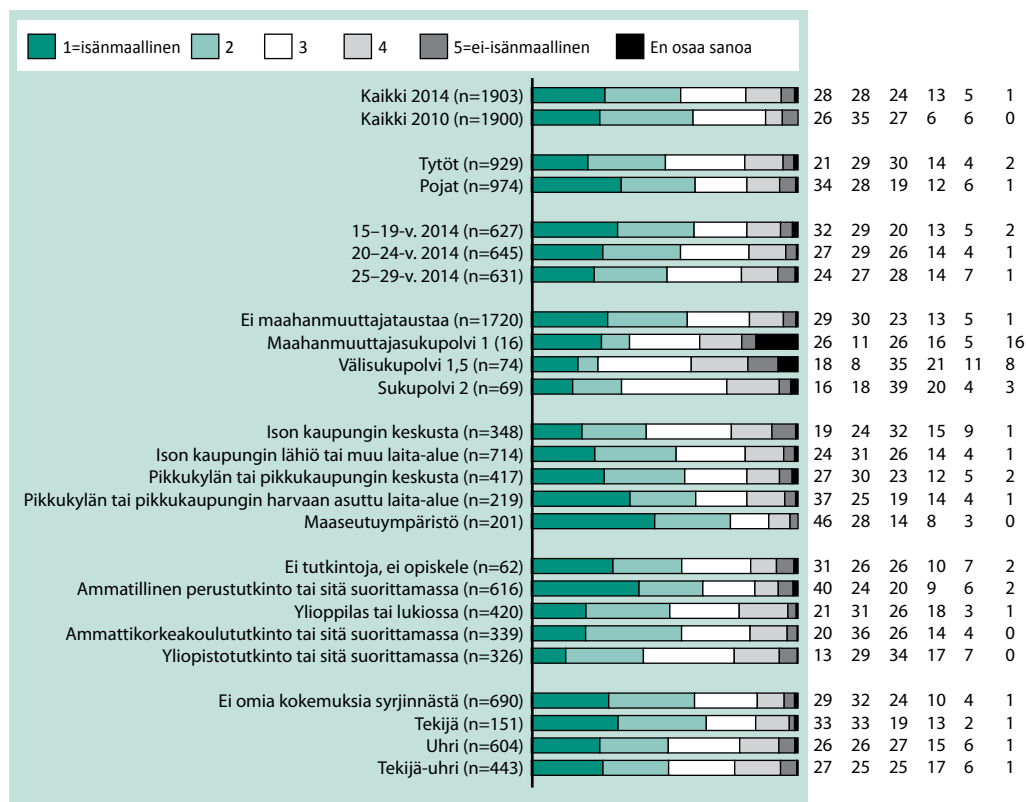
Kuviossa 41 nähdään, miten nuoret sijoittavat itsensä uskonnollisuuden¹⁰² ulottuvuudelle. Vajaa kymmenesosa nuorista sijoittaa itsensä uskonnollinen–ei-uskonnollinen -jatkumon uskonnollisimpaan päähän, toiseen ääripäähän lähes joka kolmas. Verrattuna vuoden 2010 kyselyyn nuoret näyttävät vähemmän uskonnollisena. Muutos näkyy ennen kaikkea ei-uskonnolliseksi itsensä määrittelevien osuuden kasvuna.¹⁰³

Tyttöjen ja poikien itse koetussa uskonnollisuudessa ei ole merkitseviä eroja. Alle 20-vuotiaiden ikäryhmä kokee itsensä uskonnollisemmaksi kuin tätä vanhemmat. Pojilla näin määritellyn uskonnollisuuden väheneminen iän myötä on jyrkempää kuin tytöillä. Aluemuuttujien mukaiset erot poikkeavat tytöillä ja pojilla siinä, että Uudellamaalla asuvat tytöt ovat muita

KUVIO 41. NUORTEN SIOJOTTUMINEN USKONNOLLINEN–EI-USKONNOLLINEN-ULOTTUVUUDELLA. (%)

KUVIO 42. NUORTEN SIOJITTUMINEN ISÄNMAALLINEN-EI-ISÄNMAALLINEN-ULOTTUVUDELLE. (%)

vähemmän uskonnollisia. Asuinpaikan tyypin mukaisessa vertailussa uskonnollisimmat tytöt asuvat harvaan asutuilla alueilla. Poikien uskonnollisuudessa vastaavia aluemuuttujien mukaisia eroja ei ole. Kokonaisuutena tarkastellen uskonnollisinta nuorisotutkimus on Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä maaseudulla ja muuten harvemmin asutuilla alueilla.

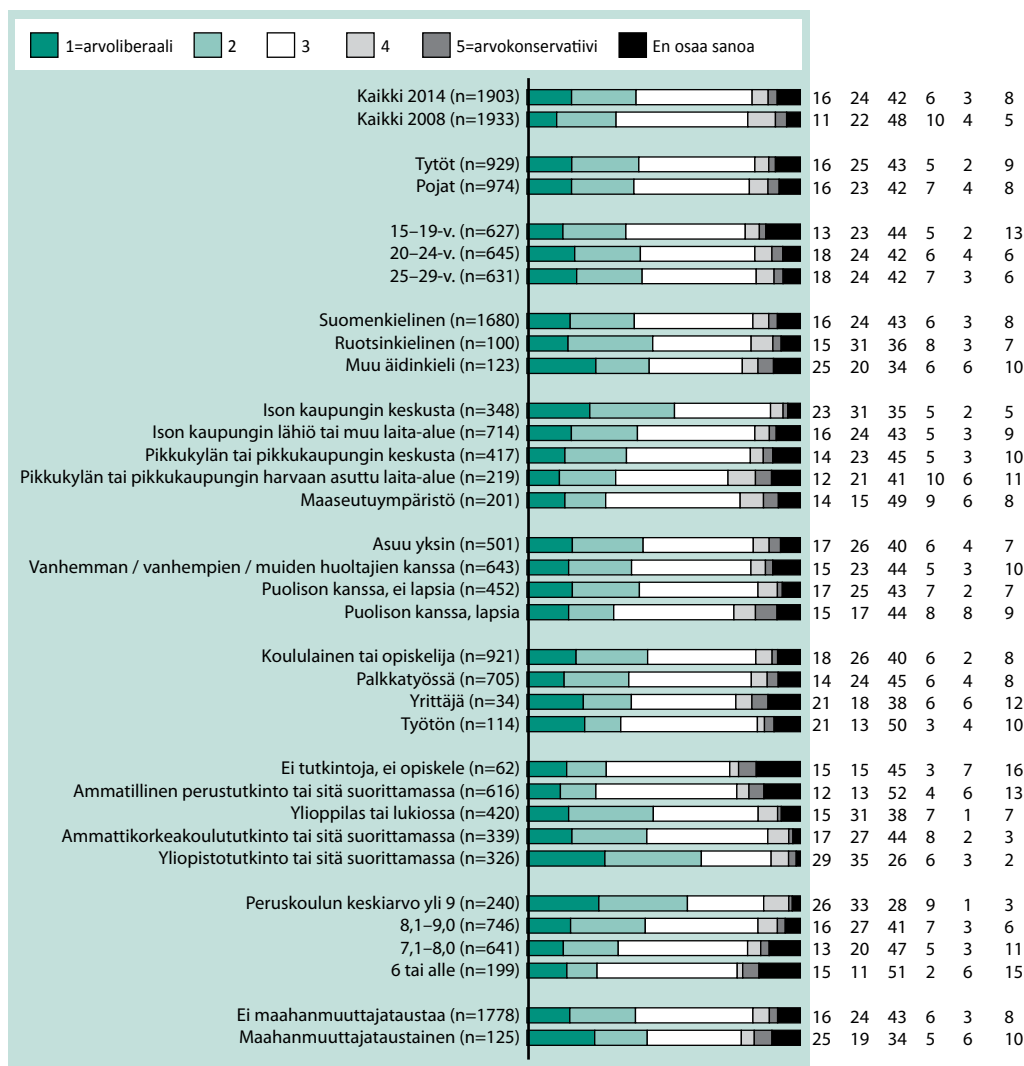
Mihinkään uskonnolliseen yhteisöön kuulumattomat nuoret kokevat itsensä muita vähemmän uskonnolliseksi. Erot eri uskontokuntiin kuuluvienkin uskonnollisuudessa vaikuttavat suurilta, selvästi uskonnollisimpia ovat jonkun muun uskonnollisen yhteisön kuin evankelisluterilaisen kirkon jäsenet. Toinen suhteellisen uskonnolliselta vaikuttava ryhmä ovat maahanmuuttajataustaiset nuoret. Osin nämä ryhmät ovat päällekkäisiä, mutta kuitenkin vähemmistö (42 %) muun kuin evankelisluterilaisen kirkon

jäsenistä on maahanmuuttajataustaisia. Suurin osa tästä hyvin uskonnolliseksi itsensä määrittelevästä joukosta edustanee siis ortodokseja, katolisia, Jehovan todistajia ja muita kristillispe- räisiä uskontoja.

Isänmaallisuus

Selvä enemmistö nuorista kokee itsensä enemmän isänmaalliseksi kuin ei-isänmaalliseksi. (Kuvio 42.) Edellisestä kyselystä 2010 on isänmaallisuuden taso tosin laskenut hieman. Silloin 61 %, nyt 56 % sijoitti itsensä asteikon isänmaallisempaan päähän. Neljä vuotta sitten tytöt ja pojat arvioivat itsensä yhtä isänmaalliseksi. Pojilla ei ole tapahtunut muutosta, mutta tyttöjen arvio omasta isänmaallisuudestaan on heikentynyt neljässä vuodessa. Tarkempi vertailu siis osoittaa, että muutosta on tapahtunut

KUVIO 43. NUORTEN SIOJOTTUMINEN ARVOLIBERAALI–ARVOKONSERVATIIVINEN-ULOTTUVUUDELLE. (%)

ainoastaan tyttöjen joukossa.¹⁰⁴

Isänmaallisuutta ei määritely vastaajille mitenkään, ja niinpä voi pohtia sitä, mikä itse asiassa muuttuu, kun kokemus isänmaallisuuden tasosta on muutoksessa. Kysymys omasta isänmaallisuudesta saattaa olla vaikeasti vastattava, ja vastaaja voi samalla identifioida ja asemoida itseään erilaisiin viiteryhmiin. Isänmaallisuuden mittaaminen näin yleisellä tasolla voi tuntua turhaltakin, jos ajatellaan arvoja ajattelumalleina, jotka viime kädessä ovat konkreettisen

toiminnan ja todellisten valintojen taustalla, ei niinkään abstrakteissa puheissa. Ei ole aivan selvää, kuinka isänmaallisuus näyttäytyy arjessa. Myös kontekstilla, sillä, kuinka muut aiheet kehystävät kysymyksen, voi olla huomattavaa vaikutusta tuloksiin. 2010 Nuorisobarometri käsiteli maanpuolustusta, jolloin isänmaallisuus oli kyselyssä aivan toisella tavalla läsnä kuin teeman ollessa yhdenvertaisuus.

Isänmaallisimmiksi itsensä arvioivat kyselyn nuorimmat vastaajat, maaseudulla tai muuten

TAULUKKO 7. ERI YHTEISKUNNALLISIA JA AATTEELLISIA NÄKEMYKSIÄ KUVAAVIEN ULOTTUVUUKSIEN VÄLISIÄ KORRELAATIOITA. (SPEARMANIN RHO.)

	1=vasemmisto, 5=oikeisto	1=isänmaallinen 5=ei-isänmaallinen	1=uskonnollinen 5=ei-uskonnollinen	1=vihreä 5=ei-vihreä	1=Arvoliberaali, 5=arvokonservatiivinen
1=vasemmisto, 5=oikeisto	1				
1=isänmaallinen, 5=ei-isänmaallinen	-0,175**	1			
1=uskonnollinen, 5=ei-uskonnollinen	-0,175**	0,195**	1		
1=vihreä (ympäristöarvoja korostava), 5=ei-vihreä	0,241**	-0,142**	-0,038	1	
1=arvoliberaali, 5=arvokonservatiivinen	0,240**	-0,218**	-0,206**	0,334**	1

pienillä paikkakunnilla asuvat sekä vähemmän koulutetut. Syrjintäkokemusten mukaisessa vertailussa isänmaallisimmiksi itsensä arvioivat muiden syrjintään osallistuneet ja ne, joilla ei ole omia kokemuksia syrjinnästä. Maahanmuuttajataustaisten isänmaallisuus näyttää olevan sitä voimakkaampaa, mitä nuorempana on maahan muuttanut. Joissain tapauksissa voi pohtia sitäkin, mihin maahan suhteellisen hiljattain Suomeen muuttaneiden monikulttuuristen nuorten isänmaallisuus kohdistuu. Myös isänmaallisuuden käsite voi saada eri sisältöjä eri kulttuureissa, mikä näkyy kyselytuloksissakin siten, että ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuorilla ”ei osaa sanoa” -vastausten osuus on suuri.

Arvoliberaali–arvokonservatiivinen

Arvoliberaaliudesta tai arvokonservatiivisuudesta kysyttäessä on sanan ”arvo” ottamisella mukaan muotoiluun haluttu korostaa liberalismia ja konservatiivisuuden muita kuin taloudellisia aspektoja. Taulukko 7, jossa esitetään eri yhteiskunnallisten näkemysulottuvuuksien väliset korrelaatiot, antaa viitteen siitä, että nuoret ovat ymmärtäneet käsitteet totutulla tavalla. Arvoliberaalius korreloi vahvasti vasemmistolaisuuden ja vihreyden kanssa, arvokonservatiivisuus puolestaan uskonnollisuuden ja isänmaallisuuden kanssa.¹⁰⁵

Nuorista 40 % sijoittaa itsensä ulottuvuuden arvoliberaaliin päähän, ja vain 9 % kokee itsensä pikemminkin arvokonservatiiviksi (kuvio 43). Verrattuna vuoteen 2008 nuoriso kokee

itsensä entistä arvoliberaalimmaksi. Tuolloin nuoret naiset arvioivat itsensä arvoliberaalimmiksi kuin nuoret miehet. Nyt sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, mikä kertoo etenkin nuorten miesten liberalisoitumisesta. Arvoliberaaliksi samastuminen on selvästi yleisintä kaupungeissa, etenkin suurten kaupunkien keskustoissa. Maantieteellisesti liberaaleimmiksi itsensä kokevat Länsi-Suomen ja etenkin Uudenmaan nuoret.

Korkea koulutustaso näyttää liittyvän arvoliberaaliin asenteeseen. Koulutuksen tason lisäksi myös suuntautumisella on merkitystä. Ero on huomattavan suuri, kun verrataan ylioppilastutkinnon ja ammatillisen perustutkinnon suorittaneita, vaikka ne molemmat ovatkin toisen asteen tutkintoja. Ylioppilastutkinnon suorittaneista lähes puolet sijoittuu akselin arvoliberaalimpaan päähän, ammatilliselta puolelta valmistuneista vain neljännes. Vastaavasti yliopisto-opiskelijat arvioivat itsensä ammattikorkeakouluopiskelijoita arvoliberaalimmiksi. Myös hyvä koulumenestys peruskoulun päästötodistuksen keskiarvolla mitattuna on vahvasti yhteydessä arvoliberalismiin. Ylipäätään koululaiset ja opiskelijat näyttävät muita arvoliberaalimmilta, joskaan koulumenestyksen kontrolloinnin jälkeen ero ei ole merkitsevä.

Perhemuoto ei muuten ole merkitsevässä yhteydessä arvoliberalismiin tai -konservatismiin, mutta verrattaessa puolisoitten kanssa asuvia arvioivat lapsia jo saaneet itsensä konservatiivisemmiksi kuin lapsettomat.

Maahanmuuttajataustaisissa nuorissa on enemmän arvoliberaaliin ääripäähän itsensä sijoittavia. Eroja kantasuomalaisiin ei keskiarvoin mitaten kuitenkaan ole. Lapsena Suomeen muuttaneet ja toiseen maahanmuuttajasukupolveen kuuluvat (Suomessa syntyneet) vaikuttaisivat olevan kaikkein liberaaleimpia, joskaan tässäkin erot eivät pienestä otoksesta johtuen ole tilastollisesti merkitseviä.

Yhteiskunnallisten näkemysten yhteydet

Taulukossa 7 esitetään kaikkien nuorilta kysytyjen yhteiskunnallisia näkemyksiä kuvaavien arvoulottuvuuksien väliset korrelaatiot.

Tilastollisesti merkitsevät yhteydet on merkitty **, ja yhteyden suunnan voi päätellä korrelaatiokertoimen etumerkistä. Esimerkiksi alimman rivin korrelaatio 0,240 vasemmisto-oikeisto- ja arvoliberaali-arvokonservatiivinen -ulottuvuuksien välillä tarkoittaa, että oikeistolaisuus on tilastollisesti merkitsevässä positiivisessa yhteydessä arvokonservatismiin kanssa. Vastaavasti alimman rivin negatiiviset korrelaatiot -0,218 ja -0,206 tarkoittavat, että arvokonservatiivisuus on yhteydessä isämaallisuuteen ja uskonnollisuuteen. Vihreyden ja uskonnollisuuden välistä korrelaatiota lukuun ottamatta kaikki yhteydet ovat merkitseviä.

Tyytyväisyyttä selvitettiin pyytämällä nuoria arvioimaan eri elämäalueita kouluarvosanalla neljästä kymmeneen. Kuvioon 44 on koottu vastausten keskiarvot paremmuusjärjestyksessä, myös tyytyväisyys elämään kaiken kaikkiaan. Tyytyväisimpiä nuoret ovat ihmissuhteisiin (8,5), terveydentilaansa (8,3), ulkonäkönsä (8,1) ja vapaa-aikaansa (8,0). Keskimäärin hieman vähemmän tyytyväisiä nuoriso on

fyysiseen kuntoonsa (7,9) ja etenkin taloudelliseen tilanteeseensa (7,4).

Kuviosta 44 nähdään myös elämään ja sen osa-alueisiin tyytyväisyydessä tapahtuneet muutokset viimeisimpien Nuorisobarometrien valossa. Huomattavin – ja huolestuttavin – muutos on terveydentilaan tyytyväisyyden trendimäinen lasku. Yleiskuva on kuitenkin varsin vakaa, suurempia heilahteluja ei viime vuosina ole tapahtunut.

KUVIO 44. NUORTEN TYYTYVÄISYYS ERI ELÄMÄNALUEISIIN 2007, 2009, 2012 JA 2014. (KOULUARVOSANAT 4–10, KESKIARVOT.)

Tässä luvussa käsitellään tiiviisti nuorten tyytyväisyyttä eri elämäntilanteisiin kuvion 44 esittämässä järjestyksessä heikoimmat arviot saaneesta alueesta, eli taloudellisesta tilanteesta alkaen. (Lisää aiheesta ks. Korhosen artikkeli tässä julkaisussa, s. 209–223.)

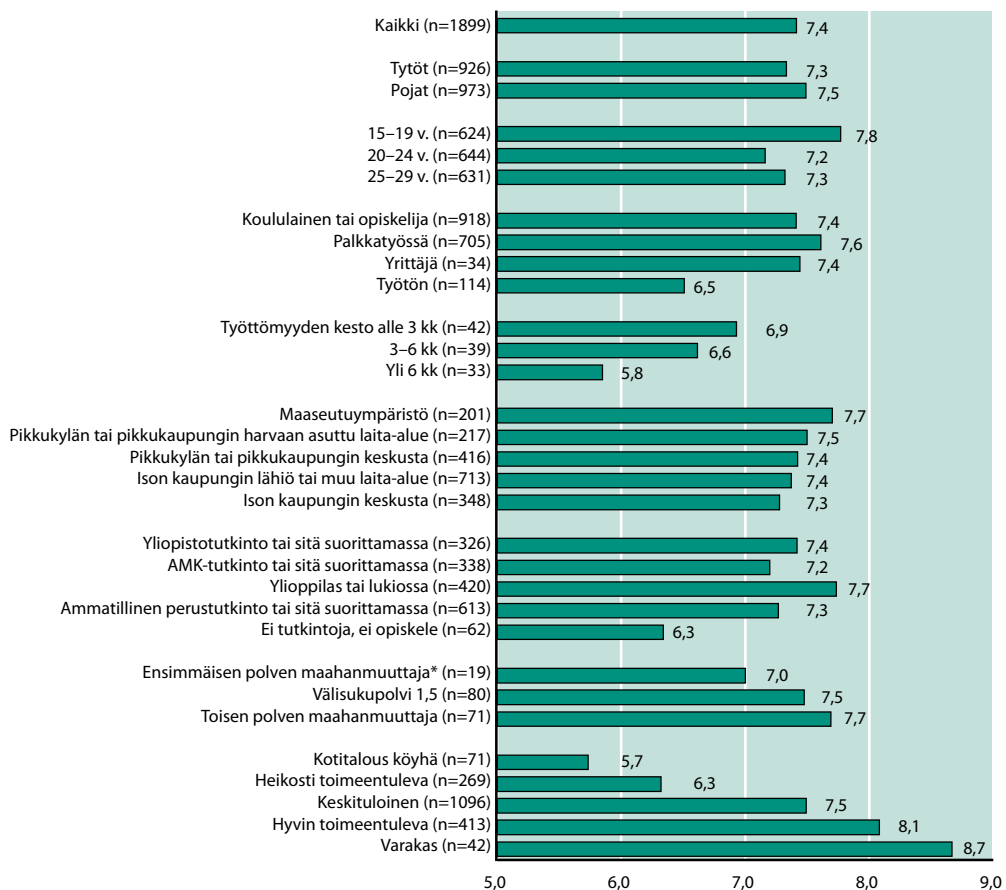
TYTYVÄISYYS TALOUDELLISEEN TILANTEeseen

Kuten kysymyksessä kotitalouden toimeentulosta (kuvio 1), myöskään taloudellista tilannetta ei selvitetty kysymällä euromääriäisiä

rahasummia, sillä niiden muistaminen puhelinhaastatteluissa olisi vaikeaa ja tiedot epäluotettavia (ks. Moisio & Karvonen 2007).¹⁰⁶ Sen sijaan kysyttiin yhdenmukaisesti muidenkin elämän osa-alueiden kanssa omaa tyytyväisyyttä nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen. Tyytyväisyys on kaikista selvitetystä alueista matalimmalla tasolla keskiarvon ollessa 7,4.

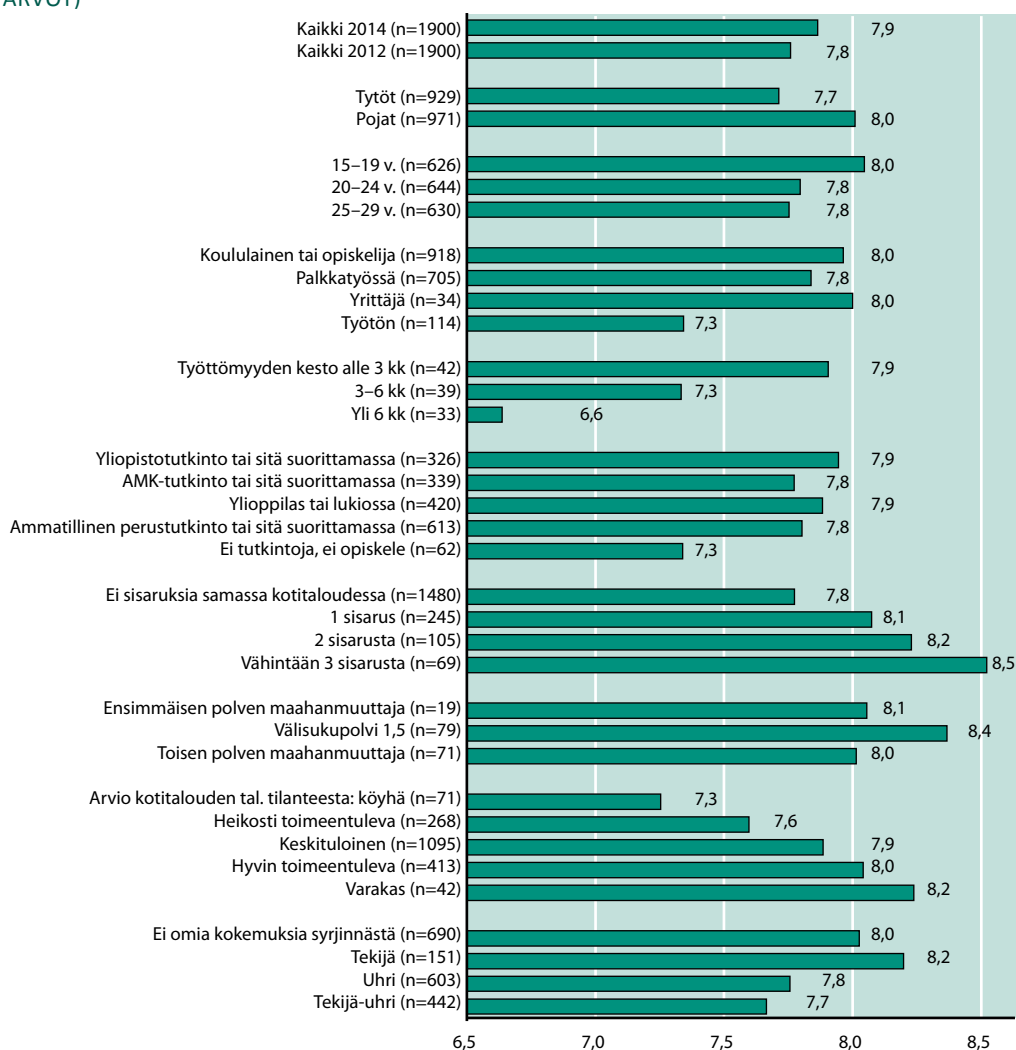
Kuten aiemmissakin kyselyissä, pojat ovat hieman tyttöjä tyytyväisempiä talouteensa. Myös kuviossa 45 näkyvä taloudellisen tilanteen notkahdus 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä on tuttu aiemmista barometreista. Se selittyy ennen

KUVIO 45. ”KUINKA TYTYVÄINEN OLET TALOUDELLISEEN TILANTEESEESI KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKIARVOT)

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla

KUVIO 46. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET FYYSISEEN KUNTOOSI KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKI-
ARVOT)

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla

kaikkea lapsuudenkodista muutolla, joka tytöillä tapahtuu keskimäärin noin 19-vuotiaana, pojilla noin 20-vuotiaana. Tätä selitystä tukevat myös perhemuotojen mukaiset erot, sillä vanhempien luona asuvat ovat selvästi talouteensa tyytyväisimpiä. Tyytymättömmimpiä puolestaan ovat yksin, kämppiksen kanssa tai soluasunnossa asuvat.

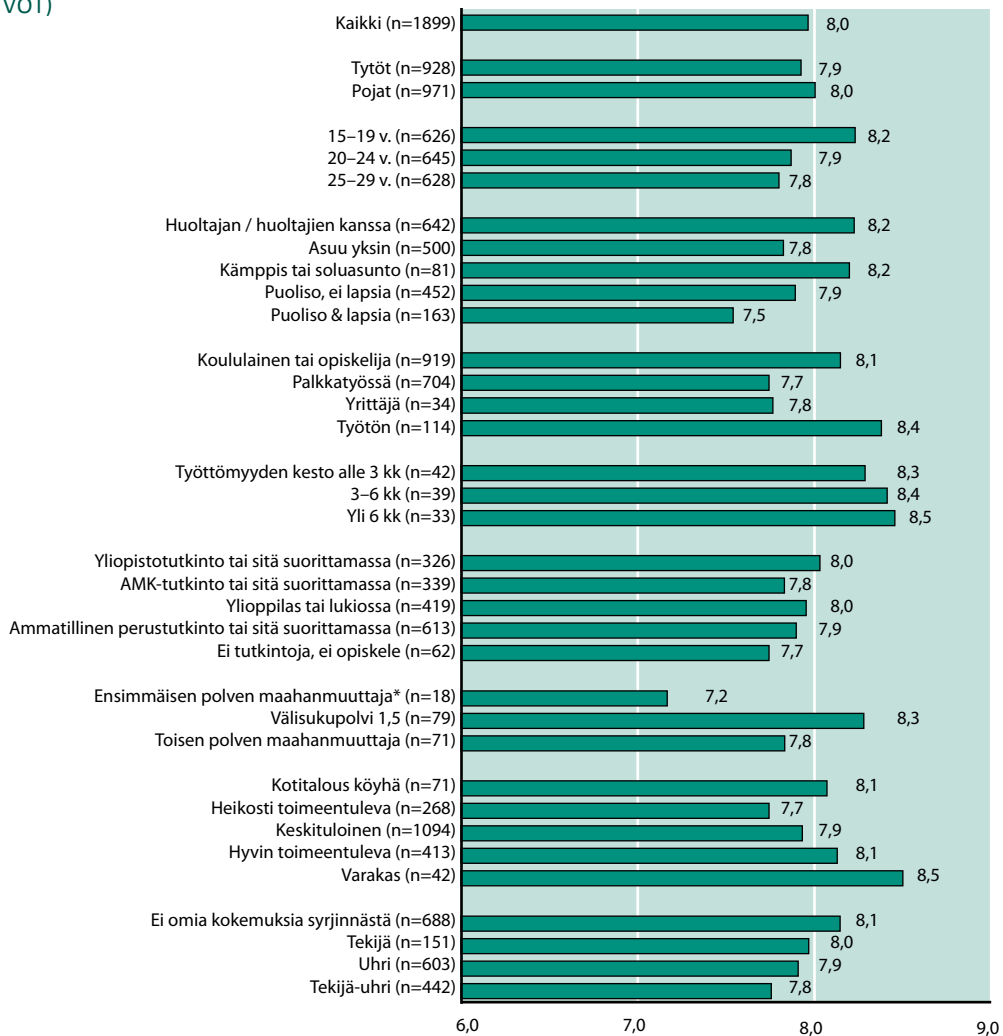
Suuralueiden väliset erot ovat pieniä, ja eri puolilla Suomea asuu talouteensa osapuilleen yhtä tyytyväisiä nuoria. Asuinalueen tyypin mukaan verraten tyytyväisimpiä ollaan maaseudulla sekä pikkukylän tai pikkukaupungin harvaan asutulla laita-alueella. Maaseudulla asuvat kokevat itsensä myös vauraammiksi kuin kaupungissa asuvat (kuvio 1). Osaselitys piilee siinä, että harvaanasutuilla seuduilla vanhempien

taloudessa asuvien osuus on suurempi. Tämä ei kuitenkaan selitä pois asuinalueiden mukaisia eroja, mikä kertoo tyytyväisyyden suhteellisuudesta. Isoissa kaupungeissa euroissa laskettu tulotaso lienee korkeampi, mutta tyytyväisyyden kannalta keskeistä onkin vertailu omaan viiteryhmään.

Työttömien nuorten taloudelliselle tilanteelle antama keskiarvo on vain 6,5. Koulutustasolla tai opiskelupaikalla ei sinänsä ole suurta

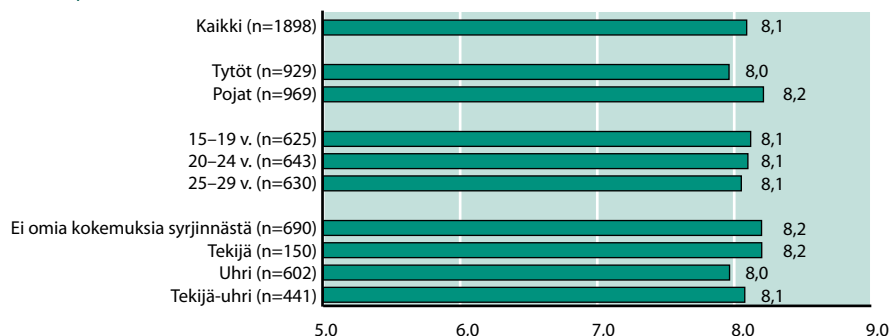
vaikutusta, mutta ammatillisesti orientoituneet ovat hieman tyytymättömämpiä kuin lukioon tai yliopistoon suuntautuneet. Vielä tyytymättömämpinä erottuvat ne, joilla ei ole tutkintoja ja jotka eivät opiskele (6,3). Kaikkein tyytymättömiä talouteensa ovat ne, joilla yhdistyy useampi ulkopuolisuuden riskitekijä, eli vailla työtä, tutkintoja ja opiskelupaikkaa olevat, joiden taloudelliseen tilanteeseensa tyytyväisyyden keskiarvo on 5,8.

KUVIO 47. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET VAPAA-AIKAASI KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKIARVOT)

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla

KUVIO 48. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET ULKONÄKÖÖSI KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKI-ARVOT)

TYTYTYVÄISYYS FYYSISEEN KUNTOON

Lähes puolet (48 %) antaa fyysiselle kunnolleen kiitettävän arvosanan 9 tai 10, ja arvosanan 8 antaa noin joka kolmas ja sitä huonomman joka viides. Kahden vuoden takaiseen kyselyyn verrattuna nuoriso arvioi fyysisen kuntosaa hieman paremmaksi. Keskiarvoin mitattuna maahanmuuttajataustaiset nuoret (8,3) ovat niin paljon muita (7,8) tyytyväisempiä fyysiseen kuntoonsa, että koko vastaajajoukon muutos selittyy yksinomaan vieraskielisten lisäämisellä perusjoukkoon. (Kuvio 46.)

Koettu fyysinen kunto linkittyy yllättävänkin vahvasti koettuun tulotasoon. Tässä kyselyssä ei liikuntaan ja elintapoihin perehdytty sen enempää, mutta Nuorten vapaa-aikatutkimuksen perusteella yhtenä keskeisenä tulojen ja kunnan välittävänä tekijänä on liikunnan määrä, johon kotitalouden tulot ovat hyvin vahvasti yhteydessä (Myllyniemi & Berg 2013).

Perhemuodolla itsessään ei ole vastaajan iästä riippumatonta yhteyttä koettuun fyysiseen kuntoon. Kuitenkin samassa kotitaloudessa asuvien sisarusten määrä on erittäin vahva selittäjä. Nuoret, joilla on useampi sisarus saman katon alla, ovat muita selvästi tyytyväisempiä omaan kuntoonsa.

Perinteisinä huono-osaisuuden riskitekijöinä pidetyt työttömyys ja toisen asteen tutkinon puute ovat myös yhteydessä heikompaan fyysiseen kuntoon. Erityisesti ne nuoret, joiden

työttömyys on pitkittynyt, ovat kuntoonsa tyytymättömiä.

Syrjinnän uhriksi joutuneiden fyysinen kunto on keskimääräistä heikompi. Kuitenkin fyysisen terveyden yhteys syrjinnän kohteena olemisesta kuluneeseen aikaan selittyy lähinnä terveydentilalla ja vammaisuudella syrjintäperusteina. Molempiin liittyy heikoksi koettu fyysinen kunto. Terveydentilan ja vammaisuuden kontrollointi poistaa havaitun yhteyden syrjinnän ja koetun kunnan välillä. Syrjintäkokemuksilla on varmasti haitallisia seurauksia uhreille, mutta tässä yksittäistapauksessa syy–seuraussuhteet ovat kaksisuuntaisia.¹⁰⁷

TYTYTYVÄISYYS VAPAA-AIKAAN

Vapaa-ajalle annettujen kouluarvosanojen keskiarvo on 8,0, eikä se juuri ole muuttunut viime vuosina (kuvio 47). Taustamuuttujittaiset erot ovat pitkälti samoja kuin aiemmissa kyselyissä: pojat ovat vapaa-aikaansa yleisesti hieman tyttöjä tyytyväisempiä, ja iän myötä tyytyväisyys vapaa-aikaan vähenee. Ikävuosilla ei liene itsessään vaikutusta, vaan havainto tulee ymmärrettäväksi sitä kautta, että ainakin enemmistöllä nuorista velvollisuudet lisääntyvät ja vapaa-ajan määrä vastaavasti vähenee vauhdilla peruskoulun jälkeen (vähenevästä vapaa-ajan määrästä ks. Myllyniemi & Berg 2013). Pikemmin vapaa-ajan määrään kuin laatuun liittyy sekin, että lasten saaminen vähentää tyytyväisyyttä vapaa-aikaan.

Suoritetuilla tutkinnoilla ei ole yhteyttä vapaa-aikaan tyytyväisyyteen, mutta opiskelupaikan mukaisessa vertailussa selvästi tyytyväisimpiä ovat peruskoululaiset. Vapaa-aika on ainoa tutkituista elämänilueista, johon työttömät eivät ole muita tyytymättömmämpiä vaan päinvastoin tyytyväisempiä. Edes työttömyyden pitkittyminen ei näytä heikentävän tyytyväisyyttä.

Parempi toimeentulo on suhteellisen vahvasti yhteydessä suurempaan vapaa-aikaan tyytyväisyyteen. Poikkeuksen tähän muuten varsin suoraviivaiseen yhteyteen muodostavat kotitaloutensa köyhäksi arvioivat, jotka ovat vapaa-aikaansa varsin tyytyväisiä.

Ystäviään päivittäin tapaavat nuoret ovat tyytyväisiä vapaa-aikaansa. Myös säännöllinen puhelinyhteys ystäviin on vahvasti yhteydessä suurempaan tyytyväisyyteen. Nettiyhteydenpidon yhteys sen sijaan on heikompi. Syrjintäkokemukset vähentävät tyytyväisyyttä vapaa-aikaan.

TYTYVÄISYYS ULKONÄKÖÖN

Nuorten ulkonäkönsä tyytyväisyyden keskiarvo on 8,1 (kuvio 48). Asiaa on Nuorisobarometreissa aiemmin selvitetty vain 2012, jolloin keskiarvo oli 8,0 (kuvio 44). Myös silloin havaittiin tyytyväisyyden lasku iän myötä. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2013, jossa ikäraja oli laajempi, havaittiin alle 15-vuotiaiden olevan paljon tyytyväisempiä kuin tätä vanhemmat. Arkikokemuksen mukaan ulkonäön merkitys korostuu etenkin teini-ikäisillä. Barometriaineistossa ulkonäön tärkeydestä nimenomaan teini-iässä kertoo, että ulkonäön yhteys elämään tyytyväisyyden kanssa on voimakkain nimenomaan 15–19-vuotiailla. Pojat ovat kaiken kaikkiaan tyytöjä tyytyväisempiä omaan ulkonäkönsä, mutta sukupuolten erot ovat erityisen suuria 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä (8,3 / 7,9).

Syrjintää kokeneet ovat ulkonäkönsä hie-
man muita tyytymättömmämpiä. Yhteyden luonne ei kyselyn avulla täysin avaudu. Ulkonäkö on yksi keskeisimmistä syrjinnän syistä (kuvio 9). Toisaalta syrjityksi tulemisella voi olla kielteisiä

vaikutuksia minäkuvaan ja itsetuntoon. Esimerkiksi vuoden 2012 barometrissa lapsuudenkotiin liittyvät taustatiedot kuten perheen yhdessä oleminen ja tekeminen, myönteinen ilmapiiri ja kannustava kasvatus olivat kaikki yhteydessä nuoren suurempaan tyytyväisyyteen omaan ulkonäköönsä. Koska ei ole järkeviä syitä olettaa minkään kysytyistä asioista vaikuttavan itse ulkonäköön, kyse lienee tekijöistä, jotka vaikuttavat esimerkiksi lapsen minäkuvaan ja itsetuntoon (Myllyniemi 2012, 101).

TYTYVÄISYYS TERVEYTEEN

Oireet

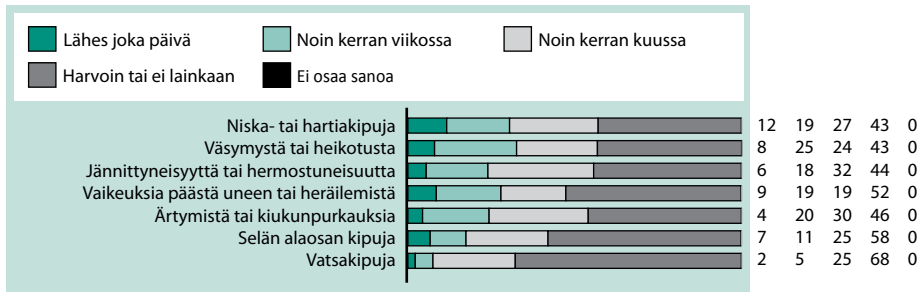
Kyselyssä omasta terveydentilasta annetun yleisarvion lisäksi selvitettiin erilaisten vaivojen kokemisen yleisyyttä sekä pyydettiin vastaajia arvioimaan omaa terveydentilaansa ikäisiinsä verrattuna. Kaikki nämä terveyteen liittyvät kysymykset käsitellään tyytyväisyys terveyteen -otsikon alla.

Haastatteluissa kysyttiin, kuinka usein vastaaja on viimeisen puolen vuoden aikana kokenut seuraavia oireita: 1) niska- tai hartiakipuja, 2) selän alaosan kipuja, 3) vatsakipuja 4) jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta, 5) ärtymystä tai kiukunpurkauksia, 6) vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä tai 7) väsymystä tai heikotusta. Kysymykset ovat samoja, joita käytetään THL:n kouluterveyskyselyissä.

Oireet on koottu kuvioon 49 niiden yleisyyden mukaiseen järjestykseen. Yleisimpiä ovat niska- tai hartiakivut, joita enemmistö kokee kuukausittain ja lähes kolmannes viikoittain. Selvitetyistä oireista harvinaisimpia ovat vatsakivut, joita kokee kuukausittain noin kolmannes ja viikoittain noin 7 %.

Kuvioon 50 on kokonaiskuvan saamiseksi laskettu yhteen säännölliset oireet. Säännöllisiksi on tässä yhteydessä määritelty vähintään viikoittain esiintyvät oireet (vrt. Lahtisen, Wassin ja Sundin artikkeli tässä julkaisussa). Pojista noin kolmanneksella, mutta tytöistä enemmistöllä on

KUVIO 49. ”ONKO SINULLA VIIMEKSI KULUNEEN PUOLEN VUODEN AIKANA OLLUT JOTAKIN SEURAAVISTA OIREISTA JA KUINKA USEIN?” (%)

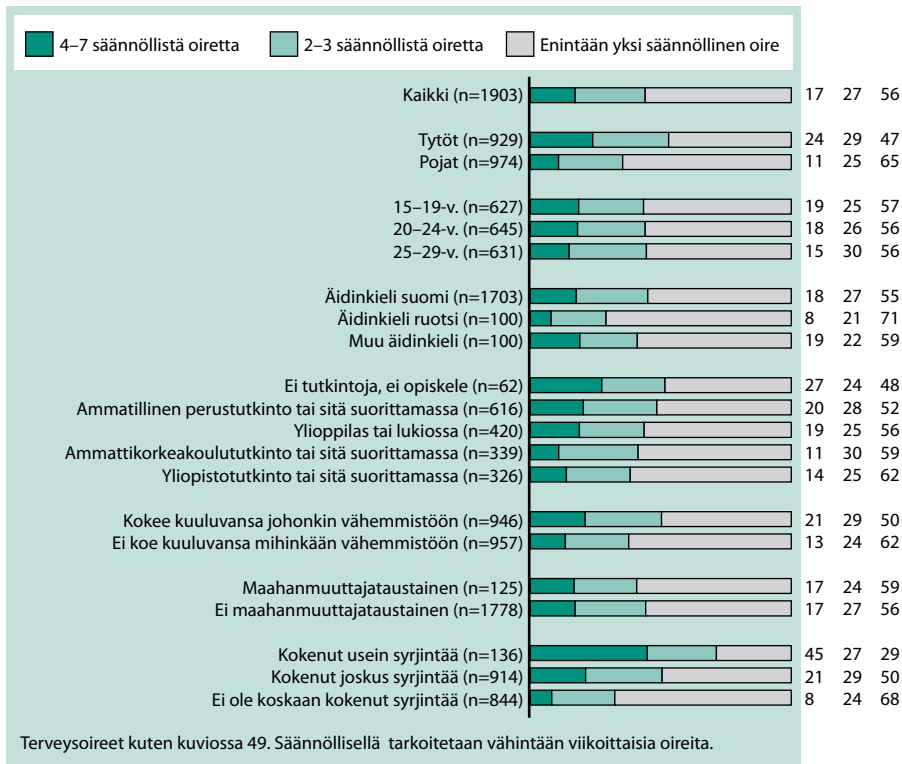

vähintään kaksi säännöllistä oiretta. Kaikki oireet ovat selvästi yleisempiä tytöillä kuin pojilla. Suurimmat erot liittyvät vatsakipuihin sekä niska- tai hartiakipuihin, joissa säännölliset oireet ovat tytöillä vähintään kaksi kertaa yleisempiä kuin pojilla.

Iän mukaisia eroja säännöllisten oireiden määrässä ei ole. Koulutustaso ja -suuntaus ovat vahvoja selittäjiä. Eniten oireilevat tutkintoja

ja opintopaikkaa vailla olevat, vähiten korkeakouluopiskelijat tai tutkinnon jo suorittaneet. Oppilaitoskohtaisessa vertailussa tulokset ovat samansuuntaisia kuin kouluterveyskyselyissä, vaikka kyselyiden ikäryhmät poikkeavat toisistaan. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat tai sieltä valmistuneet oireilevat enemmän kuin ylioppilaat tai lukiolaiset.

KUVIO 50. SÄÄNNÖLLISTEN TERVEYSOIREIDEN MÄÄRÄ. (%)

Terveysoireet kuten kuviossa 49. Säännöllisellä tarkoitetaan vähintään viikoittaisia oireita.

Vähemmistökokemukset selittävät oireilua. Etenkin niillä nuorilla, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden takia, on muita enemmän kaikkia kuviossa 49 mainittuja oireita. Tämä vaikuttaa jokseenkin ymmärrettävältä, mutta myös monet muut vähemmistökokemukset liittyvät suurempaan oireiluun. Tulkinta vaikkapa aatteellisen vakaumuksen ja selkäkipujen välisen kytköksen luonteesta ei ole aivan itsestään selvä. (Ks. Lahtisen, Wassin ja Sundin artikkeli, jossa käsitellään erilaisten vaivojen kokemisen yhteyttä perusturvaan liittyviin asenteisiin.)

Muiden vähemmistökokemusten yhteydet eivät kuitenkaan ole niin kokonaisvaltaisia kuin vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden tapauksessa. Etninen tausta liittyy ainoastaan yleisempään väsymykseen tai heikotukseen. Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät vähemmistökokemukset ovat yhteydessä niska- tai hartiakipujen, jännittyneisyyden ja univaikeuksien yleisyyteen. Kokemus uskonnolliseen tai uskonnottomaan vähemmistöön kuulumisesta puolestaan on yhteydessä kaikkien selvitettyjen oireiden yleisempään esiintyvyyteen.

On ajateltavissa, että terveysoireiden varsinainen selittäjä löytyy jostain muualta kuin vähemmistökokemuksista itsestään. Tämän puolesta puhuu jo sekin, kuinka erityyppisiä ja toisaalta sisäisesti heterogeenisiä eri vähemmistökategoriat ovat. Esimerkiksi ulkonäön takia vähemmistöön kuulumisen kokemuksen yhteyttä niska- tai hartiakipuihin on vaikea ymmärtää ilman jotain väliin tulevaa tekijää. Yksi ehdokas taustalla vaikuttavaksi tai välittäväksi selittäväksi tekijäksi on syrjintä. Ottamalla syrjintä mukaan malliin muuten vahva yhteys ulkonäköön liittyvän vähemmistökokemuksen ja niskakipujen välillä katoaa.¹⁰⁸ Voi ajatella, että normista poikkeava ulkonäkö altistaa syrjinnälle, jonka kokeminen puolestaan altistaa terveysoireille. Kuitenkin ilmiön monitahoisuuden takia liiallista tulkintaa kannattanee varoa.¹⁰⁹

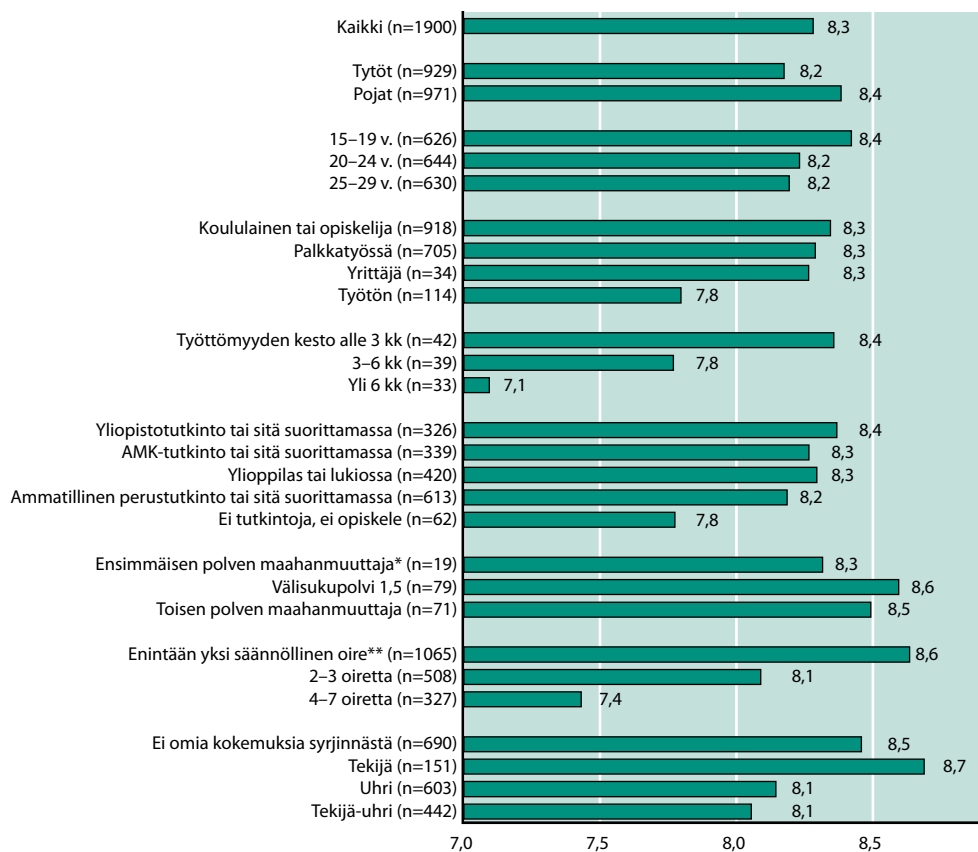
Tyytyväisyys omaan terveyteen

Kaikista selvitetystä elämänalueista ainoastaan terveydentilaan tyytyväisyys on selvästi laskussa (kuvio 44). Vielä vuonna 2007 nuoret olivat tyytyväisempiä terveydentilaansa (keskiarvo 8,7) kuin ihmissuhteisiinsa. Tyytyväisyys omaan terveyteen on kuitenkin laskenut niin, että keskiarvo on enää 8,3. Erityisen paljon tyytyväisyys on laskenut tytöillä (ks. lisää Korhosen artikkelista tässä julkaisussa).

Koetun terveyden kaltaisen kokonaisvaltaisen kysymyksen kaikkia mahdollisia taustatekijöitä ei yhden kyselytutkimuksen puitteissa voi kontrolloida. Kelan tuoreessa tutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten integroitumista Suomeen käyttäen onnistuneen integroitumisen mittareina koulutukseen, terveyteen ja rikollisuuteen liittyviä vasteita. Tulosten mukaan kaikissa tarkastelluissa vasteissa keskeisin tulos on se, että syntymävuoden, perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen huomioiminen selittää joko kokonaan tai valtaosan erosta kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. (Ansala ym. 2014.)

Nuorisobarometrin kyselyssä toisen sukupolven maahanmuuttajanuoret ovat muita hieppoisempia terveydentilaansa (kuvio 51). Edellä (kuvio 50) nähtiin, ettei oireiden määrässä ole eroja. Koulutuksen ja muiden saatavilla olevien taustatietojen huomioiminen ei poista vaan pikemmin lisää eroja koetussa terveydentilassa. Myös Kelan tuoreessa tutkimuksessa sairastavuuden indikaattoreina käytetään lääkekorvausjärjestelmästä johdettuja rekisteripohjaisia muuttujia, tulokset voisivat periaatteessa kuvata myös eroja hakeutumisessa terveydenhuollon palveluihin tai korvauspalvelun yhdenvertaisuutta. Nuorisobarometrin tulosten samansuuntaisuus myös koetun terveydentilan kohdalla antaa tukea sille tulkinnalle, että tulokset pikemmin heijastelevat todellisia eroja sairastavuudessa eri väestöryhmien välillä.

KUVIO 51. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET TERVEYDENTILAASI KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKI-
ARVOT)

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla.

** Oireilla tarkoitetaan kuviossa 49 esitettyä 7 terveysoiretta.

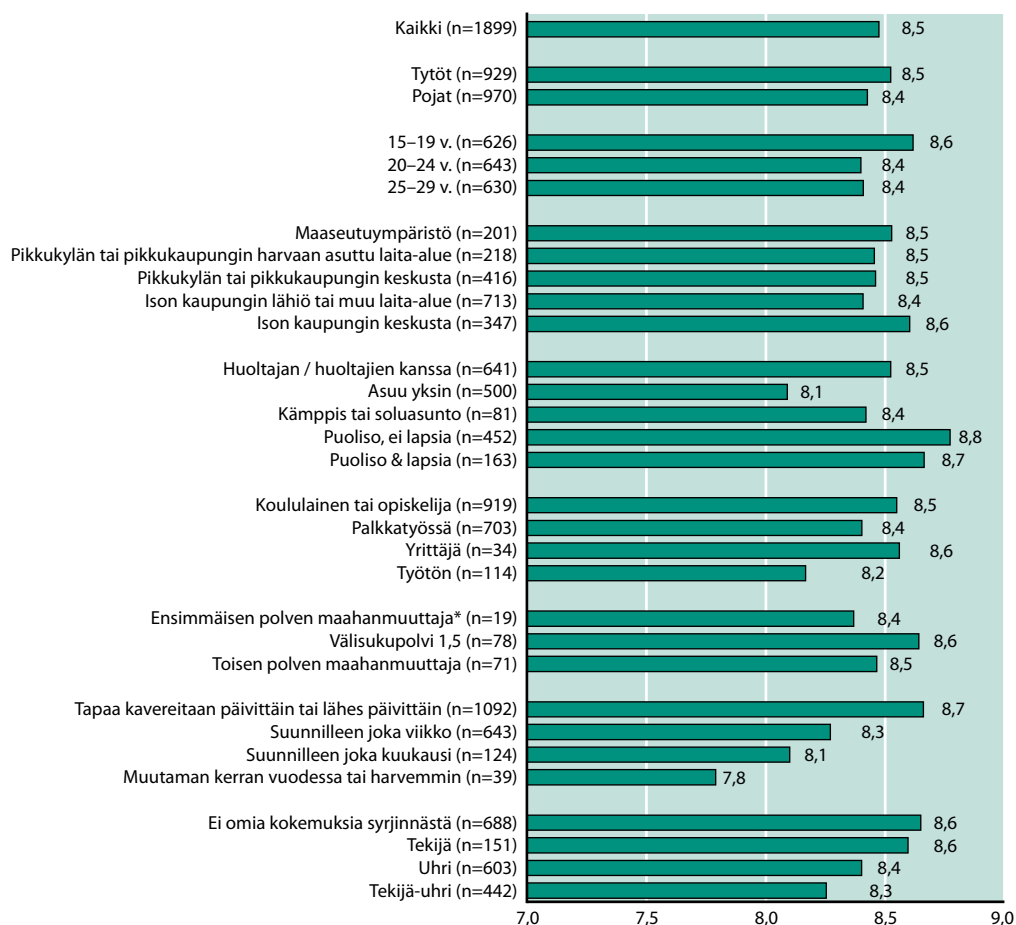
Terveydentila on hyvin vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Yhteys on merkitsevä, vaikka terveysoireiden vaikutus poistetaan.¹¹⁰ Vaikka oireet ovatkin vahvasti yhteydessä koettuun terveydentilaan, ei terveyden vaikutus onnellisuuteen selity yksinomaan oireilla.

TYTYTVÄISYYS IHMISSUHTEISIIN

Kaikista selvitetystä elämäalueista nuoret ovat tyytyväisimpiä ihmissuhteisiinsa. Keskiarvo on 8,5, mikä on hieman parempi kuin asiaa edellisen kerran selvitetessä vuonna 2012. (Kuviot 44 ja 52.)

Kuten kaksi vuotta sitten, tytöt ovat hieman poikia tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa. Tämä on merkillepantavaa, sillä pojilla on enemmän ystäviä kuin tytöillä ja pojat myös tapaavat ystäviään tiheämmin (vrt. kuviot 26 ja 28). Koko aineiston tasolla ystävien tiheämpi tapaamistahdi kuitenkin on selvästi yhteydessä suurempaan ihmissuhteisiin tyytyväisyyteen. Tyytyväisyyden yhteys säännöllisiin puhelin- tai nettiyhteyksiin kavereiden kanssa on niin ikään suhteellisen vahva. Kasvokkain tapaamisen vakiointi tosin poistaa nettiyhteyksien vaikutuksen ihmissuhteisiin tyytyväisyyteen.

KUVIO 52. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET IHMISSUHTEISIISI KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKI-
ARVOT)

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla.

Nuorisobarometrin työttömät tapaavat ystäväänsä harvemmin kuin koululaiset, opiskelijat tai työssäkäyvät nuoret. Työttömät ovat myös hieman muita tyytymättömämpiä ihmissuhteisiinsa. Työttömyyden pitkittymisellä sen sijaan ei Nuorisobarometrin aineistossa juuri ole vaikutusta ihmissuhteisiin tyytyväisyyteen.

Vastaajat, jotka ovat joutuneet syrjinnän uhreiksi, ovat muita vähemmän tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa. Vielä tyytymättömämpiä ovat ne, jotka ovat sekä syrjinnän uhreja että tekijöitä.

TYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN YLEENSÄ

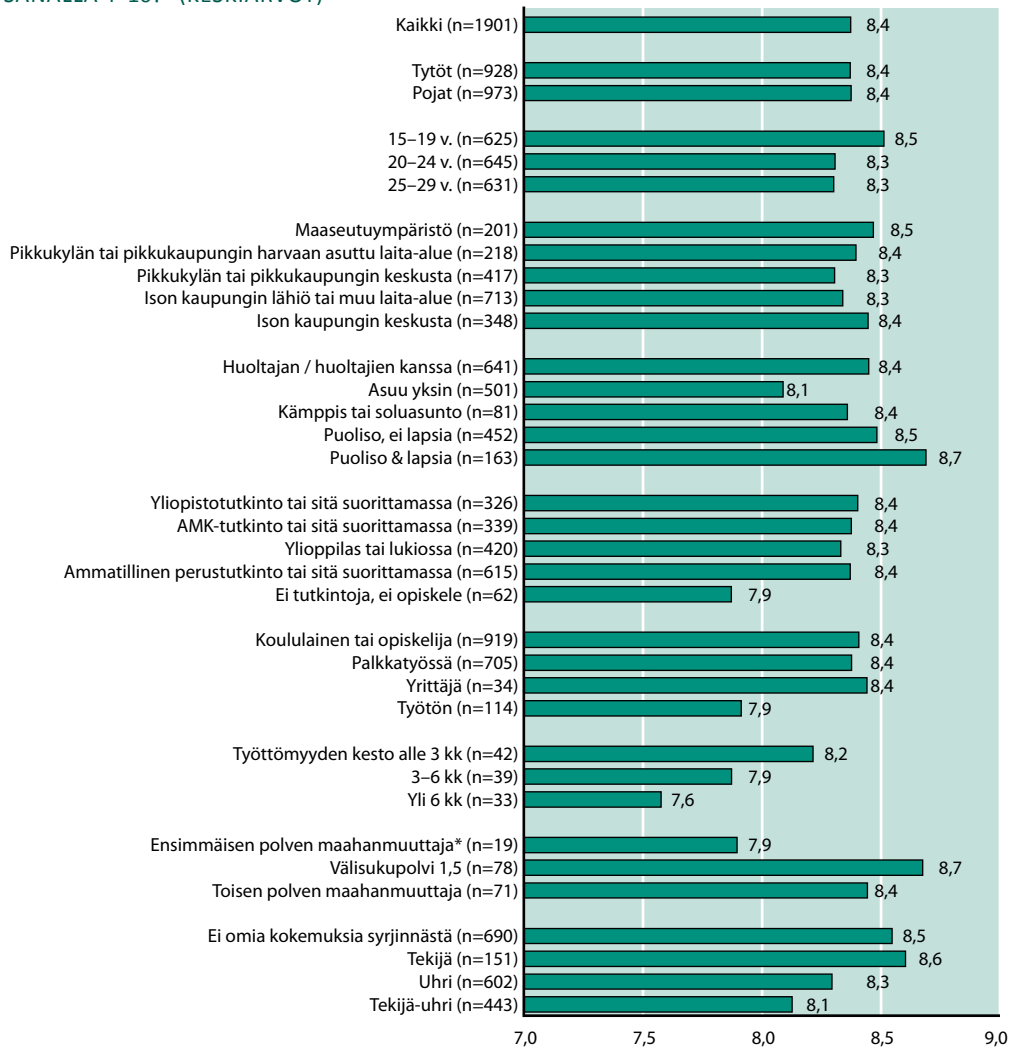
Nuorten kyselytutkimuksissa kertoma tyytyväisyys elämään kokonaisuutena on keskiarvona mitaten pysynyt lähes samana viimeiset 17 vuotta (taulukko 8). Nyt keskiarvo on 8,4, ja yleisin arvosana elämälle on 8. Kaikkein huonoimpia alle kuuden arvosanoja annetaan vain prosentin verran.

Kuviossa 53 näkyvä noin 20 ikävuoden paikkeilla tapahtuva notkahdus tyytyväisyydessä elämään on havaittu aiemmissakin kyselyissä. Monet muutkin taustamuuttujien mukaiset erot pysyvät samansuuntaisina kyselystä toiseen. Työttömät nuoret ovat muita huomattavasti tyytymättömämpiä niin elämään kokonaisuutena kuin yksittäisiin elämänaloihin lukuun ottamatta vapaa-aikaa. Varsinkin niillä nuorilla, joiden

työttömyys on pitkittynyt yli puolen vuoden, on tyytyväisyys elämään kokonaisuudessaan heikompa.

Useat tutkimukset osoittavat, että lapsia saaneet, varsinkin nuorena vanhemmaksi tulleet, ovat onnettomampia kuin lapsettomat (Myrskylä 2011).¹¹¹ Nuorisobarometrin kyselyssä lapset eivät kuitenkaan näyttäisi vähentävän tyytyväisyyttä elämään, pikemminkin päinvastoin.

KUVIO 53. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET NYKYISEEN ELÄMÄÄSI KAIKEN KAIKKIAAN KOULUARVOSANALLA 4–10?” (KESKIARVOT)

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla.

TAULUKKO 8. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET ELÄMÄÄSI TÄLLÄ HETKELLÄ?” VERTAILU 1997–2014. (KOULUARVOSANA 4–10, OSUUS PROSENTTEINA.)

arvosana	1997	1998	2005	2006	2007	2009	2012	2014
4	0	0	0	0	0	0	0	0
5	1	1	1	1	0	0	1	1
6	2	2	2	2	1	5	3	2
7	10	10	11	12	7	3	10	11
8	35	32	39	37	37	33	37	39
9	42	44	41	38	47	48	41	36
10	10	11	6	9	8	10	9	10
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
keskiarvo	8,4	8,5	8,4	8,4	8,5	8,6	8,4	8,4

Lähteet: 1997–2014 Nuorisobarometrit, 2009 Nuorten vapaa-aikatutkimus.

Asumis- ja perhemuotojen vertailussa muita tyytymättömpiä elämäänsä ovat yksin asuvat nuoret. Tuoreen kaikenikäisiä suomalaisia koskevan tutkimuksen mukaan yksin asuvat kärsivät useista erilaisista hyvinvoinnin puutteista¹¹², kun heitä verrataan muissa kotitaloustyypeissä asuviin (Kauppinen ym. 2014).

Erilaiset terveysoireet ja varsinkin niiden kasautuminen ovat yhteydessä vähäisempään elämään tyytyväisyyteen. Tästä yhteydestä ei voi suoraan vetää johtopäätöstä, että vaivat tai sairaudet tekisivät onnettomaksi, sillä terveyden ja onnellisuuden yhteyden on havaittu olevan kaksisuuntainen, tai vaikutussuunnan olevan jopa ensisijaisesti onnellisuudesta terveyteen päin (Kinnunen ym. 2011).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä kouluterveyskyselyssä maahanmuuttajanuoret voivat monin tavoin huonommin kuin valtaväestöön kuuluvat nuoret (Matikka ym. 2014). Nuorisobarometrin kyselyssä hyvinvointiongelmia havaitaan vain ensimmäisen polven maahanmuuttajissa, kun taas Suomessa syntyneet tai nuorena tänne muuttaneet maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat keskimäärin vähintään yhtä tyytyväisiä elämäänsä kuin kantaväestön nuoretkin. Tulosten erot liittyvät osin kohderyhmiin: kouluterveyskyselyssä kerätään tietoa 14–20-vuotiaista nuorista. Toinen ero on tutkimusten erilaisissa lähtökohdissa, sillä kouluterveyskyselyssä tarkastelun painopisteinä ovat enemmän elinolot ja terveys-tottumukset, Nuorisobarometrissa subjektiivinen hyvinvointi.

1. Kaikille haastatelluille luettiin seuraava tietolauseke: ”Tutkimusaineistoja käsitteleviä henkilöitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Kaikki kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Kerättyjä tietoja on suunniteltu yhdistettäväksi viranomaisten muussa yhteydessä keräämiin tietoihin, kuten tulotasoon ja sosioekonomiseen asemaan. Yhdistelyn tekee viranomainen, ja kaikki yksittäistä vastaajaa koskevat tunnistetiedot poistetaan ennen kuin aineistoa luovutetaan tutkimuskäyttöön. Julkaistavista tutkimustuloksista ja taulukoista ei voi tunnistaa vastaajia.”
2. Poikkeuksia ovat ikä, sukupuoli, asuinkunta ja äidinkieli. Niiden lisäksi rekistereistä on saatu myös talouden kokoluokka, alle 18-vuotiaiden lukumäärä, asunnon pinta-ala ja huonemäärä sekä asuinpaikan koordinaatit WGS84-muodossa (astejaotuksella) paikkatietoanalytiikkaa varten.
3. Kiinnostava tutkimuskohde olisi varsinkin koulutuspolun ensimmäinen nivelvaihe eli peruskoulun päättyminen ja toisen asteen koulutukseen siirtyminen. Maahanmuuttajataustaisia, joilla ei ole vähintään toisen asteen tutkintoja ja jotka eivät opiskele, on aineistossa kuitenkin vain 8.
4. Nuorisobarometrin aineistolla logistisessa regressioanalyyysissä korkeakoulutukseen (joko yliopistoon tai ammattikorkeakouluun) pääsemisen ristitulosuhde (odds ratio on käännetty myös vedonlyöntisuhdeksi, todennäköisyydeksi, riskiksi, vedoksi tai vetosuhteeksi) on maahanmuuttajataustaisilla merkittävästi matalampi (valtaväestön ollessa referenssiryhmänä maahanmuuttajataustaisten $OR=0,492$).
5. Koulumenestyksen (peruskoulun päästötodistuksen keskiarvon) vakioinnin jälkeen ero sen sijaan ei ole merkitsevä. Toisin kuin laajojen rekisteriaineistojen perusteella tehdyissä analyyseissa, ei Nuorisobarometrin datassa vanhempien koulutuksen lisääminen malliin juuri paranna sen selitysasetta (ennen 14,9 %, jälkeen 17,7 %).
6. Kaikki en osaa sanoa -vastaukset on poistettu luokittelusta. Yksittäisissä erikoiselta vaikuttavissa tapauksissa sopivin luokitus on jouduttu päättämään, esimerkiksi 17-vuotias lukiolainen tuskin on suorittanut yliopistotutkintoa, vaan kyseessä on todennäköisesti tallennusvirhe, ja tapaus on ryhmitelty luokkaan ”ylioppilastutkinto tai lukiolainen”.
6. Pidemmällä aikavälillä ero Nuorisobarometrin ja työvoimatutkimuksen nuorisotyöttömyysasteen välillä on hieman kasvanut (ks. Myllyniemi 2010). Tämä viittaa siihen, ettei kysely olisi tavoittanut työttömiä nuoria yhtä hyvin kuin aiemmin. Osin havainto liittyy siihen, että haastattelujen toteuttamisajankohta on siirtynyt hieman myöhemmäksi, mikä on ratkaisevaa nuorisotyöttömyyden kannalta, kun kesälomalle jääneet koululaiset, opiskelijat ja valmistuneet liittyvät työnhakijoiden joukkoon. Tilastokeskuksen työttömyysmääritelmä voi nuorten kohdalla olla ongelmallinen, sillä työttömiksi voidaan katsoa myös työtä hakevat päätoimiset opiskelijat. Tilastokeskuksen käyttämien kansainvälisten standardien mukaan opiskelijat luetaan työllisiin ja työttömiin samoilla kriteereillä kuin muukin väestö. Työttömäksi lasetaan henkilö, joka haastattelussa ilmoittaa

olleensa tutkimusviikolla vailla työtä, käyttäneensä vähintään yhtä aktiivista työnhakutapaa viimeisten neljän viikon aikana ja olevansa valmis aloittamaan työn kahden viikon kuluessa. Niinpä suuri osa nuorista työttömistä on päätoimisia, tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevia opiskelijoita. Toisaalta myös työttömistä opiskelijoista osa opiskelee ainoastaan paperilla, ja on siinä mielessä todellisia työttömiä. Joka tapauksessa kausivaihtelut työvoimatutkimuksen nuorisotyöttömyysluvuissa ovat erittäin suuria, mikä ei välttämättä päde Nuorisobarometriin, sillä esimerkiksi väliaikaisesti työttömyysturvan varassa kesätyötä hakeva nuori voi kokea itsensä enemmän opiskelijaksi kuin työttömäksi. Otos on siis todennäköisesti vinoutunut siksi, että kysely ei tavoita työttömiä nuoria yhtä hyvin kuin muita, mutta ei välttämättä sen vinoutuneempi kuin aiempina vuosina.

7. Perhetilastot joudutaan tekemään lapsen vakinaisen asuinpaikan mukaan, koska samaa lasta ei voi tilastoida kahteen perheeseen. Niinpä esimerkiksi eronneet isät ja äidit, joiden luona on lapsia vain viikonloppuisin ja lomalla, jäävät perhetilaston ulkopuolelle, elleivät ole perustaneet uutta perhettä.
8. Lähes neljännes eroperheissä asuvista lapsista ei tapaa isäänsä edes joka kuukausi. Eroäideistä yhtä harvoin lapsiaan tapaa vain 2–5 %. (Kaikkonen ym. 2012.)
9. Aineistossa tosin on kaksi tapausta, jossa kotona on sekä isä että muu miespuolinen huoltaja, mutta molemmissa tapauksissa kotona asuu myös äiti.
10. Barometrin aineistossa isän ja äidin kanssa asuvista ainakin yksi sisko tai veli samassa taloudessa on 66 %:lla, äidin kanssa asuvista 54 %:lla ja isän kanssa asuvista 34 %:lla. Luvut kertovat siitä, että erotapauksissa lapset päätyvät useammin äidille. Perhetilastossa kaikista lapsiperheistä yksilapsisia on 44 %. Tämä ei kuitenkaan kerro ainoiden lasten osuutta lapsista, joka

on 23 %. Ero johtuu siitä, että jos lapsia taulukoidaan sisarusten määrän mukaan, tulee laskelmiin yksilapsisista perheistä vain yksi lapsi, mutta monilapsiset perheet ovat näissä luvuissa edustettuna kaikkien lastensa kautta. Toinen vaikeus sisarusten määrän tulkinnassa on, että tilasto tehdään ajallisen poikkileikkauksena. Se kertoo vain sen hetken kotona asuvien lasten määrän, ei kotoa jo pois muuttaneita tai vielä syntymättömiä lapsia. 42 % syntyy perheensä ainoaksi lapseksi, mutta suurin osa heistä saa myöhemmin sisaruksen. Alakouluikäisistä ainoita lapsia on vain 13 %. Osa heistäkin saa vielä uuden pikkusiskon tai -veljen, tai sitten vanhempi sisarus on jo täysi-ikäinen. Tästä voi päätellä, että vain noin joka kymmenes lapsi jää perheensä ainoaksi. (Kartovaara 2007.)

11. Perhetiedoista luotiin 2-luokkainen muut-tuja (1 = asuu vanhemman/vanhempien kanssa, 0 = ei asu). Logistisessa regressio-analyysissä asuinympäristö (liitteen 1 T4) on yhteydessä kotona asumiseen siten, että ison kaupungin keskustan ollessa referenssiryhmänä ristitulosuhde (odds ratio) ison kaupungin lähiössä tai muulla laita-alueella on 3,52, pikkukylän tai pikkukaupungin keskustassa 4,30, pikkukylän tai pikkukaupungin harvaan asutulla laita-alueella 8,70 ja maaseutuympäristössä 15,27.
12. Kotitaloudessa asuvien lukumäärä saatiin myös rekisteritiedoista, mutta luokiteltuna seuraavasti: 1–3 henkilöä, 4–6 henkilöä, vähintään 7 henkilöä. Rekistereistä ja kysymällä saadut tiedot vastaavat toisiaan 92-prosenttisesti. Kyselytiedot poikkesivat yleensä rekisteritiedoista alaspäin, eli aivan kaikkia virallisesti kotitaloudessa asuvia ei saatu kysymällä selville.
13. Luvuista on poistettu kimppa- tai solukämpässä asuvat. Huoneiden lukumäärä ei aina kerro vähistä asuineliöistä, sillä aineistossa on 36 % yli 50 neliön yksioita ja 26 % yli 100 neliön kaksioita. Tämä johtuu asuin-pinta-alan määritelmästä, sillä asunnon

- pinta-alaan lasketaan myös aputilojen (kodinhoitotilan, vaatehuoneen tms.), kylpy-, askartelu- ja takkahuoneen, huoneistokoh-
 taisen saunan sekä pesu- ja pukuhuoneen
 pinta-ala.
14. Jos ainakin toisella vanhemmista on korkea-
 koulutus, korkeakoulutukseen pääsemisen
 ristitulosuhde $OR=2,03$, $p=0,005$. Jos kor-
 keakoulutus on molemmilla vanhemmil-
 la $OR=2,92$, $p=0,000$. Referenssiryhmän
 vanhemmilla ei ole tutkintoja.
 15. Toisen sukupolven maahanmuuttajataus-
 taisten vanhempien valtaväestön van-
 hempia korkeampi koulutustaso ei vastaa
 Tilastokeskuksen koulutustilastoja (ks.
 Kilpi 2010, 128). Tämä voisi viitata otoksen
 vinoutumiseen siten, että hyvin koulutet-
 tujen ulkomailla syntyneiden vanhempien
 Suomessa syntyneiden lasten todennäköi-
 syys vastata kyselyyn on ollut heikommin
 koulutettujen vanhempien jälkeläisiä suu-
 rempi. Nuorisobarometrin aineistossa näin
 määriteltäjä toisen sukupolven maahan-
 muuttajia on kuitenkin vain 17, ja siksi toi-
 sen sukupolven määritelmää on laajennettu
 kattamaan myös transnationaalisista liitois-
 ta syntyneet (toinen vanhemmista syntynyt
 Suomessa, toinen muualla). Vain näiden
 sukupolven 2,5 maahanmuuttajataustais-
 ten ($n=50$) vanhemmat ovat keskimääräis-
 tä korkeammin koulutettuja (molemmilla
 vanhemmilla korkeakoulututkinto 32 %,
 toisella korkeakoulututkinto tai molem-
 milla ylioppilas- tai opistotutkinto 36 %).
 (Maahanmuuttajasukupolvien määritelmäs-
 tä tarkemmin ks. s. 20–22.)
 16. 2014 barometriin haastatelluista nuorista
 yhdenkään äidinkieli ei ollut saame. Vuoden
 2013 väestötilaston mukaan saamenkielisiä
 oli 1930. Lisäksi tilastosta löytyy vajaa tuhat
 sellaista henkilöä, joiden kieli ei ole saame
 mutta joille löytyy tieto äidin tai isän saa-
 menkielisyydestä. (Nieminen 2013.)
 17. Tässä mielessä ruotsin kieli tosin on hie-
 man ongelmallinen, koska pelkän ruotsin-
 kielisyyden perusteella ei voi päätellä, onko
 kyseessä suomenruotsalainen vai ruotsin-
 kielinen maahanmuuttaja.
 18. Barometrissa yksittäisten kielten puhu-
 jia on liian vähän vertailuja varten, mutta
 Tilastokeskuksen väestörakennetilastossa
 miesenemmistö on suurin nepalinkielessä,
 jota puhuvista nuorista 82 % on miehiä,
 bengalinkielisistäkin 71 %. Myös kurdin- ja
 turkinkielisistä nuorista enemmistö (67 %) on
 miehiä. Yli puolet on miehiä myös eng-
 lannin- ja vietnaminkielisistä (58 %) sekä
 espanjankielisistä (56 %) nuorista. Venäjän
 ja thainkielisistä sen sijaan enemmistö on
 naisia. (Pietiläinen ym. 2011, 11.)
 19. Muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkie-
 lenään puhuvien osuuden kiintiöinti on
 lisännyt osuutta selvästi. Esimerkiksi 2013
 Nuorisobarometrin datassa oli ainoastaan
 23 jossain muualla kuin Suomessa synty-
 nyttä, ja näistäkin 12 oli syntynyt Ruotsissa.
 20. Kouluterveyskyselyssä maahanmuuttaja-
 taustaisiksi luokiteltiin nuoret, jotka ovat
 itse syntyneet ulkomailla tai Suomessa maa-
 han muuttaneille vanhemmille syntyneet
 (Matikka ym. 2014, 10). Myös maahanmuut-
 tajasukupolvien määritelmät, ja sitä kautta
 osuudet poikkeavat hieman toisistaan kou-
 luterveyskyselyssä ja Nuorisobarometrissa.
 Kouluterveyskyselyssä monikulttuuristen
 perheiden lapsiksi (vrt. Nuorisobarometrin
 sukupolvi 2,5) luokiteltiin nuoret, joiden
 vanhemmista toinen oli syntynyt Suomessa
 ja toinen ulkomailla. Lisäksi tähän luokkaan
 kuuluivat nuoret, jotka olivat itse syntyneet
 ulkomailla ja joiden vanhemmista toinen
 oli syntynyt Suomessa ja toisen syntymä-
 maasta puuttui tieto. Jälkimmäinen kriteeri
 puuttuu Nuorisobarometrin luokittelus-
 ta, mikä selittää osaltaan sen, että 2,5-su-
 kupolven osuus vastaajista on pienempi
 (3 %) kuin kouluterveyskyselyssä (6 %).
 Nuorisobarometrin luokittelussa on myös
 poistettu kaikki tapaukset, joissa jokin tie-
 doista puuttuu.

21. Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvista rajautuvat pois ne 6 nuorta, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, sekä 1, jolta nämä tiedot puuttuvat. Toisaalta määritelmän täyttävät ne 2 äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuvaa, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, sekä ne 7, jotka ovat itse ja joiden vanhemmista toinen on syntynyt jossain muussa maassa kuin Suomessa.
22. Venäjän ja Viron jälkeen kyselyyn vastanneiden nuorten yleisimmät syntymämaat ovat Irak, Ruotsi, Somalia, Irak ja Iran (kussakin 5), Saksa, Somalia, Thaimaa (4), Puola (3), Bangladesh, Kiina, Turkki, Venäjä, Yhdysvallat, Ukraina (2). Muissa maissa syntyneitä osuu otokseen vain 1 vastaaja / maa.
23. Kyselyssä ei tarkennettu mitä vanhemmilla tarkoitetaan. Niinpä esimerkiksi ulkomailta adoptoidut ovat voineet tarkoittaa joko biologisia tai adoptiovanhempiaan.
24. Äitien seuraavaksi yleisimmät syntymämaat ovat Irak (8), Ruotsi (6), Iran (5), Somalia (5), Kiina, Kosovo, Puola, Vietnam (kussakin 4), Afganistan, Thaimaa (3). Muissa maissa syntyneitä osuu otokseen enintään 2 vastaajaa / maa.
25. Isien seuraavaksi yleisimmät syntymämaat ovat Ruotsi (11), Irak (8), Somalia (5), Vietnam (5), Afganistan, Iran, Kiina, Puola, Yhdysvallat (kustakin 4), Iso-Britannia, Kosovo (3). Muissa maissa syntyneitä osuu otokseen enintään 2 vastaajaa / maa. Avioliittotilastot vastaavat barometriaineistoa siitä, että tapaukset, joissa isä on syntynyt Suomessa ja äiti jossain muualla, ovat yleisempiä kuin tapaukset, joissa äiti on syntynyt Suomessa ja isä muualla, sillä suomalaiset miehet menevät ulkomaalaisen kanssa naimisiin useammin kuin suomalaiset naiset.
26. Kysymyksessä selvitettiin tarvittaessa viimeisin muuttovuosi. Silti enemmistö vastaajista on muuttanut Suomeen vähintään 10 vuotta sitten. Suomi ja ruotsi haastattelukielinä ovat varmasti osaltaan rajanneet vastaajajoukkoa. Kielitaito on mahdollisesti osatekijä siinäkin, että maahanmuuttajataustaisten nuorten haastattelut kestivät keskimäärin noin neljä minuuttia keskimääräistä pidempään.
27. Maahan muuttaneiden (viimeisimmästä) muuttovuodesta on kulunut keskimäärin 13 vuotta aritmeettisen keskiarvon ollessa 13,0 ja medianin 13.
28. Luonnollisesti myös tapauksissa, joissa molemmat vanhemmista ovat syntyneet ulkomailla, on jonkin verran kansainvälisistä liitoista syntyneitä.
29. Rumbaut erottelee seitsemän ikäryhmää, joista neljä on aikuisena muuttaneita (ikäryhmät 18–24, 25–34, 35–54 ja 55–) ja kolme lapsena tai nuorena muuttaneita (ikäryhmät 0–5, 6–12 ja 13–17). Nuorisobarometrin Suomeen muuttaneista suurin osa (84 %) on muuttanut maahan alle 18-vuotiaana.
30. Koska Rumbaut'n mallissa ei huomioida äidinkieltä, eivät taulukon 5 tiedot ole täysin yhteismitallisia edellä (s. 20–22) esitetyn maahanmuuttajataustaisuuden määritelmän kanssa. Taulukon 5 2,5-sukupolveen kuuluvista ainoastaan ne 5 (eli 10 %), joiden oma äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi, täyttävät Nuorisobarometrin maahanmuuttajataustaisuuden määritelmän. Loput 90 %, jotka ovat äidinkieleltään suomen- tai ruotsinkielisiä, ovat mukana maahanmuuttajasukupolvien luokittelussa kansainvälisistä avioliitoista Suomessa syntyneiden erityistapauksena, vaikkeivät barometrin maahanmuuttajataustaisuuden määritelmää täytäkään. Tätä poikkeusta lukuun ottamatta maahanmuuttajasukupolviuokittelusta on poistettu kaikki muut kuin barometrin maahanmuuttajataustaisuuden kriteerit täyttävät nuoret. Näitä tapauksia on käytännössä vain maahanmuuttajasukupolveen 1,75 kuuluvissa. Näistä ulkomailla syntyneistä ja alle 6-vuotiaana

- Suomeen muuttaneista 11 (eli 28 %) on äidinkieleltään suomen- tai ruotsinkielisiä, eikä tätä joukkoa ole perusteltu pitää maahanmuuttajataustaisena, sillä enemmistöllä molemmat vanhemmista ovat syntyneet Suomessa.
31. Taulukosta 5 on poistettu kaikki tapaukset, joissa jokin tiedoista puuttuu.
 32. Kysymykset maahanmuuttajaksi tai ulkomaalaiseksi itsensä kokemisesta esitettiin vain Suomen ulkopuolella syntyneille.
 33. Maahanmuuttajasukupolven 1 kuuluvista 26 % on Suomen kansalaisia, sukupolvesta 1,25 39 %, sukupolvesta 1,5 66 %, sukupolvesta 1,75 83 %, sukupolvesta 2 85 % ja sukupolven 2,5 kuuluvista kaikki ovat Suomen kansalaisia.
 34. Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa selvitettiin samastumista ”maahanmuuttajataustaiseksi”. Maahanmuuttajataustaisuuden voisi ajatella olevan maahanmuuttajuutta väljempi määritelmä tai sen kattokäsite, mutta tuolloin kyselytuloksissa etenkin ensimmäisen polven maahanmuuttajat kokivat itsensä selvästi harvemmin maahanmuuttajataustaiseksi kuin maahanmuuttajaksi. Tämä voi liittyä käsitteen vierauteen, sillä se lieenee laajemmin lähinnä viranomaisten ja tutkijoiden käytössä. Toisen polven maahanmuuttajat puolestaan samastuivat yhtä paljon – tai vähän – maahanmuuttajataustaiseksi kuin maahanmuuttajaksikin. Toisin kuin kokemus maahanmuuttajuudesta, ei maahanmuuttajataustaiseksi samastuminen juuri ollut kytköksissä maahanmuuttajasukupolviin.
 35. Homo- ja biseksuaalisista miehistä 80 % on tunnistanut seksuaalisen suuntautumisensa ennen 16 vuoden ikää, mutta nuoret naiset tunnistavat ei-heteroseksuaalisuutensa keskimäärin myöhemmin (Lehtonen 2003).
 36. Sisäministeriön tilaamaa lasten ja nuorten syrjintäkokemusten tutkimusta varten vuonna 2010 toteutetussa verkkokyselyaineistossa (n=337) vain 41 % kyselyyn vastanneista 10–17-vuotiaista ilmoitti suoraan kuuluvansa johonkin vähemmistönä pidettävään ryhmään. (Kankkunen ym. 2010, 18.) Eroa Nuorisobarometrin tulokseen selittävät paitsi kyselyn ikäryhmä ja tiedonkeruutapa, myös kysymysmuotoilu sekä se, ettei aineistonkeruu perustunut tilastolliseen otantaan, joten tulokset eivät barometrin tapaan ole yleistettävissä.
 37. Kansainvälinen väestölaskentasuositus korostaa etnisyytiedon subjektiivisuutta, eli vaikka etnisen ryhmän objektiiviset piirteet olisivat selvästi olemassa, etnisyytiedon tulisi aina perustua henkilön omaan ilmoitukseen. (United Nations Economic Commission for Europe 2006.) Etnisyyttä koskevien tietojen kerääminen ja julkaiseminen on Suomessa sallittua, mutta varsinaisia etnisyytilastoja ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä, koska väestötilastointi perustuu rekisteriaineistoihin. (Nieminen 2013.)
 38. Selvitettäessä sitä, mitkä asiat koetaan syrjiviksi, kyselyssä oli huomioitava, ettei vastaajille luettu syrjinnän määritelmä johdattelisi vastauksia johonkin suuntaan. Niinpä määritelmässä annetusta esimerkistä koulu-kiusaamisesta syrjintänä ei ollut mielekästä enää kysyä.
 39. Häirinnällä laissa tarkoitetaan ”henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkautamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri” (Yhdenvertaisuuslaki 2004/21, 6§). Häirintä on mukana myös eduskunnalle 9.4.2014 annetussa hallituksen esityksessä uudeksi yhdenvertaisuuslaiksi, jonka on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2015 alusta (<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140019.pdf>).
 40. Tulokset ovat tavallaan yhdensuuntaisia vuoden 2010 Nuorisobarometrin kanssa, sillä siinä tytöistä 56 %, pojista 63 % kannatti vain miehiä koskevaa yleistä asevelvollisuutta. Molempia sukupuolia koskevan asevelvollisuuden kannatuksessa ei ollut

sukupuolten välisiä eroja (tytöt 13 %, pojat 12 %). (Myllyniemi 2010, 54.)

41. Uskonnonvapauslain mukaan tunnustuksellista uskonnonopetusta ei kouluissa enää anneta, vaan perusopetus- ja lukiolaeissa käsite ”tunnustuksellinen uskonnonopetus” on korvattu käsitteellä ”oman uskonnon opetus”.
42. Vähemmistökokemuksia omaavat nuoret ovat muita taipuvaisempia pitämään syrjintänä sitä, että asevelvollisuus koskee vain miehiä, että hyvin toimeentulevat elävät pidempään, että nuorten työttömyys on muita korkeampaa ja että uskonnonopetus on pakollista evankelisluterilaisen kirkon jäsenille.
43. Tulosten erot voivat johtua paitsi eri ikäryhmistä (10–17 ja 15–29 vuotta), myös tiedonkeruutavoista. Nettikyselyn näyte ei ole edustava, vaan mahdollisesti eri tavoin vinoutunut kuin kiintiöotantaan perustavassa puhelinhaastatteluissa. Nettikyselyn vastaajiksi on saattanut valikoitua suhteellisesti enemmän sellaisia lapsia ja nuoria, jotka ovat kokeneet kyselyn aiheen itselleen läheiseksi omien syrjityksi tulemisen kokemustensa vuoksi. Toisin kuin barometrisä, ei sisäministeriön kyselyssä vastaajille myöskään määritelty syrjintää. (Kankkunen ym. 2010, 18.)
44. Tätä päättelyä kuitenkin monimutkaistaa vähemmistökokemusten päällekkäisyys (ks. kuvio 3 ja sen selitys). Koska ainoastaan 18 % nuorista kokee kuuluvansa vähemmistöön vain yhden asian suhteen, valtaosalla syy syrjityksi joutumiseen voi liittyä johonkin muuhun kuin Artemjeffin artikkelin kuviossa 3 mainittuun. Ulkonäön takia vähemmistöön mielestään kuuluviin syrjityksi joutumisriskin ristitulosuhde (odds ratio) on kuitenkin muita tilastollisesti merkittävästi korkeampi, vaikka muut vähemmistöön kuulumisen kokemukset lisätään malliin (OR=1,95, p=0,000).
45. Maahanmuuttajasukupolvi 1 on asunut Suomessa keskimäärin 5,6 vuotta,

sukupolvi 1,25 keskimäärin 7,7 vuotta, sukupolvi 1,5 keskimäärin 12,6 vuotta ja sukupolvi 1,75 keskimäärin 18,4 vuotta.

46. Logistisessa regressioanalyysissä syrjityksi tuleminen koodattiin kaksiluokkaiseksi muuttujaksi (0 = ei ole koskaan joutunut syrjinnän uhriksi, 1 = on ainakin joskus joutunut). Mallissa, johon lisättiin vastaajan ikä, ei maassa vietetyt vuodet olleet merkittävä selittäjä. Voi tosin perustellusti kysyä, onko iän vakiointi tässä tapauksessa mielekäs.
47. EU-jäsenmaiden keskiarvoon verrattuna suomalaiset pitävät etnisen taustan, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin perusteella tapahtuvaa syrjintää keskimääristä yleisempänä. Sen sijaan uskonnon tai vakaumuksen takia syrjintää pidetään Suomessa harvinaisempana (Sisäasiainministeriö 2014).
48. Kouluterveyskyselyn kaikista vastaajista 16 % oli ilmoittamansa painon ja pituuden perusteella ylipainoisia. Peruskoululaisten ja lukiolaisten osuudet olivat samaa tasoa (14–17 %), mutta ammatillisessa oppilaitoksessa ylipainoisia oli enemmän (22 %). Taustatekijöiden mukaan osuudet vaihtelivat varsin vähän. Suhteellisesti suurimmat erot olivat ystävien määrän mukaan. Niillä peruskoululaisilla, joilla ei ollut yhtään ystävää, oli 44 % korkeampi todennäköisyys olla ylipainoinen niihin nähden, joilla oli useampia ystäviä. Suhteellinen riski oli tätä pienempi lukiolaisilla, 36 %. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla suhteelliset erot olivat selvästi vähäisempiä. Kouluterveyskyselyn aineistolla ei kuitenkaan selviä, aiheuttaako ylipaino ystävien puutetta vai päinvastoin. (Gissler ym. 2014.)
49. Vanhempien yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisena voi pitää sitä, että tällä hetkellä lapsen huoltajana toimiva äiti voi vuoden kuluessa lapsen syntymästä yksin päättää lapsen liittämisen uskonnolliseen yhdyskuntaan, mikäli huoltajat eivät lapsen

syntymän jälkeen pääse sopimukseen lapsen uskonnollisesta asemasta.

50. Suoraa suhdelukua ei ole, mutta esimerkiksi 2010 Nuorisobarometrin kyselyssä kolme neljästä määrittelee itsensä lähinnä heteroseksuaaliksi, 1 % homoseksuaaliksi ja neljännes on jotain siltä väliltä. Nuorisobarometrin 2010 vastausasteikosta puuttui mahdollisuus valita vaihtoehto ”aseksuaalinen”. Vuonna 1993 tehdyssä suomalaisessa kyselyssä homoseksuaalien osuus oli yksi prosentti kuten 2010 Nuorisobarometrissakin. Tuolloin 93 % suomalaisista ilmoitti olevansa heteroseksuaalisia, ja noin 6 % biseksuaalisia. (Kontula & Haavio-Mannila 1993.) Alfred Kinseyn 1940-luvulla kehittämä seksuaalista suuntautumista mittaava asteikko on 7-portainen, ja sillä yksinomaisesti homoseksuaaliksi itsensä määrittelevien osuus oli noin neljän prosentin luokkaa. Erilaisten lukujen taustalla voi olla eroja siinä, mikä seksuaalisuuden ulottuvuuksista vastauksissa painottuu: onko kyse sukupuoli-identiteeteistä, teoista, suhteista vai taipumuksesta. Esimerkiksi Kinseyn tutkimuksissa itsemäärittelyltään homoseksuaaleja oli vain muutama prosentti, mutta eroottista vetoa samaan sukupuoleen oli kokenut lähes 40 %.
51. Kouluterveyskyselyn mukaan koulukiusatuiksi joutuivat yleisimmin ensimmäisen polven maahanmuuttajapojat, joista joka viides kertoi joutuneensa viikoittain koulukiusatuksi. Monikulttuuristen perheiden nuorista toistuvasti kiusatuiksi joutui 8 % ja valtaväestön nuorista 6–7 %. (Matikka ym. 2014, 20.)
52. Vaikka ei ole olemassa koottua tietoa siitä, kuinka paljon Suomessa asuvat maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret harrastavat liikuntaa urheiluseuroissa, voi vähäisemmän osallistumisen päätellä melkoisella varmuudella paitsi alalla liikkuvaista kokemuksesta, myös tutkimuksissa todetuista liikunta-aktiivisuuden eroista.

Maahanmuuttajataustaisista 14 % liikkui vähintään neljä kertaa viikossa (Zacheus 2011, 10), Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan puolestaan kantaväestön keskuudessa sama osuus oli 55 % (SLU 2010, 6.) Päätelmää tukevat myös tutkimustiedot Ruotsista ja Norjasta, jossa kantaväestön lapset ja nuoret osallistuvat yleisemmin urheiluseuratoimintaan kuin maahanmuuttajataustaiset. Erityisen suuret erot ovat tyttöjen kohdalla. (Riksidrottsförbundet 2010, 8, 12; Strandbu & Bakken 2007, 20, 72.)

53. Maahanmuuttajataustaisten 15–24-vuotiaiden työttömyysaste Nuorisobarometrin aineistossa on 22 %, muilla samanikäisillä 18 %.
54. Sukupuoli-identiteetiltään vähemmistöön kuuluvat nuoret pitävät muita useammin syrjintänä sitä, etteivät samaa sukupuolta olevat voi solmia avioliittoa, että asevelvollisuus koskee vain miehiä, että hyvin toimeentulevat elävät pidempään kuin huonosti toimeentulevat, että maahanmuuttajien työttömyys on korkeampi kuin muiden, että koulun uskonnonopetus on pakollista evankelisluterilaisen kirkon jäsenille, että koulun yhteisissä juhlissa on uskonnollisia osuuksia. Sen sijaan esimerkiksi seksuaalivähemmistöön kuuluvan nimittelyn pitämisessä syrjintänä ei ole eroja.
55. Tätä kirjoitettaessa on lausuntokierroksella luonnos hallituksen esitykseksi, jolla muutettaisiin transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia. Lain vanha nimi perustuu lääketieteelliseen diagnoosiin, ja sitä ehdotetaan muutettavaksi muotoon ”Laki sukupuolen vahvistamisesta”. Setan lausunnossa kiinnitetään huomiota myös uudistettavassa laissa esiintyvään termiin ”transseksuaalisuus”, jota pidetään harhaanjohtavana ja jopa loukkaavana. Seta ehdottaa, että laissa tulisi siirtyä käyttämään käsitettä ”sukupuoliristiriitä” ja luopua vanhentumassa olevasta termistä ”transsukupuolisuus”.

56. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointikyselyn mukaan koulumaailmassa sukupuolen ilmaisuun ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää kiusaamista ilmenee yleisesti. Huomattava osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista on jopa jättänyt menemättä kouluun kiusaamisen, syrjinnän ja ahdistelun vuoksi, mikä lisää koulunkäynnin keskeyttämisen ja syrjäytymisen riskiä (Alanko 2014).
57. Kaikissa kysymyksissä on myös mahdollisuus valita vaihtoehto ”en osaa sanoa”, jonka tässä kysymyksessä valitsi 18 vastaajaa, eli vajaa yksi prosentti.
58. Myös kysymyksen muotoilu on tässä erityishuomion arvoinen: ”Kokemallani syrjinnällä on ollut myönteisiä vaikutuksia elämäni (kuten positiivinen taistelijahenki)”. Jos tarkkaan ajattelee, voinee liki kaikesta löytää myös jotain positiivista. Mainintaa taistelijahengestä voi pitää jopa johdattelevana, sillä se on saattanut taivutella vastaajia miettimään mahdollista sisuuntumistaan tai muita mahdollisia voimaantumisen kokemuksiaan.
59. Mielenkiintoista sinänsä, syrjinnän syiden lukumäärällä ei ole yhteyttä vaikutusten myönteisenä pitämiseen. Myöskään kokemuksista kuluneella ajalla ei ole vaikutusta syrjinnän seurausten positiiviseksi arvioimiseen.
60. Vuoden 2012 Eurobarometrissa suomalaisista vastaajista 71 % sanoi tuntevansa oikeutensa, mikä oli kaikista jäsenmaista korkein tulos. Koko EU:n keskiarvo oli vain 33 %. Vastaavia tuloksia on saatu myös aiemmista eurobarometritutkimuksista. Verrattuna vuoteen 2009 tietoisuus olisi edelleen lisääntynyt kahdeksalla prosenttiyksiköllä. (Sisäasiainministeriö 2014, 7.)
61. Yli 1200 suomalaista vastasi Suomen Gallupin YLE Uutisille tekemään kyselyyn, jossa selvitettiin kansalaisten käsityksiä tärkeimmistä perusoikeuksista.
- Yhdenvertaisuus on suomalaisille tärkein perusoikeus, sen sijaan demokraattisen järjestelmän turvana pidetyt poliittiset perusoikeudet, kuten muun muassa kokoon-tumis- ja yhdistymisvapaus sekä oikeus äänestää ja olla ehdokkaana vaaleissa jäivät häntäpäähän kyselyssä. http://yle.fi/uutiset/gallup-suomalaiset_vaheksyvat_poliittisia_oikeuksiaan/5811756 (Viitattu 8.12.2014.)
62. Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa kysymys syrjäytymiseen liittyvästä turvattomuudesta esitettiin erikseen suhteessa itseän ja nuoriin yleensä. Tuolloin vain kolme prosenttia kyselyn nuorista tunsikin edes jonkin verran huolta omasta syrjäytymisestäään. Sen sijaan nuorten syrjäytyminen yleiskäsitteenä on turvattomuuslistan kärkipäässä. Tämä kertonee paitsi siitä, että syrjäytymisen käsite ei ulkoa annettuna tunnu sopivan kenenkään itsemäärittelyyn, myös otannan vinoumasta: todella syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa (muiden mielestä) olevat tuskin vastaavat yhtä aktiivisesti kyselyyn.
63. Toisaalta myös Nuorisobarometrin kyselyn muotoiluissa on omat epämääräisyytensä, sillä osa kysytyistä asioista on helpommin tulkittavissa syrjäytymisen syiksi (kuten epätasa-arvoiset lähtökohdat, oma laiskuus) osan lähestyessä pikemmin syrjäytymisen määritelmää (kuten ystävien, koulutuksen, työn, rahan tai harrastusten puute).
64. European Social Survey 2012: Suomen aineisto [elektroninen aineisto]. FSD2922, versio 1.0 (2014-03-13). Tilastokeskus [aineistonkeruu], 2013. Fitzgerald, Rory & Central Co-ordinating Team, European Social Survey & Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos [tuottajat], 2013. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar-kisto [jakaja], 2014.
65. En osaa sanoa -vastaukset on poistettu keskiarvoista. Niiden osuus oli niin Nuorisobarometrissa kuin European Social Surveyssakin alle yhden prosentin.

66. European Social Surveyn aineiston laajassa ikäjakaumassa sosiaalinen luottamus pysyi samalla tasolla aina noin 70 ikävuoteen saakka. Sitä vanhemmissa ikäryhmissä luottamus oli voimakkaampaa (kyselyn nuorin vastaaja oli 15, vanhin 95 vuotta).
67. Iso-Britannian ihmisoikeusinstituutin (Equality and Human rights commission) ja yliopistojen yhteistyössä kehittämä hyvien suhteiden viitekehys 2010, indikaattori 1.3.
68. Kysymys esitettiin myös World Values Surveyn kuudennella kierroksella 2010–2013, mutta siinä Suomi ei ollut mukana.
69. Koska Viro ei ollut mukana 2005–2009 World Values Surveyssä, sen tiedot ovat 2010–2013 kyselystä.
70. Aineiston tarkemmat aluetiedot, kuten postinumerot mahdollistavat esimerkiksi maahanmuuttajataustaisen väestön osuuksien mukaiset tarkemmat analyysit.
71. Oma etninen vähemmistökokemus ei ole tilastollisesti merkitsevä muita etnisiä ryhmiä koskevan luottamuksen kannalta. Myös omaan lähipiiriin kuuluvat eri etnisiin ryhmään kuuluvat ovat yhtä vahvasti yhteydessä luottamuksen kanssa riippumatta omista etnisyyteen liittyvistä vähemmistökokemuksista.
72. Ainoastaan ne, jotka kokevat vähemmistöön kuulumista sukupuoli-identiteettinsä suhteen ”vähän”, luottavat muita vähemmän transihmisiin, kun taas ”paljon” vähemmistöön kuuluvien luottamus ei poikkea keskimääräisestä.
73. Eri-ikäisiin, toiseen sukupuoleen ja toiseen sosiaaliluokkaan kuuluviin luottamiseen liittyvissä kysymyksissä ei asuinpaikan mukaisia eroja ole.
74. Nuorisotakuu pyrkii turvaamaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vasta valmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan kolmen kauden kuluessa koulun päättymisestä tai työttömäksi joutumisesta.
75. Kysymys optimismista tai pessimismistä tulevaisuutta kohtaan esitettiin samassa muodossa ja samoin vastausvaihtoehdoin Ruotsin Ungdomsstyrelsensin kyselyssä vuodelta 2007. Kysymykset alkukielellä olivat ”Hur ser du på framtiden... för din egen del / för Sverige som land att leva i / för världen i allmänhet?” (1=är mycket pessimistisk, 5=är mycket optimistisk). Vuoden 2008 Nuorisobarometrin vertailussa suomalaisnuorten tulevaisuuskuva vaikutti selvästi optimistisemmalla kuin ruotsalaisnuorten, varsinkin mitä tuli oman maan ja koko maailman tulevaisuuteen. Tuloksia vertailtaessa kyselyiden erilaiset tiedonkeruumenetelmät ovat kuitenkin mahdollisena epävarmuustekijänä. Nuorisobarometrin tiedonkeruu toteutettiin puhelinhaastatteluin, Ruotsin tapauksessa puolestaan kirjekyselynä.
76. Vaikka tässä, kuten kaikissa muissakin kysymyksissä, on myös ollut mahdollista vastata ”en osaa sanoa”, ovat osuudet muutaman prosentin luokkaa. Koska ”en osaa sanoa”-vastauksia ei ollut vertailutiedoissa, niitä ei poikkeuksellisesti raportoida kuviossa 25.
77. Pohjoismainen elinolotutkimus 1986 ja 1994, Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus 2002 ja Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009.
78. Kyselyssä ei selvitetty varsinaisia yksinäisyyden kokemuksia. HS:n laajasta yksinäisyyskyselystä selviää, että monen ongelmat alkavat lapsuuden yksinäisyydestä (Nykänen 2014). THL:n tuoreen raportin karu yhteenveto on, että yksin asuvilla menee useimmilla mittareilla mitaten huominkin kuin koko väestöllä keskimäärin (Kauppinen ym. 2014).
79. Kysymyksen muotoilu on sama kuin valtakunnallisissa nuorisokyselytutkimuksesta vuosilta 1955 ja 1969 (Allardt ym. 1958; Vuori 1971), tosin sillä erotuksella, että tuolloin selvitettiin vastaajan kanssa samaa ja eri sukupuolta olevien ystävien määrät erikseen. Myös mm. WHO:n koululaiskyselyssä

(Currie ym. 2012) ja vuoden 2009 Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa käytettiin samaa kysymysmuotoilua, jossa sukupuolet erotettiin toisistaan. Vaikka tiedot eivät tästä syystä ole täysin vertailukelpoisia, tulokset olivat 2009 vapaa-aikatutkimuksessa samansuuntaisia kuin nyt 2014: käytännössä kaikilla nuorilla oli ainakin yksi todella hyvä ystävä, ja puolella on vähintään viisi hyvää ystävää. Yleisin arvo oli tuolloin 3 (nyt 5), ja kaikkien vastausten keskiarvo on 6,7 (nyt 6,5). Vaikka keskiluvuin mitaten erot olivat pieniä, hyvin pienet ja hyvin suuret arvot olivat 2009 kyselyssä yleisempiä kuin nyt. (Ks. Myllyniemi 2009.)

80. Nyt annetut vastaukset vaihtelivat nollan ja 300 välillä. Kokonaiskuvaan yli 50 arvojen poistamisella ei ole kovin suurta vaikutusta, sillä koko aineistossa yli 50 arvoja oli vain 6 kpl. Vuoden 2012 luvuissa pienin arvo oli 0 ja suurin 42. Laskelmista poistettiin tuoloin vain yksi epäilyttävän suuri arvo, joka oli 100. Nyt kerätyssä aineistossa epäilyttävän suuria arvoja oli siis enemmän, ja jos jätettäisiin kaikki yli 40 arvot laskelmista pois, eivät erot vuoteen 2012 olisi tilastollisesti merkitseviä. Käytännössä havaittu ero keskiarvoissa syntyy siis muutamista yksittäisistä poikkeuksellisen suurista arvoista.
81. Yksi mahdollinen poikien suurempaan kaverimäärään vaikuttava tekijä on jalkapallon, sählyn ja jääkiekon tapaisten joukkueharrastusten yleisyys pojilla. Poikien seuraliikunta on aktiivisempaa (päivittäin seuroissa liikkuu pojista 15 %, tytöistä 9 %), mikä tarjoaa puitteet kaverien säännölliselle tapaamiselle. Myös päivittäinen omaehtoinen liikkuminen kavereiden kanssa on yleisempää pojilla (24 %) kuin tytöillä (19 %). Vastaavasti yksin liikkuminen on tytöillä yleisempää (43 % / 38 %). (Myllyniemi & Berg 2013.)
82. Puhelimitse tapahtuva yhteydenpito lisättiin vuoden 1994 Pohjoismaiseen elinolotutkimukseen, sähköpostiyhteydet Tilastokeskuksen vuoden 2002

vapaa-aikatutkimukseen ja vuoden 2009 Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa alettiin sähköpostin sijaan puhua nettiyhteyksistä yleensä. 2012 Nuorisobarometrissa puhelin- ja nettiyhteydenpito erotettiin kyselyssä toisistaan, vaikka toisaalta tämä erottelu on käymässä yhä keinotekoisemmaksi puhelimen ja netin käytännössä yhdistyessä samaan laitteeseen, ja eri laitteiden muutenkin integroitua toisiinsa. Edes kasvokkain tapaamisen merkitys ei enää näköpuhelyn arkipäiväistyttyä ole selviö.

83. Käytetty laite on yhä epäoleellisempi taustatieto, sillä puhelin, tietokone ja netti ovat käytännössä yhdistymässä samaan laitteeseen. Niinpä esimerkiksi chattailu on nettiyhteydenpitoa, vaikka siihen käytetty laite olisi puhelin, ja Skype tai muut nettipuhelut ovat puhelinyhteyksiä, vaikka ne olisivat kuvapuheluita, ja vaikka ne tapahtuisivat tietokoneen kautta.
84. Tytöillä painottuivat poikia enemmän yhteisöisivustot (kuten Facebook), pojilla puolestaan kului enemmän aikaa erilaisissa pelillisissä virtuaalimaailmoissa (kuten World of Warcraft) ja muiden nettipelien parissa. Vuoden 2012 lasten mediabarometri vahvistaa saman asian 10–12-vuotiaiden joukossa: tyttöjen netinkäytössä painottuu enemmän sosiaalinen media, pojilla pelit (Myllyniemi 2008, 90–96; Suoninen 2013, 61; ks. myös Hirvonen 2012, 23–25).
85. Havainnossa nettiyhteydenpidon tiivistymisestä ei sinänsä ole mitään yllättävää, mutta epävarmuutta tuloksiin aiheuttava tekijä kuitenkin on epätietoisuus siitä, missä määrin kysymyksiin vastataan tarkasti ottaen haastatteluhetken tilanteen mukaan, missä määrin yleisemmällä tasolla. Nythän tiedonkeruu tapahtui toukokuussa ja kesäkuussa, jolloin suuri osa koululaisista ja opiskelijoista on lomalla, kun taas vapaa-aikatutkimuksen haastattelut tehtiin ennen joululomia. Haastatteluaikajankohdalla saat- taan olla huomattavaa vaikutusta tuloksiin, ja muutenkin vuodenaikojen vaikutukset

- nuorten harrastuksiin ja sosiaaliseen elämään on ilmeisen vähän tutkittu ilmiö.
86. Kuitenkin noin joka neljännellä niistä nuorista, jotka kokevat seksuaalisen suuntautumisen taakia kuuluvansa ”paljon” vähemmistöön, ei ole lähipiirissään lainkaan homoja, lesboja tai bi-ihmisiä.
 87. 50- ja 60-lukujen kyselyiden välillä ”sakki” oli ehtinyt saada uusia sävyjä, sillä tulkitsaan vuoden 1969 tuloksia Lea Vuori toteaa, että ”aikaisempaa kirjallisuutta sävyttää käsitys, että sakkiin liittyminen on poikkeavaa käyttäytymistä. Niinpä pidettiin huonoja kotioiloja tai yksilön omia persoonallisia vaikeuksia sakkeihin liittymisen syynä. Tälle varhaiselle sävytykselle oli ehkä jonkin verran katettakin, koska tuolloin sakit olivat jengejä, jotka olivat enemmän tai vähemmän selvästi liitettävissä nuorisoriikollisuuteen. Nykyisin sakkiin liittymistä ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella poikkeavana käyttäytymisenä, ei ainakaan nuorten omasta näkökulmasta. Sakkiutumisella tai sakilla ei useinkaan ole tavoitetta, yhdessäololla ei ole muuta päämäärää kuin vapaa-ajanvietto.” (Vuori 1971, 93–94.)
 88. Vuoden 1969 kyselyn sukupuolittaiset tiedot eivät ole täysin varmoja. Aineiston perusteella kirjoitetussa tutkimusraportissa (Aalto & Minkkinen 1971) raportoitin vain niiden tyttöjen ja poikien osuudet, jotka kuuluvat pelkästään sakkeihin mutta eivät järjestöihin. Kuvion 64 vuoden 1969 sukupuolittaiten tietojen laskemiseksi on jouduttu oletamaan tyttöjen ja poikien osuuksien olevan samat sekä sakkeihin että järjestöihin kuuluvissa kuin pelkästään sakkeihin kuuluvissa.
 89. Kyselyiden erilaisten ikäryhmien ja alkupe-
räisen datan puutteen vuoksi ei tarkkaa vertailua pystytä tekemään, mutta suunta on kuitenkin ilmeinen. Vuoden 1955 kyselyssä 10–29-vuotiaista pojista 38 % ja tytöistä 29 % kuului tiiviisiin kaveriporukoihin, vuonna 1969 osuudet olivat pojilla jo 53 %,
tytöillä 39 % ja nyt 15–29-vuotiailla pojilla 64 %, tytöillä 60 %.
 90. Puhuminen ”tyyleistä” voi herättää väärää miellelyhtymiä, ikään kuin kyse olisi ”vain tyylistä”, muodista tai jostain pinnallisesta. Toisaalta myös ”alakulttuurit” voi olla epävarmuutta herättävä muotoilu. ”Kulttuuri” olisi kuitenkin liian laaja, ja tässä yhteydessä haetussa merkityksessä kyse ei ole myöskään yksinomaan ”nuorisokulttuureista”. Kysymysten yksiselitteinen muotoilu on aina haastavaa, niin tässäkin.
 91. Vähintään 18-vuotiaiden haastatteluista 906 tehtiin ennen vaalipäivää, 32 vaalipäivänä ja 625 sen jälkeen. Vaalipäivänä haastateltujen luvut on jätetty analyyseistä pois.
 92. Tosin myös vaalipäivän jälkeen 3 vastasi ”ehkä” äänestäneensä.
 93. Vuoden 2013 Nuorisobarometrissa syitä jättää äänestämättä selvitettiin kysymällä, johtuiko edellisissä kuntavaaleissa äänestämättä jättäminen esteestä vai omasta päätöksestä jättää äänestämättä. Enemmistö (56 %) sanoi äänestämättä jättämisen perustuneen omaan päätökseen, ja 37 %:lla oli este (7 % ei ottanut kantaa).
 94. Sähköisen äänioikeusrekisterin kokeilun myötä on saatavilla ikäryhmittäistä tietoa toteutuneesta äänestyskäyttäytymisestä. Todellinen äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa 2012 oli 18–30-vuotiaiden ikäryhmässä vain noin 33 % (Blais ym. 2013). Lukujen pohjana oli nuorten 2012 kuntavaalien äänestysprosentti niillä äänestysalueilla, jotka olivat mukana sähköisen äänioikeusrekisterin kokeilussa. Tutkimuksessa käytetty aineisto oli Tilastokeskuksen tuottama ja hankittu Suomen Akatemian (projekti Generations and political behaviour: generational effect in electoral and other forms of political participation, projektin numero 131701) ja oikeusministeriön rahoituksella. Kyse oli siis 18–30-vuotiaiden todellisesta toteutuneesta äänestysaktiivisuudesta, joka on selvästi matalammalla tasolla kuin kyselytutkimuksissa itse

- ilmoitettu äänestysaktiivisuus, joka 2013 Nuorisobarometrissa oli 68 % (Myllyniemi 2014).
95. Kyselyaineistossa vähemmistökokemusten vakiointi kyllä vähentää syrjinnän selitystasetta, mutta ei poista sen merkitsevyyttä aktiivisemmalle järjestövaikuttamiselle.
 96. Edellä nähtiin (kuvio 31), että 60 % nuorista sanoo omaan lähipiiriin kuuluvan ihmisiä eri etnisistä ryhmistä kuin itse. Eroa maahanmuuttajataustaisten ystävien osuuteen selittää se, että kaikki lähipiirissä eivät välttämättä lukeudu ystäviin (kuten sukulaiset tai työkaverit), ja että etnisyyden on maahanmuuttajataustaisuutta laajempi käsite. On myös huomioitava, että kysymys maahanmuuttajataustaisista ystävästä esitettiin kaikille, siis myös niille, jotka itse ovat maahanmuuttajataustaisia. Ensimmäisen polven maahanmuuttajista käytännössä kaikki vastasivat myöntävästi, mutta toisen polven maahanmuuttajista jopa neljänneksellä ei ole maahanmuuttajataustaisia ystäviä.
 97. Vuonna 2005 Suomessa asui 53441 ja vuonna 2013 jo 77140 ulkomailla syntyneitä 15–29-vuotiaista, eli kasvua oli 44 %. Tilastokeskus on ottanut käyttöön myös syntyperä-luokituksen. Syntyperä ja taustamaa määräytyvät henkilön vanhempien syntymävaltiotiedon perusteella. (Määritelmistä tarkemmin ks. <http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/kas.html>). Ulkomaista syntyperää olevien 15–29-vuotiaiden osuus on yli kaksinkertaistunut viimeisten 10 vuoden aikana. Syntyperä-luokituksen avulla on helposti eriteltävissä myös ensimmäisen (ulkomailla syntyneet) ja toisen (Suomessa syntyneet) polven ulkomaista syntyperää olevat henkilöt. Toisen sukupolven ulkomaista syntyperää olevien 15–29-vuotiaiden määrä on yli kymmenkertautunut vuodesta 2005. (Tilastokeskuksen väestörakennetilasto, Statfin –tietokanta http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp)
 98. Testien mukaan (Kolmogorovin-Smirnovin ja Shapiron-Wilkin) jakauma ei kuitenkaan ole normaalijakautunut.
 99. Koko väestöä koskevassa Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselyssä ikä ei juuri erotellut suomalaisia vasemmisto–oikeistoskaalalle sijoittumisen suhteen. Käytetty asteikko oli 11-portainen 0=vasemmisto, 10=oikeisto koko väestön keskiarvon ollessa 5,5, eli hieman keskiarvosta oikealle. (Elo & Rapeli 2008, 84.)
 100. Vasemmiston kannatus Euroopassa ja Japanissa on yleisempää niillä, joiden terveydentila on heikko (Subramanian ym. 2009, Subramanian ym. 2010), samoin demokraattien kannatus Yhdysvaltojen kontekstissa (Subramanian & Perkins 2010). (Ks. Laaksosen, Wassin ja Sundin artikkeli tässä julkaisussa.)
 101. Vertailukelpoisuutta heikentää se, että vuonna 2012 luokitus oli kymmenportainen, vuosina 1996, 2008 ja nyt 2014 puolestaan viisiportainen. Kuvioon 39 kymmenportainen asteikko on luokkia yhdistämällä tehty viisiportaiseksi, mikä periaatteessa antaa saman informaation, muttei kuitenkaan ole selvää, antaako vastaaminen eri asteikoilla saman tuloksen. Toinen vertailun luotettavuutta heikentävä tekijä on se, että kaikkina vuosina vastaajille ei annettu mahdollisuutta valita vaihtoehtoa ”en osaa sanoa”, mistä syystä kaikki ”en osaa sanoa”-vastaukset on poistettu. Myös niinä vuosina kun tämä vaihtoehto on ollut olemassa, kantaa ottamattomien osuudet ovat vaihdelleet, mikä voi vaikuttaa tuloksiin, sillä emme voi tietää, vastaavatko vaihtoehdon ”en osaa sanoa” valinneiden näkemykset kantansa ilmaisemisen näkemyksiä.
 102. Koska uskonnollisuutta ei määritelty vastaajille, se saattaa tarkoittaa eri asiaa eri vastaajille. Vuoden 2006 uskontoteemaisessa Nuorisobarometrissa vastaajia pyydettiin sanomaan, ovatko he uskonnollisia, ei-uskonnollisia vai vakaumuksellisia

- ateisteja. Muotoilu poikkeaa nyt käytetystä ainakin siten, että ateismin mainitseminen kysymyksessä painottaa enemmän uskonnollisuuden jumalaan uskomisen aspektia kuin tässä mielessä yleisempi uskonnollinen–ei-uskonnollinen -jatkumo. Nuorisobarometrissa 2006 havaittiin, että silloisella tavalla mitattu uskonnollisuus on erityisesti yhteydessä siihen, uskoko kristinuskon opinkappaleisiin, kuten siihen, että jumala on luonut maailman, kun taas esimerkiksi uskossa noitiin tai aaveisiin ei uskonnollisten ja muiden välillä ollut eroja (Myllyniemi 2006, 65).
103. Tuloksiin saattaa vaikuttaa myös se, että vuonna 2010 jatkumon vähiten uskonnollisesta päästä käytettiin sanaa ”epäuskonnollinen”, 2014 puolestaan mahdollisesti neutraalimpaa ilmaisua ”ei-uskonnollinen”.
 104. Vertailukelpoisuutta tosin saattaa heikentää se kyselyiden eroavaisuus, että isänmaallisuuden kääntöpuolta nimitettiin vuonna 2010 epäisänmaallisuudeksi, kun nyt käytettiin neutraalimpaa muotoilua ei-isänmaallinen.
 105. Vuoden 2008 Nuorisobarometrissa selvitettiin markkinahenkisyyttä tai julkisen toiminnan kannalla olemista. Tuolloin arvoliberaalisuus ei ollut yhteydessä markkinahenkisyyden kanssa, joka onkin läheistä sukua talous- tai markkinaliberalismille, ei arvoliberalismille. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että nuoret ovat ymmärtäneet käsitteet totutulla tavalla. 2008 kyselyssä selvitettiin myös puoluekanta. Arvoliberaaleimpia ovat Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannattajat, konservatiivisimpia puolestaan Kristillisdemokraattien, Kokoomuksen ja Perussuomalaisen kannattajat.
 106. Haastatteluaineistoon linkitetty rekisteriaineistot kertovat verotettavat tulot, mutta tämä aineisto ei ehtinyt tähän julkaisuun. Rekisteriaineistot eivät myöskään ole aivan ajantasaisia, mikä on haasteellista nuorten nopeasti muuttuvien elämäntilanteiden tutkimisen kannalta.
 107. Syrjintäperusteiden huomiointi selittää myös syrjinnästä kuluneen ajan yhteydet fyysiseen kuntoon. Ne, joiden syrjintäkokemuksista on aikaa yli 5 vuotta, eivät poikkea muista (7,8), kun taas viimeisten 12 kuukauden aikana syrjityiksi joutuneiden fyysiselle kunnolleen antama keskiarvo on matalampi (7,6), ja yhä edelleen syrjittyjen vain 7,4. Kuitenkin vammaisuus ja terveydentila syrjintäperusteina ovat tyypillisesti sellaisia, jotka liittyvät sekä heikoksi koettuun kuntoon että yhä edelleen jatkuvaan syrjintään (ks. kuvio 50 ja sen selitys).
 108. Logistisessa regressiomallissa selitettävä muuttuja on oireiden säännöllisyys, eli vähintään viikoittainen oireilu. Kun selittävänä muuttujana on vain vähemmistökokemus, ulkonäön takia vähemmistöön kuuluvat kokevat säännöllisesti niska- tai hartiakipuja enemmän kuin muut (OR=1,701, $p=0,014$). Mallissa, johon on lisätty syrjintäkokemus, yhteys ei enää merkitsevää (OR=1,185, $p=0,239$).
 109. Toisena esimerkkinä seksuaalisen suuntautumiseen liittyvän vähemmistökokemuksen yhteys jännittyneisyyteen tai hermostuneisuuteen säilyy, vaikka syrjintäkokemuksen kontrolloisikin. Logistisessa regressiomallissa, jossa on selittävänä muuttuja vain vähemmistökokemus, seksuaalisen suuntautumisen takia vähemmistöön kuuluvat kokevat säännöllisesti jännittyneisyyttä tai ärtyneisyyttä selvästi enemmän kuin muut (OR=1,701, $p=0,001$). Mallissa, johon on lisätty syrjintäkokemus, yhteys on yhä melkein merkitsevää (OR=1,389, $p=0,043$). Kun sukupuoliinkin lisätään malliin, merkitsevää yhteyttä ei ole (OR=1,296, $p=0,114$).
 110. Terveyteen tyytyväisyyden selitysaste tosin putoaa 19 %:sta 14 %:iin kun oireet kontrolloidaan.

111. Myrskylän World Values Surveyn (1981–2005, N=201 988) kyselyaineistoon perustuvassa analyysissä, estimoitiin lasten lukumäärän ja onnellisuuden yhteys suhteessa lapsettomiin siten, että regressiomalli kontrolloi sukupuolen, tulojen, sosioekonomisen aseman, siviilisäädyn, survey-vuoden ja maiden väliset erot.
112. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä koottiin ensimmäistä kertaa yhteen yksinasuvien elinoloja, terveyttä, elintapoja, sosiaalisia suhteita, elämän laatua ja palvelujen käyttöä koskevaa tietoa.

- Aalto, Ritva & Minkkinen, Sirkka (1971)(toim.) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Otava.
- Aaltonen, Milla & Joronen, Mikko & Villa, Susan (2008) *Syrjintä Suomessa 2008*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Aapola, Sinikka (1991) *Ystävyyden keinulanta. Helsinkiläistytöjen ystävyyskulttuurista*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Alanko, Katarina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinnuorille Suomessa?* <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinnuori.pdf> (Viitattu 5.10.2014.) Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta, Seta-julkaisuja 23. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Allardt, Erik & Jartti, Pentti & Jyrkilä, Faina & Littunen, Yrjö (1958) *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*. Helsinki: WSOY.
- Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti (2014) *Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa*. Työpapereita 56/2014. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45401/Tyopapereita56.pdf?sequence=1> (Viitattu 15.9.2014.) Helsinki: Kela.
- Berg, Päivi (2005) Miten se meitä liikuttaa? – Suomalaisten liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa Mirja Liikkanen & Riitta Hanifi & Ulla Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Helsinki: Tilastokeskus, 135–168.
- Blais, André & Wass, Hanna & Weide, Marjukka & Morin-Chassé, Alexandre (2013) *Does the effect of individual characteristics on turnout depend on citizenship status?* Paper prepared for presentation at the Canadian Political Science Association annual conference, British Columbia, June 4–6, 2013.
- Borg, Sami (2012) Nuorten äänestysvalinnat, puoluekiinnittyminen ja edustautuminen. Teoksessa Jussi Ronkainen (toim.) *Nuoret ja ääni. Nuoret eduskuntavaaleissa 2011*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Castaneda, Anu & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (2012) (toim.) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 61/2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-739-4> Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Currie, Candace & Zanotti, Cara & Morgan, Antony & Currie, Dorothy & de Looze, Margaretha & Roberts, Chris & Samdal, Oddrun & Smith, Otto R.F. & Barnekowym, Vivian (eds.) (2012) *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. (Health Policy for Children and Adolescents, No. 6) <http://www.euro.who.int/en/what-we-publish/abstracts/social-determinants-of-health-and-well-being-among-young-people.-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-study> (Viitattu 19.8.2014.) Kööpenhamina: WHO Regional Office for Europe.
- Euroopan komissio (2008) *Eurobarometri 296. Discrimination in the EU in 2008*. Special Eurobarometer 296. Bryssel: Euroopan komissio.

- Euroopan komissio (2009) *Eurobarometri 317. Discrimination in the EU in 2009*. Special Eurobarometer 393. Bryssel: Euroopan komissio.
- European Commission (2012) *Discrimination in the EU in 2012*. Special Eurobarometer 393. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf Bryssel: Euroopan komissio.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2013) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Tampere: Poliisiammatti- korkeakoulun raportteja 110.
- Gastil, John (2000) The political beliefs and orientations of people with disabilities. *Social Science Quarterly* 81 (2), 588–603.
- Gissler, Mika & Paananen, Reija & Luopa, Pauliina & Merikukka, Marko & Myllyniemi, Sami (2014) Aineistolähtöinen toiseus. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolut -vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisosaian neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto.
- Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2014)(toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Haanpää, Leena & af Ursin, Piia & Matarma, Tanja (2012) *Kouluikäisten liikuntasuhde luopin alla – kyselytutkimus 6.- ja 9.-luokkalaistille*. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/76841/CYRI_Liikuntasuhteraportti_valmis2012.pdf?sequence=1 (Viitattu 25.2.2013.) Turku: Turun Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 3/2012, Turun yliopisto.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, JP (2009) *Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen nuorovaikutus Suomessa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107.
- Habib, Hasan (2009) Nuorten muuttajien leimaaminen. Työn kohteet ja tekijät – kenelle toimintaa ja kenen kanssa töitä tehdään? Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 91. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Haikkola, Lotta (2010) Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokitteluissa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 219–238.
- Hakala, Jarkko & Rissanen, Virve (2014) Opiskelijat pysyvät lähellä kotikuntaansa. *Helsingin Sanomat* 1.9.2014, A6.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012) *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37848/Tutkimuksia124.pdf> (Viitattu 4.12.2014.) Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124.
- Harinen, Päivi (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisusarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Hirvonen, Riikka (2012) Lasten mediankäytöt ja kotien mediakasvatus lasten kertomana. Teoksessa Saara Pääjärvi (toim.) *Lasten mediabarometri 2011. 7–11-vuotiaiden lasten mediankäyttö ja kokemukset mediakasvatuksesta*. Helsinki: Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2012, 17–53.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2015, tulossa) Tutkijoiden kiistellyt roolit rasismien ja nuorten tutkimuksessa. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu – miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Tampere: Vastapaino.

- Huotari, Kari & Törmä, Sinikka & Tuokkola, Kati (2011) *Syrjintä koulutuksessa ja vapaa-ajalla: Erityis-tarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppi-laitoksissa. Syrjintäselvitys 2010*. <http://www.intermin.fi/julkaisu/112011?docID=24893> (Viitattu 22.8.2014.) Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisu 11/ 2011.
- Idman, Mika (2012) Sukupolvien väliset palkkaerot ovat vähäisiä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012. Helsinki: Tilastokeskus.
- Jaakkola, Magdalena (2005) *Suomalaisten subtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliitti-nen tutkimus 286. Helsinki: työministeriö.
- Jasinskaja-Lahti, Inga (2000) *Psychological Acculturation and Adaptation among Russian-Speaking Immigrant Adolescents in Finland*. Sosiaalipsykologia tutkimuksia 2. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsy-kologian laitos.
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkina, Karmela & Vesala, Tiina (2002) *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahan-muuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Junkala, Pekka & Lallukka, Kirsi (2012) *Yhteiset kentät? Pubeita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012.
- Kaikkonen, Risto & Mäki, Päivi & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Markkula, Jaana & Wikström, Katja & Ovaskainen, Marja-Leena & Virtanen, Suvi & Laatikainen, Tiina (2012)(toim.) *Lasten ja lapsi-perheiden terveys- ja hyvinvointierot*. Raportti 16/2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/b79b33f7-e767-4a74-ab5d-40e9b60a1fe8> (Viitattu 15.9.2012.) Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kankkunen, Paula & Harinen, Päivi & Nivala, Elina & Tapio, Mari (2010) *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemus syrjintä Suomessa*. Helsinki: Sisäministeriön julkaisu 36/2010.
- Kartovaara, Leena (2007) Kerro, kerro tilasto, ken on maahanmuuttajalapsi! *Hyvinvointikatsaus* 1/2007.
- Kartovaara, Leena (2007b) Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus, 49–70.
- Kauppinen, Timo M. & Martelin, Tuija & Hannikainen-Ingman, Katri & Virtala, Esa (2014) *Yk-sin asuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään?* Työpaperi 27 / 2014. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116768/URN_ISBN_978-952-302-266-9.pdf?sequence=1 (Viitattu 6.12.2014) Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kilpi, Elina (2010) Toinen sukupolvi peruskoulun päättyessä ja toisen asteen koulutuksessa. Teok-sessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suoma-laisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 110–132.
- Kilpi-Jakonen, Elina (2011) Continuation to upper secondary education in Finland: Children of im-migrants and the majority compared. <http://asj.sagepub.com/content/54/1/77.full.pdf+html> (Viitattu 24.9.2014.) *Acta Sociologica*, March 2011 vol. 54 no. 1, 77–106.
- Kinnunen, Kirsi & Virtanen, Pekka & Valtonen, Hannu (2011) Koettu onnellisuus ja koettu ter-veys: sairaus ei tee onnettomaksi, mutta onneton ei pysy terveenäkään. *Yhteiskuntapolitiikka*, 76 (2011:4), 387–396. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (1993)(toim.) *Suomalainen seksi: Tietoa suomalaisten sukupuoli-elämän muutoksesta*. Helsinki: WSOY.
- Korttinen, Matti & Elovainio, Marko (2006) Miten auttaa huono-osaisia? Teoksessa Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2006*. Helsinki: Stakes.
- Korttinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (2012)(toim.) *Monipuolinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Korttinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Kouvo, Antti (2014) *Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista*. Akateeminen väitöskirja.. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/96378/AnnalesC381Kouvo.pdf?sequence=2> (Viitattu 3.6.2014.) Turku: Turun yliopisto.
- Kouvo, Antti & Kankainen, Tomi (2009) Sosiaalista pääomaa rakentamassa vai purkamassa? Suomalaiset hyvinvointipalvelut ja yleistynyt luottamus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2009, 585–603.
- Kulmalainen, Taru (2014) Symbolinen väkivalta virallisen ja epävirallisen koulun rakenteissa: Etnografinen analyysi sosiaalisesta kiusaamisesta ja tyttöjen kaverisuosiosta yläkoulussa. *Sosiologia* 3/2014.
- Kumlin, Staffan & Rothstein, Bo (2005) Making and Breaking Social Capital. The Impact of Welfare-State Institutions. *Comparative Political Studies* 38, 339–365.
- Laaksonen, Seppo (2012) Gallupit eivät edusta koko kansan mielipidettä. *Helsingin Sanomat* 9.2.2012.
- Larja, Liisa & Wariu, Johanna & Sundbäck, Liselott & Liebkind, Karmela & Kandolin, Irja & Jäsinskaia-Lahti, Inga (2012) *Discrimination in the Finnish Labour Market – An Overview and a Field Experiment on Recruitment*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 16/2012.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008) *Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehtonen, Jukka (2003) *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa: lähtökohdista heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 31. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Yliopistopaino.
- Lepola, Outi (2007a) Johdanto. Teoksessa Outi Lepola & Susan Villa (toim.) *Syrjintä Suomessa 2006*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Lepola, Outi (2007b) Päätelmiä. Teoksessa Outi Lepola & Susan Villa (toim.) *Syrjintä Suomessa 2006*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Leppä, Asta (2014) Harrastus tähtää huipulle. *Helsingin Sanomat* 11.5.2014, C13.
- Litja, Jukka-Pekka (2009) Kulttuurinen identiteetti peliväliseenä. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet aukei! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 91. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Maijala, Hanna-Mari & Fagerlund, Emilia (2012) *Monikulttuurisen liikunnan hyviä käytäntöjä Suomessa ja Norjassa*. LINET-tutkimusyksikkö, 2012. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 258. http://www.likes.fi/filebank/588-Monikulttuurisen_liikunnan_hyvia_kaytantoja.pdf (Viitattu 30.9.2014.) Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Martikainen, Tuomas (2007) Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto & Väestöntutkimuslaitos, 38–67.
- Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (2010) Johdanto: Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 9–43.
- Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija (2014) *Maahanmuuttajataustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116720/URN_ISBN_978-952-302-297-3.pdf?sequence=1 (Viitattu 23.11.2014.) Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 26/2014.
- Melkas, Tuula (2009) Suomalaisen yksityiselämän sosiaalisuudesta. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.

- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2007: 44, 144–152.
- Mustola, Kati & Vanhala, Anna (2004) Seksuaalivähemmistöjä koskevan kyselyn tuloksia. Teoksessa Jukka Lehtonen & Kati Mustonen (toim.) *"Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä*. ESR Tutkimukset ja selvitykset 2/2004. Helsinki: työministeriö.
- Myllyniemi, Sami (2005) Nuorisobarometri. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Erilaiset ja samantyyppiset. Nuorisobarometri 2005*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2006) Nuorisobarometri. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 88. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2012) *Monipuolinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2013) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Valtion liikuntaneuvosto.
- Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Myrskylä, Mikko (2011) Kyllä se siitä – ajan myötä. http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_007.html?s=0 (Viitattu 6.12.2014) Tilastokeskus: *Tieto&trendit* 1/2011.
- Nieminen, Jari (2013) Etnisyyssiedon merkitys kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. *Hyvinvointikatsaus* 3/2013. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nykänen, Anna-Stiina (2014) HS:n lukijat kertovat: Lapsuuden yksinäisyys on portti syrjäytymiseen. *Helsingin Sanomat* 1.11.2014.
- Tilastokeskus (2014) *Naiset ja miehet Suomessa 2014*.
- Nieminen, Jari (2013) Etnisyyssiedon merkitys kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. *Hyvinvointikatsaus* 3/2013, 2–5. Helsinki: Tilastokeskus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012) *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015*. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf> (Viitattu 28.10.2014.) Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.
- Paju, Petri (2004) Nuorisobarometri ja hyvinvointivaltioasenteet. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 147. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Perho, Sini (2010) *Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosikymmenen vaihteesta Joensuusta*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 103. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- Pietiläinen, Marjut & Helminen, Marja-Liisa & Lappalainen, Eevi (2011) Nuoret väestössä ja nuorten perheet. Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Nuori tasa-arvo. Sukupuolten tasa-arvo 2011*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Portes, Alejandro & Rumbaut, Rubén G. (2001) *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. Berkeley: University of California Press.
- Repo, Aila (2012) Uudet sukupolvet entistä koulutetumpia. Tilastokeskus, *Hyvinvointikatsaus* 1/2012.
- Riksidrottsförbundet (2010) *Idrott och integration – en statistisk undersökning 2010*. http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_29196/cf_394/Idrott_och_integration.PDF (Viitattu 30.9.2014.) Tukholma: Riksidrottsförbundet.
- Rothstein, Bo (2003) Social Capital, Economic Growth and Quality of Government: The Causal Mechanism. *New Political Economy* 8 (2003): 1, 49–71.
- Rothstein, Bo & Stolle, Dietlind (2003) Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach. Teoksessa Marc Hooghe & Dietlind Stolle (eds.) *Generating Social Capital. Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave MacMillan.
- Rumbaut, Rubén (2007) Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generation in the United States. Teoksessa Alejandro Portes & Josh DeWind (eds.) *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives*. Oxford: Berghahn Books.
- Salonen, Annamari & Villa, Susan (2006)(toim.) *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Schur, Lisa & Adya, Meera (2013) Sidelined or mainstreamed? Political participation and attitudes of people with disabilities in the United States. *Social Science Quarterly* 94 (3), 811–839.
- Sisäasiainministeriö (2013) *Polisibarometri 2012. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta*. <http://www.intermin.fi/julkaisu/472012?docID=39657> (Viitattu 5.12.2014.) Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisut 47/2012.
- Sisäasiainministeriö (2014) *Syrjintä Suomessa. Tietoraportti 2014*. http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/50169de182d60ffba2bacfaa23baa99c/1411373559/application/pdf/334467/Julkaistu_A4_042014-web.pdf (Viitattu 22.9.2014.) Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- SLU (2010) *Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta*. Helsinki: Suomen Kuntoliikuntaliitto.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsubteista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Strandbu, Åse & Bakken, Anders (2007) *Aktiv Oslo-ungdom: En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn*. NOVA rapport 2/2007. Oslo: Norsk Institutt for Forskning om Oppvekst, Velferd og Aldring.
- Subramanian, S.V. & Huijts, Tim & Perkins, Jessica M. (2009) Association between political ideology and health in Europe. *European journal of public health* 19 (5), 455–457.
- Subramanian, S.V. & Perkins, Jessica M. (2010) Are republicans healthier than democrats? *International Journal of Epidemiology* 39 (3), 930–931.
- Subramanian, S.V. & Hamano, Tsuyoshi & Perkins, Jessica M. & Koyabu, Akio & Fujisawa, Yoshikazu (2010) Political ideology and health in Japan: a disaggregated analysis. *Journal of epidemiology and community health* 64 (9), 838–840.
- Suoninen, Annikka (2013) *Lasten mediabarometri 2012. 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien mediankäyttö*. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastenmediabarometri2012.pdf> (Viitattu 15.8.2014.) Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 62. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- Toivonen, Minna & Haapanen, Ari & Väänänen, Ari & Bergholm, Barbara & Viluksela, Marja (2012) *Monimuotoisuusbarometri 2011. Henkilöstöalan ammattilaisten näkemyksiä monimuotoisuudesta työorganisaatiossa*. http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/monimuotoisuusbarometri_2011.pdf (Viitattu 12.3.2014.) Helsinki: Työterveyslaitos.
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus & Nuorisotutkimusverkosto.
- United Nations Economic Commission for Europe (2006) *Conference of European Statisticians recommendations for the 2010 Censuses of Population and Housing, New York and Geneva*. http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/CES_2010_Census_Recommendations_English.pdf
- Vuori, Lea (1971) Nuorten sakkikäyttäytyminen. Teoksessa Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Otava.
- Väänänen, Ari & Toivanen, Minna & Aalto, Anna-Mari (2009) *Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla*. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisuja 9:2009. Helsinki: Sektoritutkimuksen neuvottelukunta.
- Waters, Mary (1994) Ethnic and Racial Identities of Second-Generation Black Immigrants in New York City. *International Migration Review* 28(4), 795–820.
- Yhdenvertaisuuslaki 2004/21.
- Zacheus, Tuomas (2011) Liikunta monen kulttuurin kohtauspaikaksi? *Liikunta ja Tiede* 48, 4.

Painamattomat lähteet

- Seta (2014) Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi translaista. 18.9.2014.

Muut viitattut ja vertailussa käytetyt aineistot

- Eurobarometrit*. Euroopan komissio on teettänyt syrjintää koskevan Eurobarometri-tutkimuksen vuosina 2007, 2008 ja 2012. Tutkimukset toteutetaan käyntihaastatteluina. Tiedonkerääjänä on Suomessa toiminut TNS Gallup.
- European Social Survey (ESS)* on eurooppalainen tutkimusohjelma, jonka tavoitteena on haastattelututkimuksen avulla kartoittaa yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyvää arvojen, asenteiden ja käyttäytymisen muutosta. ESS kerää vertailukelpoista surveydataa henkilökohtaisilla haastatteluilla yli 20 Euroopan maasta. ESS-aineisto kerättiin ensimmäisen kerran vuonna 2002, minkä jälkeen aineistoa on kerätty joka toinen vuosi. Suomi on ollut mukana alusta lähtien.
- Hyvinvoinnin sateenkaarinuori 2013*. Hankkeen tavoitteena oli kartoittaa empiirisellä tutkimuksella hlbtiq-nuorten (hlbtq, homot, lesbot, bit, transihmiset, intersukupuoliset henkilöt ja queer-ihmiset) hyvinvointia Suomessa. Osallistujat vastasivat laajaan nettikyselyyn huhti–kesäkuun aikana 2013. Vastaukset saatiin 1619 vuosina 1988–1998 syntyneeltä nuorelta. Useimmat vastaajista identifioivat itsensä hlbtiq-henkilöksi.
- Kouluterveyskysely* on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama tutkimus, jossa haastatellaan joka toinen vuosi noin 200 000 peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilasta sekä lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijaa. Vertailukelpoisia tietoja on kerätty peruskouluissa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. Tiedot kerätään opettajan ohjaamalla luokkakyselyllä.

Lapsiuhritutkimus 2013. Valtakunnallinen kyselytutkimus suomalaisten kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten väkivaltakokemuksista. Tiedonkeruu tapahtui internetpohjaisin koulukyselyin elokuussa 2013. Otos laadittiin 2012 luokkatietojen perusteella osittuna ryväsotantana. Aineiston koko oli 11 364 vastausta.

Lasten ja nuorten kokemus syrjintä. Sisäministeriön 2010 teettämän ja Itä-Suomen yliopiston toteuttaman tutkimuksen osana toteutettu verkkokysely, jolla pyrittiin tavoittamaan erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluvia 10–17-vuotiaita (n=337).

Ovet auki! Nuorisotutkimusseuran kysely- ja haastatteluaineistot monikulttuuristen nuorten kokemuksista vapaa-ajan osallistumismahdollisuuksista (n=489 ja n=15).

World Values Survey on laaja arvotutkimushanke, jossa on mukana lähes sata maata. Aineistoja on kerätty kuudessa aallossa, joista ensimmäinen ajoittui vuosille 1981–1984 ja viimeisin vuosille 2011–2014. Aineistot on kerätty pääosin käyntihaastatteluin, Suomen aineistonkeruusta vastaa TNS Gallup.

ARTIKKELIT

ANTTI KIVIJÄRVI & JUSSI RONKAINEN

SYRJINNÄSTÄ VAPAITA ALUEITA? ETNISYYS JA SYRJINTÄ NUORTEN TILAKOKEMUKSINA

Tarkastelemme tässä artikkelissa nuorten ilmoittamien syrjintäkokemusten yleisyyttä eri tiloissa. Nostamme tarkastelumme keskiöön etnisyyteen perustuvat ryhmäerot. Hyödynämme vuoden 2014 Nuorisobarometrin kyselyaineistoa ja vastaamme seuraavaan kysymykseen: missä määrin etninen tausta on yhteydessä nuorten syrjintäkokemuksiin ja -havaintoihin eri tiloissa? Tutkimustamme määrittää siten kahtalainen vertailuasetelma. Analysoimme nuorten kokeman ja havaitseman syrjinnän yleisyyttä yhtäältä suhteessa etniseen taustaan ja toisaalta eri tiloihin.

Etnisyyteen perustuvia syrjintäkokemuksia on tutkittu Suomessa melko paljon ja erilaisin menetelmin varsinkin maahanmuuttajataustaisten nuorten¹ näkökulmasta (ks. esim. Rastas 2007; Honkasalo ym. 2007; Kankkunen ym. 2010). Yleisenä tuloksena voi todeta, että monet ovat kokeneet varsinkin piiloista syrjintää perustuen heidän ”ulkomaalaisuuteensa” – esimerkiksi vähättelyä, ryhmien ulkopuolelle sulkemista, epäileviä katseita tai kulttuurisia stereotypisointeja.

Yleisen tason tutkimusten ja selvitysten lisäksi maahanmuuttajataustaisten nuorten syrjinnän kokemuksia on tarkasteltu kohdennetummin eri tiloissa. Tutkimuksissa on käsitelty syrjintää tai rasismia esimerkiksi koulussa (Souto 2011), sosiaalityössä (Anis 2008), kohtaamisissa kontrolliviranomaisten kanssa (Hautaniemi 2004; Honkatukia & Suurpää 2007), liikuntaseuroissa (Zacheus ym. 2012; Huhta 2013), nuorisotyössä (Kivijärvi & Honkasalo 2010), yleisemmin harrastustoiminnassa (Fagerlund ym. 2014) tai vielä laajemmin vapaa-ajan ympäristöissä (Harinen 2005). Syrjinnän tilalliset ulottuvuudet ovat kuitenkin toistaiseksi jääneet yksittäisten

tutkimusten varaan vaille systemaattista analyysia eikä eri tiloista ole keskusteltu suhteessa toisiinsa. Tämä artikkeli nojaa vahvasti edellisiin tutkimuksiin mutta pyrkii samalla toimimaan empiirisenä avauksena etnisyyteen perustuvan syrjinnän tilalliselle käsittelylle.

Viittaamme tilan käsitteellä erilaisiin nuorten elämismailman paikkoihin, joista heillä on jokin kokemus. Tilat eivät siten ole ainoastaan fyysisiä paikkoja seinineen ja välineistöineen, vaan niihin liittyy mielikuvia, tunteita ja muistoja (esim. Agnew 2005). Toisin sanoen katsomme tilojen muodostuvan sosiaalisesti esimerkiksi syrjinnän tai syrjimättömyyden kokemusten seurauksena. Yhtäältä voidaan ajatella myös sosiaalisuuden muodostuvan tilallisesti fyysisten paikkojen luodessa puitteet ihmisten toiminnalle ja aikaisempien kokemusten tai mielikuvien määrittäessä sitä, minkälainen olominen kussakin tilassa koetaan mahdolliseksi. (Vrt. Massey 2008.) Tyypillinen esimerkki tilallisuuden ja sosiaalisuuden yhteen kietoutumisesta – tilojen kokemuksellisuudesta – nuorten maailmassa on vapaa-ajan valinnat. Nuorten on väitetty suunnistavan kaupunkituloissa alueiden maineiden perusteella ja näin minivoivan syrjinnän kohteeksi joutumisen riskit (Back 2007; vrt. Harinen 2005). Tämänkaltaiset nuorten tila- tai syrjintäkokemukset eivät välttämättä tule aikuisen tietoon. Siksi niistä on tärkeää muodostaa tutkimustietoa.

Aineisto, menetelmät ja muita metodologisia kysymyksiä

Analysoimme vuoden 2014 Nuorisobarometrin kyselyaineistoa (n=1903). Otamme tarkastelun kohteeksi erityisesti kyselylomakkeen kaksi

väittämäpatteristoa, joissa tiedusteltiin sekä vastaajien itse kokemaan syrjintää että heidän havaitsemaansa muihin nuoriin kohdistuvaa syrjintää eri tiloissa².

Nuorten tilallinen maailma tavataan jaotella neljään eri osaan: kotiin, kouluun sekä organisoituun ja organisoimattomaan vapaa-aikaan (ks. esim. Kuusisto-Arponen & Tani 2009). Jaottelu lienee toimiva monissa yhteyksissä ja tietynikäisten nuorten kohdalla mutta tarkasteltaessa syrjinnän tilallisuutta 15–29-vuotiaiden nuorten näkökulmasta, on tärkeää huomioida muitakin tiloja. Nuorisobarometrin aineisto mahdollistaa syrjinnän tarkastelun edellä mainittujen tilojen lisäksi myös työelämässä, armeijassa, erilaisissa viranomaistiloissa ja medioissa. Niinpä erittelemme artikkelissamme nuorten syrjinnän kokemuksia ja havaintoja 1) kotona, 2) vertaisinstituutioissa, 3) formaaleissa tiloissa, 4) harrastuksissa sekä 5) julkisissa ja mediatiloissa.

Tarkastelemme syrjinnän tilallisuutta nuorten etnisten taustojen mukaan. Tämänkaltaisen tarkastelun mahdollistaa Nuorisobarometrin otos, johon sisältyy väestöosuuksia vastaavat määrät sekä ruotsinkielisiä että vieraskielisiä nuoria, noin viisi prosenttia molempia. Luokitelimme vastaajat neljään kategoriaan vanhempien syntymämaiden ja äidinkielen perusteella: 1) suomenkielinen kantaväestö, 2) ruotsinkielinen kantaväestö, 3) maahanmuuttajataustaiset ja 4) ylikansallisten liittojen jälkeläiset. Taulukossa 1 luokittelumme esitellään tarkemmin.

Olemme tietoisia, että luokittelumme sisältää ongelmia ja asettaa yksittäisiä vastaajia todennäköisesti sellaisiin luokkiin, joita he eivät

hyväksyisi (tarkemmin luokitteluiden ongelmista ks. Rastas 2013). Etnisyyteen perustuva luokittelumme erottelee vastaajia heidän syntyperiensä ja oletettujen kulttuuristen taustojen perusteella (vanhempien syntymämaat ensisijaisena kriteerinä). Lähtökohtanamme on tarkastella etnisyyttä ulkopuolelta tulevana luokituksina, ei niinkään nuorten (itse)identifikaatioina tai objektiivisesti olemassa olevina ryhminä (ks. Brubaker 2004). Syrjintä lienee arkkityyppinen esimerkki ulkopuolisista luokituksista, jotka ovat paljolti riippumattomia yksilöiden omista identiteeteistä tai todellisista ryhmäjäsenyyksistä. Syrjintää tutkittaessa on joka tapauksessa turvauduttava jonkinlaisiin luokituksiin, mikäli halutaan osoittaa syrjintävaarassa olevia ihmisiä tai ylipäätään yhteiskunnallisia eriarvoisuuksia. Luokittelumme perustuu aineiston asettamien rajoitusten lisäksi nuorisotutkimuksellisiin keskusteluihin suomalaisen yhteiskunnan etnisyyteen perustuvista hierarkioista (esim. Suurpää 2002; Harinen & Ronkainen 2003).

Emme oleta, että syrjintään liittyvät tilakokemukset yksiselitteisesti yhdistäisivät samoihin luokkiin asetettuja vastaajia ja erottaisi eri luokkien vastaajia. Etnisyys ei ole ainut syrjinnän vaaraa aiheuttava tai siltä suojaava tekijä.³ Tutkimuksessa on tärkeä ottaa huomioon monenlaiset eronteot, jotka usein risteävät keskenään. Tällaisina erontekoina on tutkimuskirjallisuudessa ja lainsäädännössä pidetty muun muassa sosiaaliluokkaa, ikää, sukupuolta, alueellisuutta, seksuaalisuutta ja vammaisuutta (esim. Brah & Phoenix 2004). Olennaista on yhtäältä muistaa moniperustaisen syrjinnän mahdollisuus ja

TAULUKKO 1. VASTAAJIEN ETNISYYTEEN PERUSTUVA LUOKITTELU

	Vanhempien syntymämaat	Nuoren äidinkieli	N
Suomenkielinen kantaväestö	Suomi-Suomi	Suomi	1630
Ruotsinkielinen kantaväestö	Suomi-Suomi	Ruotsi	93
Maahanmuuttajataustaiset	Muu-Muu	Mikä tahansa	107
Ylikansallisten liittojen jälkeläiset	Suomi-Muu	Mikä tahansa	64
Puuttuu	Ei tiedossa	Mikä tahansa	9
Yhteensä			1903

toisaalta tehtyjen luokitusten sisäinen heterogeenisyys. Yksi ”taustamuuttuja” voi toki olla erityisen merkityksellinen mutta ei selitä tyhjäksi syrjinnän tai syrjimättömyyden kokemuksia. (Vrt. Anthias 2013.)

Nuorisobarometrin aineisto asettaa kuitenkin rajat luokitusten sisäisen heterogeenisyyden systemaattiselle tarkastelulle. Käytössä olevaa tilastollista otosta voi pitää valtakunnallisesti edustavana. Samalla on kuitenkin selvää, että mitä hienojakoisempiin erotteluihin mennään, sitä heikommaksi aineiston selitysvaima hiipuu. Pilkottaessa maahanmuuttajataustaisten nuorten kategoria esimerkiksi sukupuolen, sosio-ekonomisen aseman, lähtömaiden, asuinpaikkatyypin tai maahanmuuttoajankohdan mukaan, muodostuvat yksittäiset luokat varsin pieniksi. Tästä huolimatta pyrimme tekemään näkyväksi luokkien sisäistä heterogeenisyyttä niiltä osin kuin se on mahdollista.

Tekemiemme luokkien sisäisestä heterogeenisyydestä ja keinotekoisuudesta huolimatta niiden voidaan katsoa toimivan vähintäänkin tyydyttävästi tarkasteltaessa etnisyyteen perustuvia syrjintäkokemuksia. Suomenkielisistä kantaväestön nuorista vain marginaalinen osa (2 %) ilmoittaa kokeneensa etniseen taustaan perustuvaa syrjintää. Syrjinnän riski kohooa ruotsinkielisillä kantaväestön nuorilla etnisyyden osalta merkittävästi (11 %) ja ylikansallisten liittojen jälkeläisillä (20 %) sekä varsinkin maahanmuuttajataustaisilla nuorilla (32 %) vielä selvästi enemmän. Ihonvärin ja kielitaidon osalta erot ovat samansuuntaiset, joskin kielitaitoon perustuvat syrjinnän kokemukset korostuvat erityisesti ruotsinkielisillä kantaväestön edustajilla.

Analysoimme aineistoamme edellä kuvattujen taustamuuttujien mukaan ristiintaulukoiden. Näiden lisäksi tiivistämme joissakin kohden saatua tietoa pääkomponenttianalyysin ja sen kautta laskettujen summa- ja keskiarvomuuttujien avulla. Näiden muuttujien reliabiliteetti on testattu Cronbachin alfalla. Yleisenä muuttujien yhtenäisyyttä ja luotettavuutta mittaavana raja-arvona on pidetty arvoa 0.6. Näin on myös tässä

artikkelissa. Toisaalta tulee muistaa, että arvoon vaikuttaa myös muuttujien lukumäärä. (Esim. Alkula ym. 1999.) Tilastollisesti merkitsevien erojen havaitsemisessa hyödynnämme non-parametrisiä riippumattomuustestejä (Pearsonin khiin neliö -riippumattomuustesti ja Kruskall wallisin testit). Eroja voidaan pitää tilastollisesti erittäin merkitsevinä, mikäli p :n arvo on 0.01 tai pienempi. Tällöin otoksesta saadut tulokset ovat 99 prosentin todennäköisyydellä päteviä myös koko perusjoukossa, ja virheen todennäköisyys on pienempi kuin yksi prosentti. Ellemme toisin mainitse, kaikki raporttoimamme havainnot täyttävät edellä kuvatut tilastollisen päättelyn ehdot.

Ennen varsinaisten tutkimustulosten raporttoimista on kiinnitettävä huomiota tutkimusasetelmaamme ja sen rajoituksiin. Pyrkimys vertailla eri ryhmien syrjintäkokemuksia ja havaintoja eri tiloissa ei ole ongelmaton. Eri tiloja koskevia syrjintäkokemuksia ja -havaintoja ei voi rinnastaa suoraan toisiinsa, sillä joissakin tiloissa aikaa vietetään enemmän kuin toisissa. Käytettävissä oleva aineisto ei tarjoa mahdollisuutta kontrolloida kussakin tilassa vietetyn ajan määrää.

Ryhmäkohtaisten erojen vertailu lienee helpompaa, mutta tässäkin on huomioitava mahdolliset ryhmäkohtaiset erot eri tilojen ”käyttöasteessa”. Koulu, koti ja monet organisoimattomat vapaa-ajan tilat lienevät esimerkkejä kaikkien lähes yhtäläisesti käyttämistä tiloista. Toisaalta armeijassa ovat olleet vain täysi-ikäiset Suomen kansalaiset ja suurimmaksi osaksi miehet, urheiluseurojen on osoitettu tavoittavan kehnosti maahanmuuttajataustaisia nuoria (Zacheus ym. 2012), ja hiljattain tai vanhemmalla iällä maahan muuttaneilla voi olettaa olevan muita enemmän kokemuksia viranomaistiloista. Lopulta monien tarkasteltujen tilojen käyttöasteen ryhmäkohtaisista eroista ei ole joko ajantasaista tietoa tai tietoa lainkaan. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi nuorisopalvelut ja eri mediat. Alla raporttoituja tuloksia tulee lukea nämä rajoitukset mielessä.

Itse koettu syrjintä eri tiloissa

Etnisyydestä riippumatta valtaosa nuorten havaitsemasta syrjinnästä on vähättelyä, aliarvioimista, pilkkaamista, nimittelyä ja ryhmien ulkopuolelle jättämistä erotuksena avoimesta väkivallasta tai sillä uhkaamisesta. Tämänkaltaisen, kenties vaikeasti todennettava syrjintä liittyyneen ennen kaikkea arkisiin vuorovaikutustilanteisiin. Vastaajat ilmoittavat havainneensa selvästi vähemmän syrjintää, joka liittyy esimerkiksi työn ja palvelujen saamiseen.

Vastaajien ilmoittama itse koettu syrjintä on yleisintä ylikansallisten liittojen jälkeläisten ja maahanmuuttajataustaisten nuorten keskuudessa. Edellisiä hieman vähemmän syrjintää ilmoittavat kokeneensa suomenkieliset ja vähiten puolestaan ruotsinkieliset kantaväestön nuoret (ks. taulukko 2).

Ylikansallisten liittojen jälkeläisten asemaa syrjintäkokenemusten ”kärjessä” voi pitää yllättävänä. Aikaisempien tutkimusten mukaan (esim. Ronkainen 2009) tämänkaltaiset kaksois- tai monikansalaiset ovat verrattain hyvässä asemassa nuorten vertaispiireissä ja omaavat monenlaisia kulttuurisia kompetensseja. Toisaalta on tutkimusnäyttöä siitä, että pitkään Suomessa asuneiden (tai syntyneiden) ja kielitaitoisten mutta etnisyydeltään valtaväestöstä erottuvien ihmisten kyky tunnistaa syrjintää on hiljattain maahan muuttaneita ihmisiä tarkempi (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 105–106; ks. Myllyniemi tässä teoksessa). Esimerkiksi nuorilla monikansalaisilla tietty etninen tai kulttuurinen tausta voi olla yksi syrjinnän peruste, mutta heidän

omaamansa kulttuuriset kompetenssit tuovat rohkeutta nostaa koettu syrjintä esille ja toimia sitä vastaan (esim. Ronkainen 2009). Seuraavassa otetaan tarkastelun kohteeksi niiden nuorten syrjintäkokenemusten tilallisuus, jotka ilmoittivat syrjintää joskus kokeneensa.

Koti

Julkisuudessa on käyty runsaasti keskustelua siitä, missä määrin koti (ja perhe) on lapsille ja nuorille turvan tai pelon paikka. Lisäksi erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla nostetaan usein esille ”eritahtisen kotoutumisen” asettamat haasteet perheen sisäiselle vuorovaikutukselle. Nyt käytettävissä olevan aineiston perusteella kotia voi pitää syrjinnästä melko vapaana tilana. Kaikista vastaajista 5 prosenttia ilmoittaa kokeneensa syrjintää kotonaan. On kuitenkin todennäköistä, että valtaosaa kotona koetusta henkisestä tai fyysisestä väkivallasta ei pidetä syrjintänä.

Kotona syrjintää kokeneiden määrät ovat aineistossa niin pieniä, että tarkemmat ryhmäkohtaiset analyysit eivät ole kovin selitysoimaisia. Todettakoon kuitenkin, että aineiston ruotsinkielisistä kantaväestön nuorista yksikään ei ilmoita kokeneensa syrjintää kotonaan. Ylikansallisten liittojen jälkeläiset näyttäisivät ilmoittavan kotona koettua syrjintää hieman muita enemmän. Etnisyyteen perustuvat ryhmäkohtaiset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.⁴

Vertaisinstituutit

Kodin ohella koulu on varsinkin oppivelvollisuusiässä oleville nuorille paikka, jossa vietetään aikaa lähes päivittäin. Lisäksi koulu on nuorille paikka, jossa ollaan samassa tilassa erilaisten ja eri taustoista tulevien nuorten kanssa. Näin voi ajatella, että koulussa monenlainen arkiseen vuorovaikutukseen liittyvän syrjinnän riski kasvaa. Nuorisobarometrin aineisto tukee vahvasti tätä tulkintaa, sillä peräti 43 prosenttia kaikista vastaajista ilmoittaa kokeneensa syrjintää koulussa. Tämä on selvästi enemmän kuin muiden tarjolla olleiden tilavaihtoehtojen kohdalla. Ylikansallisten liittojen jälkeläiset (53 %) ja

TAULUKKO 2: OLETKO ITSE JOSSAIN ELÄMÄSI VAIHEESSA KOKENUT JOUTUNEESI SYRJITYKSI?

	Suomenkielinen kanta- väestö	Ruotsinkielinen kanta- väestö	Maahanmuuttajataustaiset	Ylikansallisten liittojen jälkeläiset
Usein	7 %	1 %	12 %	13 %
Joskus	49 %	40 %	44 %	55 %
En	44 %	57 %	39 %	33 %
Eos	0 %	2 %	5 %	0 %

suomenkieliset kantaväestön nuoret (44 %) ilmoittavat eniten koulussa koettua syrjintää. Maahanmuuttajataustaisista nuorista syrjinnän kokemuksia koulussa raportoi puolestaan 38 ja ruotsinkielisistä kantaväestön nuorista enää 16 prosenttia. Erityisesti ylikansallisten liittojen jälkeläistyttöjen/naisten ja suomenkielisten kantaväestön tyttöjen/naisten kohdalla syrjinnän kokemukset korostuvat. Tuloksia voinee pitää sikäli yllättävinä, että sekä laadullisissa että määrällisissä tutkimuksissa on todettu varsinakin maahan muuttaneiden oppilaiden altistuvan koulukiusaamiselle ja rasismille (Souto 2011; Matikka ym. 2014)⁵. Toisaalta joidenkin koulututkimusten mukaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat viihtyvät kantaväestön nuoria paremmin koulussa (Kuusela ym. 2008). Tämän aineiston voi tulkita tukevan viihtyvyydestä. Tarkemmassa analyysissä kuitenkin paljastuu, että etenkin Lähi-itä- ja turkkilaistaustaiset, aasialaistaustaiset ja venäläistaustaiset⁶ nuoret ilmoittavat muita enemmän syrjinnän kokemuksia koulussa. Lopulta tulee muistaa, että edellä viitatu tutkimukset käsittelevät peruskoulua. Voi hyvin olla, että Nuorisobarometrin vastaukset koskettavat laajemmin koko suomalaista koulutusjärjestelmää.

Toisena nuorten vertaisinstituutioon tässä tarkastellaan armeijaa. Armeija erottuu koulusta vieläkin totaaliseimpana instituutioon, jossa oman paikan valitseminen ja identiteettien ilmaisu on varsin rajattua. Lisäksi armeijasta tekee erityisen se, että se on varsin miesvaltainen paikka, jonne vain yli 17-vuotiailla Suomen kansalaisilla on pääsy. Koulun tapaan armeijassa ollaan intensiivisesti tekemisissä vertaisten kanssa. Koska armeija on rajattu vain tietylle väestönosalle, eikä armeijassa koetusta syrjinnästä kysytty lainkaan barometrin naisvastaajilta, raportoidaan tässä tulokset ainoastaan täysi-ikäisten miesten ja Suomen kansalaisten osalta⁷. Tästä joukosta 9 prosenttia ilmoittaa kokeneensa syrjintää armeijassa. Etnisyyteen perustuvia tilastollisesti merkityksellisiä eroja ei synny. Yhtäältä tätä voi selittää se, että etnisyys ei armeijan nationalistisesta tehtävästä ja hengestä

(ks. esim. Hoikkala ym. 2009, 192–193) huolimatta muodostu syrjintäperusteeksi. Kenties armeijan yhdenmukaistavat käytännöt, yhteiset tehtävät ja sinne päätyneitä nuoria yhdistävä päätös ylipäättään hakeutua armeijaan häivyttävät etnisyyden merkitystä. Lisäksi totaalisessa laitoksessa simputuksen ja syrjinnän kieltävien normien toteutumisen valvominen ja niiden rikkomisesta rankaiseminen lieene helpompaa verrattuna vapaammin organisoituihin tiloihin. Toisaalta tulee muistaa, että havaintojen määrät yksittäisissä soluissa jäävät varsin pieniksi etenkin maahanmuuttajataustaisten nuorten osalta.

Formaalit tilat

Luokittelemme formaaleiksi tiloiksi Nuorisobarometrin lomakkeessa mainitut ”työelämän”, ”sosiaali- ja terveyspalvelut”, ”viranomaiset (esim. KELA ja poliisi)” sekä ”asunnonsaannin”. Sekä työ- että asuntomarkkinat ovat osin viranomais-, osin puolijulkisten organisaatioiden sääntelemää mutta paljolti myös yksityisten ihmisten välistä toimintaa. Tästä huolimatta valtaosa työelämään tai asunnonsaantiin liittyvästä vuorovaikutuksesta voitaneen katsoa formaalin tason kanssakäymiseksi erotuksena arkisesta vuorovaikutuksesta. Formaali tilat erottuvat syrjintäkokemusten perusteella omaksi kokonaisuudekseen myös ryhmiteltäessä aineistoa pääkomponenttianalyysin avulla.

Syrjintäkokemukset formaaleissa tiloissa kasvautuvat erityisesti maahanmuuttajataustaisille nuorille ja osin ylikansallisten liittojen jälkeläisille. Ruotsinkieliset kantaväestön nuoret ilmoittavat kokemastaan syrjinnästä muita vähemmän. Formaaleista tiloista eniten syrjinnän kokemuksia nuorilla on työelämästä (19 %). Lukema kohtaa hieman (24 %), kun vastaajien joukosta karsitaan pois koululaiset ja opiskelijat. Muiden formaalien tilojen osalta syrjinnän kokemukset ovat selvästi harvinaisempia (7–9 %).

Yksityiskohtaisempi analyysi paljastaa, että formaalien tilojen eroavat syrjintäkokemukset palautuvat suurelta osin viranomaiskohtaamisiin ja asunnonsaannin kysymyksiin. Viranomais toiminnan osalta sekä maahanmuuttajataustaiset

nuoret että ylikansallisten liittojen jälkeläiset ilmoittavat 2–6 kertaa todennäköisemmin syrjinnän kokemuksistaan verrattuna kantaväestön nuoriin. Syrjinnän kokemukset näyttävät lisäksi kasautuvan maahanmuuttajataustaisten nuorten luokan sisällä. Esimerkiksi yli puolet 25–29-vuotiaista maahanmuuttajataustaisista vastaajista ja puolet afrikkalaistaustaisista nuorista on kokenut syrjintää viranomaisten taholta. Osaltaan vastaajaryhmien välisiä eroja voi selittää se, että maahan muuttaneilla nuorilla lieenee paljon kokemuksia ainakin maahanmuuttoviranomaisten kanssa toimimisesta (esim. oleskelulupa- ja perheen yhdistämisasiat). Hiljattain ja aikuisena Suomeen muuttaneet raportoivatkin runsaasti syrjinnän kokemuksistaan viranomaistoiminnassa mutta näin hienojakoisissa analyyseissa havainnot yksittäisissä soluissa jäävät vähälukuisiksi. Asunnonsaannissa ryhmäkohtaiset erot ovat hyvin samansuuntaiset. Ruotsinkieliset kantaväestön nuoret ilmoittavat vähiten ja maahanmuuttajataustaiset nuoret (erityisesti tytöt/naiset, 25–29-vuotiaat ja afrikkalaistaustaiset) muita selvästi enemmän syrjintää.

Työelämässä sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa vastaajaryhmien väliset erot itse koetun syrjinnän osalta ovat pienemmät eivätkä muodostu tilastollisesti merkitseviksi. Tuloksia voinnee pitää myönteisenä yllätyksenä aikaisempien tutkimusten valossa. Etnisyyteen perustuvaa työelämäsyryntää on havaittu useaan otteeseen (esim. Jasinskaja-Lahti 2002; Larja ym. 2012), ja sosiaalipalveluja käsittelevissä tutkimuksissa on raportoitu ainakin venäläistaustaisten vanhempien epäluuloisesta suhtautumisesta lastensuojeluviranomaisiin (Heino & Kärmeniemi 2013) sekä sosiaalityöntekijöiden vaikeudesta tunnistaa lasten ja nuorten kokemaa rasismia (Anis 2008, 98). Tulos on sikälkin myönteinen yllätys, että hiljattain ja aikuisiällä maahan muuttaneiden ihmisten voi perustellusti olettaa olevan muita enemmän tekemisissä etenkin sosiaaliviranomaisten kanssa (ks. esim. Tervola & Verho 2013).

Syrjinnän kokemusten kasautumiseen viranomaistoiminnassa ja asunnonsaannissa on syytä

palata. Molempia voi pitää perusoikeuskysymyksinä. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat ylliedustettuina asunnottomien joukossa (Katisko 2013). Syrjinnän vaikutusta asunnottomuuteen ei ainakaan tämän aineiston valossa voi sulkea pois. Viranomaistoiminnan kohdalla vastaajille annettiin esimerkkeinä kansaneläkelaitos ja poliisi. Tietävästi KELA:ssa asioinnin syrjintäkokemuksia ei ole selvitetty, mutta laadullisissa tutkimuksissa on analysoitu maahanmuuttajataustaisten nuorten kohtaamia poliisin kanssa. Nämä kohtaamiset ovat näyttäytyneet konfliktierhkinä, ja osa nuorista katsoo poliisin harjoittavan etnistä profiilointia (Hautaniemi 2004; ks. myös Honkatukia & Suurpää 2007).

Harrastustilat

Tässä tutkimuksessa nuorten harrastustilat tarkoittavat ”nuorisopalveluja”, ”urheiluseuroja” ja ”muuta harrastuksia”. Koettua syrjintää ilmoitetaan melko vähän: nuorisopalveluissa 5 prosenttia, urheiluseuroissa 8 prosenttia ja muissa harrastuksissa 7 prosenttia kaikista vastaajista. Kaikkia harrastustiloja yhdistää se, ettei niissä koettu syrjintää suuremmin vaihtelee vastaajan etnisyyden mukaan. Ainoastaan urheiluseurojen kohdalla afrikkalaistaustaiset nuoret ilmoittavat muita enemmän syrjinnän kokemuksia. Tuloksia voi pitää myönteisinä, sillä tuoreessa lapsiuhritutkimuksessa todettiin, että kuudes- ja yhdeksäsluokallaiset maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat kokeneet muita nuoria selvästi enemmän fyysistä väkivaltaa harrastuksissaan ohjaajan tai valmentajan taholta (Fagerlund ym. 2014, 97).

Myös harrastustilojen kohdalla on muistettava, että monilla nuorilla ei ole näistä tiloista lainkaan henkilökohtaisia kokemuksia – tai sitten ne ovat jo vuosien takaa. Noin neljänneksen ikäluokasta on arvioitu hyödyntävän (kunnallisia) nuorisopalveluja (Myllyniemi 2008, 78). Tekeillä olevassa Itä-Suomen nuorisopuntarissa puolestaan kolmannes 15–25-vuotiaista itäsuomalaisista nuorista ilmoittaa käyvänsä ainakin joskus kunnallisissa nuorisotiloissa (Eriksson

ym., tulossa). Valtakunnallisesti 56 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista puolestaan ilmoittaa, että heillä on jokin ohjattu harrastus. Heistä noin kolme neljästä kertoo harrastukseksi liikunnan ja urheilun. (Fagerlund ym. 2014, 92.) Tämä selittää osaltaan urheiluseuratoiminnassa koetun syrjinnän yleisyyttä suhteessa muihin harrastuksiin⁸ ja nuorisopalveluihin. Toisaalta tiedetään myös se, että etenkin nuorisopalveluiden piirissä monikulttuurisuudesta on keskusteltu melko pitkään (esim. Honkasalo, Souto & Suurpää 2007) pyrkien samalla kehittämään erilaisia syrjinnän vastaisia käytäntöjä (Honkasalo & Kivijärvi 2011). Urheiluseuratoiminnassa etnisyyteen perustuvan syrjinnän tutkimuksellinen läpivalaisu on käynnistynyt vasta aivan viime vuosina (Zacheus 2012; Huhta 2013).

Julkiset tilat ja media

Nuorten kokemusmaailma ei tyhjene edellä kuvattuihin tiloihin. Kotien, instituutioiden ja organisoidun harrastamisen ulkopuolella vieteään paljon aikaa. Nuorisobarometrissa tiedusteltiin syrjinnän kokemuksista ”kahviloissa ja baareissa”, ”nuorten suosimissa hengailuympäristöissä”, ”kadulla” ja eri medioissa. Näitä tiloja yhdistää niiden julkisuus, (aikuis)ohjauksen ja kontrollin puute sekä se, että niiden voi olettaa olevan melko tasaisesti kaikkien käytössä.⁹ Tästä näkökulmasta ryhmäkohtaisten syrjintäkokemusten tarkastelu muodostuu erityisen kiinnostavaksi.

Kahvilat ja baarit, hengailuympäristöt ja katu muodostavat melko yhtenäisen nuorten syrjintäkokemusten kokonaisuuden. Kaikkien- sa syrjintää näissä tiloissa ilmoittaa kokeneensa 11–12 prosenttia vastaajista. Suhteellisesti lukemia ei voine pitää suurina, sillä tämänkaltaisissa ”neljänsissä tiloissa” vietetään todennäköisesti enemmän aikaa kuin edellä kuvatuissa harrastus- tai formaaleissa tiloissa. Syrjintäkokemusten ryhmäkohtainen analyysi tuottaa kuitenkin kiinnostavia havaintoja ja tilastollisesti merkitseviä eroja. Ruotsinkieliset kantaväestön nuoret vaikuttavat olevan kauttaaltaan muita paremmassa asemassa tilallisten syrjintäkokemusten

suhteen. Ainoana poikkeuksena ovat tässä tarkastellut julkiset tilat. Valtaosa ruotsinkielisten nuorten, etenkin tyttöjen/naisten, syrjintäkokemuksista paikantuu julkisiin tiloihin ja kohdistuu mitä luultavimmin heidän äidinkieleensä ja kenties myös vaikeuteen saada palvelua omalla äidinkielellä. Ruotsinkielisiä vielä useammin syrjinnän kokemuksistaan julkisissa tiloissa raportoivat kuitenkin maahanmuuttajataustaiset nuoret ja heistä erityisesti afrikkalaistaustaiset sekä osin myös Lähi-itä- ja turkkilaistaustaiset. Loogisesti samoihin ryhmiin kategorisoidut nuoret ilmoittavat myös muita hieman useammin välttäneensä syrjinnän uhan tai pelon takia joitakin paikkoja.

Internetiä ja sen monia sosiaalisen median sovelluksia voisi pitää analogisena julkisille ja vähän kontrolloiduille ”neljänsille tiloille”. Julkisuudessa on keskusteltu esimerkiksi koulukiusaamisen jatkumisesta verkossa ja monenlaisen vihapuheen ja vihayhteisöjen leviämisestä internetissä. Nämä puheet eivät jää täysin vaille empiirisiä todisteita, sillä 16 prosenttia kaikista vastaajista on kokenut syrjintää internetissä.¹⁰ Toisaalta nuorten syrjintäkokemuksissa verkossa ei ole havaittavissa tilastollisesti merkitseviä etnisyyteen perustuvia eroja. Lisäksi nuorten verkossa viettämää aikaa voi pitää niin suurena, että suhteellisen suuri syrjintäkokemusten osuus lienee odotettua (ks. esim. Myllyniemi & Berg 2013).

Muun median (tässä TV, radio ja lehdet) kohdalla syrjinnän kokemukset ovat huomattavasti harvinaisempia, yhteensä 6 prosenttia raportoi tällaisesta syrjinnästä. Erotuksena internetistä muun median kohdalla etnisyyteen perustuvat erot ovat tilastollisesti merkitseviä siten, että erityisesti 25–29-vuotiaat maahanmuuttajataustaiset nuoret raportoivat runsaasti syrjinnän kokemuksistaan. Lisäksi afrikkalaistaustaisten, Lähi-itä- ja turkkilaistaustaisten sekä venäläistaustaisten nuorten syrjintäkokemukset korostuvat tarkemmissa ryhmäkohtaisissa analyyseissa. Tuloksia ei voine pitää yllättävinä ainakaan niiden mediatutkimusten valossa, joissa maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöjä

koskevan uutisoinnin on osoitettu painottuvan ongelmakeskeisiin ja objektiivisiin näkökulmiin (esim. Raittila 2002).

Havaittu syrjintä eri tiloissa

Havaitun, muihin nuoriin kohdistuvan syrjinnän tarkasteluun on suhtauduttava varauksellisemmin kuin itse koettuun. Aineiston perusteella on mahdotonta sanoa, keneen kohdistuvaa syrjintää lopulta raportoidaan. Esimerkiksi kotona havaittua syrjintää raportoidaessa voidaan tarkoittaa vanhempien sisaruksiin kohdistamaa, sisarusten välistä tai vieraisiin kohdistuvaa syrjintää tai vaikkapa kotona kuultua ja tiettyyn vähemmistöryhmään kohdistuvaa syrjivää puhetta. Voipa joku raportoida myös omasta syrjivästä toiminnastaan. On lisäksi mahdollista, että näkyvästi ilmaistu syrjintä esimerkiksi harrastustiloissa jopa lisää niiden houkuttelevuutta joidenkin nuorten silmissä (Perho 2010).

Ongelmista huolimatta havaitun syrjinnän huomioiminen on tärkeää erityisesti tilojen kokemusellisuuden näkökulmasta. Oletuksenamme on, että nuorten tilakokemuksiin ei vaikuta ainoastaan itse koettu, vaan yhtä lailla myös havaittu (tai kuultu) muihin kohdistuva syrjintä. Maineet ja ennakkokäsitykset ovat tärkeä osa nuorten tilallista maailmaa. Esimerkiksi kaveriden välittämällä syrjinnästä tai syrjimättömyydestä kertovilla viesteillä on katsottu olevan oma merkityksensä maahanmuuttajataustaisten nuorten perusopintojen jälkeisissä kouluvalinnoissa (Souto, tulossa), vapaa-ajan valinnoista puhumattakaan (Harinen 2005). Tämän lisäksi voidaan olettaa, että nuorten havaitsema syrjintä ilmentää myös ryhmäkohtaisia eroja. Monien tutkimusten mukaan etnisyyttä määrittää osaltaan nuorten kaveripiirejä (esim. McPherson ym. 2001; Kivijärvi 2014). Näin ollen esimerkiksi suomenkielisten kantaväestön nuorten voi olettaa raportoivan muita enemmän ”omaan ryhmäänsä” kohdistuvista syrjintähavainnoista.

Havaittua syrjintää tiedusteltiin vastaajilta itse koettua hienojakoisemmin. Jälkimmäisen kohdalla vastauksia on mahdollista eritellä

ainoastaan kyllä–ei-ulottuvuudella. Havaitun syrjinnän kohdalla vastaajalle annettiin vastausvaihtoehdoiksi ”kyllä, usein”, ”kyllä, joskus”, ”en ollenkaan” ja ”en osaa sanoa”. Eroista huolimatta tulokset ovat samansuuntaiset kuin itse koetun syrjinnän kohdalla. Raportoimme tulokset siten saman tilajäsennyksen mukaisesti.

Koti

Kaikista vastaajista 8 prosenttia on havainnut muihin kohdistuvaa syrjintää kotonaan ainakin joskus. Syrjinnän havaitseminen on siten kaikissa luokissa harvinaista mutta ylikansallisten liittojen ja maahanmuuttajataustaisten kohdalla hieman muita yleisempää. Erityisesti Afrikassa ja Aasiassa syntyneiden vanhempien lapset ilmoittavat muita enemmän havaitsemastaan syrjinnästä kotona. Kenties kyse on eritahtisesta kotoutumisesta ja sukupolvien välisistä ristiriidoista tai sitten ylijämaisissä perheissä elämisen erityisyyksistä yhteiskunnassa, jota määrittävät monenlaiset etnisyyteen perustuvat hierarkiat. Tulee edelleen muistaa, että etnisyydestä riippumatta valtaosa nuorista ei ole havainnut syrjintää kotonaan. Tarkemmissa analyyseissä yksittäiset luokat jäävät liian pieniksi, jotta kotona havaitun syrjinnän hienojakoisempi jäljittäminen olisi mielekästä. Kotitalouden koetulla heikolla toimeentulolla ja syrjinnän havainnoilla kotona näyttäisi olevan positiivinen yhteys yleisesti sekä kaikkien nuorten että erityisesti maahanmuuttajataustaisten ja ylikansallisten liittojen jälkeläisten kohdalla.

Vertaisinstituutit

Koulu poikkeaa muista tarkastelemistamme tiloista siinä, että havaittua syrjintää ilmoitetaan vähemmän kuin itse koettua. Muiden tilojen kohdalla havaittua syrjintää ilmoitetaan 2–4 kertaa enemmän kuin koettua. Tämä on odotettua jo pelkästään sen vuoksi, että muihin kohdistuvasta syrjinnästä raportoidaan itseän kohdistuvaa syrjintää herkemmin (esim. Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 44). Koulun kohdalla kaikista vastaajista 43 prosenttia ilmoitti kokeneensa syrjintää, kun taas muihin kohdistuvaa syrjintää

havainneita on enää 37 prosenttia. Tuloksen yllättävyyttä lisää se, että koulussa toimitaan pääasiassa suurissa ryhmissä, jolloin muihin kohdistuvan syrjinnän havaitsemisen voisi olettaa olevan todennäköisempää kuin esimerkiksi viranomaistoiminnassa. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei juuri muodostu etnisyyden perusteella. Poikkeuksena voi mainita sen, että maahanmuuttajataustaiset pojat raportoivat odotettua enemmän havaitsemastaan syrjinnästä. Tämä siitäkin huolimatta, että he raportoivat suhteellisen vähän itseensä kohdistuvaa syrjintää kouluissa.

Toisin kuin koulussa, armeijassa havaittu syrjintä (16 %) on (täysi-ikäisten Suomen mieskansalaisten osalta) lähes kaksi kertaa yleisempää kuin itse koettu (9 %). Tämän analyysin valossa armeija vaikuttaa edelleen melko tasapuolisesti syrjivältä tai syrjimättömältä instituutiolta, sillä etnisyyden perusteella ei synny tilastollisesti merkitseviä eroja.

Formaalit tilat

Itse koetun syrjinnän tapaan pääkomponenttianalyysi ryhmittelee formaaleissa tiloissa havaitun syrjinnän omaksi kokonaisuudekseen. Tilasta riippuen syrjinnän havaintoja raportoidaan 2–4 kertaa enemmän kuin itse koettua syrjintää. Havaittu syrjintä formaaleissa tiloissa yhtenä kokonaisuutena ei erottele vastaajaryhmiä tilastollisesti merkitsevällä tavalla.

Yksityiskohtaisemmissa analyyseissa kuitenkin paljastuu, että maahanmuuttajataustaiset nuoret ja etenkin ylikansallisten liittojen jälkeläiset ovat havainneet muita enemmän työsyryjintää. Työelämän syrjintähavainnoista raportoivat erityisesti venäläis-, afrikkalais- ja aasialaistaustaiset nuoret. Työelämän lisäksi myös kuva sosiaali- ja terveyspalvelujen etnisestä yhdenvertaisuudesta saa pieniä säröjä. Syrjintähavainnot näyttäisivät kasautuvan ylikansallisten liittojen jälkeläisille ja afrikkalaistaustaisille nuorille. Muun viranomaistoiminnan osalta syrjintähavaintoja on eniten ylikansallisten liittojen jälkeläisillä ja maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. Erityisesti afrikkalaistaustaiset nuoret

ovat havainneet syrjintää viranomaistoiminnassa. Asunnonsaannin kohdalla aiemmin todetut ryhmäerot hälvänevät osittain. Ainoastaan afrikkalaistaustaiset ja hieman yllättäen muualla Euroopassa syntyneiden vanhempien lapset ovat havainneet eniten asunnonsaantiin liittyvää syrjintää.

Harrastustilat

Formaalien tilojen tapaan myös harrastustiloissa havaittua syrjintää voi tarkastella yhtenä ”komponenttina”. Havaittua syrjintää raportoidaan harrastustiloissa noin kaksi kertaa enemmän kuin itse koettua. Kokonaisuutena tarkasteltaessa neliluokituksemme ei paljasta tilastollisesti merkitseviä eroja. Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa eroja, joskin pieniä, syntyy kaikissa tarkastelun kohteena olevissa harrastustiloissa. Nuorisopalveluissa maahanmuuttajataustaisilla ja ylikansallisista liitoista syntyneillä pojilla/miehillä sekä venäläis- ja afrikkalaistaustaisilla nuorilla on muita enemmän syrjintähavaintoja. Poikien korostuminen tässä kertonee osaltaan kunnallisen nuorisotyön poikavaltaisuudesta (esim. Honkasalo 2011). Urheiluseuroissa syrjinnän havainnot ovat tyypillisimpiä afrikkalais-, Lähi-itä- ja turkkilaistaustaisten nuorten sekä ylikansallisten liittojen jälkeläisten kohdalla. Muiden harrastusten osalta syrjintää ovat havainneet erityisesti afrikkalais- ja aasialaistaustaiset mutta myös ylikansallisten liittojen jälkeläiset ja hieman yllättäen ruotsinkieliset kantaväestön nuoret (ks. loppuviite 8).

Julkiset tilat ja media

Nuorten syrjinnän havaintoja myös julkisissa ja mediatiloissa on tilastollisesti perusteltua tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Havaittua syrjintää näissä tiloissa ilmoitetaan 34–60 prosenttia. Toisin sanoen havainnot moninkertaistuvat omakohtaisiin kokemuksiin verrattuna. Kahviloissa ja baareissa havaintoja on vähiten ja internetissä selvästi eniten. Tarkasteltaessa julkisia ja mediatiloja kokonaisuutena ei tilastollisesti merkitseviä etnisyyteen perustuvia eroja ole havaittavissa. Pelkästään julkisia tiloja tarkasteltaessa

voi kuitenkin havaita samankaltaisen logiikan kuin itse koetun syrjinnän kohdalla: syrjintä vaikuttaa näkyvän lähinnä afrikkalais-, Lähi-itä- ja turkkilaistaustaisille nuorille sekä ylikansallisten liittojen jälkeläisille ja osin ruotsinkielisille kantaväestön nuorille. Maahanmuuttajataustaisista nuorista erityisesti Suomessa syntyneet tai tänne lapsuudessa muuttaneet ovat havainneet muita enemmän syrjintää katutilassa.

Medioiden yksityiskohtaisempi tarkastelu osoittaa, että internetissä syrjintää ovat havainneet yleisimmin ylikansallisten liittojen jälkeläiset, ruotsinkieliset kantaväestön nuoret, maahanmuuttajataustaiset pojat/miehet, afrikkalais- sekä Lähi-itä- ja turkkilaistaustaiset nuoret. Muissa medioissa (TV, radio ja lehdet) etnisyyteen perustuva luokittelumme ei erota vastaajia samaan tapaan. Ainoastaan afrikkalaistaustaiset nuoret erottuvat eniten syrjintää havainneena ryhmänä.

Syrjinnästä vapaita alueita?

Terveystutkimus on usein sairauksien tutkimusta, hyvinvoinnin tutkimus on usein pahoinvoinnin mekanismien erittelyä ja yhdenvertaisuuden tutkimuksellinen tarkastelu kääntyy helposti syrjinnän analyysiksi. Tästä syystä pyrimme artikkelimme lopuksi tiivistämään tutkimustuloksemme nostaten esiin myös sellaisia nuorten kokemuksellisia tiloja, jotka näyttävät ainakin osin syrjinnästä vapailta alueilta. Jatkossa on syytä kiinnittää huomiota niihin tekijöihin, jotka edistävät yhdenvertaisten tilakokemusten muodostumista.

Ensinnäkin syrjinnän kokemukset ja havainnot ovat ylipäättään yleisimpiä kouluissa, internetissä, työelämässä ja monissa julkisissa tiloissa (vrt. Kankkunen ym. 2010, 23–24; Alanko 2014, 41). Tämä ei ole yllätys, sillä kotia lukuun ottamatta näissä tiloissa vietetään eniten aikaa. Koti näyttäytyykin tässä aineistossa varsin syrjimättömänä tilana organisoidun vapaa-ajan ja osin myös armeijan ohella. Nuorten vapaa-ajan osalta voi todeta, että organisoidut tilat näyttävät organisoiattomia vapaammilta syrjinnästä.

Ehkä strukturoitu toiminta, yhteiset päämäärät ja aikuiskontrolli ovat tässä keskeisiä tekijöitä.

Toisekseen nuoren ulkomaalaistausta kasvattaa sekä syrjinnän kokemisen riskiä että todennäköisyyttä havaita sitä useimmissa analyysin kohteena olleissa tiloissa. Erityisen selvästi tällaisia tiloja näyttäisivät olevan yhtäältä tietyt formaalit viranomaiskohtaamisten areenat mutta toisaalta monet informaalit vapaa-ajan ”hengailutilat”. Tulevassa tutkimuksessa lienee syytä kiinnittää huomiota erityisesti hienojakoisempaan syrjinnän analysointiin erilaisissa viranomais- ja asuntomarkkinoilla. Yhteiskuntapoliittisesti olisi toivottavaa, että julkisissa tiloissa tapahtuvaan syrjintään kyettäisiin tarttumaan hanakammin. Lisäksi tulokset paljastavat jo tutuksi tulleen suomalaisen yhteiskunnan ”etnisen hierarkian”: varsinkin Afrikassa ja Lähi-idän alueilla syntyneiden vanhempien lapset ilmoittavat muita enemmän sekä kokemaansa että havaitsemaansa syrjintää. Tuttua hierarkiaa tosin rikkoo yhtäältä venäläistaustaisten nuorten suhteellisen vähäiset ja ylikansallisten liittojen jälkeläisten suhteellisen runsaat syrjintäkokemukset ja havainnot.

Lopuksi on syytä nostaa esille sellaisia nuorten kokemuksellisia tiloja, jotka vaikuttavat etnisyyteen perustuvasta syrjinnästä vapaille – yhdenvertaisille – tiloille. Armeija on valittavissa olleista tiloista ainoa, jossa etnisyyteen perustuvat luokittelumme eivät muodostu tilastollisesti merkitseviksi. Toki tässä tulee muistaa se tosiseikka, että armeijasta omakohtaisia kokemuksia on vain täysi-ikäisillä miehillä, jotka ovat Suomen kansalaisia. Armeijan lisäksi osassa nuorten harrastustiloista vähemmistöetnisyyden merkitys syrjinnän riskiä kasvattavana tekijänä on melko pieni. Nuorisopalveluja lukuun ottamatta on tietenkin aiheellista kysyä, kenellä on pääsy (varaa) ohjattuihin ja kenties yhdenvertaisiin harrastustiloihin.

Viitteet

1. Termiä ”maahanmuuttajataustaiset nuoret” ei käytetä läheskään kaikissa tässä viitatuissa tutkimuksissa. Tästä huolimatta useimpien tutkimusten kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat itse syntyneet tai vähintään toinen heidän vanhemmistaan on syntynyt Suomen ulkopuolella.
2. Syrjinnän kokemuksia ja havaintoja tiedusteltiin erikseen 1) koulussa, 2) työelämässä, 3) kodissa, 4) nuorisopalveluissa, 5) urheiluseuroissa, 6) muissa harrastuksissa, 7) kahviloissa tai baareissa, 8) nuorten suosimissa hengailuympäristöissä, 9) kadulla kulkies- sa, 10) internetissä, 11) TV:ssä, radiossa ja lehdissä, 12) sosiaali- ja terveyspalveluissa, 13) armeijassa, 14) asunnonsaannissa, 15) viranomaisten taholta.
3. Samalla on muistettava, että luokitteluperusteena toimivat vanhempien syntymä- maat ja ilmoitettu äidinkieli eivät tunnista mahdollisesti etnisyyteen perustuvasta syrjinnästä kärsiviä ryhmiä kuten esimerkiksi romaneja ja saamelaisia.
4. Vastaajan sukupuoli vaikuttaa olevan tilas- tollisesti merkitsevä tekijä kodeissa koetun syrjinnän kannalta. Tytöt/naiset ilmoitta- vat poikia/miehiä useammin kokeneensa syrjintää kotona. Tyttöjen tai naistenkaan kohdalla etnisyyden mukainen luokittelu ei tuota tilastollisesti merkitseviä eroja.
5. Myös tässä aineistossa pienenä lapsena ja ala-kouluiässä Suomeen muuttaneiden nuorten syrjintäkokemukset kouluissa näyt- täisivät olevan varsin yleisiä. Erot muissa elämänvaiheissa muuttaneisiin tai ”toisen sukupolven” nuoriin eivät kuitenkaan muo- dostu tilastollisesti merkitseviksi.
6. Puhuessamme esimerkiksi venäläistaustai- sista nuorista viittaamme nuoriin, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Venäjällä.
7. Tässäkin joukossa lieene runsaasti siviili- palveluksen suorittaneita ja kenties palve- luksesta kokonaan kieltäytyneitä.
8. Harrastusten kohdalla tulee kuitenkin huo- mioida, että iso osa nuorista harrastaa pal- jon yhdessä erilaisissa tiloissa, mutta har- rastus ei ole ohjattua (esim. skeittaaminen). Tämänkaltaisissa harrastustiloissa koettua (ja havaittua) syrjintää on todennäköisesti raportoitu kohtaan ”muissa harrastuksis- sa”. Näin ollen on todettava, että raja orga- nisoitujen ja organisoimattoman vapaa-ajan välillä on huokoinen. Toisaalta nuorten lii- kunnallisten vaihtoehtolajien tutkimuksissa päälinjana näyttää kulkevan se, että lajiyhtei- söjen edustajat korostavat itse avoimuutta ja yhdenvertaisuutta suhteessa harrastajien etniseen taustaan (ks. Rannikko ym. 2013).
9. Poikkeuksena voi mainita ainakin vasta maahan muuttaneet nuoret ja suomen kiel- tä taitamattomat, joiden mahdollisuudet tunnistaa etenkin mediassa ilmenevää syr- jintää lienevät rajalliset.
10. Samalla on muistettava, että verkko tarjo- aa mahdollisuuksia esimerkiksi syrjintää kokeneiden vertaistuellisiin keskusteluihin (esim. Alanko 2014, 33).

Lähteet

- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1999) *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Agnew, John (2005) *Space: Place*. Teoksessa Paul J. Cloke (ed.) *Space of Geographical Thought: Deconstructing Human Geography*. Lontoo: Sage Publications.
- Alanko, Katariina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf> Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 72. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Anis, Merja (2008), *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki: Väestöliitto.

- Anthias, Floya (2013) Hierarchies of social location, class, and intersectionality: Towards a translocational frame. *International Sociology* 28 (1), 121–138.
- Back, Les (2007) *The art of listening*. Oxford: Berg.
- Brah, Avtar & Phoenix, Ann (2004) Ain't I a Woman? Revisiting Intersectionality. *Journal of International Women's Studies* 5 (3), 75–86.
- Brubaker, Rogers (2004) *Ethnicity without Groups*. Harvard: Harvard University Press.
- Eriksson, Susan & Penttinen, Pekka & Ronkainen, Jussi (tulossa) *Nuoret palveluiden käyttäjinä. Itä-Suomen nuorisopuntari*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja Nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Harinen, Päivi (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeen väliraportti*. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/mitahantekis.pdf> Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisusarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harinen, Päivi & Ronkainen, Jussi (2003) Matkalauku ja pari kolme passia. Kaksoiskansalaisuus yhteiskunnallisen jäsenyyden muotona. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 302–343.
- Hautaniemi, Petri (2004) *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 41. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Heino, Eveliina & Kärmeniemi, Nadezda (2013) Cultural interpretation as an empowering method in social work with immigrant families. Teoksessa Maritta Törrönen & Olga Borodkina & Valentina Samoylova & Eveliina Heino (eds.) *Empowering Social Work: Research & Practice*. Kotka: Palmenia Centre for Continuing Education, 88–117.
- Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko & Ojajarvi, Anni (2009) *Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 94. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 109. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika & Harinen, Päivi & Anttila, Reetta (2007) *Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä*. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/erilaisina.pdf> Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 15. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2007) *Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa*. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kymppikerho.pdf> Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika & Kivijärvi, Antti (2011) Kehittämistyötä monikulttuurisesta näkökulmasta – välähdyksiä nuorisotyön arjesta. Teoksessa Veronika Honkasalo & Tomi Kiihlakoski & Antti Kivijärvi: *Tutkijat ja nuorisotyö liikkeellä. Tarkastelussa kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämishankeet*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 114. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 49–152.
- Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena (2007) *Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto.
- Huhta, Helena (2013) Monikulttuuriset suomalaiset huippu-urheilijoina. Teoksessa Mikko Piispa & Helena Huhta (toim.) *Epätavallisia elämäntilanteita. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat*

- 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 79–144.
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkina, Karmela & Vesala, Tiina (2002) *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kankkunen, Paula & Harinen, Päivi & Nivala, Elina & Tapio, Mari (2010) *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemus syrjintä Suomessa*. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Katisko, Marja (2013) Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Helsinki: Diakoniamattikorkeakoulu, 111–130.
- Kivijärvi, Antti (2014) Interethnic Affiliations and Everyday Demarcation of Youth in Finland. Empirical Glances through Multisited Interviews and Observations. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 22 (1), 67–85.
- Kivijärvi, Antti & Honkasalo, Veronika (2010) Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 257–272.
- Kuusela, Jorma & Etälähti, Aulikki & Hagman, Åke & Hievanen, Raisa & Karppinen, Kristter & Nissilä, Leena & Rönnerberg, Ulla & Siniharju, Marjatta (2008) *Maahanmuuttajapilaat ja koulutus – tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistymisestä*. Helsinki: Opetushallitus.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa & Tani, Sirpa (2009) Kuinka tutkia lasten ja nuorten arjen maantiedettä? *Terra* 121 (1), 47–48.
- Larja, Liisa & Warius, Johanna & Sundbäck, Liselott & Liebkina, Karmela & Kandolin, Irja & Jasinskaja-Lahti, Inga (2012) *Discrimination in the Finnish Labor Market. An Overview and a Field Experiment of Recruitment*. Helsinki: Ministry of Employment and Economy.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija (2014) *Maahanmuuttajataustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- McPherson, Miller & Smith-Loving, Lynn & Cook, James (2001) Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology* 27, 415–444.
- Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoitua nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta, 18–82.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto.
- Perho, Sini (2010) *Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhannen vaihteen Joensuusta*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 103. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Rannikko, Anni & Harinen, Päivi & Liikanen, Veli & Ronkainen, Jussi & Kuninkaanniemi, Hanna (2013) Nuorten liikunnalliset alakulttuurit: elämäntapaa ja erontekoa. *Nuorisotutkimus* 31 (4), 3–19.
- Raittila, Pentti (toim. 2002) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press.
- Rastas, Anna (2013) Nimeämisen politiikka ja rasmin rajaamat sosiaaliset suhteet. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) *Liikekuva maailma Liike, raja, tieto*. Tampere: Vastapaino, 153–175.

- Ronkainen, Jussi (2009) *Väliviivakansalaiset. Monikansalaisuus asemana ja käytäntönä*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten suhteista Joensuussa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Souto, Anne-Mari (tulossa) *Etnisyys koulutusvalinnoissa Maahanmuuttajataustaiset nuoret ja 2. asteen koulutusvalinnat*.
- Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 28. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tervola, Jussi & Verho, Jouko (2013) Toimeentulotuki ja maahanmuuttajat Helsingissä. Teoksessa Elina Ahola & Heikki Hiilamo (toim.) *Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 71–88.
- Zacheus, Tuomas & Koski, Pasi & Rinne, Risto & Tähtinen, Juhani (2012) *Maahanmuuttajat ja liikunta. Liikuntasuhteen merkitys kotouttamiseen Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, Kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Yhdenvertaisuutta tarkastelleissa nuorisotutkimuksissa on peräänkuulutettu tutkimusotetta, joka huomioisi moniperustaisen syrjinnän¹ ja myös erojen intersektionaalisen näkökulman. Sama haaste on heitetty myös nuorisotyön kentälle (esim. Kivijärvi ym. 2011). Näissä keskusteluissa on painotettu, ettei yhdenvertaisuuden käsittely voi tapahtua arjen nuorisotoiminnassa niin, että eroja käsitellään yksi kerrallaan erillään muusta nuorisotoiminnasta, vaan keskeisenä tulokulmana tulee olla erojen päällekkäisyyksien huomioiminen. Tuoreen Nuorisobarometrin tulokset tukevat omalta osaltaan intersektionaalisen² näkökulman huomioimisen tärkeyttä.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, millä tavoin vähemmistökokemukset ja eri tavoin kulttuurisia normeja rikkovat nuoret paikantavat itsensä suhteessa julkiseen tilaan ja vapaa-aikaan. Eli millä tavalla nuoret kokevat, että vapaa-ajalla huomioidaan heidän identiteettinsä, ja toisaalta millä tavoin julkiset tilat rakentavat erontekoa nuorten taustaan liittyen. Artikkeliki pikemminkin kartoittaa aihepiiriä suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin sekä pohjautuu laajaan kansalaisjärjestö- ja koulutuskokemukseemme eikä perustu tiukkaan aineiston analyysiin.

Tarkastelun kohteena tässä artikkelissa ovat erityisesti sukupuoli- ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät eronteot ja nuoret, jotka identifioivat itsensä seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin. Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu liittyvät oman sukupuolen kokemiseen ja sen ilmaisemiseen ympäristölle esimerkiksi kehon, nimen, olemuksen ja tekojen välityksellä. Seksuaalinen suuntautuminen merkitsee kykyä tuntea seksuaalista tai emotionaalista vetoa muihin ihmisiin heidän sukupuolensa perusteella. Seksuaalivähemmistöillä

tarkoitetaan yleensä ihmisiä, joiden seksuaalinen suuntautuminen on muu kuin heteroseksuaalisuus. Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan yleensä transihmisiä ja intersukupuolisia henkilöitä. (Alanko 2014.)

Artikkelin alussa pohdimme vähemmistöön ja normeihin liittyviä määrittelyjä ja kokemuksia Nuorisobarometrin aineiston ja aikaisempien samaa aihetta tarkastelevien tutkimusten valossa. Tämän jälkeen siirrymme pohtimaan vapaa-ajan ja julkisen tilan merkitystä nuorten ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Tarkastelemme, mitä hyvä vapaa-aika itsensä vähemmistöön paikantavien nuorten mielestä on ja millä tavalla sen toteutumista rajoittavat omaan taustaan liittyvät rakenteelliset tekijät.

Lopuksi teemme huomioita siitä, miten nuorten moninaisuus voidaan huomioida toisaalta nuorten arkeen kuuluvissa rakenteissa ja toisaalta nuorten kokemuksia koskevassa tiedonkeruussa.

Vähemmistöön kuuluminen

Vähemmistön käsite on ongelmallinen, koska se vahvistaa ajatusta selkeistä, yksiselitteisistä kategorioista. Vähemmistön käsitteen kautta voidaan kuvata toiseutta, joka syntyy yhteiskunnan normatiivisista odotuksista poikkeamisesta, mutta sen käyttö on omiaan vahvistamaan käsitystä, että vähemmistöön kuuluvat muodostavat erillisen tai helposti erottuvan ulkoryhmän. Vähemmistökysymyksistä puhuttaessa ei tulisi unohtaa yhtenäisiksi ryhmiksi miellettyjen vähemmistöjen sisäistä moninaisuutta. (Alanko 2014.)

Operoimme tästä huolimatta vähemmistön käsitteellä, sillä se oli valittu Nuorisobarometrin

kysymyspatteristoon. Käsitteen valintaa perustele Nuorisobarometrin yhteydessä se, että sen avulla saadaan konkreettista tietoa nuorten vähemmistöasemasta. Ongelmallisen käsitteestä tekee se, ettei käsitteen avulla pysty huomioimaan, kuinka eri vähemmistöt ovat keskenään päällekkäisiä ja sisäisesti moninaisia. Käsitteen käyttö saattaa myös uusintaa hierarkioita. Avtar Brah kritisoiikin vähemmistökäsitettä osuvasti seuraavanlaisesti:

Osittain ongelmallisuus johtuu siitä, että kahtiajako näyttäytyy lukumäärinä ja ohjaa tulkitsemaan jaon kirjaimellisesti, mikä latistaa valtasuhteisiin liittyvän ongelman kysymykseksi lukumääristä. Diskurssin jatkuva kertaautuminen luonnollistaa valtaeron, sen sijaan että se asettaisi valtaeron kyseenalaiseksi. (Brah 2007, 79.)

Vähemmistökäsitteen moniulotteisuus näkyy myös nyt käsillä olevan Nuorisobarometrin tuloksissa. Yhtäältä Nuorisobarometrissä kokemus kuulumisesta mihin tahansa vähemmistöön lisää todennäköisyyttä kokea kuuluvansa myös muihin kysyttyihin vähemmistöihin (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 27). Toisaalta eri vähemmistöihin kuulumisessa on yhteiskunnallisesti erilaisia piirteitä. Tämän vuoden Nuorisobarometrin tulosten mukaan juuri seksuaalivähemmistöön kuuluminen oli voimakas vähemmistöidentiteettiä kuvaava asia (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 26). Samalla seksuaaliseen suuntautumiseen pohjautuvaan vähemmistöasemaan liittyy osin erilaista dynamiikkaa kuin vaikkapa etniseen taustaan. Eri vähemmistöjä ei toisin sanoen voi laittaa yhteen nippuun.

Nuorisobarometrin tulosten perusteella syrjinnän kokemukset ovat yleisimpiä niillä vastaajilla, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön ulkonäön, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden takia (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 38). Tämä on kiinnostava tulos sikäli, että Kankkunen ym. vuonna

2011 ilmestyneessä nuorten syrjintäkokemuksia tarkastelleessa aikaisemmassa tutkimuksessa vähemmistöryhmään kuuluminen ei ollut yhteydessä syrjinnän kokemusten yleisyyteen (Kankkunen ym. 2011).

Kankkunen ym. selittävät tulosta sillä, että kyselyn vastaajiksi on ylipäättään valikoitunut enemmän sellaisia lapsia ja nuoria, jotka identifioivat itsensä johonkin vähemmistöön tai jotka kokivat kyselyn aiheen itselleen tärkeäksi. Toiseksi tutkijat kirjoittavat, että koska syrjintä on lasten ja nuorten arjessa niin tavallista, ei sen tunnistaminen vaadi sitä, että vastaaja itse kuuluisi johonkin tiettyyn vähemmistöryhmään (mt., 18).

Nuorisobarometrin tulosten valossa tätä olisi syytä kuitenkin pohtia lisää. Kiusaaminen kytkeytyy eri tavoin normeihin. Se sekä kohdistuu tyypillisesti normeista poikkeavaan olemukseen tai käytökseen (esimerkiksi seksuaalisuuteen tai sukupuoleen liittyvät normit) että vahvistaa vanhoja valtasuhteita (Älä olet!). Toisaalta erilaisten tutkimustulosten arvioimiseksi on pohdittava, miten kiusaaminen ja syrjintä on kysymyksissä määritelty ja miten vähemmistöön kuuluminen on määritelty. Mitä avoimemmiksi käsitteet kyselytutkimuksissa jäävät, sitä tulkinnanvaraisempia tulokset ovat.

Mitä on yhdenvertaisuus?

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan yhdenvertaisuuslaissa sitä, että ketään ei aseteta perusteetomasti eri asemaan hänen henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi. Lainsäädäntö asettaa yhdenvertaisuuden toteuttamiseen ja edistämiseen liittyviä velvoitteita esimerkiksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjille, viranomaisille, työnantajille ja nuorisojärjestöille (Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21; Nuorisolaki 2006/1). Sukupuolen osalta vastaavat säännökset ovat tasa-arvolaisissa (Tasa-arvolaki 8.8.1986/609). Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki muodostavat yhdessä yhdenvertaisuuslainsäädännön. Tässä artikkelissa käytämme yhdenvertaisuuden käsitettä siten, että se kattaa myös sukupuolen,

mukaan lukien sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisen.

Laajemmin yhdenvertaisuuden voi käsitellä missä tahansa organisaatiossa, ryhmässä ja yhteiskunnassa yleisesti tavoitteeksi avoimesta ilmapiiristä, jossa ihmisten moninaisuus tunnustetaan ja otetaan toimintatavoissa huomioon ja jossa mikään henkilökohtainen ominaisuus, kuten seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti, etninen tausta, vammaisuus, ikä, vakaumus tai vastaava ei rajoita ihmisten mahdollisuuksia osallistua tai kokea kuuluvansa joukkoon.

Yhdenvertaisuuden yhtenä vastakohtana pidämme normatiivista kulttuuria, jossa jotkut tietyt ominaisuudet (esimerkiksi heteroseksuaalisuus, valkoisuus tai vammattomuus) arvotetaan toisia (esimerkiksi biseksuaalisuus, islaminuskoisuus, vammaisuus tai tummaihoisuus) paremmiksi. Normatiivisessa kulttuurissa norminmukaiset ominaisuudet ja käyttäytyminen saavat enemmän tilaa ja niistä voidaan palkita, kun taas toisenlaiset ominaisuudet voivat johtaa kielteiseen erottumiseen tai näkymättömyyteen, mikä puolestaan voi rajoittaa mahdollisuuksia esimerkiksi saada työpaikka, edetä harrastuksessa, saada laadukkaita terveys- tai oppilaanohjauspalveluita tai ylipäätään saada käydä turvallisesti koulua. (Ks. esim. *Älä olet* 2013.)

Normikriittisyys on tuonut tärkeän lisän yhdenvertaisuuskeskusteluun, sillä siinä huomio kohdistuu niin rakenteisiin kuin ihmisten tapaan toistaa vakiintuneita normeja. Normikriittisyys kattaa yhteiskunnassa esiintyvän syrjinnän mekanismit moniulotteisesti ja osoittaa konkreettisesti, miten ihmisiä suljetaan ulos esimerkiksi vamman, sukupuolen, identiteetin tai taloudellisen aseman perusteella. Normikriittisyys pedagogiana on huomioitu ennen kaikkea koulutusjärjestelmässä ja -ympäristöissä. Toistaiseksi tutkimuksen puolella on pohdittu vain melko vähän, mitä normikriittisyys tarkoittaa lasten ja nuorten harrastusten ja vapaa-ajan näkökulmista. (*Älä olet* 2013.)

Mitä on yhdenvertainen vapaa-aika?

Vapaa-aikaa arvostetaan kaikissa ikäryhmissä yhä enemmän. Nuorille vapaa-aika on sekä vapautta että suorittamista, ja se määrittyy ennen kaikkea koulun, opiskelun tai työn ulkopuoliseksi ajaksi. Vapaa-ajalla harrastetaan, hengailaan, ollaan sosiaalisessa mediassa, solmitaan ja ylläpidetään ystävyssuhteita. Ystävyssuhteiden puute ovat useiden nuorisotutkimusten mukaan nuorten omasta mielestä suurimpia syitä syrjäytymiseen (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 50). Vapaa-aika mielletäänkin usein myönteisenä elämänalueena. Kuitenkin vapaa-aikaa säännellään varsinkin nuorten näkökulmasta paljon. Julkisessa keskustelussa väitellään esimerkiksi siitä, minkälainen vapaa-ajanvietto on ”sopivaa” tai millä kaupunkialueilla nuorilla saavat oleskella. Vapaa-aika on siis myös aikuishuolella täytettyä.

Vapaa-aika voi olla myös yksinäisyyden kyllästämää tai tarkoin hierarkisoitunutta, eikä kaikkien nuorten vapaa-aika siten ole samalla tavalla vapaata. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kertovat tutkimuksissa turvallisista ja turvattomista kaupunkialueista (Valentine & Skelton 2003) ja monikulttuurisista taustoista tulevat nuoret määrittävät kaupunkitilaa usein värikartoin (Back 2007). Transnuoret kokevat itsensä yksinäisiksi huomattavasti useammin kuin cis-nuoret³, kun taas ei-heteroseksuaalisten ja heteroseksuaalisten nuorten välillä ei ollut eroa yksinäisyyden kokemisessa (Alanko 2014).

Koska vapaa-aikaan liitetään helposti sana vapaaehtoisuus, saattaa monilla vapaa-aikaan kiinnittyneillä aikuistoimijoilla olla ajatus, että vapaa-ajan eriarvoisuuteen on hankala puuttua. Tämä ilmeni esimerkiksi nuorisotyötä ja monikulttuurisuutta käsittelevässä tutkimuksessa, kun nuorisotyöntekijät ilmaisivat, että nuorten ryhmissuhteet ovat autenttisia ja pyhiä, eikä niiden sekoittaminen siksi ole helppoa (Honkasalo ym. 2007). Monikulttuuristen nuorten näkökulmasta vapaa-aika on myös vähän tutkittu alue,

sillä suurin osa tutkimuksesta on keskittynyt koulumaailmaan ja työelämään siirtymiseen.

Vapaa-ajan tarkasteleminen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista on kuitenkin tärkeää. Se voi tarkoittaa sen pohtimista, millä tavalla ystävyyssuhteita solmitaan, miten nuorten väliset suosiohierarkiat syntyvät tai millä tavoin järjestetyissä vapaa-ajantoiminnoissa huomioidaan toiminnan avoimuus ja yhdenvertaisuus. Olennaista on huomioida myös se, keitä nuoria tietynlainen vapaa-ajantoiminta tavoittaa – jäävätkö johonkin ryhmään identifioidut nuoret systemaattisesti pois toiminnasta ja min-kä vuoksi.

Vapaa-ajan yhdenvertaisuudesta kertovat omaa tarinaansa myös tuoreet Lapsiuhritutkimuksen (Fagerlund ym. 2014, 91–97) tulokset. Kysytyistä väkivallan muodoista vastaajat raportoivat kohdanneensa yleisimmin henkisen väkivallan muotoja. Yhdeksäsluokkalaisista peräti 26 prosenttia oli kohdannut kiroilua tai vihaista huutamista. Myös pilkkaaminen ja nimittely olivat melko yleisiä.

Harrastusten piirissä koetulle väkivallalle oli kuvaavaa sen vahva sukupuolittuminen. Vaikka tytöt raportoivat poikia useimmin erilaisista henkisen ja lievän fyysisen väkivallan muodoista, sukupuolten järjestys kääntyi harrastusten kohdalla toisin päin. Esimerkiksi yhdeksäsluokkalaisista pojista kuusi prosenttia kertoi harrastuksen ohjaajan lyöneen joskus tai usein. Tytöistä näin kertoi yksi prosentti. Ulkomaalaisten ja vieraskielisten nuorten kohdalla väkivallan kokemukset harrastusten piirissä korostuivat. Esimerkiksi vastaajat, jotka olivat syntyneet Suomen ulkopuolella, olivat kokeneet fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa noin kolme kertaa enemmän ohjaajien taholta (Mt., 97).

Sateenkaarinuorelle eli seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (tai molempiin) kuuluvalle nuorelle yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin keskeinen elementti hänen kaikissa elinympäristöissään on se, kokeeko hän voivansa osallistua ja tulla kohdatuksi omana itsenään. Suhonen (2014) toteaa, että jos nuori joutuu kantamaan itseään koskevaa salaisuutta, se

vaikuttaa [negatiivisesti] sekä hänen psyykeen-
sä että hänen ihmissuhteisiinsa. Salaaminen voi
olla myös tärkeä selviytymiskeino, mutta riskinä
on, että identiteettinsä salaava nuori oppii kieltä-
mään itsensä. Koska hän ei voi kertoa kokemuk-
sistaan, hän ei saa tarvitsemaansa tunnetukea.
Sen takia jatkossa olisikin syytä kiinnittää niin
arjen nuorisotyössä mutta myös tutkimuksessa
huomiota siihen, kuinka paljon nuoret joutuvat
salaamaan todellisen identiteettinsä vapaa-ajan
ympäristöissä päästäkseen osaksi yhteisöä.

Vapaa-aika sateenkaarinuorten näkökulmasta

Tutkimukset sekä maahanmuuttajataustaisten
että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin
kuuluvien nuorten parissa osoittavat, että va-
paa-aikaa ja kaupunkitilaa hahmotetaan sisäis-
ten karttojen avulla. Tällä tarkoitamme sitä, että
kaupunkitila on vahvasti koodattu turvallisiin
ja turvattomiin alueisiin. Aina näiden alueiden
turvallisuutta ei ole helppo selittää sanallisesti.
Kyse voi olla alueen tunnelmasta ja siellä liikku-
vista porukoista. Myös aikaisemmat ikävät ko-
kemukset saattavat liittää alueisiin ja kaupunkiti-
laan traumaattisia kokemuksia, joiden takia niitä
vältellään jatkossa. (Valentine & Skelton 2003;
Back 2007.) Kankkusen ym. 2011 tutkimuksen
mukaan nuoret kokevat syrjintää eniten koulus-
sa ja seuraavaksi eniten kadulla.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuu-
luvat nuoret ilmoittavat Kankkusen ym. 2011
tutkimuksessa kokevansa syrjintää enemmän
kuin muihin vähemmistöryhmiin kuuluvat.
Selvästi eniten esimerkiksi nimittelyä kertoivat
kokeneensa seksuaalivähemmistöihin kuuluvat.
Huomionarvoista on se, että lapset ja nuoret il-
moittavat, että sekä koulussa että kadulla syrjin-
tää harjoittavat etupäässä tutut lapset ja nuoret,
jotka eivät ole syrjityn kavereita. Harrastuksista
erityisesti urheilu vaikuttaa alueelta, jossa suku-
puoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liitty-
vät normit ovat voimissaan (Alanko 2014).

Tuttujen taholta tulevaa kiusaamista voi osit-
tain selittää se, että seksuaalinen suuntautuminen

ei lähtökohtaisesti ”näy päältä”. Tällöin kiusaamista seksuaalisen suuntautumisen perusteella esiintyisi niiden taholta, jotka tietävät siitä. Toisaalta homo- ja transfobinen kiusaaminen on usein yhteydessä sukupuolen ilmaisuun liittyviin normeihin. Pukeutumisellaan tai muulla olemuksellaan sukupuoli-odotuksia rikkova henkilö voi kohdata homo- tai transfobista kiusaamista riippumatta identiteetistään. Nuori voi kokea normatiivisen ympäristön ulossulkevana myös, vaikkei henkilöön kohdistuvaa, suoraa kiusaamista esiintyisi, vaan syrjintä tapahtuu epäsuorasti vahvojen sukupuolinnormien välityksellä: esimerkiksi nuorisotyöntekijän tai harrastuksen vetäjän sukupuoliittuneena kielenkäyttönä ja asenteina.

Nuorisobarometrin tulosten perusteella vähemmistöihin itsensä identifioivat kokevat itse mutta myös näkevät ja tunnistavat yleisesti ottaen syrjintää herkemmin kuin muut (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 33). Tämä tukee aikaisempien tutkimusten tuloksia (esim. Rastas 2007; Honkasalo ym. 2007). Merkillepantavaa Nuorisobarometrin tuloksissa on myös seksuaalisen suuntautumisen takia itsensä vähemmistöön paikantavien nuorten kohdalla se, että tytöt kertovat poikia huomattavasti enemmän kohdanneensa syrjintää suuntautumisensa takia (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 33). Syrjintäkokemukset ovat siten myös vähemmistöjen sisällä vahvasti sukupuolittuneita.

Yhteiskunnan normit ja rakenteet myös vaikuttavat nuorten tapaan ajatella omaa seksuaalista suuntautumistaan ja sukupuoli-identiteettiään (Alanko 2014). Tämä näkyy myös Nuorisobarometrin tuloksissa. Monilla seksuaalivähemmistöön kuuluvilla nuorilla vähemmistökokemus oli voimakasta myös sukupuoli-identiteetin suhteen (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 27). Tämä voi kertoa osittain siitä, että ulkoapäin tulevat, sukupuoleen liittyvät normitukset pakottavat seksuaalivähemmistöön itsensä paikantavan nuoren pohtimaan omaa sukupuoli-identiteettiään silloinkin, kun hän ei kuulu sukupuolivähemmistöön. Yhteiskunnan

heteronormatiivisuus on kuitenkin asia, jota on vaikeaa tarkastella kyselyllä. Nuorisobarometrissä syrjinnän rakenteellinen puoli jääkin vähemmälle huomiolle (ks. Myllyniemen tilasto-osio tässä julkaisussa, s. 35).

Näistä seikoista huolimatta nuorten järjestetyillä vapaa-ajan kentillä vain harvoin edistetään yhdenvertaisuutta ja moninaisuuden huomioon ottamista tietoisesti. Sen sijaan ajatellaan, että näiden asioiden huomioon ottaminen sujuu itsestään. Yhdenvertaisuus, moninaisuuden huomioiminen voimavarana ja nuoren identiteetin myönteinen tukeminen eivät ole vielä tulleet kattavasti osaksi myöskään esimerkiksi urheilun johtamista. Syytä todellakin olisi, sillä Nuorisobarometrin tulosten mukaan sukupuoli-identiteetiltään vähemmistöön kuuluvista nuorista yli kaksinkertainen määrä muihin vastaajiin verrattuna kertoo kokeneensa syrjintää urheiluseuroissa.

Seta ja Nuorisotutkimusseura selvittivät vuonna 2013 erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointia Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimusprojektissa. Tulosten mukaan sukupuolirooleja koskevat odotukset vaikuttavat lasten ja nuorten harrastusten valintaan ja siihen, millaisia harrastuksia heille tarjotaan. Moni vastaajista oli huolissaan ympäristön reaktioista, jos hän kertoisi avoimesti seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään. Oletetut ympäristön asenteet seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä kohtaan olivat vaikuttaneet harrastusten valintaan. Moni nuori oli silti valinnut sellaisiakin harrastuksia, joissa hän pelkäsi ulossuljetuksi tulemistä seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä takia.

Moni Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselyn vastaajista oli hakeutunut sellaiseen harrastukseen, jossa voi olla yhteydessä muihin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluviin henkilöihin. Osalle yhtenä motiivina hakeutumiselle harrastamaan samantaustaisten ihmisten pariin oli halu auttaa ja tukea muita vähemmistöön kuuluvia omalla esimerkillä. (Alanko 2014.) Yhteinen harrastus samaan vähemmistöön

kuuluvien kanssa tarjoaa parhaimmillaan turvallisen ja voimauttavan ympäristön, jossa voi olla vapaasti oma itsensä. Myös kumppanin löytäminen harrastuksen parista voi olla tällöin sekä helpompaa, todennäköisempää että turvallisempaa, jos harrastusporukassa ei tarvitse pelätä enakkoluuloja.

Vapaa-aikaa ei vietetä vain fyysisissä tiloissa. Internet on monelle hltbiq-nuorelle tärkeä alue, jossa avoimuus on mahdollista turvallisesti. Vain 4 % ei-heteroseksuaalisista nuorista salasi seksuaalisen suuntautumisensa internetissä aina, ja transnuorista 10 %. Verkko tarjoaa sateenkaarinuorille vertaistukea, sosiaalisia suhteita ja foorumeita vaikeista asioista keskustelemiseen, joskin myös häiritäviä ja ahdistelua, joita seksuaali- ja sukupuolivähemmistövastaajat kohtasivat enemmän kuin cis- ja heteronuoret. (Alanko 2014.)

Kohti aktiivista yhdenvertaisuustyötä nuorten vapaa-ajalla ja julkisissa tiloissa

Nuoret ovat monenlaisissa suhteissa julkiseen tilaan arjessaan niin vapaa-aikanaan kuin koulussa, opiskellessa ja työssä. Julkisen tilan järjestämisen tavat vaikuttavat olennaisesti sekä nuorten keskinäisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen että nuorten yhdenvertaisuuteen suhteessa aikuisiin.

Julkisen tilan suunnittelussa on otettava huomioon nuorten kokemukset ja näkemykset sellaisella tavalla, joka heijastaa eri taustoista tulevien nuorten suhdetta tilaan. Jotta nuorten kokemukset voidaan ottaa huomioon, niistä täytyy olla saatavilla tietoa. Nuoria kuultaessa on mietittävä tietoisesti etukäteen, millä tavoin saadaan esille eri vähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksia ja toiveita ja eri ratkaisujen vaikutuksia nuoriin muun muassa vähemmistötausta huomioiden.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen voi edellyttää erityistoimia. Nuorella tulee olla oikeus hänelle fyysisesti ja henkisesti turvalliseen ympäristöön. (*Muu, mikä* 2010.) Julkisessa tilassa erityistoimet voivat tarkoittaa esimerkiksi

sukupuolittuneiden tilojen poistamista tai kaikille avointen tilojen tarjoamista sukupuolitettujen tilojen rinnalla.

Esimerkiksi liikunta- tai teatteriharrastuksessa pukutilat ovat keskeinen elementti siinä, tunteeko sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori itsensä tervetulleeksi harrastuksen pariin. Pukuhuone- ja wc-tilojen järjestely niin, että jokaiselle on sopiva tila, ei ole ainoastaan käytännön kysymys. Tilojen järjestämisellä annetaan myös viestejä. Kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään perustuvat tilat jättävät ulkopuolelleen muunsukupuoliset nuoret ja ne nuoret, joiden sukupuoli-identiteetti on eri kuin mihin heidät kehojensa perusteella tulkitaan. Tarjoamalla sukupuolittamattomia tiloja annetaan viestiä, että jokaisen kokemus ja jokaisen mukanaolo ovat tärkeitä.

Pukeutuminen on yksi vapaa-aikaan ja tilaan liittyvä ulottuvuus, johon liittyy vahvoja normeja. Vahvoja joko virallisesti tai epävirallisesti säädeltäviä pukeutumiskoodeja sisältyy sekä harrastuksiin että alakulttuureihin ja nuorisokulttuuriin ylipäättään. Osa näistä koodista on sukupuoli-tettuja. Nuorten omaehtoista pukeutumista ei voi eikä pidä säädellä – usein pyrkimyksiä pukeutumisen säätelyyn ohjaavat moralistiset painotukset, joita ohjaavat kapeat sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät normit. Harrastuksiin ja muuhun yhtenäistä tai erityistä pukeutumista edellyttävään toimintaan, kuten juhliin, liittyvää pukeutumista voidaan kuitenkin ohjeistaa eri tavoin ja siten luoda tilaa moninaisuuden tunnistamiselle. Esimerkiksi välttämällä sukupuolen mukaan luokiteltuja vaatteita tai stereotyyppisiä värivalintoja voidaan helpottaa nuorten omaksi kokemaa sukupuolen ilmaisua.

Mielikuvia julkisesta tilasta luodaan muun muassa viihteen, historiankerronnan, mediauutisoinnin ja sosiaalisessa kanssakäymisessä kerrottujen tarinoiden keinoin. Sillä, keitä ja millaisia henkilöitä minkäkinlaisissa tiloissa toimii ja millä tavoin he toimivat, on merkitystä esikuvina ja esimerkkeinä. Elokuvat, kirjat ja sosiaalisen median kertomukset esittävät niiden kuluttajille mahdollisuuksia ja rajoja. Nuorten

elinympäristön normatiivisuuteen vaikuttavat siis lukuisat muutkin toimijat kuin nuorisotyön ja -tutkimuksen tai kasvatuksen toimijat. Osa yhdenvertaisuuden edistämistä ja normikriittistä työtettä voi olla se, että nuorille tarjotaan mahdollisuuksia kuluttaa ja/tai itse toteuttaa sellaisia kulttuurituotteita, joissa ihmisten moninaisuus on läsnä luontevasti tavalla, joka ei uusinna stereotypioita ja ennakkoluuloja. Olennaisessa roolissa on tietenkin nuorten oma toimijuus ja sen elementteinä minäkuva ja itsetunto.

Virtuaaliset julkiset tilat ovat monille nuorille luontevia ja merkittäviä ympäristöjä vapaa-ajalla. Tämä korostuu sateenkaarinuorten kohdalla. Verkkonuorisotyössä ja verkkoa ja esimerkiksi sosiaalista mediaa koskevassa tutkimuksessa on perusteltua ottaa aina huomioon muun muassa sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät eronteot ja eri vähemmistöjen kokemukset.

Kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä ja yhdenvertaisen ilmapiirin luomisessa normien tunnistaminen ja purkaminen ovat avainasemassa. Onnistuakseen tämä edellyttää tietoista muutoshalua: totuttuja normeja on vaikea nähdä, ja niiden murtaminen vaatii aktiivista ponnistelua ja harjoittelua.

Minkä tahansa ryhmän koostumus on keskeinen viesti ryhmän sisäisistä normeista. Jos ryhmässä on vaikkapa vain valkoisia jäseniä, ei-vaikoisella voi olla korkea kynnys liittyä siihen. Ryhmillä on taipumus täydentää itseään samankaltaisilla jäsenillä⁴. Siksi voidaan tarvita kohdennettuja toimia, jotta ryhmän kokoonpanoa saadaan moninaisemmaksi. Koska seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti eivät näy päältä, avoimuudesta seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudelle on hyvä viestiä myös visuaalisilla ja sanallisilla viesteillä.

Yhdenvertaista ja moninaisuutta arvostavaa ilmapiiriä on syytä rakentaa tietoisesti silloinkin, kun ryhmässä (esimerkiksi harrastusryhmässä, luokassa tai urheiluseurassa) ei tiedetä olevan vähemmistöihin kuuluvia jäseniä. Vähemmistöön kuuluminen ei välttämättä näy ulospäin. Omasa identiteetistä kertominen ei saa olla pakko,

eikä avoimuus omasta vähemmistöidentiteetistä myöskään saa olla edellytys yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Yhdenvertaisuutta edistävät toimintatavat ovat myös signaali mahdollisille uusille jäsenille: mukaan tuleminen kynnys on matalampi, jos ryhmän arvoista ja normeista viestitään tavalla, joka saa uuden tulokkaan kokemaan itsensä tervetulleeksi omana itsenään.

Lopuksi

Nuorten moninaisuuden ja erojen päällekkäisyyksien huomioon ottaminen ei voi olla enää kuriositeetti tai vähemmistöretoriikalla ja yhdenvertaisuusklausuulilla kuitattu sivulause. Intersektionaalisuus kuuluu niin nuorisotyöhön kuin -tutkimukseenkin, jotta nuorisotyö ja nuorten elämää koskeva tutkimus tavoittaisivat olennaisen.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun ja -johtamisen avuksi on olemassa välineitä. Keskeistä on rakentaa hyviä toimintaympäristöjä niissä toimivien nuorten omilla ehdoilla ja varmistaen moninaisista taustoista tulevien nuorten osallisuus. Paikallisesti tämä voi tarkoittaa yhteistyötä esimerkiksi Setan jäsenjärjestöjen tai muiden hlbtiq-ryhmien kanssa.

Tutkimuksen tehtävä on usein tuottaa laajaan joukkoon yleistettäviä tuloksia. Eriarvoisuuden ja syrjinnän kontekstissa on kuitenkin tärkeää, että tutkimuksessa kiinnitetään riittävästi huomiota normien vaikutukseen ja myös tutkimuksen sisäisiin oletuksiin. Niin kauan kuin kyselytutkimuksessa on kaksi sukupuoli-vaihtoehtoa tai vanhempien nimityksinä vain isä ja äiti, tutkimus uusintaa normeja ja jättää näkymättömäksi kiinnostavia ja merkittäviä eroja, jotka voivat kertoa jotain olennaista hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi tarvittavista keinoista. Vähemmistöistä tarvitaan myös kohdennettuja tutkimuksia, jotta kunkin vähemmistön sisäinen kirjo piirtyy riittävän tarkasti esiin.

Olennainen ulottuvuus tutkijoiden toiminnassa ja tutkimuksen käytössä on yhteiskunnallinen keskustelu. Nuoret seuraavat julkista

keskustelua, ja se vaikuttaa muun muassa heidän minäkuvaansa ja itsetuntoonsa sekä nuoren käsitykseen yhteiskunnasta. Viimeaikainen keskustelu tasa-arvoisesta avioliittolaista ja muista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksiin ja asemaan liittyvistä kysymyksistä, kuten translaista, on ollut omiaan herättämään kysymyksen tutkijoiden ja tutkimustiedon roolista siinä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa, joka liittyy sukupuolta, seksuaalista suuntautumista ja perhemuotoja koskeviin normeihin.

Nuorisotutkimuksessa lähtökohtana täytyy jo lasten oikeuksien sopimuksen pohjalta olla jokaisen nuoren jakamaton ihmisarvo, yhdenvertainen osallisuus yhteiskuntaan sekä yhtäläiset oikeudet. Oikealla, ajantasaiseen terminologiaan ja nuoren itsemäärittelyoikeutta kunnioittaviin kysymyksenasetteluihin perustuvalla tutkimustiedolla voidaan osoittaa eriarvoisuuden vaikutuksia ja seurauksia nuorten ja heidän läheistensä elämässä. Tutkijoiden on syytä ottaa vakavasti haaste aktiivisesta vuorovaikutuksesta tutkimuksen ja muun yhteiskunnan välillä, jotta myös sateenkaarinuorten elämää, osallisuutta ja hyvinvointia koskeva tieto saadaan täysimääräisesti käyttöön tukemaan kaikenlaisten nuorten hyvinvointia.

Viitteet

1. Syrjintä on laaja käsite. Pahimmillaan syrjintä kyseenalaistaa ihmisen identiteetin ja jopa olemassaolon. (Makkonen 2003.)
2. Intersektionaalisuudella tarkoitetaan lyhyesti erojen yhteenkietoutumista ja moninaisuutta sekä tarvetta tarkastella esimerkiksi sukupuolta, ikää, etnistä taustaa ja seksuaalisuutta yhtäaikaaisesti (Honkasalo 2011).
3. Cis-sukupuolinen ihminen on ihminen, joka ei kuulu sukupuolivähemmistöön. Hänen sukupuoli-identiteettinsä ja/tai sukupuolen ilmaisunsa vastaavat enimmäkseen syntymässä määriteltä sukupuolta. Siten esimerkiksi cis-nainen on henkilö, joka on syntymänsä yhteydessä määriteltä

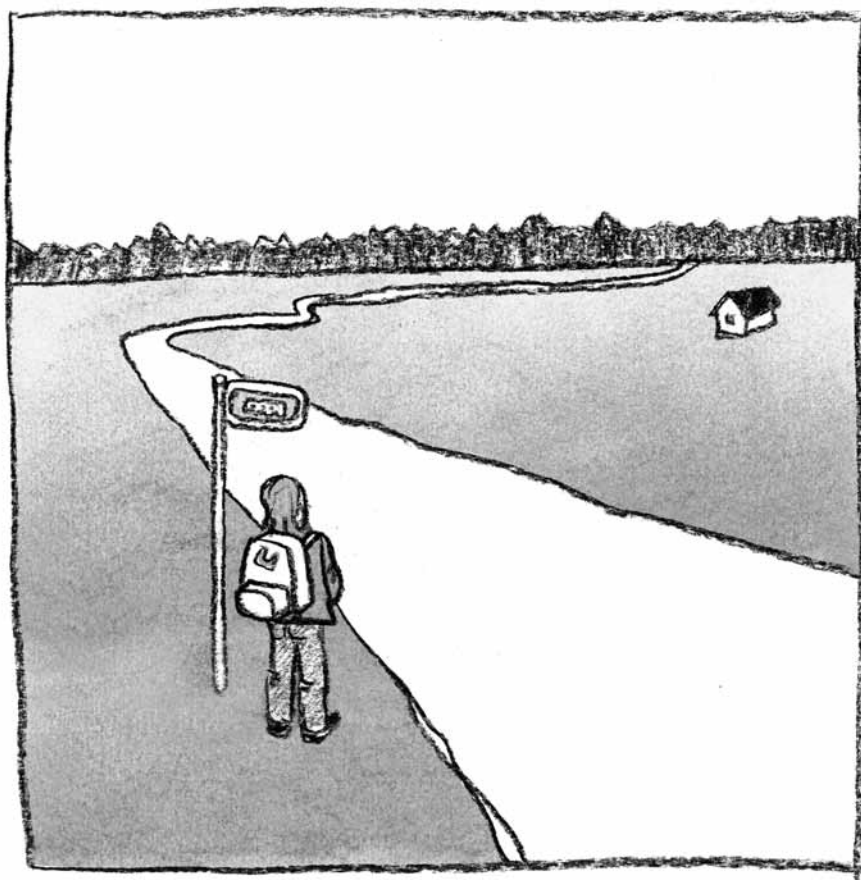
hänen kehonsa perusteella naiseksi ja jolle myöhemmin myös kehittyä naisen sukupuoli-identiteetti. Nuoria, jotka eivät kuulu sukupuolivähemmistöön, voidaan kutsua cis-nuoriksi.

4. http://www.edu.fi/perusopetus/terveys-tieto/koulukiusaaminen_terveystiedon_opetuksen_haasteena/ryhman_muotoutuminen (viitattu 27.11.2014).

Lähteet

- Alanko, Katarina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf> (Viitattu 4.12.2014.) Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 72. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Brah, Avtar (2007) Diaspora, raja ja transnationaaliset identiteetit. Teoksessa Joel Kuortti & Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 71–102.
- Back, Les (2007) *The Art of Listening*. Lontoo: Berg.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsinbritutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 109. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika & Harinen, Päivi & Anttila, Reetta. (2007) *Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 15. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/erilaisina.pdf> (Viitattu 4.12.2014.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- Kankkunen, Paula & Harinen, Päivi & Nivala, Elina & Tapio, Mari (2011) *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemus syrjintää Suomessa*. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Kivijärvi, Antti & Honkasalo, Veronika & Kiilakoski, Tomi (2011) *Tutkijat ja nuorisotyö liikkeellä. Tarkastelussa kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämishankkeet*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 114. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kokkonen, Marja (2012) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5
- Makkonen, Timo (2003) *Syrjinnän vastainen käsikirja*. Helsinki: Kansainvälinen siirtolaissuusjärjestö IOM, Baltian ja Pohjoismaiden aluetoimisto.
- Muu, mikä? *Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020*. (2010)
- Myllyniemi, Sami (2006) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. http://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/3Aika_vapaalla_-_Nuorten_vapaa-aikatutkimus_2009.pdf (Viitattu 4.12.2014.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisoiain neuvottelukunta.
- Nuorisolaki 2006/1.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusverkosto.
- Suhonen, Sami (2014) Sukupuolen määrittelyn käytännöt ja itsenään elämisen mahdollisuudet. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 178–186.
- Tasa-arvolaki 8.8.1986/609.
- Valentine, Gill & Skelton, Tracey (2003) 'Finding oneself, losing oneself: The lesbian and gay 'scene' as a paradoxical space', *International Journal of Urban and Regional Research*, 27, 849–866.
- Älä oletta*. <http://normit.fi/wp-content/uploads/2013/06/AlaOletaNormitnurin.pdf>
- Urheilu. <http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/45/vahemmistot.pdf>
- Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21

KILOMETRIEN ERISTÄMÄT? NUORTEN ARKEA SYRJÄKYLÄKONTEKSTISSA

Johdanto: ”Pakkohan sieltä oli pois päästä”

Yllä olevan otsikon sitaattiossa on poimittu keskustelusta, jossa syrjäseudulla kasvanut nuori tutkijakollegani kertoi siitä, miten hän ystävineen joutui aina liftaamaan päästäkseen pois kotoa – kouluun, harrastuksiin tai kavereiden luokse. Julkista liikennettä ei ollut, vanhempien mahdollisuudet jälkikasvun kuljettamiseen olivat rajalliset, eikä oma asuinympäristö tarjonnut mahdollisuuksia tehdä itselle tärkeitä asioita. Oli päästävä muualle, jos mieli olla mukana ja tehdä jotain yhdessä toisten kanssa.

Tätä artikkelia kannattelee kysymys siitä, miten elämästä tehdään eletävää asuinympäristöissä, joista on pitkä matka erilaisiin nuorten näkökulmasta keskeisiin palveluihin ja toimintaympäristöihin. Tarkastelun kohteena on arki, jota nuoret elävät nuoruusspesifien palvelujen puutteessa ja usein myös julkisten kulkuyhteyksien tavoittamattomissa. Tätä arkea eletään todeksi yhteiskunnassa, jossa nuoruuden diskursiiviset kehykset rakentuvat koulutusyhteiskunnan asettamista hyvän elämän vaatimuksista, sosiaalisten kompetenssien ja rohkeuksien korostumisesta sekä itsenäisen toimeliaisuuden ja mukana pysymisen ihanteista. Monenlaiset rakenteelliset tekijät ovat yhteydessä siihen, että näiden diskursiivisten vaatimusten täyttäminen on joillekin nuorille helpompaa ja itsestään selvempää kuin joillekin toisille. Asuinympäristö ja erityisesti sitä raamittavat välimatkat ovat yksi tällainen rakenneolosuhde.

Artikkelissa tarkasteltu asuinympäristö sijaitsee Pohjois- ja Itä-Suomen pikkukylissä, joiden kohtalona on ollut loitontua sekä maantieteellisesti että mentaalisesti siitä yleisestä tarjonnasta,

jota hyvän elämän tänään katsovan edellyttävän. Väestörakenteen muutos on reuna-alueiden syrjäkylissä erityisen konkreettinen ja nuorten asukkaiden rivejä harventava. Kylien tyhjentäminen ja vetäytyminen ovat tulosta sekä tietoisista poliittisista linjauksista, joiden puitteissa on lakkautettu esimerkiksi virastoja, kouluja ja liikenneyhteyksiä (ks. esim. Lehtola 2001), että kulttuurisesta urbanisaatiokehityksestä, jonka puitteissa elämä maalaiskylissä ei esittäydy erityisen haluttavana ja vetovoimaisena. Ei siis ole ollenkaan varmaa, että kylissä haluttaisiin elää edelleen, vaikka niissä olisivatkin tarjolla elämän sujumisen kannalta keskeiset palvelut: nuoren mieli on monesti muualle, kaupunkielämän (ainakin oletettuun) sisällölliseen rikkauteen, tekemisen tarjontaan ja sosiaalisuuden sykkeeseen. Syrjäseutu on näin sekä diskursiivisesti tuotettu syrjässä olemisen kokemus että arjessa eletävää todellisuutta (vrt. esim. Kivelä 2014).

Syrjäseutuväestön ikääntymisestä huolimatta tämän artikkelin kylissä elää edelleen nuoria, joiden elämänraamit ovat hyvin erilaiset kuin nuorista suurimman osan – asuunhan suomalaisistakin jo pitkälti yli 70 prosenttia kaupungeissa¹. Olen lukenut tätä analyysia varten monta erilaista aineistoa. Nuorisobarometria varten kootusta mittavasta kyselyaineistosta on katsottu syrjäseutuasumisen yhteyttä koulunkäyntiin, ystävyys-suhteisiin ja niiden ylläpitämiseen sekä tyytyväisyyteen vapaa-aikaan ja elämään yleensä, siinä määrin kuin se on ollut mahdollista². Artikkelissa tarkasteltua arkielämää puolestaan valaisee pääasiassa laadullinen haastatteluaineisto, jota on koottu muutaman viimeksi kuluneen vuoden aikana sekä itäisessä Suomessa asuvilta nuorilta ja heidän arjen- ja elämänhallintansa parissa työskenteleviltä ammattilaisilta (mm.

kuraattoreilta, opettajilta, nuoriso- ja hanke-työntekijöiltä) että Koillis-Suomessa työskenteleviltä oppilaanohjaajilta³. Haastatteluissa sekä nuorten että aikuisten kanssa keskityttiin lähinnä haasteisiin, jotka liittyvät erityisesti reunoilla asumiseen ja pitkiin välimatkoihin erilaisten arkisten toimintakenttien välillä.

Olen kiinnittänyt analyysini nuorille keskeisten elämänalueiden – koti, koulu, vertaissuhteet ja vapaa-ajan ympäristöt sekä verkkomaailma – tarkasteluun. Artikkelini etenee siten, että aluksi luodaan lyhyt katsaus yleisesti aikamme yhteiskunnan ja erityisesti tämän artikkelin nuoruuden raameihin, minkä jälkeen esitetään omina alalukuinaan aineistoista rakennettavissa oleva yhdenlainen syrjäkylänuoruuden koulunkäyntiin, vapaa-ajanviettoon ja työmahdollisuuksiin liittyvä tiivis kuvaus. Kotiolot ja suhteet muihin perheenjäseniin, samoin kuin internet-todellisuuden mahdollisuudet läpäisevät nuorten muiden elämänkenttien tarkastelua niin, että niiden pohtimista varten ei ole ollut syytä rakentaa erilisiä teemalukuja.

Konteksti: Yhteiskunnan reunat ja mukana olemisen eetos

1900-luvun lopun ja 2000-luvun syrjäkylänuorijentymiseen johtanut aluerakenteen muutos on Suomessa ollut nopea ilmiö (ks. esim. Lehtola 2001), jonka vauhti ei ole pysähtynyt tai edes hidastunut 2000-luvun alun jälkeen. Tilastot osoittavat, että tässä liikkeessä viiden keskeisen seutukunnan (Helsinki, Jyväskylä, Tampere, Turku ja Oulu) ja niiden keskustaupunkien osuus väestöstä ja bruttokansantuotteesta on kasvanut jatkuvasti ja että tämän keskittymistrendin ei odoteta muuttuvan lähitulevaisuudessa (esim. Tervo 2007). Reuna-alueet loiton-tuvat keskuksista näin sekä konkreettisesti että symbolisesti.

Kaukana keskustoista on asuttu ennenkin, mutta tämän ajan reunoilla oloa leimaavat kuitenkin elämälle merkityksellisten toimintakenttien yhä tihevä keskittäminen maakunnallisiin keskustaupunkiin sekä yleinen tietämys

urbanisoituneen elämänmuodon imusta. Reunoille jääminen merkitsee monenlaisiin kompromisseihin taipumista, monenlaisista asioista luopumista ja arkisten aikarytmien erityistä suunnittelua. Kouluikäisten nuorten kohdalla asumisolosuhteet eivät yleensä ole heidän omia valintojaan, mutta yhteiskunnassa selviytymisen eetos ja arkinen todellisuus ovat heille totta ja heitä velvoittavia.

Nuorta elämää ympäröi velvollisuus pysyä mukana, olla syrjäytymättä. Tänäpä mukana pysyminen merkitsee kouluttautumista (usein kouluttautumista kouluttautumisen perään), tutkintoja, halukkuutta työnhakuun, valmiutta itsensä ja osaamisensa tuotteistamiseen, sosiaalista rohkeutta ja portfolioaktiivisuutta sekä julkisilla että yksityisemmällä aktiivisuuden kentillä. Koulutusta vaille jättäytyneet tai koulutuksensa keskeyttäneet, samoin kuin mitään harrastamattomat nuoret ovatkin jatkuvan aikalaispoliittisen huolen kohteina – aktiivisen vapaa-ajan kun on katsottu edistävän yleistä elämänsuuntautumista ja -hallintaa (esim. Harinen ym. 2010). Koulutussosiologisissa analyyseissä on kiinnitetty paljon huomiota sukupuolen, etnisen taustan, sosioekonomisen aseman ja erilaisten symbolisten pääomien yhteyksiin yhteiskunnalliseen pärjäämiseen (Bourdieu & Passeron 1990; Suomessa esim. Käyhkö 2014a; 2014b). Koulumatkan vaikutusta koulunkäyntiin on kuitenkin tutkittu vielä äärimmäisen vähän, vaikka yhä useamman reuna-alueilla asuvan nuoren koulumatkan pituus alkaa hipoa sietokyvyn rajoja (esim. Harinen 2012; ks. kuitenkin Käyhkö 2014c). Voisiko raskas ja pitkä, jopa 12 tai 14 tuntia kestävä koulupäivä edestakaisine kulkemisineen olla joillekin nuorille koulutuksesta luopumisen syy? Entä miten vapaa-aika voi tukea nuoren arjenhallintaa, jos vapaa-aikaa ei ylipitkien koulupäivien vuoksi ole juuri ollenkaan?⁴ Tai jos eletään paikkakunnalla, jolla ei ole tarjota mitään organisoitua vapaa-ajan toimintaa?

Palvelujen karatessa kasvukeskuksiin internetiä tuodaan korvaukseksi niille, joilla ei ole fyysistä pääsyä palveluihin. Nuorten kohdalla verkkotodellisuus merkitsee tässä yhteydessä

esimerkiksi verkkokursseja, verkkonuoriso-työtä, verkkovarauksia, verkkotilauksia, verkkohakemuksia, verkkoilmoittautumisia ja niin edelleen. Virtuaalimaailma yhtenä ratkaisuna palvelujen organisatoriseen niukkuuteen ulottuu myös reunoille ja alkaa periaatteessa olla kaikkien tavoitettavissa – tai olisi, jos kaikilla olisi varaa siihen⁵. Internet ei kuitenkaan merkitse vain palvelujen maailmaa, vaan sen merkitys nuorisokulttuurisena vuorovaikutuskenttänä on yhtä tärkeä reunoilla kuin keskelläkin: verkotodellisuus on tänään sosiaalisesti velvoittavaa ja vapauttavaa, asutaan sitten missä tahansa (ks. esim. Kaarakainen ym. 2013; Puhakka ym. 2014; Siikasalme 2014). Tämän analyysin nuorten kohdalla on kuitenkin erityistä se, että moni heistä asuu laajakaistattomilla seuduilla ja ongelmallisten nettiyhteyksien keskellä. Katvealueilla asioita ei aina pääse hoitamaan verkon kautta silloin kun pitäisi, ja esimerkiksi oppilaitosten suosimat verkkoalustat eivät välttämättä ole samalla tavalla kaikkien nuorten avuttavissa, milloin tahansa ja missä tahansa.

Tämän analyysin maantieteellinen konteksti on itäinen Suomi Pohjois-Karjalasta Koillismaalle. Tarkempaa paikantamista voi kuvata kaksoisperiferian käsitteellä: kyseessä ovat maamme keskuksesta kaukaiset reuna-alueet ja niiden sisällä sijaitsevat vähäväkiset kylät. Osa kylistä kuuluu hallinnollisesti maalaismaisiin kuntiin, osasta on kuntaliitosten myötä tullut keskustoista kaukaisia kaupunginosia⁶. Tutkimuksen kylissä saattaa olla vielä toimiva peruskoulu, mutta toisen asteen koulutus puuttuu yleisesti. Kylissä asuvien nuorten päivittäinen koulumatka saattaa olla yli sata kilometriä yhteen suuntaan⁷. Vapaa-ajan tarjonta on niukkaa; joskus voi olla jotain kunnallista tarjontaa, joskus seurakunnan järjestämää toimintaa. Näiden lisäksi erilaiset syrjäytymisenestohankkeet saattavat järjestää projektiluonteisia, pari vuotta kestäviä toimintatarjontakampanjoita (ks. Harinen ym. 2010). Kaupallista vapaa-ajan tarjontaa (esim. tanssikursseja tms.) tutkimuksen nuorille ei ole. Huomionarvoista on myös, että monen syrjäkylänuoren kaverit asuvat kaukana;

naapuriin voi olla matkaa useita kilometrejä ja joku nuorista saattaa olla kylänsä ainoa alaikäinen asukas.

Tätä artikkelia varten on varsinaisen barometriaineiston tarkastelun ohella luettu 32 haastattelua, joista 12 on nuorten ja 24 heidän kanssaan työskentelevien aikuisten parissa tehtyä. Nuorista viisi käy noin 35 kilometrin päässä maakuntakeskuksesta sijaitsevaa maalaisyläkoulua, yhden käymä yläkoulu sijaitsee 75 kilometrin päässä kaupungista. Kuusi nuorta kulkee toisen asteen koulutukseen maakuntakeskukseen. Nuorten kodeista on matkaa heidän kouluihinsa vaihtelevasti, muutamasta kilometristä 105 kilometriin.

Nuorten haastatteluissa keskityttiin sekä heidän koulunkäyntiinsä (aina koulutusvalinnoista tavallisen koulupäivän sujuvuuteen) että vapaa-ajanviettomahdollisuuksiinsa liittyviin kysymyksiin. Tutkimushaastatteluissa ei ole varsinaisesti kysely nuorten kotiolojen perään, mutta ne tulevat esiin aineistoissa jonkinlaisena vahvana taustaolosuhteena, arkisen sujuvuuden mahdollistajina tai jarruina, eikä niitä voi jättää huomiotta. Tutkimukseen haastatellut aikuiset ovat oppilaanohjaajia, kuraattoreita, erityisnuorisotyöntekijöitä ja hanketyöntekijöitä. Heidän kanssaan keskusteltiin siitä, minkälaisia mahdollisuuksia ja käytäntöjä eri alojen ammattilaisilla on helpottaa syrjäkylänuorten elämän suuria (valinnat) ja pieniä (arjen toimivuus) haasteita. Nuorisoaineistoa täydentää havaintopäiväkirja, jota olen pitänyt yllä matkatessani työhöni samalla bussilla, jolla jotkut syrjäkylänuoret kulkevat kouluihinsa (vuosina 2012–2014). Olen erottanut aineistolainaukset muusta tekstistä sisennyksin, ja kaikki sitaateissa esiintyvät erisnimet ovat pseudonyymejä. Aineistojen lukutapaani voi kutsua dialogiseksi tematisoinniksi (ks. Koski 2011), jossa arkista kokemusmaailmaa pyritään tulkitsemaan laajemmassa nuorisotutkimuksellisessa keskustelussa ja käsitteistössä. Tutkijaperspektiivi on realistisesti alue- ja nuorisopoliittinen: arkielämän reunaehto- ja etsintä ja arjessa selviämisen ihmettely.

”Olen unessa useasti”: Koulupäivien arkinen haasteellisuus

Nuorisobarometrin kyselyaineistossa reunoilla asuvat nuoret on kategorisoitu ”pikkukylän tai pikkukaupungin harvaan asutuilla alueilla tai maaseutuympäristössä” asuviksi, ja yhteensä heitä on aineistossa peräti 420. Itä- ja Pohjois-Suomessa asuvia reunojen nuoria tässä määrällisessä aineistossa on 117. Heidän asuinpaikkonsa etäisyyttä esimerkiksi kouluista tai muista nuorille tärkeistä tiloista ei kuitenkaan ole kysytty, joten jää epäselväksi, kuinka monta kyselyyn vastannutta nuorta todellisuudessa asuu kaukana opiskele-, työ- ja harrastusmahdollisuuksista.

Barometriin haastateltujen kaikkien koulua käyvien nuorten jakautuminen erilaisiin koulutuksiin noudattelee pääosin suomalaisten nuorten koulutuksellista jakautumista. Asuinpaikkavertailu osoittaa, että aineiston itä- ja pohjoissuomalaisten pikkukyläiden 117 nuorta käyvät tai ovat käymättä koulua samalla tavalla kuin muutkin nuoret, joskin heidän keskuudessaan on (tilastollisesti) odotettua vähemmän korkea-asteella opiskelevia nuoria kuin muiden alueiden nuorten keskuudessa. Tässä kyse voi tietysti olla siitä, että muutettuaan korkeakoulutuspaikkakunnille maaseudun nuoret eivät enää tilastoidu maaseutunuoriksi. Tämä saattaa kuitenkin olla merkki myös siitä, että lukioverkon harventuessa reuna-alueilta mennään entistä useammin ammatilliseen koulutukseen ja koulutuspolku kolmannelle asteelle mutkistuu – eikä esimerkiksi koulumenestyseroista, joita edelleen käytetään keskeisinä nuorten koulutusvalintojen perusteluina (esim. Käyhkö 2014a; Paulgaard 2012a). Kun koulu siirtyy kauaksi, kysymys asumisen järjestelyistä saattaa muodostaa keskeisen kompastuskiven toivotun koulutuspolun haarautumiskohtiin.

Ami: Ei sitä asuntollaa kannata minun tautta pittää. Kun ei sitten muita oo. (16-vuotias lukiolainen, jonka koulumatka on 105 km yhteen suuntaan)

On sitten kyse lukion käynnistä tai ammatillisista opinnoista, nuorten koulunkäynnin sujuvuutta ja koulumenestystä tarkastellaan tutkimuksissa harvoin, jos koskaan, arkisen aika-tila-maantieteen näkökulmasta. Näkökulma ei kuitenkaan ole merkityksetön: päivittäin neljäkin tuntia vievä koulumatka on koululaisen arjen aikarytmiä vahvasti määrittävä tekijä. 15-vuotiaan reunoilla asuvan ammattikoululaisen tai lukiolaisen kohdalla kyse ei kuitenkaan ole vain nuoren henkilökohtaisista aikarytmeistä; kouluun kulkemisen järjestelyt edellyttävät syrjäkyläisten perheiltä yhteistoimintaa, aikataulujen yhteen sovittelua ja myönteistä asennetta nuoren kouluttautumiseen (ks. Harinen 2012; vrt. Käyhkö 2014c). Kun kouluun on matkaa ja kun julkisen liikenteen tarjonta puuttuu, nuoren koulupäivän sujumisesta huolehtimisesta tulee koko perheen projekti, jossa itse kunkin on sompailtava aikataulujaan ja vastaantulovalmiuksiaan. Jos kuljetusaikataulujen sovitteleminen ei onnistu esimerkiksi vanhempien työaikojen vuoksi, nuori on julkisten kulkuyhteyksien puuttuessa jokseenkin omillaan. Oppilasasuntolakäytännöt ovat osittain jääneet suomalaisen koulutustodellisuuden historiaan: parin syrjäkyläläisen vuoksi kuntien ei kannata ylläpitää kalliina pidettyä tarjontaa. 15-vuotiaat toisen asteen koulutusta aloittelevat nuoret eivät ole myöskään vuokra-asuntomarkkinoiden halutuimpia asiakkaita. Syrjäkylänuoren koulupäivästä tulee kuitenkin huomattavasti pahinta mahdollista inhimillisempi olosuhteissa, joissa vanhemmilla on mahdollisuus sovitella omia aikarytmejään koulunkäynnin kehyksiin.

Päivi: Sie käyt päivittäin täältä niinku? Joka aamu ja ilta-ajat tän välin?

Hane: Joo, kyllä. Miula mennee yleensä niin, että mie äitin kyyvillä meen kouluun ku äiti voipi mennä ite melekein, ei nyt ihan mihin aikaan haluaa ite, mutta silleen että miulla on yleensä kaheksalta alkaa koulu ja sit yhtenä päivänä alkaa puol kymmeneltä ja näin, ni se pystyy miut viemään. On miulla sitten vielä tuommonen matkakortti, millä mie pääsen

halvemmalla kuukauussa niin paljon kun mie haluan ite tuonne kaupunkiin männä. Et jos ei oo mahdollista männä vaikka äitin tai isän kyyvillä, ni sitten jouvun bussilla menemään.

Päivi: Siitä aika pitkät päivät tulloo. Seittämästä viiteen tullooko?

Hane: Niin, tai no myö lähetään aina ylleesä vartin yli seittämän, jos kaheksalta alkaa koulu, ajamaan autolla sinne. Ni siihen malliin kuitennii herrää jossain kuuven jälkehen. Sit on kouluu, joskus on neljään...

Päivi: Mut joka tappauksessa sulla on pimmeestä pimmeeseen?

Hane: On, ja sit se on ongelma jos vanhemmat joutuu lähtemään töihin aikasemmin ja näin. Esimerkiks ettei toinen auto toimi ja iskä käypi toisella suunnalla tehtaalla töissä ja äiti käypi sit Joensuussa, ni aina mennee silleen, että iskä ajaa meijät tuohon bussille ja sitten tuota se männöö ite töihin. *(15-vuotias lukiolainen, jonka koulumatka on 45 km yhteen suuntaan)*

Päivi: No mites siulle käypi nyt ku sie lähet sinne [kouluun]?

Saara: Öö mie muutan kaupunkiin. Mie yrittin hakkee solluu mutta mie asun, asun liian lähellä kuulemma ku Pohjois-Karjalassa asun. Vaikka miulla on kumminkii matkaa se... Nii kumminkii pitkä matka kottiin et sieltä pitäs linkalla silleen ja se menis liian vaikkeeks. Ja ni soluu en saanu koska ja sitte muutenkkii mie oon liian nuori. Periaatteessa sinne otetaan kyllä näinkii nuoria, mut sitte oon liian nuori. Nii sit äiti vuokras miulle asunnon yksityiseltä. Ihana päästä ommaan. Koulun lähellä ihan. Oisko pari sattaa metrii. *(16-vuotias lukiolainen, jonka koulumatka on 50 km yhteen suuntaan)*

Edellinen sitaatti osoittaa, että aikarytmien yhteistä sovitteluakin onnekkaimmat olosuhteet syntyvät, jos vanhemmilla on varaa ja uskallusta hankkia koululaiselleen asunto kaukana sijaitsevan koulun liepeiltä. Näin käy kuitenkin

harvoin. Jos toisen asteen koulutukseen matkaavan nuoren kotoa ei löydy aikaa, varoja tai muunlaisia mahdollisuuksia arkisen koulupäivän helpottamiseen, aikaisin alkavat, myöhään päättävät ja kauan kestävät koulumatkat pitää käyttää nukkumiseen. Aamuisin pimeää taivalta matkaava bussi onkin usein täynnä väsyneitä kouluun kuljijoita.

Lähden Hylkysyrjästä klo 7, pimeänä ja loskaisena aamuna. Lämpötila on asteen plus-san puolella. Bussissa on noin 40 ihmistä, kyseessä on toinen samaan aikaan liikkeelle lähtevistä aamubusseista. Kuski näyttää vanhalta, ja hänen kätensä tutisevat kun hän antaa minulle vaihtorahat. Autossa on sekä nuoria että aikuisia. Kaksi ”virallisen” näköistä naista juttelee toisilleen bussin etuosassa käytävän yli. Muuten on hyvin hiljaista. Tyttö vieressäni nukkuu. Takana joku kuorsaa. Bussissa on himmeä sisävalaistus, radio ei kuulu edes bussin keskiosassa. Jaakonkoskella autoon nousee viisi poikaa/nuorta miestä, Uikkarista tyttö ja poika. Matka on hyvin hiljainen, ihmiset nukkuvat tai nuokkuvat. *(matkapäiväkirjaote)*

Hane: Kyllä se kuule väsyttää. Aina. No äiti herättää kuuvelta. Sit mie tuun tuohon alas ja nukun sohvilla. Uvestaan nukahan. Ja siinä koitan herräillä. Linja-auto lähtöö vaille seihtemen tuolta kylältä. Ja siinä nukun lisse. (...) Ja siinä kerkee vielä vässyy siinä bussimatalla lissää ku pääsee lämpimään paikkaan. *(16-vuotias ammattikoululainen, jonka koulumatka on 35 km yhteen suuntaan)*

Nuorisobarometrin tilastoaineisto ei kerro tutkimukseen osallistuneiden nuorten koulumatkojen ja -päivien pituuksista, joten niiden arkinen vaativuus on tulkittava haastatteluaineistoista. Koulupäivän pituus ei kuitenkaan ole ainoa syrjässä asuvan nuoren kouluarkinen ongelma. Julkisen liikenteen vähyys, jatkuva vähentyminen tai puuttuminen kokonaan (ks. Lehtola & Lautanen 2008) tekee arjen aikatauluista

myös hyvin haavoittuvia – jos saavut hetkenkin liian myöhään kilometrien päässä kotoa sijaitsevalle bussipysäkille, menetät mahdollisuutesi vuorokaudeksi: bussi meni jo, ja seuraava tulee huomenna. Myös ennustamattomien huonojen liikennöintiolosuhteiden matkantekoa estävä vaikutus on usein vuorokauden mittainen.

Seison Peräkylän pysäkillä aamulla klo 6.45 ja odottelen bussia, jota ei näy eikä kuulu. Yöllinen lumituisku on tukkinut tiet ja niiden risteykset. Aurauskalusto on tänä aamuna kiireinen ja muualla. Arvelen, ettei jonkun matkan päässä sijaitsevan kyläkeskuksen juna-asemallekaan kannattane tänä aamuna mennä kyytiä kyselemään. Kanssani bussia odottelleet nuoret jäävät kiroillen ja naureskellen paikoilleen, minä lähdän kotiin kaivalemaan autoani lumihangesta. (*matkapäiväkirjaote*)

Barometrityylisiin satunnaisotantoihin reunakylänuoria osuu harvoin, koska heitä on tilastollisessa mielessä vähän. Tämän vuoksi on hankalaa osoittaa suoraan, kuinka paljon sellainen konkreettinen asia kuin kilometrit ovat mahdollisesti yhteydessä koulupudokkuuteen. Norjalaistutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että Pohjois-Norjan kaukaisissa kylissä asuvat nuoret menestyvät koulussa yhtä hyvin kuin muutkin mutta keskeyttävät opintonsa selkeästi muita useammin (Paulgaard 2012a; 2012b). Koulutuksen keskeyttämistä ei ole kysytty Nuorisobarometriin osallistuneilta nuorilta, joten laaja kyselyaineisto ei anna oikeutta samanlaisiin päätelmiin Suomessa. Tämän analyysin laadullisessa aikuisaineistossa on kuitenkin samansuuntaisia huomioita kuin norjalaistutkimuksissa – kuitenkin niin, että kilometrejä yksin ei nähdä koulupudokkuuden syinä vaan pikemminkin yhtenä riskitekijänä muiden joukossa.

Päivi: Kuin paljon nää hakeutuu sitte muualle opiskelemaan nää, siinä nivelvaiheessa?

Sosiaalihoaja: Kyllä mie uskosin että ns. semmoset tavalliset nuoret, niin nehä hakkee

sinne minne ne haluaa. Mut sit jos aattelen näitä meidän nuoria joilla on monenlaisia kynnyksiä ni ne koittaa tietysti aina miettiä että onks täs lähellä jottai. Ja sit jos ei oo, ni se on hirveen iso kynnys lähtee jollekkii muulle paikkakunnalle.

Terhi: Ja varmaan osa jättää lähtemättä?

Sosiaalihoaja: Joo, niin siinä valitettavasti käy. Tai sit hyö hakkee ja pääsee jonnekkii, ovat pikkuse aikaa ja tulleet takasi.

Terhi: Keskeyttävät?

Sosiaalihoaja: Joo, jos mie aattelen näitä (...) siin on ehkä liian monta uutta asiaa. Että kun lähetään täältä siellä pitäs yksin pärjätä ni siinä on vaa vähän liikaa niitä uusia osia. Et se opiskelu sinänsä saattas kiinnostaa mutta se asettautumine sinne uuteen paikkaan ei ehkä syystä tai toisesta onnistu.

Päivi: No mitä mieltä sie oot näistä joil on tosi pitkä koulumatka? Onks se jotenkii...? Ajatellaan nyt esimerkiksi vaikka Lehtosyrjä, sieltä on, onkohan sieltä nyt seitkyt kilometriä tänne kouluun. Miten sie näät tämän et kouluverkon silmät on aika harvat?

Kuraattori: No mie nään sen sillä tavalla että meillehän tulee paljo maakunnasta ja hyvinkin syrjästä. Asuntola ratkasee osan, et nuori on viikot asuntolassa ja pystyy sillä tavalla käymään. Se on tietysti taas, kenen kohalla se lähtee toimimaa ja kenen kohalla ei, se on taas monesta asiasta kiinni. Sitte onhan meillä näitäkii jotka käypi pitkän matkan takaa. Meillä on ihan oikeesti opiskelijoita jotka käypi pitkästäkii matkasta ja hoitaa hommasa. Onha hyö väsyneitä aina välillä ja varsinki jos siin on jottai muuta kuormittavaa ni sitte saattaa katkasta että ei jaksakkaan.

Nuorten asuinalueet koulutustarjontoihin linkittyvät vahvasti heidän koulutusvalintoihinsa, mikä ei liene mitään syrjäseutuerityistä. Erityistä tämän analyysin nuorten kohdalla ovat kuitenkin valinnanmahdollisuuksien jatkuva niukentuminen ja arkisten toimintaresurssien

ankara puntarointi valintoja tehtäessä (ks. Käyhkö 2014c). Rakenteellisempaan kysymyksenä voi pysähtyä myös pohtimaan, onko ammatillisen koulutuksen viimeaikaisen lisääntyneen suosion yksi syy se, että kuntien säästöohjelmien myötä lukioverkon silmäkoko kasvaa jatkuvasti, eikä lukion valinta ole enää mahdollinen kaikille sinne haluaville – tai että kilpailu lukiopaikoista alkaa käydä niin armottomaksi, että siihen ei enää edes lähdetä mukaan.

Opo: Se oli aika lailla sillon, ku oli oma lukio vielä tässä, niin se oli semmonen melkeen puolet, nelkytviis prosenttia meni omaan lukioon, mutta nyt sitten ku lukio loppu, ni se on romahtanu meillä se lukioon lähtevien määrä. Hyvin paljon niinkö valtio sanelee, mitä meillä on enää täällä ja niitä on karsittu. Ja sitten ku nämä on osa on vielä niin arkoja, että ne ei haluais lähteä maakunnan ulkopuolelle, ni ne joutuu tyytymään siihen mitä on, ja vaikka heille esittelet sitte muuta, mutta se uskallus lähteä kauemmas on niin suuri kynnys, että ei he ei lähe.

”Luona vanhan veräjän” – Vai missä nähtäisiin?

Portfolionuoruuteen kiinnitetään usein vaatimuksia aktiivisuudesta myös muilla kuin kouluttautumisen kentillä. Intensiivisimpään ”aktiivinen kansalaisuus” -mantra-aikaan nuorten osallistuminen erilaiseen nuorisotoimintaan nostettiin yhdeksi tärkeäksi kansalaiseksi kasvamisen edellytykseksi, ja teema keskusteluttaa edelleen.⁸ Huolta on kannettu lähinnä nuorisotoimintaan osallistumattomuudesta, ja osallistumismahdollisuuksia on tarkasteltu muun muassa nuorten etnisiin taustoihin, sukupuoleen, vammaisuuteen tai seksuaalivähemmistöihin kuulumiseen peilattuina (ks. Harinen 2006; Honkasalo ym. 2007a; Honkasalo ym. 2007b; Kankkunen ym. 2010). Tarjonnan alueellisten erojen yhteyttä osallistumisintoon on puolestaan pohdittu toistaiseksi vähän (ks. kuitenkin Paju 2004).

Sami Myllyniemen (2009, 8; myös Zacheus 2008, 7–8) tutkimuksessa on todettu, että nuoruudessa vapaa-aika määrittyy merkitykselliseksi kuin missään muussa elämänvaiheessa. Nuorille vapaa-aika ei ole vain koulun tai työn ulkopuolista aikaa vaan keskeinen vertais-sosiaalisuuden, yhdessä olemisen, osallisuuteen kasvamisen ja ihmisoikeuksiin liittyvä kysymys (ks. Harinen ym. 2009). Viime vuosina erilaiset hengailuiksi ja kruisailuiksi nimetyt nuorten vapaa-ajan kollektiiviset tekemiset ovat olleet intensiivisen nuorisotutkimusmielenkiinnon kohteina (Määttä & Tolonen 2011; Keskinen ym. 2011; Kivijärvi 2014). Tilallisesti väljän ja ohjelmattoman yhteen kokoontumisen ja yhdessä liikkumisen mielekkyys konkretisoituu erityisesti kaupunkimaisessa ympäristössä (ostareilla, huoltoasemilla), mutta syrjäkylien arkkitehtuurista ja kulttuurimaisemasta puuttuvat usein tällaiset yhteen kokoontumisen paikat. Kirkonkyläympäristöissä koulujen ja kauppojen pihat ovat nuorille avointa vapaa-ajan tilaa, mutta reunoilta ”kirkolle” pääsy voi olla joskus hyvin vaikeaa. (Harinen 2013; Kivijärvi 2014.)

Kun nuorten parissa työskentelevä nuorisotalon ammattilainen katsoo syrjäkylänuoruuteen, hän tunnistaa siinä riskin ”kotiin laistoutumiseen”, sukupuolesta riippumattomaan peräkamariutumiseen (vrt. Harinen ym. 2010). Kotiin jäämähtämisen riski kulminoituu kulkumahdollisuuksien puutteeseen, jota ajoittain koetetaan paikata erilaisin hankerahoituksin. Nuorisobarometrin laajassa kyselyaineistossa tämä ammattilaisen näkökulma kohtaa kuitenkin kiinnostavan haasteen: asuinpaikkavertailu kysymyksen *Missä määrin syrjäytyminen johtuu mielestäsi harrastuksien puutteesta?* kohdalla osoittaa, että harrastuksien puute syrjäytymiskehityksen osana näyttää huolettavan hieman enemmän keskuksissa kuin reunoilla asuvia nuoria.

Minä oon miettinyt tätä [nauraen] ku joittenki [syrjäseutunuorten] kohalla on tosi vahva semmonen tunne siitä että herätys, onks sulla mittään unelmia tai mitä sinä haluat elämässä tehdä tai että etkö sinä halluu

tehä elämässä mittaa. Että tuolla on maailma pullollaan asioita mikä tois parempaa mieltä kun tämä neljän seinän sisällä. (...) Et mitä, sinä oot nuori mies eikä siun pitäis mennä tuonne. (*hanketyöntekijä*)

Nuorten vapaa-aika, samoin kuin melkein mikä tahansa sosiaalinen toimintakenttä, on yhä tiukemmin myös markkinavoimien puristuksessa (esim. Määttä & Tolonen 2011). Kaupungeissa erilaista maksullista vapaa-ajan tarjontaa alkaa olla runsaasti. Syrjäseudulla tarjonta tukehtuu omaan kannattamattomuuteensa; yhden tai kahden tanssihaluisen nuoren vuoksi ei kannata järjestää tappiota tuottavaa toimintaa. Kaupalliseen nuorisotoimintaan osallistuminen edellyttää keskuksiin pääsemistä tavalla tai toisella. Reunojen nuorten arjen näkökulmasta törmäämme näin jälleen kulkemisen ongelmiin, joita on ajoittain ja väliaikaisesti ratkottu hanke- rahoituksen turvin:

Oili: Miun kaveri, yks Krista, asuu tuolla Marjalaaksossa, haluis harrastaa tanssia mut täällä ei voi. Ja vaikka kylällä voiskii, ei se pääsis sieltä kotoosa iltasin ees kylälle mitenkää. (*13-vuotias tyttö, joka asuu lähellä kirkonkylää, josta on matkaa kaupunkiin 35 km*)

No Talvikummusta pääsevät ehkä vielä linja-autolla sinne [harrastuspaikkoihin], on yhteys, mut et jos ajatellaan Sitaria nin jos meillon sellasia nuoria jotka on tuolta kyliltä nin... se kulkeminen... eli sitte pittää miettiä se, että siinä se ohjaajien jalkautuminen on taas hirmusen tärkeä. (*opo harrastushankeoh- jauksesta*)

Mikäli kyläympäristöstä löytyy aktiivista hankeväkeä ja taitavia hankehakemusten laati- joita, syrjäseudun nuoret saattavat päästä mu- kaan toimintoihin, joihin kuuluu esimerkik- si harrastuksiin perehdyttämistä hankerahan turvin (Harinen ym. 2010). Näissä usein pari vuotta kestävässä projekteissa nuoria saate- taan hakea kotoa ja tutustuttaa monipuoliseen

harrastustarjontaan: kiipeilyyn, lasketteluun, ratsastukseen tai retkeilyyn – riippuen sekä ajassa liikkuvista nuorisokulttuurisista tuulista että kulloisenkin hankehenkilöstön kyvyistä ja tutkinnoista. Joskus näissä kokeiluissa saadaan aikaiseksi nuoren ja harrastuksen välille synty- nyt pitkäkestoinen suhde, joskus taas hankkeen päättyessä palataan alkupisteeseen: ei-minkään tekemiseen keskelle ei-mitään (mt.). Olosuh- teetkaan eivät aina tarjoa otollista maaperää nuorten toivomille tekemisille.

Pete: No mie opiskelen kaupungissa, mut et mie sit niinku muute siellä paljo, vappaa- ajalla huvikseen käyn ja, jos sattuu olemaan vaan aikaa. Kyllä mie oon harrastanu siellä juddoo ja sitten breakdancee, niinku aika- semmin mut sit lopetin. Että en mie tällä hetkellä harrasta mittään erikoisempia asi- oita. Siellähän on tietysti harrastusmaholli- suuksia.

Päivi: Entäs jos sie halluisit tehdä sitä juddoo tai breakdancee, niin voisko sitä tehdä täällä Peräkylässä? Pittääks sen takia mennä kau- punkiin? Eiks sitä breakdancee voi harrastaa ihan tuossa jalkakäytävällä?

Pete: No, periaatteessa, mut siinä breikis- sä pittää olla vähän semmonen liukkaam- pi lattia ja näin. Täällä nyt ei oo ainakaan semmosta paikkaa missä välttämättä ois kuitenkaa semmosta liukkaampaa lattia. Esi- merkiks tuo kirkonkylän halli, ni siellähän on vähän semmonen kumisempi se lattia. Se on tarkotettu...

Päivi: Niin, se ei luista.

Barometrin laajassa kyselyaineistossa reu- nojen nuoret eivät erotu muista tutkimukseen osallistuneista nuorista mitenkään erityisellä tavalla vapaa-aikaansa tyytyväisinä tai tyytymät- töminä vastaajina määritellessään vapaa-aika- tyytyväisyytensä keskimäärin kouluarvosanalla 8. Kyselyaineistosta ei ole myöskään osoitetta- vissa sukupuolten välistä selkeää tyytyväisyys- eroa. Analyysin laadullisessa nuorisoinfos- sa kokemus syrjäkylien niukoista, joskus jopa

olemattomista nuorille yhteisen vapaa-ajan tekemisen mahdollisuuksista korostuu kuitenkin erityisesti tyttöjen puheessa. Vaikka skootterit, mopootut ja kevytmoottoripyörät alkavat yhä useammin olla myös tyttöjen arkisen kulkemisen kesäaikaisia helpottajia, tämän artikkelin haastatteluaineistoissa pojat näyttävät silti olevan tyttöjä tyytyväisempiä syrjäkylien vähäisiin vapaa-ajan yhteenkokoontumismahdollisuuksiin. Poikien elämässä kuin itsestään ja hetkessä organisoituvat mopomitit korvaavat kaupunkimaista hengailukulttuuria, ja kyläkaupan piha, mattolaituri tai entisestä käytöstään vapautunut maitolava toimii kaikkien tietämänä kokoontumispaiikkana (myös Harinen 2013).

Päivi: Mites jos sie vertaat kun sie oot tullu kaupungista tähän, ni miten sie vertaat että minkälaisii mahdollisuuksii täällä on tälleen koulun ulkopuolella tehä jotakii suhteessa kaupunkiin. Lähtisitkö takasin sinne?

Jemina: Lähtisin.

Päivi: Miks?

Jemina: No ei täällä oo mittää. Ei täällä voi niinku mittää harrastaa tai näin. *(14-vuotias tyttö, joka asuu lähellä kirkonkylää, josta on matkaa kaupunkiin 35 km)*

Oili: ...mie ostin justin tuon kruiserin, sain puoleen hintaan mutta kun ei täällä oo mitään paikkaa missä vois kruisailla. Tiet on rikki. (...) Täällä tytöt vaan skeittaa. Tai skeittais jos vois. Ramppi on räsänä eikä oo jalkakäytäviä. *(13-vuotias tyttö, joka asuu lähellä kirkonkylää, josta on matkaa kaupunkiin 35 km)*

Strukturoidussa barometrihaastattelussa nuoria pyydettiin ottamaan kantaa väittämään: *Syrjäytyminen johtuu siitä, että asuu kaukana harrastuspaikoista ja palveluista*. Kyselyaineistossa on havaittavissa hienoinen tilastollinen ero siinä, missä määrin tytöt ja pojat painottavat asuinpaikan syrjäisen sijainnin merkitystä esimerkiksi harrastuksiin osallistumiselle. Asia tuntuu huolettavan poikia enemmän kuin tyttöjä. Kuten jo

edelläkin tuli esille, reunakylien nuorten haastatteluissa ja havainnoissa kuva kääntyy kuitenkin toisin päin: niukoista ”oikeista” harrastusmahdollisuuksista tai niiden kaukaisuudesta huolimatta haastattelemieni poikien vapaa-ajan revii-ri on usein laajempi kuin tyttöjen:

Pete: On, on [mahdollisuus liikkua talvella, koska kevarissa on]... semmoset nappulat, semmoset niinku millä ajetaan vähän niinku crossii, mut niissä nappuloissa on vielä semmoset isommat nastat niissä. Ne pittää hyvin lumella. Miulla oli mopossaki oli talvi-renkaat, ni minä aina talvella ajoin. En mie niinku pitkiä matkoja pysty ajamaan, mutta tässä kylillä. Tässä kylillä lähinnä ajelen. (...) On tää silleen kuitenkin miun mielestä, ite tykkään tästä paikasta, vaikka täällä ei oo tekemistä aina tai tälleen, mut täällä tuntee kavereita. Tai niinku tuntee kaikki toisensa.

Päivi: Entäs muut? Mites tytöt? Tiia? Siutkin pitää joku tuuva, eikä vaan?

Tiia: Niin. Et jos mie meen jonnekin, niin mie pyyvän kyyvin. Että kottoo pittää sitten aina ruikuttaa kyytiä.

Poikien kokemuksessa havaittavissa oleva myönteisyys pätee kuitenkin pääasiassa vain yläkouluikäisten nuorten puhetta tarkasteltaessa; iän lisääntyessä karttuvat myös tietoisuus ja toiveet monipuolisemman vapaa-ajan tekemisen mahdollisuuksista, jotka ovat kaukana. Myös barometrin kyselyaineisto koko laajuudessaan kertoo tämänsuuntaisesta huolikehityksestä erityisesti siinä vaiheessa, kun ollaan noin 20 vuoden ikäisiä. Tämä käy ilmi tutkittaessa vastauksia kysymykseen siitä, nähdäänkö kaukana harrastusmahdollisuuksista asuminen yhdeksi syyksi yksilön syrjäytymiskehitykseen. Kyselyaineisto kertoo myös työllistymishuolen kasvavan iän myötä: 18–24-vuotiaiden vastaajien joukossa työpaikan puuttuminen määritellään yhdeksi syrjäytymisen syyksi systemaattisesti useammin kuin alle 18-vuotiaiden joukossa, ja 25–29-vuotiaiden keskuudessa tästä asiasta huolestuneiden osuus lisääntyy edelleen. Analysoitaessa koko

aineiston tasolla vastausta kyselyn kysymykseen *missä määrin syrjäytyminen johtuu siitä, että asutaan paikoissa, joista puuttuu julkinen liikenne*, havaitaan sama trendi: Iän myötä tietoisuus reunoilla asumisen ja kulkemismahdollisuuksien puuttumisen yleisistä syrjäyttävistä ulottuvuuksista kasvaa – mikä kypsyttänee myös ajatukset pois muuttamisen välttämättömyydestä. Haastattelutilanteissa esiin tuotu poislähtemisen visio ei hahmotukaan vain vapaa-ajan ja mukavan tekemisen ympärille vaan kietoo sisäänsä myös sangen realistisia toimeentuloon liittyviä perusteluja. Seuraavassa haastattelusitaatissa keskustellaan kolmen maakuntakeskuksessa koulua käyvän 16-vuotiaan ammattikoululaisen kanssa.

Päivi: Onko se tulevaisuus vielä näillä kylillä sitten joskus koulun jälkeen?

Pekko: Ei. Ei missään nimessä [naurahtaan].

Hane: En miekään tänne aio jäähä.

Päivi: Kukas tänne sitten jääpi, jos työ ette jää?

Jarno: Perhe. Vanhukset. Porukat.

Hane: Ei ku äitihän se sano, että sinut kun sinut on koulutettu niin myö muutetaan Ep-sanjaan.

Päivi: Ne oottaa, että ne pääsee siusta er-roon ja.

Hane: Niin, paitsi että ohan miulla kuitenkin kaksi isosiskoo.

Päivi: Ai niin oli. Ne oli jo muualla. Miks työ ette halluu tänne jäähä?

Pekko: Ei täällä oo mittään.

Hane: Ei täällä oikeestaan työmahollisuuksia oookkaan, sellasia kunnollisia.

Jarno: Ei täällä oikeestaan oo mitään. Siinä oikeestaan tiivistetysti.

Hane: Palkan takkii se minäkii tuota muualla Suomeen.

Pekko: Täällä ei oo vappaa-ajalla mittään eikä täällä kyllä työllistyskää.

Edellä siteerattu poikaryhmä tarjoaa tutkijalle esimerkin myös siitä, kuinka internet toimii nuorten keskinäisen yhteyden ylläpitäjänä. Aiemmin samaa koulua käyneet pojat ovat toisen

asteen opintojen alettua lähteneet kaikki eri kouluihin mutta muodostavat yhdessä edelleen jonkinlaisen nettipelijoukkueen ja kokoontuvat aika ajoin viikonlopuksi jonkun heistä kotiin viettämään peliyötä. Internetin merkitys koulutyössä jää nuorten haastatteluaineistossa kuitenkin lähes piiloon; joku nuorista kertoi saaneensa koulusta kannettavan tietokoneen (jollainen annettiin kaikille kouluun päässeille), mutta netissä tehtävien koulutöiden kerrottiin usein epäonnistuvan riittämättömien yhteyksien tai pitkien sähkökatkosten vuoksi.

Nuorisobarometrin kyselyaineisto ei kerro sen tuottamiseen osallistuneiden nuorten vapaa-ajan määristä mitään. Olettaa kuitenkin voi, että pitkät koulupäivät supistavat vapaa-ajan toimintoihin ja vertaisten kanssa oleiluun käytettävissä olevaa aikaa. Olen toisaalla (Härninen 2012) kirjoittanut siitä, kuinka päivittäinen bussissa vietetty koulumatka voi olla keskeinen syrjäseutunuoren vapaa-ajan kehys. Ylipäänsä kulkemiseen liittyy maaseudulla monenlaisia muitakin funktioita kuin siirtyminen paikasta A paikkaan B (ks. myös Tedre 2014). Kun päivittäistä aikaa kuluu kohtalaisen paljon bussissa tai junassa istumiseen ja kun nämä tunnit saattavat olla ainoita vapaan sosiaalisen toiminnan ja informaalin seurustelun mahdollistamia hetkiä, ne on käytettävä hyväksi. Näin on myös nuorten kohdalla; jos yhteinen vapaa-aika rajoittuu bussissa vietettyihin tunteihin, siinä on hyvä käydä läpi virtuaalimaailman tarjonta, koulunkäyntiin liittyvät asiat ja kaikenlainainen keskinäinen hauskanpito tulevien viikonloppujen suunnitelmien. Vaikka aamuisin bussissa nukutaan, ilta-päivisin vireyttä riittää jo seurusteluun.

Lähden klo 16.20 Maakuntakeskuksesta sillä bussilla, jossa lukee ”lisävuoro Peräkylään”. Iltapäivä on elokuisen lämmin ja aurinkoinen. Auto tulee melkein täyteen, pääasiassa nuorista matkustajista. Pääsen istumaan aika taakse – takapenkkiä ei valtaa kukaan, siellä taitaa istua vain yksi poika. Pari poikaa edessäni juttelee käytävän yli, katselevat jotain lukujärjestyksen tapaista. Käyvät ilmeisesti

eri koulua, koska toinen kertoo toiselle, että heidän koulupäivänsä alkamis- ja loppumisajoina on otettu huomioon julkisen liikenteen aikataulut. Pojat ovat aikuisen silmään siistin ja kiltin näköisiä kavereita. Keskellä bussia istuu tyttöjä, jotka rupattelevat iloisesti kahden tai kolmen hengen ryppäissä. Kahta vierekkäin istuvaa tyttöä jututtaa myös käytävän toisella puolella istuva poika. Edessäni istuvat pojat ottavat esiin nettivempaimensa, toisella on iPad, toisen laitetta en näe. Juttelevat netistä ja joistakin päivityksistä (”kuustoista päivitystä tullut”), katsovat laitteitaan. Toinen siirtyy sitten käytävän yli toisen viereen istumaan ja alkavat katsella yhdessä toisen iPadia. Toinen pojista selittää toiselle jonkun nettipelin sääntöjä (näin tulkitsen – ”sie voit tässä tuhota näitä siun vastustajia...”). Autossa matkaavia keskiosan tyttöjä naurattaa, ilakoivat yhdessä. Autossa on hauska tunnelma. Kun tyttökkäsiä jututtanut poika nousee pois autosta, hän sanoo: ”heipat teille”. (*matkapäiväkirjaote*)

Nuorisobarometria varten kootusta kyselyaineistosta käy ilmi, että isossa kuvassa reunojen nuoret eivät eroa muista ikäisistään siinä, kuinka usein ystäviä tavataan ja mitä osaa internet näyttlee ystävien kanssa kommunikoinnissa. Välimatkoista huolimatta kavereita tavataan päivittäin tai ainakin viikoittain. Aina nuoruus ei kuitenkaan ole vain keskinäisen vertaisyyhteyden aikaa. Suomalainen yksinäisyys alkaa olla intensiivisen tutkimusmielenkiinnon kohteena (esim. Saari 2010), ja nuorten kokemaa yksinäisyyttä on tunnustettu yhdeksi tärkeäksi emotionaalisen syrjäytymisen ennustajaksi (Törrönen & Vornanen 2002; Ikonen 2013). Tätä analyysia varten tehtyihin haastatteluihin ei tavoitettu yksinäisiä nuoria. Olettaa kuitenkin voi, että perinteisistä kyläyhteisöisyyksirepresentaatioista huolimatta myös syrjäkylänuori jää monesti yksin – erityisesti tilanteessa, jossa toiselle asteelle siirryttäessä hänellä ei välttämättä ole yhtään tuttua uudessa arkiympäristössä. Yksinäisyyden

lieventäjänä bittitodellisuus voikin syrjäkylissä olla merkityksellinen, jos vain kaikki yhteydet toimivat ja saldoa riittää. Barometrin tilastoaineisto osoittaa hienoista, joskaan ei tilastollisesti merkitsevää eroa siinä, kuinka erilaisissa asumisympäristöissä ollaan nettiyhteydessä kavereihin: harvaan asutuilla alueilla netin käyttö kavereiden kanssa seurustelemiseen on itse asiassa hieman vähäisempää eikä aivan samalla tavalla päivittäistä kuin isoissa kaupungeissa. Haastattelu- ja havainnointiaineistot kertovat nettiseurusteluun liittyvän monenlaisia käytännön kysymyksiä ja jarruja, jotka eivät välttämättä kuitenkaan ole mitenkään syrjäseutuerityisiä.

Oili: Miun paras kaveri on indonesialainen. Jutellaan facessa joka päivä. Tai yö [naureskelee]. Aina pittää vahtia sitä aikaerroa. Ja kun äiti ei anna miulle puhelimme nettiä niin pääsen vain kottoo koneella. (...) On, kaikilla miun kavereilla on netti puhelimesa paitsi ... Ei voi olla silloin kun halluis. (*13-vuotias tyttö, joka asuu lähellä kirkonkylää, josta on matkaa kaupunkiin 35 km*)

Kaiken kaikkiaan Nuorisobarometriin osallistuneet reunojen nuoret ovat elämänsä yhtä lailla tyytyväisiä kuin muutkin nuoret tyytyväisyyttä määrittelevien kouluarvosanojen liikkueissa 8:n ja 9:n välillä. Haastatteluaineisto osoittaa, että myöskään välimatkan ottaminen ja tuttujen toimijoiden katoaminen arkisesta tekemisestä ei määrity aina vain negatiivisena ja pelottavana asiana. Uudessa arkiympäristössä vanhat koulussa syntyneet suosiohierarkiat psykologisine painolasteineen (ks. Kulmalainen 2014) murtuvat, ja *in cognito* -asenteella uskaltaa kenties kokeilla jotain uutta – erityisesti jos kuuluu niihin onnellisiin, jotka ovat saaneet kaupungista oman asunnon ja näin myös kiinnityksen päivittäiseen vapaa-aikaan, joka monelta muulta kuluu bussissa istumiseen (Harinen 2012).

Saara: Et siellä nii ja esimerk... ne kuntosalitkii silleen et en mie uskaltas mennä missään meidän kirkolla kuntosalille. Ku siellä on ne,

en tiijä eiku jotenkkii... Siel... ei kaupungissa, siel on nii paljo ihmisiä et ne välit et ketkä ja mistä, kuka siellä käypi, mut tää on niin pieni paikka et sit siellä jos mennee ni sitten siitä saattaa tulla jottain kommenttia sieltä tai sitten siitä tietää koko seutu. *(16-vuotias lukiolainen, jonka koulumatka on 50 km yhteen suuntaan)*

”Maanantai ei mittään, tiistai ei mittään”: Olemattomille työmarkkinoille

Kyy... kyllä se nyt todennäköisesti on jotta pittää pois lähteä. Kyllä se nyt on se todennäkösin vaihtoehto. *(Pieviläinen 2011)*

Koko kyselyaineisto osoittaa noin 370:n barometriin osallistuneen nuoren käyvän palkkatyössä. Määrällisestä aineistosta laskettu asuinpaikkavertailu osoittaa, että reunoilla asumisen ja työssäkäymisen välillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys niin, että harvaanasutuilta alueilta käydään töissä harvemmin kuin muualta. Tälle luonteva selitys saattaa olla se, että iän lisääntyminen vie nuoret kaupunkiin, ja maalla asuu keskimäärin nuorempia nuoria kuin kaupungeissa. Kiinnostavaa kuitenkin on, että työpaikan puute määrittyy syrjäytymisen syyksi useammin kaupungeissa asuvien kuin reunakylissä asuvien nuorten vastauksissa, vaikka haasteellisten työmarkkinoiden ajanhengessä reuna-alueiden harvaanasutut kylät ovatkin työpaikkaköyhintä seutua⁹. Teollisuus muuttaa pois kylistä, ja palvelujen katoamisen myötä ovat kadonneet kouluttautumista edellyttävät työtehtävätkin. Irene Pieviläinen (2011) on nimittänyt tällaista tilannetta työmarkkinalliseksi tyhjiöksi: syrjäkylillä ei ole työpaikkoja, vaikka niissä edelleen asuu työkykyisiä ja -haluisia ihmisiä. Tätä analyysia varten luetuissa aineistoissa ei ole mitään viitteitä uskosta tai toivosta tämän työmarkkinallisen tyhjiön täyttymisestä. Pääinvastoin: ajatus töiden perässä muualle lähtemisestä tulee esiin itseltään selvänä ja perusteluja penäämättömänä asiana. Mitä enemmän reuna-alueen nuori kou-

luttautuu, sitä todennäköisemmin hänen tulevaisuutensa on jossain muualla kuin kotikylässä, mutta asia ei koske vain korkeakoulutukseen aikovia – kuten esimerkiksi edellisessä alaluvussa siteerattu keskustelu toista astetta käyvien Jarnon, Hanen ja Pekon kanssa osoittaa.

Päivi: Entäs Pekko, missä siun haaveet, tulevaisuutesi on?

Pekko: En tiijä. Nyt en oossa tuohon vastata. Saatan pyssyy tuolla kaupungissakii.

Päivi: Entäs tuota Jarno?

Jarno: Ää, ehkä kaupungissa ja sitten jos jonnekin muuttaa, niin todennäköisesti Helsinkiin. Yliopistoon sinne.

Päivi: Oliksi siulla joku alakii mietitty jo?

Jarno: No siis luonnontieteet.

Ratkaisun välttämättömästä muualle muuttamisesta saattaa joutua tekemään kuitenkin jo kauan ennen ammattiin valmistumista ja työhaun realisoitumista. Erityisesti ammatilliseen koulutukseen liittyy paljon työssäoppimista ja työssä oppimista. Vaikka päivittäinen koulunkäynti syrjäkylästä käsin onnistuisikin, työharjoittelun alkaessa saatetaan olla vaikeuksissa. Seuraava koulubussissa vapaamuotoisesti muistiin taltioitu episodi kuvaa tällaista tilannetta:

Nuori nainen kertoo vieressään istuvalle toiselle nuorelle naiselle, kuinka hän on jotenkuten kyennyt käymään koulua päivittäin 50 kilometrin päässä kotoaan sijaitsevassa opinahjossa. Nyt hänellä kuitenkin on alkamassa opintoihin liittyvä työharjoittelujakso, eivätkä työnantajan aikataulut ole linjassa julkisen liikenteen vähäisen tarjonnan kanssa. Työharjoittelun suorittaminen edellyttää työnantajan aikatauluihin taipumista. Nuori nainen kertoo itsellään olevan kaksi huonoa vaihtoehtoa: hänen on joko saatava lupa muuttaa pois kotoa ja löydetävä asunto tai luovuttava opinnoistaan, joihin työharjoittelu ehdottomasti kuuluu. *(ote matkapäiväkirjasta)*

Palkkatyötarjonnan olemattomuudesta huolimatta kiinnostavaa kuitenkin on – ja linjassa norjalaisen nuorisotutkijan Gry Paulgaardin (2012a; 2012b) havaintojen kanssa – kuinka reunoilla on edelleen tilaa ja kysyntää perinteisille maskuliinisina pidetyille osaamisille: metsästykselle, kalastukselle, rakennustöille ja erilaisille korjaamisen taitoa edellyttävillä kompetensseillä. Havaintomatkat analyysini kyliin osoittavat, että niissä rakennetaan yhä koteja ja että ne toimivat edelleen joidenkin nuorten aikuisten tulevaisuudensuunnitelmien näyttämöinä. Syrjäkyläläisyys saattaa olla myös osa joidenkin nuorten myönteistä itsemäärittelyä – jotakin, joka tekee olon kaupungin sykkeessä aina vähän vieraaksi.

Päivi: Täällä kuitenkin on aika paljon sellasia nuoria ihmisiä, jotka jääpi tänne, että ne ruppee rakentamaan. Just kävin tännään tuossa töistä tullessa tuossa semmosella, nuori perhe rakentaa siihen talon. Semmosiakin ihmisiä on. Mikäköhän sitten ihmisiä pittää täällä? Nuorta väkkee.

Pete: No vanha kotiseutu ja ymm... oisko vielä, että tässä on kaupunki suht koht lähellä ja sitten kuitenkin vähä syrjäsempi. En mie tiijä. Itেকkin aattelin, että mie vissiin ens vuonna tai ehkä kesälomalla hankin sillä tavalla kämpän kaupungista itelleni, ni on helpompi kulkee opiskelupaikkaan ja näin. Mut sit en tiijä, että vanhemmalla iällä saattasin muuttaa vastaavaan tai takasin tännepäin. Vähän pienempään kylään.

Päivi: Sie et oo ison kaupungin ihmisiä.

Pete: En, mie en oikeen tykkää niissä liikkua. Sillesä, en tiijä.

Kiinni syrjässä: Omanlaistaan elämää

Nuorten arki itäisen Suomen syrjäisissä kylissä on vähän pohdittu mutta pohdintaa ansaitseva aihe. Elämää reunoilla ei ole syytä eksotisoida mutta ei myöskään surkutella. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa pitkien välimatkojen aiheuttama

yleinen arkinen työläys ja vaihtoehtojen rajallisuus ja ymmärtää, että näiden nuorten elämäntodellisuus on syytä huomioida erilaisissa nuorisopoliittisissa ohjelmissa. Syrjäseuduilla syrjäytymisen riski on rakennejohdannaista, ja näin siihen voidaan myös vaikuttaa yhteisin, usein hyvin konkreettisin ratkaisuin. Kysymys on pitkälti kilometreistä.

Brittiläinen nuoriso- ja liikennetutkija John Barker kumppaneineen (2014) on tutkimuksissaan kaupunkiliikenteestä todennut, että nuoret ovat kaikkein eniten julkisesta liikenteestä riippuvainen väestöryhmä. Näkemykseni mukaan syrjäkylänuorten mahdollisuudet olla mukana kytkeytyvät kulkemismahdollisuuksiin vielä enemmän kuin kaupunkilaisnuorten; ovathan arkisten toimintakenttien väliset matkat reuna-alueilla moninkertaiset kaupunkien vastaaviin verrattuina ja kulkuyhteydet vastaavasti moninkertaisesti niukemmat.

Edellä esitettyjen aineistoanalyysien kautta voi todeta, että keskeisiä syrjäkylänuorten osallisuusmahdollisuuksien raamittajia ovat sekä perhe että infrastruktuuri (liikkumismahdollisuudet ja pääsy internetiin). Syrjäkylästä puuttuvat usein ne nuoren ja laajemman ympäristön välissä olevat puskurit, joita kaupungin palvelujärjestelmät tarjoavat esimerkiksi nuorisotyön keinoin. Tutkimukseni nuorten elämässä sekä perheen sosioekonominen asema että sen sisäinen suhdedynamiikka nousevat keskeisiksi arjen sujumisen määrittäjiksi – vaikka tämä elämänulottuvuus tuleekin tässä esitellyissä arjen kokemuksissa esille enemmän rivien välissä kuin suoraan nuorten mainintoina. Kun vanhemmilla on vapautta ja valtaa säädellä omia aika-tila- ja talousvaroja ja halua ja valmiutta satsata nuorensa koulunkäynnin tai harrastusten vaatimiin matkoista syntyviin ylimääräisiin rasitteisiin, nuoren mahdollisuudet koulussa ja muissa yhteisissä asioissa ovat aivan erilaiset kuin sillä nuorella, joka jää syrjään perheen tuen puuttuessa. Myös nuoren oman, persoonallisen ja psyykkisen otteen elämään ja arkeen on oltava tietyllä tavalla vahva. On uskallettava liikkua, uskallettava

lähteä kauas, uskallettava hypätä tuntemattomaan ja joskus aivan yksin.

Klassisten sosiologisten pääomatulkintojen sisällä voi todeta, että syrjäkylänuorten arjen sujuvuus käsitteellistyy tarpeina sosiaaliseen pääomaan, taloudelliseen pääomaan, kulttuuriseen pääomaan, kommunikatiiviseen pääomaan ja emotionaaliseen pääomaan. Suopeasti nuorten arkielämän aikatauluongelmiin suhtautuva perhe tai pääsy hankkeiden avaamaan harrastusmaailmaan on esimerkki vahvasta sosiaalisesta pääomasta, välimatkojen vuoksi syntyvät erityiskustannukset puolestaan edellyttävät taloudellista satsaamista. Kulttuurinen pääoma on perheestä kumpuava resurssi, joka näkyy koulutuspaikkakilpailuvalmiutena, kilpailussa selviämisenä ja perheen jakamana koulutusmyönteisyytenä. Arjessa tukea antavat läheiset tuottavat nuoren elämään emotionaalista pääomaa, joka puolestaan synnyttää nuoreen sosiaalista rohkeutta, kommunikatiivista pääomaa työhönsä arjen kuvioissa kuljettaessa. Tärkeä jatkossa esitettävä kysymys onkin: Mitä kuuluu niille syrjäkylänuorille, joilta tällaiset pääomat puuttuvat? Tämän analyysin aineistoissa näitä nuoria ovat erityisesti ne vielä yläkouluikäiset tytöt, joiden kokemus elinympäristöstään on: ”ei täällä oo mittään”.

Perheen ulkopuolinen tuki jää reunakon- teksteissa joskus sattumanvaraiseksi. Erityisesti tutkimukseni oppilaanohjaaja- ja kuraattorihaastatteluaineistoissa näkyy, kuinka koulun mahdollisuudet saatella syrjäkylänuoria elämässä eteenpäin ovat rajallisia. Oppilaanohjaajan on hankalaa ohjata nuoria olemattoman tarjonnan mahdollisuusrakenteissa, ja koulukuraattorin keinot loppuvat, jos nuori on jatkuvasti liian uupunut. Hankemaidon episodimaiset tarjoumat ovat puolestaan satunnaisia, ja nuorisotyön toiminta on vähäistä ja tavoitavuus kapeaa. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää, että ongelma ei ole näissä nuorissa tai heidän kanssaan toimivissa aikuisissa: ongelma on hyvin konkreettisesti niissä kilometreissä, jotka erottavat tutkimukseni nuoret kaikista siitä, mihin heidän toivotaan osallistuvan ja mikä on periaatteessa heitä varten olemassa. Koska reunojen pienten

kylien vähälukuisten nuorten erityisyys katoaa tilastoaineistoissa, heidän arkisen elinpiirinsä, toimintamahdollisuuksiensa ja kokemustensa ymmärtäminen haastaa nuorisotutkijat lähtemään konkreettisesti matkojen päähän, maamme rispaantuville reunoille ja niiden pikkukyliin.

Viitteet

1. Esim. <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/496121/Valtaosa+suomalaisista+asuu+kaupungeissa+tai+kehysalueilla>. Kuntaliitosten myötä ollaan kuitenkin tilanteessa, jossa osa kaupunkilaisiksi tilastoiduiksi tul-leista ihmisistä itse asiassa asuu hyvin maa-seutumaisissa oloissa, kaupunkiansa reu-nojen pienissä kylissä ja kaukana kantakau-punkien palveluista ja mahdollisuuksista.
2. Kyselyaineistosta on tehty joitakin ryhmien välisiä mahdollisia eroja testaavia tilastollisia non-parametrisiä testejä (khin neliön riip-pumattomuustestit, Kruskal Wallis -testit), joissa vastaajia ryhmitteleviksi muuttujiksi on valittu muun muassa asuinpaikan luon-ne (”isokaupunkimaisuus”, ”pikkukaupun-kimaisuus” jne.) ja ikä luokiteltuna kolmeen ikäryhmään (alle 18-vuotiaat, 18–24-vuo-tiaat ja yli 24-vuotiaat). Ryhmien välisen eron tilastollisen merkitsevyyden rajaksi analyysissä on asetettu .05. Tekstissä rapor-toidaan vain tilastollisesti merkitsevät erot, ellei muuta erikseen mainita.
3. Artikkelin haastatteluaineistojen kokoami-seen ovat lisäksi osallistuneet KM Terhi Halonen, YTK Tuula Joro, KM Milka Lampela ja KM Elina Moilanen.
4. Pohtiessani reuna-alueiden nuorten vapaa-ajanviettoa erään kollegani kanssa sain kuulla, että hänen vetämässään seminaa-rissa eräs nuoruutensa syrjäkylässä viet-tänyt korkeakouluopiskelija kertoi liikun-nanopettajansa sanoneen, että kympin voi saada liikunnasta vain sellainen, jolla on jokin koulun ulkopuolinen liikuntahar-rastus. Syrjäkylän nuorella ei ollut mitään

mahdollisuuksia osallistua minkäänlaiseen harrastustoimintaan koulupäiviensä jälkeen, joten haluttu kymppi liikunnassa jäi tavoittamattomiin.

5. Nuorten Palvelu ry:n toiminnassa on huomattu, että nuorten pääsy internet-maailmaan ei ole tasa-arvoista: tietokoneet maksavat, älypuhelimet maksavat ja nettiyhteydet maksavat. Yhdistyksessä onkin todettu, että yhtenä ”ostarinuorisotyön” ideana voisi olla maksuttomien Wi-Fi-yhteyksien tarjoaminen ostarinuorisolle (puhelinkeskustelu toiminnanjohtaja Jaakko Nuotion kanssa 15.9.2014).
6. Näiden kaupunginosakylänuoret tulevat tilastoaineistoissa luokitelluiksi usein suurehkojen kaupunkien asukkaiksi, vaikka heidän elinolonsa ovat kaikkea muuta kuin kaupunkimaiset. Kuntaliitokset harvoin muuttavat liitosalueen rakennetta ja luonnetta aiempaa yhtenäisemmäksi. Esimerkiksi Joensuun poliittisessa keskustelussa parin kuntaliitoksen jälkeen syntynyt kaupunki jaetaan edelleen sujuvasti ”kantakaupunkiin” ja ”liitoskuntiin”.
7. Esimerkiksi lukiodien lakkauttaminen saat- taan aiheuttaa hyvinkin kummallisia koulumatkakiemuroita: eräs tätä analyysia varten haastateltu poika pyrki lukioon ja pääsi ainoastaan yhteen, johon matkaa kotoa kertyy noin 50 kilometriä. Koska pojan kylästä ei ole lukiopaikkakunnan suuntaan julkista liikennöintiä, hänen on ensin matkustettava 35 kilometrin päässä olevaan kaupunkiin, mistä sitten matka jatkuu bussilla 70 kilometrin päässä kaupungista sijaitsevaan lukioon. Käytännössä siis 50 kilometrin koulumatka venähtää yli sadan kilometrin mittaiseksi. Ajassa mitaten pojan koulupäivä kestää julkisten kulkuneuvojen aikataulutusten vuoksi aamukuudesta iltakymme- neen. Lukiopaikkakunnan oppilasasunto- latoiminta on lopetettu vähäisen kysynnän vuoksi.

8. Esim: http://www.cimo.fi/ohjelmat/youth_in_action/tavoitteet_ja_painopisteet/nuorten_osallistuminen
9. esim. http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut/tem_analyysija/maakuntien_suhdannekehitys_2012_-_2014.97987.xhtml

Lähteet

Kirjallisuus

- Barker, John & Ademolu, Edward & Bowlby, Sophie (2014) *Moulding Mobility? Young People, Public Transport Initiatives and Mobility Patterns*. Esitelmä konferenssissa *Children, Young People and Families in Changing Urban Spaces*. University of Northampton, 4.9.2014.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude (1990) *Reproduction in Education, Society and Culture*. Lontoo: Sage Publications.
- Harinen, Päivi (2006) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeen väliraportti*. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/mitahantekis.pdf>. (Viitattu 26.11.2014.) Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisusarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Harinen, Päivi (2012) *Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana*. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta.
- Harinen, Päivi (2013) *Matto- ja maitolaitureilla. Hylkysyrjän nuoret ja vapaa-ajan ongelma*. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, tutkimuksia ja raportteja 78.

- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 91. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harinen, Päivi & Joro, Tuula & Halonen, Terhi & Hurmalainen, Leila (2010) *Yhdeltä toiselle lingotut. Nuoruuden kuvia reuna-alueella*. Liperi: Myllyprojektityhdistys ry.
- Honkasalo, Veronika & Harinen, Päivi & Anttila, Reetta (2007a) *Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä*. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/erilaisina.pdf>. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 15. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2007b) *Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa*. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kymppikerho.pdf>. (Viitattu 22.12.2014.) Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ikonen, Hanna (2013) *Lapsuuden ja nuoruuden yksinäisyyskokemusten merkityksellistyminen nuoren aikuisen elämänkulussa*. Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden laitos: Sosiologian syventävien opintojen tutkielma.
- Kaarakainen, Meri-Tuulia & Kivinen, Osmo & Tervahartiala, Katja (2013) Kouluikäisten tietoteknologian vapaa-ajan käyttö. *Nuorisotutkimus* 31(2), 20–33.
- Kankkunen, Paula & Harinen, Päivi & Nivala, Elina & Suonio, Mari (2010) *Lasten ja nuorten kokemus syrjintä Suomessa*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisuja 36/2010.
- Keskinen, Kalle & Lehtonen, Sanna & Leino, Mari (2011) Kaikki tiet vievät Hansaan. Nuorten ajanvietto osana kauppakeskuksen arkea. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 19–32.
- Kivelä, Päivi (2014) Syrjässä syrjäytyneet. Pelon sosiaalipolitiikka ja verkostoyhteistyön mahdollisuudet maasendulla. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Kivijärvi, Antti (2014) Piilossa kasvattajilta. Nuoret ja hengailutilojen viehätys. Teoksessa Päivi Harinen & Mari Käyhkö & Anni Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys*. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 120–136.
- Koski, Leena (2011) Teksteistä teemoiksi – dialoginen tematisointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon rai-vaajat: Perusteita laadullisen tutkimusläbestymistavan valintaan*. Helsinki: JTO, 126–152.
- Kulmalainen, Taru (2014) Symbolinen väkivalta virallisen ja epävirallisen koulun rakenteissa. Etnografinen analyysi sosiaalisesta kiusaamisesta ja tyttöjen kaverisuosiosta yläkou-lussa. *Sosiologia* (51), 3, 225–241.
- Käyhkö, Mari (2014a) Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 1(51), 4–20.
- Käyhkö, Mari (2014b) Työläistytöt vieraalla maalla. Yhteiskuntaluokka ja yliopistoon kotiutuminen kahden kulttuurin ristivedossa. Teoksessa Päivi Harinen & Mari Käyhkö & Anni Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys*. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 161–187.
- Käyhkö, Mari (2014c) Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Artikkelin käsikirjoitus.
- Lehtola, Ilkka (2001) *Palvelujen muutos ja syrjäkyläisten arki*. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 50.
- Lehtola, Ilkka & Lautanen, Timo (2008) Tulevaisuuden maaseutu ja liikkuminen. Muutostekijät ja tutkimusaiheet. *Maasendun uusi aika* 3/2008.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.

- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (2011) (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Paju, Petri (2004) (toim.) *Samaan aikaan toisaalla. Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi*. Helsinki: STTK.
- Paulgaard, Gry (2012a) *Sentrum og periferi: Ungdom i mulighetenes landsdel*. Tromsø: The Arctic University of Norway, Orkana Forlag.
- Paulgaard, Gry (2012b) *Geography of Opportunity. Approaching Adulthood at the Margins of the Northern European Periphery*. Tromsø: The Arctic University of Norway, Orkana Forlag.
- Pieviläinen, Irene (2011) Työmarkkinoiden reu-namerkintöjä hylkysyrjästä. (Julkaisematon.)
- Puhakka, Helena & Sinkkonen, Hanna-Maija & Meriläinen, Matti (2014) Nuorten internetin käyttö ja siihen liittyvät ongelmat. *Nuorisotutkimus* 32(2), 23–32.
- Saari, Juho (2010) *Yksinäisten yhteiskunta*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Siikasalmi, Sari (2014) Digitaalinen osallisuus – utopiaa vai totta? Teoksessa Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.) *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry., 79–85.
- Tedre, Silva (2014) Kulkeminen maaseutututkimuksessa. Painossa.
- Tervo, Hannu (2007) 125 vuotta suomalais-ta aluekehitystä; mikä rooli keskuksilla on? *Kunnallistieteellinen Aikakauskirja* 3/2007, 264–277.
- Törrönen, Merja & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskou-lulaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuo-risotutkimus* 4/2002, 33–42.
- Zacheus, Tuomo (2008) *Suomalaiset ja vapaa-aika. Raportti ISSP 2007 Suomen aineistoista*. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tietoarkis-ton julkaisuja 8/2008.

Muut lähteet

- Nuorten osallistuminen, CIMO http://www.cimo.fi/ohjelmat/youth_in_action/tavoitteet_ja_painopisteet/nuorten_osallistuminen
- Maakuntien suhdannekehitys 2012–2014, Työ- ja elinkeinoministeriö http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut/tem_analyseja/maakuntien_suhdannekehitys_2012_-_2014.97987.xhtml
- Valtaosa suomalaisista asuu kaupungeissa tai kehysalueilla, Turun Sanomat <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/496121/Valtaosa+suomalaisista+asuu+kaupungeissa+tai+kehysalueilla>.
- Puhelinkeskustelu Nuorten Palvelu ry:n toiminnanjohtaja Jaakko Nuotion kanssa 15.9.2014.

TERVEYDEN VAIKUTUS NUORTEN VAALIOSALLISTUMISEEN JA NÄKEMYKSIIN PERUSTURVASTA¹

Yhdenvertainen oikeus äänestää vaaleissa sisältyy edustuksellisen demokratian keskeisiin periaatteisiin. Käytännössä osallistumisessa on kuitenkin havaittavissa monenlaisia vinoumia. Iäkkäämmillä, korkeammin koulutetuilla ja enemmän ansaitsevilla on selvästi muita suurempi taipumus äänestää. Myös uskonnollisuus, samastuminen johonkin puolueeseen, politiikkaa kohtaan tunnettu kiinnostus ja korkea poliittinen tietotaso sekä tiiviit sosiaaliset verkostot lisäävät osallistumista (yhteenvetona Wass 2008). Äänestämisen ilmenemäiset erot ovat jyrkempiä nuorissa ikäryhmissä, joissa äänestysaktiivisuus on yleisesti ottaen vanhempia sukupolvia matalampaa. Sosioekonomisista tekijöistä etenkin koulutus jakaa nuorilla osallistumista (Martikainen, Martikainen & Wass 2005). Eriytymistä korostaa vielä se, että perinteiset ja tuoreimmat poliittiset osallistumismuodot, kuten kansalaisaloitteet tai kulutusvalinnoilla vaikuttamaan pyrkiminen, näyttävät pikemminkin täydentävän kuin korvaavan toisiaan. Vuoden 2013 Nuorisobarometrissä todetaankin, että epäsuotuisimmassa tilanteessa erilaiset osallistumistavat kasautuvat ”vaikuttamisen moniottelijoille” samalla kun osa nuorista ei koe poliittista toimintaa kiinnostavana, vaikka sinänsä käsitykset edustuksellisen demokratian toimivuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksista ovat suhteellisen myönteisiä.² (Myllyniemi 2014.)

Epätasaisesti jakaantunut poliittinen osallistuminen on ongelmallista poliittisen yhdenvertaisuuden kannalta ainakin kolmesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin epäedustavuus äänestäjäkunnassa voi heijastua päätöksentekoinstituutioiden kokoonpanoon eli siihen, millaisen taustan omaavat ehdokkaat tulevat valituksi. Eduskunta ei kokoonpanonsa puolesta vastaa

kovinkaan hyvin rivikansalaisia, vaan edustajat ovat keskimäärin huomattavasti paremmin koulutettuja ja jo lähtökohtaisesti korkeampiin tuloluokkiin kuuluvia. Toisekseen osallistumisen vinoumat voivat näkyä politiikan sisällöissä niin, että tehdyt päätökset vastaavat paremmin äänestäneiden kuin äänestämättä jättäneiden näkemyksiä. Eri tutkimuksissa on kuitenkin saatu keskenään eriäviä tuloksia siitä, missä määrin näiden kahden ryhmän poliittisissa mielipiteissä on havaittavissa eroja (yhteenvetona Lutz & Marsh 2007). Kolmanneksi osallistumiserot voivat toimia mekanismina, joka ei ainoastaan ilmennä, vaan myös synnyttää eriarvoisuutta. Poliittinen kiinnostus ja motivaatio yhteiskunnalliseen osallistumiseen ovat eräs ihmisiä yhteiskuntaan integroiva tekijä: aktiivisuus voi vahvistaa yksilön kiinnittymistä järjestelmään ja erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin, kun taas niiden puute vakavimmissa tapauksissa altistaa laaja-alaisemmallekin syrjäytymiselle.

Vaikka eri väestöryhmien välisistä osallistumiseröistä on saatavilla runsaasti yksityiskohtaisia tutkimustuloksia etenkin sosioekonomisen taustan osalta, joidenkin tekijöiden vaikutukset ovat saaneet vähemmän huomiota. Yksi tällainen tekijä on terveys, jonka merkitystä äänestämisen kannalta on vasta viime vuosina alettu tutkia laajemmin. Tutkimusten mukaan heikko psyykinen tai somaattinen terveydentila on yhteydessä matalaan äänestysaktiivisuuteen (Arah 2008; Bhatti & Hansen 2012; Blakely, Kennedy & Kawachi 2001; Denny & Doyle 2007a, 2007b; Mattila ym. 2013). Suomessa itsensä terveiksi ja sairaiksi kokevien välinen ero on hie- man Euroopan keskitason yläpuolella (Mattila 2014). Lisäksi on havaittu vammaisuuden yhteys heikompaan äänestämistodennäköisyyteen

(Matsubayashi & Ueda 2014; Schur & Adya 2013). Kanadan vaalitutkimuksessa vastaa-va tulos on saatu myös nuorten keskuudessa (Elections Canada 2011).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten 18–29-vuotiaiden terveydentila, mitattuna eri-laisten terveysvaivojen kokemuksella, on yhtey-dessä 1) äänestämiseen kevään 2014 europarla-menttivaaleissa ja 2) näkemyksiin perusturvasta. Lisäksi tarkastellaan näiden kahden yhteisvaiku-tusta sillä oletuksella, että myönteisempi näke-mys perusturvan riittävydestä lieventää koet-tujen vaivojen äänestystaipumusta heikentävää vaikutusta. Seuraavassa osiossa perustellaan tarkemmin tutkimuksen lähtöoletuksia.

Koettujen vaivojen oletettu vaikutus nuorten äänestämiseen ja perusturva-asenteisiin

Kuten edellä todettiin, viimeaikaisissa tutkimuk-sissa on todettu heikon itse koetun terveydenti-lan vähentävän äänestystodennäköisyyttä. Sama havainto toistuu myös silloin, kun käytetään ob-jektiivisempaa mittaria, kuten sairauspoissaoloja töistä (Mattila ym. 2014). Toistaiseksi ei kuiten-kaan vielä tarkkaan tiedetä, millä vaikutusmekani-smilla terveys on yhteydessä äänestämiseen. Joitakin mahdollisia mekanismeja on kuitenkin esitetty. Heikosta terveydestä kärsivillä kansalai-silla voi olla vähemmän poliittisen osallistumi-sen kannalta hyödyllisiä resursseja, kuten aikaa, rahaa ja vaikuttamista helpottavia kansalaistai-toja. Lisäksi erilaiset terveysongelmat voivat vähentää motivaatiota seurata politiikkaa sekä rajoittaa sosiaalisia verkostoja, jolloin myös po-liittiselle mobilisaatiolle tarjoutuu vähemmän tilaisuuksia (Denny & Doyle 2007b; Pacheco & Fletcher 2014). Toisaalta vakavasta sairaudesta tai vammasta kärsivät äänestäjät voivat kokea jo pelkän äänestystapahtuman vaikeaksi.³

Vaikka lapsilla ja nuorilla ilmeneekin varsi-naisia terveyseroja vain vähän, jo varhaisella iäl-lä on havaittavissa hyvin erilaista terveyskäyttä-ytymistä (Rotko ym. 2011, 30). Nuorilla aikuisilla tiettyjä vaivoja esiintyy jo suhteellisen yleisesti.

THL:n alueellisen terveys- ja hyvinvointitutki-muksen mukaan 30 prosenttia 20–34-vuotiaista miehistä ja 36 prosenttia samanikäisistä naisis-ta oli kokenut vähintään kaksi viikkoa kestä-vää masennusoireilua viimeisen vuoden aikana (Shemeikka ym. 2014, 8). Terveys 2000 -tutki-mukseen osallistuneista 18–29-vuotiaista noin neljäsosa kärsi allergiasta, ja samansuuruisiin lu-kuihin päästiin myös selkä- ja niskakivuissa sekä lievässä työuupumuksessa. Suun terveysongel-mia oli yli 40 prosentilla osallistujista (Koskinen ym. 2005, 154–156).

Tuoreen Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuk-sen mukaan pelkät fyysiset vaivat eivät nuorilla vähentäneet äänestämistä, vaan niiden vaikutus alkoi näkyä vasta iän myötä. Sen sijaan niillä nuorilla, jotka itse arvioivat yleisen terveydenti-lansa heikoksi, oli jo lähtökohtaisesti matalampi todennäköisyys äänestää kuin terveytensä hy-väksi kokevilla. Masennuksen vaikutus oli vielä-kin selvempi siinä mielessä, että se sekä vähensi osallistumisen lähtötasoa että hidasti tai paikoin jopa vaikeutti äänestämistä myös seuraavissa vaaleissa (Ojeda & Pacheco 2014). Tässä tutki-muksessa käytettävä terveysmittari ottaa huomi-oon sekä fyysiset että psyykkiset vaivat ja niiden esiintymistiheyden. Näin ollen oletamme, että *erilaisten terveysvaivojen kokeminen vähentää nuorten äänestysaktiivisuutta* (H1).

Terveys on aiemman, lähinnä Yhdysvaltoi-hin keskittyneen, tutkimustiedon perusteella myös yhteydessä erilaisiin poliittisiin näkemyk-siin ja asenteisiin. Vasemmiston kannatus Euroopassa ja Japanissa on yleisempää niillä, joiden terveydentila on heikko (Subramanian, Huijts & Perkins 2009; Subramanian ym. 2010), samoin demokraattien kannatus Yhdysvaltojen kon-tekstissa (Subramanian & Perkins 2010). Myös Pachecón (2014a) amerikkalaistutkimuksessa heikko terveys liittyi melko vahvasti erityisesti sosiaaliturvaan ja terveydenhuollon leikkauksiin liittyvien lakien vastustamiseen. Vastaavasti Ro-bert ja Booske (2011) löysivät yhteyden heikon itsearvioitun terveyden ja kattavan sairausva-kuutuksen kannattamisen välillä. Myös sellaiset vahvasti republikaaneiksi samastuvat äänestäjät,

joita terveydenhuollosta koituvat kulut koskettivat omakohtaisesti, suhtautuivat muita puolueen kannattajia myönteisemmin sairausvakuutukseen (Henderson & Hillygus 2011). Niin ikään on havaittu, että erilaisista vammoista kärsivillä on yleisesti ottaen tasa-arvomyönteiset arvot, ja he kannattavat jonkin verran enemmän valtion suurta roolia terveydenhuollossa ja työllisyyspolitiikassa verrattuna koko väestön keskiarvoon (Gastil 2000; Schur & Adya 2013).

Kirjallisuuden perusteella näyttäisi yhteen-
vetäen siis siltä, että heikompi terveys voisi
liittyä laajemman julkisen perusturvan kannat-
tamiseen. Tulos vaikuttaa loogiselta siinä suhteessa, että henkilökohtainen kokemus terveysongelmista voi lisätä velvollisuudentuntoa ja yleistä solidaarisuutta heikommassa asemassa olevia kansalaisia kohtaan. Vastaavasti terveysongelmat voivat olla yhteydessä matalampaan luottamukseen perusturvan riittämisen suhteen, joskaan Schurin ja Adyan (2013) tutkimuksessa ei havaittu eroja vammaisten ja koko väestön välillä käsityksissä terveydenhuoltopalvelujen toimivuudesta. Molemmat vaikutussuhteet mahdollisesti vielä korostuvat nuorilla, joiden kokemukset yhteiskunnan toimivuudesta ovat vasta muokkautumassa. Oletuksemme on täten, että *erilaisten terveysvaivojen kokeminen lisää nuorten kannatusta laajaa perusturvaa kohtaan ja vastaavasti heikentää heidän luottamustaan perusturvan riittämiseen* (H2).

Kysymyksen perusturvan riittävydestä, joka oletettavasti heijastaa yleistä luottamusta hyvinvointivaltion toimivuuteen, voi myös olettaa vaikuttavan terveyden ja äänestämisen väliseen suhteeseen. Vertailevassa tutkimuksessa korkean institutionaalisen luottamuksen esimerkiksi edustuslaitosta kohtaan on havaittu lisäävän äänestystodennäköisyyttä (Grönlund & Setälä 2007) ja vastaavasti heikon luottamuksen motivoivan ulkoparlamentaariseen toimintaan, kuten vetoomusten allekirjoittamiseen sekä boikotteihin tai mielenosoituksiin osallistumiseen (Kaase 1999). On esitetty, että korkea luottamuksen taso motivoi äänestämään, koska se lisää oletusta äänestämisen vaikuttavuudesta

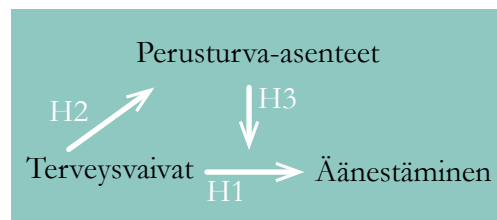
ja tunnetta siitä, että poliittiset toimijat ottavat kansalaisten vaaleissa ilmaisemat näkemykset vakavasti (Goldfinch, Gauld & Herbison 2009, 337).⁴

Kuten yleinen luottamus poliittisia instituutioita kohtaan, käsitys perusturvan riittävydestä voi aktivoida äänestämään. Matala luottamus sen sijaan mahdollisesti lisää entisestään vetäytymishalua ja käsitystä äänestämisen vähäisestä merkityksestä. Luottamus voi näin ollen lieventää heikon terveydentilan aiheuttamaa syrjäytymiskokemusta ja siihen liittyvää vähentyvää motivaatiota seurata politiikkaa.⁵ Nuorilla, joilla on entuudestaan vain vähän kokemusta yhteiskunnan toimivuudesta, lähtökohtaisen asennoitumisen merkitys lienee erityisen korostunut. Näistä syistä johtuen esitämme, että *luottamus perusturvan riittämiseen lieventää nuorilla erilaisten terveysvaivojen kokemisen negatiivista vaikutusta äänestysaktiivisuuteen* (H3). Kuviossa 1 on esitetty vielä graafisesti terveysvaivojen, äänestysaktiivisuuden ja perusturva-asenteiden välisiä suhteita käsittelevä tutkimusasetelmamme.

Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa käytettiin Nuorisobarometri 2014 -aineistoa, jonka kerääminen on selostettu tarkemmin sivuilla 13–27. Aineistossa terveyttä on mitattu koettujen terveysvaivojen perusteella kysymyspatterilla, jossa tiedusteltiin, kuinka usein vastaaja on viimeisen puolen vuoden aikana kokenut seuraavia oireita: 1) niska- tai hartiakipuja, 2) selän alaosan kipuja, 3) vatsakipuja, 4) jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta,

KUVIO 1. TERVEYSVAIVOJEN, ÄÄNESTÄMISEN JA PERUSTURVA-ASENTEIDEN OLETETUT VAIKUTUSSUHTEET

5) ärtymystä tai kiukunpurkauksia, 6) vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä tai 7) väsymystä tai heikotusta. Kuten joissakin aiemmissa tutkimuksissa (Härmä ym. 2002; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002), olemme katsoneet säännöllisiksi vähintään viikoittain esiintyvät oireet. Säännölliset oireet on laskettu yhteen ja tulkintojen helpottamiseksi jaettu kolmeen ryhmään (0–1, 2–3 ja 4–7 viikoittaista oiretta). Vaikka itsearvioitun terveyden on havaittu korreloivan erilaisten ulkoisten mittareiden, kuten eri sairauksien esiintymisen tai terveyspalveluiden käytön välillä (Crossley & Kennedy 2002), se ei kykene tekemään yhtäältä eroa eri vaivojen välillä ja toisaalta kuvastamaan niiden esiintymisen yleisyyttä. Kuten edellisessä osiossa kävi ilmi, nuorilla esiintyy suhteellisen vähän vakavia sairauksia. Näin ollen nuorten terveydentilasta voi muodostua tarkempi kuva, kun tiedustellaan yksityiskohtaisesti erilaisten vaivojen kokemisen yleisyyttä sen sijaan, että heitä pyydetäisiin antamaan ainoastaan yleisarvio omasta terveydentilastaan. Terveydentilan passivoiva vaikutus on oletettavasti erityisen selvä silloin, kun erilaiset fyysiset ja/tai psyykkiset vaivat alkavat kasautua.

Äänestämistä tarkastellaan aikomuksena osallistua kevään 2014 europarlamenttiväleihin. Analyysiä varten äänestyskysymyksen vaihtoehdot ”ehkä” ja ”ei” yhdistettiin, ja niitä verrattiin ”kyllä”-vastanneisiin.⁶ Perusturvasenteiden kartoittamiseen käytettiin yhteensä yhdeksää eri väitettä, joista kuhunkin pyydettiin vastaus viisiportaisella asteikolla (1=täysin eri mieltä; 5=täysin samaa mieltä). Väitteiden tarkka muotoilu on esitetty taulukossa 2. Jotta tutkimusjoukot eri analyysissä olisivat keskenään yhtenevät, myös asenteita tarkastelevissa analyysissä ovat mukana vain äänestysikäiset vastaajat.

Kolmannen hypoteesin, jossa oletettiin perusturvan riittämistä koskevan luottamuksen lieventävän heikon terveyden äänestämistä vähentävää vaikutusta, testaamiseen käytettiin edellä mainituista väitettä ”*Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisesti turvatut*”. Väittämä sopii kyseisen oletuksen mittaamiseen erityisen

hyvin, koska siinä perusturvaa koskevaa asennoitumista mitataan nimenomaan terveyteen liittyvissä elämäntilanteissa. Havainnollisuuden vuoksi vastaukset on yhdistetty kolmeen luokkaan (”samaa mieltä”, ”ei samaa eikä eri mieltä” ja ”eri mieltä”).

Tutkimuksen menetelminä on käytetty äänestämässä ristiintaulukointia sekä logistista regressioanalyysiä, joka soveltuu kaksiluokkaisen selitettävän muuttujan tarkasteluun. Perusturva-asenteiden eroja eri terveysryhmissä tutkittiin keskiarvovertailujen avulla. Kolmannen hypoteesin testaamiseen käytettiin logistista regressiomallia, jossa oli mukana terveyden ja perusturvan riittävyyttä koskevan väittämän lisäksi näiden kahden interaktio. Mallin pohjalta laskettiin, kuinka paljon 2–3 tai 4–7 viikoittaista oiretta kokevien äänestystodennäköisyys vaihtelee 0–1 oiretta kokeviin verrattuna eri luottamusryhmissä.

Tulokset: äänestäminen ja perusturvasenteet koettujen vaivojen mukaan

Kun koettujen vaivojen yhteyttä äänestysaikomukseen tarkastellaan sukupuolittain⁷, nähdään, että naisilla koetut oireet vähentävät äänestämistodennäköisyyttä (taulukko 1). Ero on noin kymmenen prosenttiyksikköä vähintään neljästä viikoittaisesta oireesta ja korkeintaan yhdestä oireesta kärsivien välillä. Myös miehillä tulos on samansuuntainen, mutta se ei ole χ^2 -testin perusteella tilastollisesti merkitsevä. Vaikka hypoteesi 1 näyttäisi siis pätevän naisten kohdalla, havaittu yhteys on olennaisesti sidoksissa koulutukseen. Logistisessa regressiomallissa, jossa on mukana pelkästään selittävä muuttuja eli koetut vaivat, 4–7 viikoittaisesta vaivasta kärsivien naisten äänestämisen ristitulosuhde (odds ratio) on selvästi matalampi kuin niillä naisilla, jotka kokevat vaivoja vain 0–1 kertaa viikossa (OR=0,64, $p=0,017$). Kun koulutus⁸ lisätään malliin, äänestyserot vaivojen toistuvuuden mukaan eivät enää ole tilastollisesti merkitseviä (regressiomallia ei raportoitu tässä erikseen).

TAULUKKO 1. VÄHINTÄÄN KERRAN VIIKOSSA KOETTUJEN VAIVOJEN ESIINTYMISEN YHTEYS ÄÄNESTYSAIKOMUKSEEN/ÄÄNESTÄMISEEN VUODEN 2014 EUROPARLAMENTTIVAALEISSA SUKU-PUOLEN MUKAAN (%).

Miehet	Viikoittaisten vaivojen lukumäärä			
Äänestäminen	0–1	2–3	4–7	Kaikki
Kyllä	45	45	39	44
Ehkä tai ei	55	55	61	56
Yhteensä	100	100	100	100
n	508	196	93	797

$\chi^2=1,40$; d.f.=2; p=0,498

Naiset	Viikoittaisten vaivojen lukumäärä			
Äänestäminen	0–1	2–3	4–7	Kaikki
Kyllä	53	47	42	49
Ehkä tai ei	47	53	58	51
Yhteensä	100	100	100	100
n	354	221	166	741

$\chi^2=6,16$; d.f.=2; p=0,046

Taulukossa 2 on puolestaan tarkasteltu perusturva-asenteita suhteessa koettuihin vai-voihin. Sisällöltään asenteet jakautuvat karke-asti ottaen kahteen ryhmään. Ensimmäiset viisi väittämää käsittelevät luottamusta perusturvan riittävytyteen eri elämäntilanteissa ja jälkim-mäiset neljä puolestaan laajan julkisin varoin ylläpidettävän perusturvan yleisempää poliit-tista kannatusta.⁹ Näistä terveysvaivat heiken-tävät jokseenkin selvästi perusturvaverkon

riittävyyttä koskevaa luottamusta. Sen sijaan hy-vinvointivaltion ylläpitämisen kannatus yleisel-lä tasolla on nuorten keskuudessa suhteellisen vahvaa koetuista vaivoista riippumatta. Toisaalta noin puolet vastaajista näkee sosiaaliturvan tai toimeentulotuen myös vähintään jonkin verran passivoivana (ristiintaulukkoa ei raportoitu erik-seen), mutta tälläkään asenteella ei ole selvää yhteyttä oireiden kanssa.¹⁰

TAULUKKO 2. PERUSTURVAA KOSKEVIEN VÄITTEIDEN KESKIARVOT (1= TÄYSIN ERI MIELTÄ, 5=TÄYSIN SAMAA MIELTÄ) VÄHINTÄÄN KERRAN VIIKOSSA KOETTUJEN VAIVOJEN ESIINTYMISEN MUKAAN. RYHMIEN VÄLISIÄ EROJA ARVIOITU KRUSKAL-WALLISIN TESTILLÄ.

	Viikoittaisten vaivojen lukumäärä			p
	0–1	2–3	4–7	
Toimeentuloni on kohtuullisen turvattu, jos jään työttömäksi	3,7	3,6	3,3	<0,001
Talouden puolesta kenen tahansa olisi mahdollista kasvattaa lapsi vaikka yksinään	3,2	3,1	2,8	0,001
Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisen turvatut	3,8	3,6	3,3	<0,001
Jos olisin työttömänä pitkään, minulla olisi yhteiskunnan takaama mahdollisuus uuteen koulutukseen	3,9	3,8	3,6	0,019
Opiskelun aikainen toimeentulo on kohtuullisen turvattu	3,1	2,8	2,7	<0,001
Sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa	3,1	3,1	2,8	0,009
Nykyisenkaltaista hyvinvointivaltiota ei pitäisi pyrkiä ylläpitämään, sillä se on taloudellisesti kestänytöntä	2,5	2,5	2,5	0,934
Hyvinvointipalveluiden tasoa on pidettävä yllä, vaikka se tarkoittaisi verokorostuk-siakin	3,6	3,7	3,6	0,3
Toimeentulotuki passivoi nuoria	3,2	3,3	3,1	0,127

Vahvimmat yhteydet löytyvät oireiden ja ensimmäisen väittämän, ”*Toimeentuloni on kohtuullisen turvattu jos jään työttömäksi*” väliltä, ja vielä hiukan selkeämpänä¹¹ erottuu oireiden ja kolmannen väittämän ”*Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisesti turvatut*” yhteys. Tähän väitteeseen syvennymmekin seuraavassa analyysissä tarkemmin kysymällä, miten se liittyy alkuperäiseen oireiden ja äänestämisen väliseen suhteeseen.

Taulukossa tarkastelemme, miten koettujen vaivojen vaikutus äänestämisen todennäköisyyteen on yhteydessä perusturvan riittävyyttä koskevaan luottamukseen sairastuessa. Taulukon 3 luvut kertovat, mikä on äänestämisen todennäköisyyden muutos (marginaaliefekti) vertailuluokkaan nähden eli 0–1 viikoittaista vaivaa kokeviin eri luottamusryhmissä. Tuloksesta havaitaan, että niiden keskuudessa, jotka eivät luota perusturvaan, äänestystodennäköisyys vähenee sekä 2–3 että 4–7 viikoittaisesta oireesta kärsivien kohdalla. Mallin antaman ennusteen mukaan väheneminen on suuruusluokaltaan reilut kymmenen prosenttiyksikköä sen jälkeen, kun mallissa on huomioitu, että korkeammin koulutetut ovat terveempiä ja äänestävät enemmän. Myös luottamuksen suhteen keskimäisessä ryhmässä (ei samaa eikä eri mieltä) ero useimmiten ja harvimminkin vaivoista kärsivien kohdalla on tilastollisesti merkitsevä. Oireiden määrällä ei sen sijaan ole merkitystä niiden keskuudessa, joiden luottamus on vahva.

Päätelmät: huono terveys heikentää luottamusta perusturvaan ja vähentää hieman vaaliosallistumista

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu, miten nuorten kokemat vaivat ovat yhteydessä heidän äänestysaikomukseensa, perusturva-asenteisiinsa sekä vaivojen ja asenteiden yhteisvaikutusta äänestämiseen. Terveyttä on viime vuosina alettu yhä enemmän pitää merkittävänä tekijänä poliittista käyttäytymistä tutkittaessa. Osiltaan terveyden merkitys korostuu sitä mukaa, kun myös Suomessa on havaittavissa lisääntyviä terveyseroja eri väestöryhmien välillä (Palosuo ym. 2007; Rotko ym. 2011).

Ensimmäinen hypoteesimme vaivojen kokemisen osallistumista vähentävästä vaikutuksesta sai tukea naisten kohdalla. Kun koulutus huomioitiin tarkastelussa, alkuperäinen yhteys ei kuitenkaan ollut enää tilastollisesti merkitsevä. Havainto liittyy siihen, että korkea koulutus on voimakkaassa yhteydessä jo nuorilla aikuisilla sekä äänestämiseen (Martikainen, Martikainen & Wass 2005) että terveyteen (Koskinen ym. 2005). Koulutus myös lisää yleistä kiinnostusta politiikkaa kohtaan ja äänestämistä kohtaan tunnettua velvollisuudentuntoa.

Toinen hypoteesimme toteutui osittain. Eniten vaivoja kokevat suhtautuvat varauksellisemmin perusturvan riittävyyteen. Erityisen vahva yhteys havaittiin luottamuksessa perusturvaan sairastumisen yhteydessä. Tämä on

TAULUKKO 3. ÄÄNESTYSTODENNÄKÖISYYDET VÄHINTÄÄN KERRAN VIIKOSSA KOETTujen VAIVOJEN JA ASENNOITUMISEN VÄITTEeseen ”JOS SAIRASTUN, HOITO JA TOIMEENTULO OVAT KOHTUULLISEN TURVATUT” MUKAAN.

	eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	samaa mieltä
2–3 viikoittaista vaivaa	-0,14*	0,01	0,02
4–7 viikoittaista vaivaa	-0,12(*)	-0,25**	0,04

Taulukossa esitetyt luvut (marginal effects) ilmoittavat äänestystodennäköisyyden muutoksen vertailuryhmään (0–1 viikoittaista oiretta) nähden. Nämä on laskettu logistisen regressiomallin perusteella. Mallin selitettävänä muuttujana oli äänestysaikomus vuoden 2014 europarlamenttivaaleissa ja selittävinä muuttujina viikoittaisten vaivojen kokeminen, suhtautuminen perusturvan riittävyyteen sairastuessa, sukupuoli, koulutus ja viikoittain koettujen vaivojen sekä perusturvaan suhtautumisen välinen interaktio. **p<0,01, *p<0,05, (*)p<0,1.

siinä mielessä ymmärrettävää, että terveysoireet voivat lisätä pelkoja vakavampaa sairastumista kohtaan, ja sitä kautta myös toimeentuloon liittyvät kysymykset voivat alkaa askarruttaa aiempaa enemmän. Lisäksi toistuvista terveysongelmista kärsivillä voi olla myös käytännön kokemusta perusturvan ja hoidon riittävydestä tai riittämättömyydestä. Toisaalta hypoteesimme ei saanut tukea siinä suhteessa, että laajan perusturvan yleinen kannatus tai sen passivoivana pitäminen ei Nuorisobarometrin aineiston mukaan ole selkeässä yhteydessä vaivoihin. Tässä kohtaa havaintomme voi katsoa jonkin verran poikkeavan aiemmin esittelemiemme, lähinnä Yhdysvaltoihin keskittyneiden, tutkimusten tuloksista. Erot saattavat liittyä osin siihen, millaisena valtion rooli nähdään. Suomalaiselle yhteiskunnalle on ollut perinteisesti ominaista laaja valtion takaama perusturva, mitä ei varsinkaan Yhdysvalloissa ole pidetty mitenkään itseltään selvänä valtion tehtävänä.

Perusturvan riittävyttä kohtaan tunnettu luottamus myös vaikuttaa vaivojen kokemisen ja äänestämisen väliseen suhteeseen. Kasautessaan vaivat ja vähäinen luottamus yhteiskunnan kykyyn huolehtia terveysongelmista kärsivistä kansalaisista tuottavat kärjistänyt poliittista passiivisuutta. Toisaalta melko runsaakaan terveysongelmat eivät vähennä kykyä tai motivaatiota äänestää niiltä nuorilta, joiden luottamus järjestelmän tarjoamaan turvaan on vahva.

Yhteen vetäen tuloksemme osoittavat, että aikaisemmissa tutkimuksissa koko väestön tasolla havaittu heikon terveyden ja äänestämisen välinen suhde ei vaikuttaisi yhtä voimakkaalta nuorilla. Toisaalta perusturvaa koskevien asenteiden eriytyminen koettujen vaivojen mukaan osoittaa, että terveys ei nuorillakaan liene yhdentekevä seikka poliittisen käyttäytymisen kannalta, etenkin kun se voi vaikuttaa laajemminkin poliittiseen sosialisatioprosessiin. Erityisesti juuri äänioikeuden saavuttaneille nuorille itse äänestysprosessi voi tuntua vieraalta, ja esimerkiksi sitä edeltävien vaalikeskustelujen seuraaminen vaivalloiselta. Kuten Ojedan

ja Pachecon (2014) tutkimuksessa kävi ilmi, varsinkin psyykkisten terveysvaivojen, kuten masennuksen, kokeminen tässä tilanteessa voi vaikeuttaa äänestystottumuksen omaksumista, joka on keskeinen äänestystodennäköisyyden lisääjä myöhemmällä iällä. Yksittäisen nuoren kohdalla terveysongelmilla voi siis olla huomattavakin vaikutus. Tämänäyttypiset konkreettiset osallistumismotivaatiota heikentävät tekijät voivat jäädä usein huomaamatta tai tulla kuitatuiksi yleisellä puheella nuorten ”laiskuudesta” äänestämisen suhteen.

Äänestämisessä ilmenevien terveyserojen huomioiminen on sikälikin tärkeää, että ne voivat siirtyä myös politiikan tuotoksiin eli tehtyihin päätöksiin. Pachecon (2014b) Yhdysvaltoja käsittelevässä tuoreessa tutkimuksessa on osoitettu, että niissä osavaltioissa, joissa osallistumiskuilu itsensä terveiksi ja sairaisiksi kokevien välillä on voimakas, käytetään vähemmän varoja terveydenhuoltoon. Mikäli terveysongelmista kärsivien kansalaisten näkemykset ja intressit tulevat heikommin ilmaistuksi vaaleissa, ne voivat tulla huonommin edustetuiksi varsinaisessa päätöksentekoprossissa. Kokemus politiikan vähäisestä responsiivisuudesta eli siitä, että toteutettu politiikka olisi äänestäjän näkemysten ja etujen mukaista, voi puolestaan entisestään vähentää motivaatiota äänestää tulevissa vaaleissa (mt.). Tämänäyttypinen kierre voi olla haitallista myös terveyspalveluiden kehittämisen kannalta, mikäli niitä eniten tarvitsevien kansalaisten tarpeet jäävät vähemmälle huomiolle. Se olisi erityisen haitallista nuorille, joiden elämään terveyspoliittisilla ratkaisilla on pitkäkestoiset vaikutukset.

Yleisesti ottaen tässä tutkimuksessa saadut tulokset ilmentävät hyvin sitä seikkaa, että äänestäminen ei ole pelkästään yksittäinen teko, vaan se on laajasti yhteydessä yksilön elämäntilanteeseen. Yhtä lailla terveysongelmien vaikutus ei rajoitu vain tiettyihin toimintoihin, vaan säteilee eri elämän osa-alueille ja myös yhteiskunnallisiin asenteisiin ja aktiivisuuteen. Näin ollen olisi hedelmällistä, että jatkossa nuorten terveydentilaa kartoitettaviin tutkimuksiin sisällytettäisiin myös

yhteiskunnallista osallistumista koskevia kysymyksiä ja vastaavasti poliittista käyttäytymistä koskeviin tutkimuksiin erilaisia terveydentilan mittareita.

Tiivistelmä

Terveiden vaikutus poliittiseen osallistumiseen ja asenteisiin on herättänyt viime aikoina kasvavaa kiinnostusta politiikan tutkimuksessa. Kotimaiseen aineistoon perustuvaa tai nuoriin keskittyvää tutkimusta aiheesta on saatavilla yhä vain hyvin niukasti. Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten erilaisten vaivojen kokeminen on yhteydessä äänestämiseen vuoden 2014 eurovaaleissa sekä perusturvaan liittyviin asenteisiin 18–29-vuotiaiden keskuudessa. Tulokset osoittavat, että kasaantuessaan terveysvaivat vähentävät nuorten naisten mutta eivät nuorten miesten äänestysaktiivisuutta. Myös naisilla havaittu heikkoon terveyteen liittyvä äänestystodennäköisyyden pieneneminen selittyy suurelta osin koulutusryhmien välisillä terveys- ja äänestyseroilla. Runsaasti oireilevilla nuorilla luottamus perusturvan riittävyteen eri elämäntilanteissa on selvästi vähäisempiä heikompaa, mutta toisaalta selkeää yhteyttä oireiden ja hyvinvointivaltion yleisen kannatuksen välillä ei havaita. Yhteys on voimakkain luottamuksessa perusturvan riittävyteen sairastuessa, ja kyseinen tekijä kärjistää myös oireiden ja äänestysaktiivisuuden välistä suhdetta. Toisaalta melko runsaatkaan terveysongelmat eivät vähennä kykyä tai motivaatiota äänestää niiltä nuorilta, joiden luottamus järjestelmän tarjoamaan turvaan on vahva.

Abstract

In recent years, the effect of health on political participation and attitudes has gained increased interest among scholars in political behavior. Studies based on Finnish data or data with focus on youth are, however, scarce. This study contributes to existing literature by examining the extent to which frequent health symptoms are

connected to the turnout in the 2014 elections for the European Parliament and attitudes and trust on welfare policies among 18–29-year-olds Finns. The results show that frequently experienced symptoms are related to lower turnout among women (but not among men), although the relation is no longer significant after the effect of education is taken into account. Frequent symptoms do not seem to decrease general support for the welfare state. Yet, among those young citizens who suffer from multiple frequent symptoms, lower level of trust for the sufficiency of social security can be detected. Low trust in health-related social security also exacerbates the negative effect of poor health on electoral participation. On the other hand, even a large amount of frequent symptoms does not decrease ability or motivation to vote among those who have strong trust on social security.

Viitteet

1. Artikkelin on osa Suomen Akatemian rahoittamia tutkimusprojekteja ”Health and political engagement” (266844) ja ”Equality in political participation and vote choice” (273433).
2. Osallistumismuotojen kasautuminen ei myöskään ole viimeaikainen ilmiö, vaan siitä on tehty havaintoja jo 1950-luvulla (Allardt ym. 1958, 63–82).
3. On syytä huomata, että vaikutuksen suunta ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen, sillä heikkoon terveyteen liittyvät mekanismit eivät äänestämisen osalta ole välttämättä yksinomaan negatiivisia. Rahn ja Gollust (2013) esittelevät pitkäaikaissairaiden äänestämistä käsittelevässä tutkimuksessaan joitakin mahdollisia äänestysaktiivisuutta lisääviä mekanismeja, joista eräs liittyy henkilökohtaisten hyötyjen tavoitteluun (engl. self-interest). Huono terveys voi näin katsottuna motivoida äänestämiseen, koska henkilöllä on vaaleissa ”enemmän pelissä” ainakin terveydenhuollon järjestämiseen liittyvien kysymysten kohdalla.

4. Omassa Australiaa ja Uutta-Seelantia koskevassa analyysissään Goldfinch, Gauld ja Herbison (2009) kuitenkin havaitsivat päinvastaisen yhteyden, eli hallitukseen luottavat jättivät vähän luottavia useammin äänestämättä.
5. Aikaisemmassa tutkimuksessa on kuitenkin saatu myös päinvastainen tulos. Dennyn ja Doylen (2007a) tutkimuksessa havaittiin, että negatiivinen käsitys terveydenhuollosta loivensi äänestämiskuilua eri terveysryhmien välillä. Niiden keskuudessa, joiden käsitys terveydenhuollosta oli positiivinen, arvioitu äänestämiserö oman terveytensä hyväksi ja huonoksi kokevien välillä oli 14 prosenttiyksikköä. Niiden joukossa, joiden käsitys terveydenhuollosta on kielteinen, arvioitu terveyserö oli puolet pienempi.
6. Aineiston keräämisen jaksottumisesta johtuen osa haastattelusta tehtiin vasta vaalien jälkeen, jolloin kysymys koski osallistumisaikomuksen sijaan osallistumisen jälkikäteistä raportointia. Vaalien jälkeisissä kyselytutkimuksissa on ollut jo pitkään tiedossa, että vastaajien ilmoittamat äänestysluvut ovat järjestelmällisesti korkeammat kuin tosiasialliset äänestysprosentit (yhteenvetona Zeglovits & Kritzinger 2014, 225). Tähän vaikuttaa ennen kaikkea äänestämiseen liittyvä sosiaalinen suotavuus ja toisaalta vastaajien valikoituminen, sillä ne kansalaiset, jotka osallistuvat vaaleihin, osallistuvat todennäköisemmin myös kyselyihin. Ennen vaaleja tehdyissä, äänestysaikomuksia kartoittavissa kyselyissä epäsuhta kyselytulosten ja toteutuneen äänestysprosentin välillä on usein vielä suurempi (Smets & van Ham 2013, 347). On kuitenkin huomionarvoista, että tässä käytetyssä aineistossa kyllä-vastanneiden osuus pysyy lähes samana kyselyajankohdasta riippumatta, kun taas ehkä-vastanneiden osuus ”valuu” vaalien jälkeen ei-vastaajiksi. Tämä osaltaan puoltaa ehkä- ja ei-vastauksien yhdistämistä analyysejä varten.
7. Sukupuolen huomioiminen on tärkeää, koska naisilla on jo nuorena keskimäärin miehiä enemmän terveysoireita (Gissler ym. 2006), ja toisaalta naisten äänestysprosentti on ollut vuoden 1988 presidentin valitsijamiesvaaleista lähtien hieman miehiä korkeampi. Molemmat tekijät ovat havaittavissa myös tämän tutkimuksen aineistossa. Sukupuolten väliset erot ovat erityisen huomattavia terveysoireissa: 4–7 viikoittaisen vaivan ryhmään kuuluu vähintään 18-vuotiaista naisista 23 prosenttia ja miehistä 12 prosenttia. Vastaavasti korkeintaan yhdestä oireesta kärsiviä on miehistä 64 prosenttia ja naisista 48 prosenttia. Naisten äänestysaikomus on puolestaan 4,5 prosenttiyksikköä miehiä korkeampaa.
8. Koulutus on mitattu korkeimpana suoritettuna tutkintona, mikäli vastaaja ei opiskele. Mikäli vastaaja opiskelee, koulutukseksi lasketaan se tutkinto, jota hän parhaillaan suorittaa.
9. Perusturva-asenteet jakautuvat samalla tavoin kahteen ryhmään myös eksploratiivisen faktorianalyysin perusteella.
10. Vuoden 2014 Nuorisobarometri sisältää myös kaksi itsearviointiin perustuvaa terveyskysymystä (terveys suhteessa muihin samanikäisiin ja tyytyväisyys terveyteen asteikolla 4–10). Niistä molemmat ovat koettuja vaivoja vahvemmin yhteydessä perusturva-asenteisiin – erityisesti sen osalta, kuinka passivoivana toimeentulotuki ja sosiaaliturva nähdään. Sen sijaan käyttämämme objektiivisemmän terveysmittarin, oireiden määrän, yhteys äänestämiseen on hieman voimakkaampi kuin kummankaan itsearviointiin perustuvan kysymyksen. Itsearviointikysymykset tuottavat myös keskenään hyvin samankaltaiset tulokset. Eri terveysmittarit heijastavat todennäköisesti hiukan erilaisia terveyteen liittyviä ilmiöitä. Niiden välisten erojen tarkempi tutkiminen kuitenkin ylittää tämän artikkelin aiheajauksen.

11. Vaikka keskiarvotarkastelun perusteella yhteydet näyttävät suurin piirtein yhtä vahvoilta, niin esimerkiksi sairastumisvääntämään liittyvä Kruskal-Wallis testisuure ($H=41,4$; $d.f.=2$) on noin kaksi ja puoli kertaa suurempi kuin työttömyysvääntämään liittyvä ($H=13,5$; $d.f.=2$)

Lähteet

- Allardt, Erik & Jartti, Pentti & Jyrkilä, Faina & Littunen, Yrjö (1958) *Nuorison barrastukset ja yhteisön rakenne*. Helsinki: WSOY.
- Arah, Onyebuchi A. (2008) Effect of voting abstention and life course socioeconomic position on self-reported health. *Journal of Epidemiology and Community Health* 62 (8), 759–760.
- Bhatti, Yosef & Hansen, Kasper M. (2012) Retiring from voting: turnout among senior voters. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 22 (4), 479–500.
- Blakely, Tony A. & Kennedy, Bruce P. & Kawachi, Ichiro (2001) Socioeconomic inequality in voting participation and self-rated health. *American Journal of Public Health* 91 (1), 99–104.
- Crossley, Thomas F. & Kennedy, Steven (2002) The reliability of self-assessed health status. *Journal of Health Economics* 21(4), 643–658.
- Denny, Kevin J. & Doyle, Orla M. (2007a) Analysing the relationship between voter turnout and health in Ireland. *Irish Medical Journal* 100 (8), 56–58.
- Denny, Kevin J. & Doyle, Orla M. (2007b) “... Take up thy bed, and vote”. Measuring the relationship between voting behaviour and indicators of health. *European Journal of Public Health* 17 (4), 400–401.
- Elections Canada (2011) *National youth survey report*. Ottawa: R.A. Malatest & Associates Ltd.
- Gastil, John (2000) The political beliefs and orientations of people with disabilities. *Social Science Quarterly* 81 (2), 588–603.
- Gissler, Mika & Puhakka, Tiina & Vuori, Mika & Karvonen, Sakari (2006) Poikien ja tyttöjen hyvinvointi ja terveys tilastoina. Teoksessa Sakari Karvonen (toim.) *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*. Helsinki: Stakes & Nuorisotutkimusverkosto.
- Goldfinch, Shaun & Gauld, Robin & Herbison, Peter (2009) The participation divide? Political participation, trust in government, and E-government in Australia and New Zealand. *Australian Journal of Public Administration* 68 (3), 333–350.
- Grönlund, Kimmo & Setälä, Maija (2007) Political trust, satisfaction and voter turnout. *Comparative European Politics* 5 (4), 400–422.
- Henderson, Michael & Hillygus, D. Sunshine (2011) The dynamics of health care opinion, 2008–2010: partisanship, self-interest, and racial resentment. *Journal of Health Politics, Policy and Law* 36 (6), 945–960.
- Härmä, Ann-Mari & Kaltiala-Heino, Riitta-kerttu & Rimpelä, Matti & Rantanen, Päivi (2002) Are adolescents with frequent pain symptoms more depressed? *Scandinavian Journal of Primary Health Care* 20 (2), 92–96.
- Kaase, Max (1999) Interpersonal trust, political trust and non-institutionalised political participation in Western Europe. *West European Politics* 22 (3), 1–21.
- Konu, Anne & Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti (2002) Factors associated with schoolchildren’s general subjective well-being. *Health Education Research* 17(2), 155–165.
- Koskinen, Seppo & Kestilä, Laura & Martelin, Tuija & Aromaa, Arpo (2005) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 7 / 2005. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Lutz, Georg & Marsh, Michael (2007) Introduction: consequences of low turnout. *Electoral Studies* 26 (3), 539–547.

- Martikainen, Pekka & Martikainen, Tuomo & Wass, Hanna (2005) The effect of socioeconomic factors on voter turnout in Finland: a register-based study of 2.9 million voters. *European Journal of Political Research* 44 (5), 645–669.
- Matsubayashi, Tetsuya & Ueda, Michiko (2014) Disability and voting. *Disability and Health Journal* 7 (3), 285–291.
- Mattila, Mikko (2014) Terveiden vaikutus äänestämiseen Suomessa ja Euroopassa – Kaltaistamismenetelmien käyttö äänestystutkimuksessa. *Politiikka*, 56(3), 230–243.
- Mattila, Mikko & Söderlund, Peter & Wass, Hanna & Rapeli, Lauri (2013) Healthy voting: the effect of self-reported health on turnout in 30 countries. *Electoral Studies* 32 (4), 886–891.
- Mattila, Mikko & Wass, Hanna & Lahtinen, Hannu & Martikainen, Pekka (2014) Sick leave from work and voting booth? A register-based study on health and turnout. Julkaisematon esitelmä. APSA conference. Washington D.C. 28.8.–31.8.2014.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2014) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Nuorisotutkimuskeskus. Nuorisotutkimuskeskus julkaisuja nro 50, julkaisuja (Nuorisotutkimuskeskus) nro 145.
- Ojeda, Christopher & Pacheco, Julianna (2014) The influence of physical health, mental health and overall well-being on habit of voting. Julkaisematon esitelmä. APSA conference. Washington D.C. 28.8.–31.8.2014.
- Pacheco, Julianna (2014a) A healthy democracy? Evidence of unequal representation across health status. Julkaisematon esitelmä. MPSA conference. Chicago 3.4.–6.4.2014.
- Pacheco, Julianna (2014b) The policy consequences of health bias in political voice. Julkaisematon esitelmä. APSA conference. Washington D.C. 28.8.–31.8.2014.
- Pacheco, Julianna & Fletcher, Jason (2014) Incorporating Health into Studies of Political Behavior: Evidence for Turnout and Partisanship. *Political Research Quarterly* (ilmestyy), doi: 10.1177/1065912914563548.
- Palosuo, Hannele & Koskinen, Seppo & Lahtela, Eero & Prättälä, Ritva & Martelin, Tuija & Ostamo, Aini & Keskimäki, Ilmo & Sihto, Martita & Talala, Kirsi & Hyvönen, Elisa & Linnanmäki, Eila (2007) *Terveiden eriarvoisuus Suomessa : sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Rahn, Wendy M. & Gollust, Sarah (2013) The bodies politic: chronic health conditions and participatory inequalities. Julkaisematon esitelmä. APSA conference. Chicago 29.8.–1.9.2013.
- Robert, Stephanie & Booske, Bridget C. (2011) US opinions on health determinants and social policy as health policy. *American Journal of Public Health* 101 (9), 1655–1663.
- Rotko, Tuulia & Aho, Timo & Mustonen, Niina & Linnanmäki, Eila (2011) *Kapeneeko kuilu? Tilannekatsaus terveyserojen kaventumiseen Suomessa 2007–2010*. Raportti 8/2011. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Schur, Lisa & Adya, Meera (2013) Sidelined or mainstreamed? Political participation and attitudes of people with disabilities in the United States. *Social Science Quarterly* 94 (3), 811–839.
- Shemeikka, Riikka & Rinne, Hanna & Saares, Aurora & Murto, Jukka & Kaikkonen, Risto (2014) *Alueelliset erot nuorten aikuisten terveydessä ja elintavoissa Suomessa 2012–2013 – ATH-tutkimuksen tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti: 2014_009. Helsinki: THL.
- Smets, Kaat & van Ham, Carolien (2013) The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual-level research on voter turnout. *Electoral Studies* 32 (2), 344–359.
- Subramanian, S.V. & Huijts, Tim & Perkins, Jessica M. (2009) Association between political ideology and health in Europe. *European journal of public health* 19 (5), 455–457.
- Subramanian, S.V. & Perkins, Jessica M. (2010) Are republicans healthier than democrats? *International Journal of Epidemiology* 39 (3), 930–931.

- Subramanian, S.V. & Hamano, Tsuyoshi & Perkins, Jessica M. & Koyabu, Akio & Fujisawa, Yoshikazu (2010) Political ideology and health in Japan: a disaggregated analysis. *Journal of epidemiology and community health* 64 (9), 838–840.
- Zeglovits, Eva & Kritzinger, Sylvia (2014) New attempts to reduce overreporting of voter turnout and their effects. *International Journal of Public Opinion Research* 26 (2), 224–234.
- Wass, Hanna (2008) *Generations and turnout. Generational effect in electoral participation in Finland*. Acta Politica 35. Helsinki: Department of Political Science, University of Helsinki

SYRJINTÄ JA VÄESTÖRYHMIEN VÄLISET SUHTEET NUORTEN KOKEMINA

Johdanto

Suomalaisten nuorten kokemaa syrjintää on tutkittu viime vuosina jonkin verran¹. Tutkimustuloksista voidaan päätellä ainakin se, että syrjintää koetaan kaikilla kouluasteilla, myös kouluajan ulkopuolella, julkisissa tiloissa, harrastuksissa ja netissä. Sen uhriksi joutuvat useimmiten fyysisiltä ominaisuuksiltaan erilaiset nuoret (somalit, romanit ja vammaiset henkilöt) sekä seksuaalija sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret. Syrjintäkokemukset liittyvät usein muiden nuorten, opettajien tai vanhempien taholta tulevaan epäasialliseen kohteluun tai väkivaltaan, ja tekojen syyksi nähdään rasistinen, homofobinen tai muu syrjivä motiivi. Oikeudellisesti tarkasteltuna kyse voi siis olla monen tyyppisistä teoista, kuten esimerkiksi yhdenvertaisuuslain kieltämästä syrjinnästä tai häirinnästä sekä väkivalta- ja kunnianloukkausrikoksista ja niin edelleen.

Syrjintäkokemusten, yhdenvertaisten mahdollisuuksien puuttumisen sekä väestöryhmien välisten suhteiden vaikutuksista nuorten elämään saadaan lisätietoja vuoden 2014 Nuorisobarometrin aineistosta. Kyseessä on tärkeä tutkimuskohde, joka avaa uusia näkökulmia syrjinnän vaikutuksista nuorten arkeen, turvallisuuteen ja osallistumiseen sekä väestöryhmien välisiin suhteisiin.

Tarkastelen artikkelissani Nuorisobarometrin aineistoa syrjinnän vastaisen politiikan sekä hyvien suhteiden politiikan näkökulmista. Analyysissa hyödynnän syrjinnän vastaisen politiikan käsitteistöä sekä Iso-Britannian Equality and Human Rights Commissionin alun perin tekemää ja maan sisäministeriön koordinoiman Good Relations -hankkeen edelleen kehittämää hyvien suhteiden politiikkaa

koskevaa seurantamallia². Pyrin selvittämään, mitä Nuorisobarometrin tulokset kertovat nuorten kokemasta syrjinnästä, sen vaikutuksista koettuun turvallisuuteen, vuorovaikutukseen sekä osallisuuteen. Lisäksi pohdin mitä aineiston valossa voidaan sanoa väestöryhmien välisistä suhteista nuorten keskuudessa.

Syrjinnän vastaisesta politiikasta

Yhdenvertaisuus lain edessä on modernin valtiotähtöoikeuden lähtökohta³. Se että laki määrittelee ihmiset yhdenvertaisiksi, ei kuitenkaan takaa yhdenvertaisia mahdollisuuksia tai poista yhteiskunnassa esiintyvää syrjintää⁴. Varsinainen syrjinnän vastainen politiikka syntyi 1900-luvulla vähemmistöihin kohdistuvan vainoamisen ja poliittisen emansipaation seurauksena. Esimerkiksi Yhdysvalloissa rotusyrjinnän vastainen liike pakotti hallinnon kehittämään poliittista käytäntöä, jonka tarkoituksena oli turvata vähemmistöihin kuuluvia yksilöitä syrjinnältä, edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja muuttaa väestön syrjiviä asenteita⁵. Syrjinnän vastaisen politiikan keskeiset elementit löytyvät taulukosta 1.

Sosiaalipsykologinen, sosiologinen ja antropologinen tutkimus on tarkastellut syrjinnän taustalla olevia motiiveja sekä kielteisten asenteiden ja stereotyyppien muodostumista varsin laajasti⁶. Mikäli syrjintä nähdään kielteisistä asenteista johtuvana käytöksenä, syrjinnän vastaisen politiikan tulisi pyrkiä muuttamaan näitä asenteita. Mikäli syrjintää taas pidetään aktiivisena vallankäyttönä, syrjinnän vastaisen politiikan keinojen tulisi pyrkiä estämään syrjivää käytöstä esimerkiksi asettamalla sanktioita syrjivästä toiminnasta⁷. Syrjintää voidaan tarkastella

TAULUKKO 1. SYRJINNÄN VASTAISEN POLITIIKAN ELEMENTIT.

	Tavoite	Esimerkkejä
Oikeudellisuus	Syrjinnän eri muodot kielletään lailla. Erityisviranomaiset valvovat syrjintää	Yhdenvertaisuuslaki, valtuutetut jne.
Identiteettipolitiikka	Vähemmistöjen järjestäytymistä ja osallisuutta tuetaan	Kansalaisjärjestötoiminnan tukeminen, hallinnon ja järjestöjen yhteistyö
Asenteiden muuttaminen	Stereotyyppien ja kielteisten asenteiden muuttaminen	Tiedotuskampanjat Syrjinnän vastainen koulutus
Positiivinen erityiskohtelu	Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen erityiskohtelun avulla	Painotukset rekrytoinnissa ja oppilaak-siotossa Kiintiöt työryhmissä

myös osana ryhmäidentiteetin rakentamista, jossa sisäryhmä luo positiivista ryhmäidentiteettiä syrjimällä ryhmän ulkopuolisia⁸. Oman näkemykseni mukaan syrjintä on aina yhteisöissä tai yksilöiden välisissä suhteissa tapahtuvaa, tietoista tai tiedostamatonta vallankäyttöä, joka kohdistuu tiettyjä syrjinnän kohteena olevia väestöryhmiä edustaviin yksilöihin, ja sillä on negatiivinen vaikutus heidän yhdenvertaisiin mahdollisuuksiinsa.

Syrjintää voi ilmetä sekä *horisontaalisissa* että *vertikaalisissa* ihmisten välisissä suhteissa. Yksilöiden välistä syrjintää, johon ei liity institutionaalista valtasuhdetta (kuten työnantaja vs. työntekijä tai opettaja vs. oppilas) kutsutaan horisontaaliseksi syrjinnäksi. Syrjinnän vastainen lainsäädäntö kohdistuu pääasiassa vertikaalisiin syrjintätilanteisiin, joissa syrjivällä osapuolella on institutionaalista valtaa suhteessa syrjinnän kohteeksi joutuneeseen henkilöön. Yhdenvertaisuuslain ohella esimerkiksi työelämää, koulutuksen järjestämistä ja palveluiden tarjontaa koskeva lainsäädäntö kieltää Suomessa työnantajia, opettajia ja palveluiden tarjoajia syrjimästä.

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslaissa syrjinnällä tarkoitetaan:

- 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
- 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä);
- 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan

TAULUKKO 2. HYVIEN SUHTEIDEN VIITEKEHYS (GRMF)

Osa-alueet	
Asenteet	Ihmisten suhtautuminen muihin ihmisiin ja miten he ajattelevat muiden suhtautuvan heihin
Henkilökohtainen turvallisuus	Se missä määrin henkilöt ja heidän sukulaisensa tuntevat olonsa turvallisiksi erilaisissa julkisissa tiloissa
Vuorovaikutus toisten kanssa	Vuorovaikutus eri väestöryhmiä edustavien henkilöiden kanssa
Osallistuminen ja vaikuttaminen	Osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan ja tapahtumiin sekä kokemus toimijuudesta

- uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
4) ohjetta tai käskyä syrjiä.

Hyvien suhteiden politiikkaa

Gordon Allportin jo 1950-luvulla esittämän kontaktihypoteesin mukaan omakohtainen kokemus kohderyhmästä auttaa asenteen muuttumista, mikäli ennakkoluulot perustuvat tiedon puutteeseen ja uuden tiedon vastustamiseen⁹. Myönteisiä asenteita ja tuntemuksia muita ryhmiä edustavia ihmisiä kohtaan¹⁰ kutsutaan

nykyään termillä allofilia. Keskinäisen vuorovaikutuksen lisääminen on ollut tärkeä osa syrjinnän vastaista työtä. Erityisesti Isossa-Britanniasa on kehitetty hyvien suhteiden mittaamiseen ja edistämiseen tarkoitettua politiikkaa, joka pyrkii parantamaan eri väestöryhmien välisiä suhteita ja tätä kautta myös vähentämään syrjintää¹¹. Ison-Britannian ihmisoikeusinstituutin (Equality and Human Rights Commission) ja yliopistojen yhteistyössä kehittämä hyvien suhteiden viitekehys (Good Relations Measurement Framework – GRMF) määrittelee hyvät suhteet neljän osa-alueen avulla¹² (katso taulukko 2).

TAULUKKO 3A. SUOMESSA KEHITETYT HYVIEN SUHTEIDEN INDIKAATTORIT: ASENTEIDEN JA HENKILÖKOHTAISEN TURVALLISUUDEN OSA-ALUEET

OSA-ALUE	INDIKAATTORI	MITTARIT
1. ASENTEET	1.1 Kunnioitus ja epäkunnioitus	1.1.1 Oma kokemus kunnioituksen tai epäkunnioituksen kohteena olemisesta
	1.2 Ennakkoluulot	1.2.1 Oma asenne eri ryhmiä kohtaan
		1.2.2 Yleinen asenne eri ryhmiä kohtaan: a) oma mielipide yleisestä asenteesta, b) tieteellinen asennetutkimus
		1.2.3 Muukalaisvihaa/viharyhmiä/liikkeitä koskevat viralliset tilastot/tutkimus
	1.3 Luottamus	1.3.1 Oma luottamus eri ryhmiä kohtaan
		1.3.2 Eri ryhmien ja viranomaisten välinen luottamus
	1.4 Monimuotoisuuden arvostaminen	1.2.1 Oma asenne monimuotoisuutta kohtaan
		1.4.2 Oma mielipide siitä, miten yhteiskunta arvostaa monimuotoisuutta
		1.4.3 Viralliset tilastot monimuotoisuutta edistävästä toimenpiteistä
2. HENKILÖKOHTAINEN TURVALLISUUS	2.1 Käsitys henkilökohtaisesta turvallisuudesta	2.1.1 Oma kokemus turvallisuudesta/turvattomuudesta (fyysinen, henkinen, sosioekonominen)
		2.1.2 Havaittu turvallisuus/turvattomuus
		3.1.2 Turvallisuuden/turvattomuuden vaikutus
	2.2 Viharikokset ja syrjintä	2.2.1 Syrjintä: a) oma kokemus, b) havaittu syrjintä, c) viralliset tilastot ja rekisterit, viralliset kanteet
		2.2.2 Viha- ja väkivaltarikokset: a) oma kokemus viha- tai väkivaltarikoksen uhriksi joutumisesta, b) havaittu viha- tai väkivaltarikollisuus, c) viralliset tilastot viha- ja väkivaltarikoksista
		2.2.3 Toimenpiteet viharikosten ja syrjinnän torjumiseksi (toimenpiteiden lukumäärä ja rahoitus)
	2.3 Identiteetti ja hyväksyntä	2.3.1 Oman itsensä hyväksyminen
		2.3.2 Kyky olla oma itsensä
	2.4 Perusoikeudet ja oikeuskeinot	2.4.1 Tietämys perusoikeuksista
		2.4.2. Tietämys oikeuskeinoista
		2.4.3 Oma kokemus oikeuskeinojen käyttämisestä viha- tai väkivaltarikoksen uhrina tai todistajana

TAULUKKO 3B. SUOMESSA KEHITETYT HYVIEN SUHTEIDEN INDIKAATTORIT: VUOROVAIKUTUKSEN SEKÄ OSALLISTUMISEN JA VAIKUTTAMISEN OSA-ALUEET.

OSA-ALUE	INDIKAATTORI	MITTARIT
3. VUOROVAIKUTUS TOISTEN KANSSA	3.1 Eristyneisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne	3.1.1 Oma kokemus eristyneisyydestä: a) yksinäisyyden ja eristyneisyyden tunteet, b) sosiaaliset verkostot
		3.1.2 Yhteenkuuluvuuden tunne suhteessa: a) maantieteellisiin yksiköihin, b) sosiaalisiin yksiköihin
	3.2 Tuen saatavuus	3.2.1 Oma kokemus tuen saatavuudesta a) sosiaalisista verkostoista (ystävät, perhe...), b) julkisista palveluista
		3.2.2 Halu tukea toisia
	3.3 Vuorovaikutuskyky	3.3.1 Omat luonteenpiirteet, jotka vaikuttavat vuorovaikutukseen toisten kanssa
		3.3.2 Itsevarmuus olla vuorovaikutuksessa eri väestöryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa
	3.4 Kokemus vuorovaikutuksesta ja tilaisuudet vuorovaikutukseen erilaisten ihmisten kanssa	3.4.1 Oma kokemus vuorovaikutuksesta erilaisten ihmisten kanssa: a) yleisyys, b) konteksti
		3.4.2 Yhteiskunnan eri ryhmien välinen vuorovaikutus: a) oma mielipide, b) viralliset tilastot
		3.4.3 Eriytyminen a) asumisessa, b) työelämässä, c) koulutuksessa
		3.4.4 Toimenpiteet eri ryhmien välisen vuorovaikutuksen edistämiseksi: a) oma mielipide toimenpiteiden tärkeydestä, b) viralliset tilastot toimenpiteelle annetusta tuesta
4. OSALLISTUMINEN JA VAIKUTTAMINEN	4.1 Osallistumisen järjestettyyn toimintaan	4.1.1 Osallistumistavat
		4.1.2 Osallistumiseen vaikuttavat tekijät/motiivit
		4.1.3 Osallistumisen esteet
		4.1.4 Osallistumisen edistäminen
	4.2 Vaikuttaminen	4.2.1 Oma kokemus vaikuttamisesta: a) osallistumisen tavat, b) kokemus omasta vaikuttamisesta osallistumisen kautta
		4.2.2 Oman elämän valinnat ja hallinta: a) oma kokemus, b) toisten havaittu vaikutusvalta
	4.3 Luottamus demokratiaan ja poliittisiin instituutioihin	4.3.1 Luottamus poliittisia instituutioita kohtaan
		4.3.2 Äänestäminen vaaleissa

Kunkin osa-alueen sisältö määritellään tarkemmin seuraintindikaattorien avulla, jotka pyrkivät mittaamaan hyvien suhteiden kannalta positiivisia tai negatiivisia muutoksia. Mallia on sovellettu Suomessa Euroopan komission rahoittamassa, sisäministeriön koordinoimassa Good Relations -hankkeessa, jossa hyvien suhteiden viitekehystä on kehitetty suomalaisen syrjinnän vastaisen työn näkökulmasta¹³.

Taulukoissa 3a ja 3b esitetään hankkeessa kehitetyt hyvien suhteiden indikaattorit, jotka kattavat GRMF-mallista tutut osa-alueet. Indikaattorit on pyritty rakentamaan paikallistason toimijoiden työkaluksi hyvien suhteiden mittaamista ja edistämistä ajatellen. Tarkastelen seuraavaksi Nuorisobarometrin tuloksia hyvien suhteiden eri osa-alueiden näkökulmista.

Nuorisobarometrin tulokset hyvien suhteiden näkökulmasta

Taustamuuttajat

Nuorisobarometrin haastatteluihin vastasi vuonna 2014 yhteensä 1903 nuorta. Heistä noin 7 % puhui äidinkielenään jotakin muuta kuin suomea tai ruotsia. Lähes puolella vastaajista oli jonkin verran vähemmistökokemuksia (”kyllä, vähän”). Yleisin kokemus liittyi uskonnolliseen tai aatteelliseen vakaumukseen. (Ks. kuvio 3, tilasto-osion s. 26.)

18 %:lla vastaajista oli kokemusta vähemmistöön kuulumisesta yhden asian suhteen, 14 %:lla kahden, 8 %:lla kolmen ja 10 %:lla vähintään neljän asian suhteen. Kokemuksia siitä, että kuului paljon eri vähemmistöihin, oli kuitenkin 19 %:lla vastaajista. Naisilla oli keskimäärin hieman enemmän vähemmistöön kuulumisen kokemuksia kuin miehillä.

Asenteet

Hyvien suhteiden seurannassa asenteita tarkastellaan kunnioituksen, ennakkoluulojen, luottamuksen ja monimuotoisuuden arvostamisen näkökulmasta. Nuorisobarometrin kysymykset mittasivat luottamusta, asenteita maahanmuuttoon ja rasismiin, osallisuutta syrjintään (tekijänäkökulma) sekä yleisiä asenteita yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Lähes 90 % vastaajista ilmoitti luottavansa kaikkiin kysyttyihin ihmisryhmiin joko jonkin verran tai paljon. Nuorten luottamus näyttää siis olevan varsin korkeaa tasoa. Luottamus transsukupuolisiin henkilöihin oli suhteellisen alhaista, mutta sitä selittää osittain ei osaa sanoa -vastaajien korkea määrä (7 %). Niiden nuorten osuus, jotka kertoivat luottavansa paljon eri etnisiin ryhmiin, oli alhaisin kaikkiin muihin ryhmiin verrattuna (38 % ilmoitti luottavansa paljon eri etnisiin ryhmiin). Ihmisryhmien vieraus saattaa olla yksi tuloksia selittävistä tekijöistä. Jos omassa ystäväpiirissä ei ole esimerkiksi transsukupuolisia henkilöitä tai eri etnisten ryhmien edustajia, luottamuksen arvioiminen voi olla vaikeaa. Vain 9 %:lla vastaajista

oli ystäväpiirissään transsukupuolisia henkilöitä. Omakohtainen kokemus transsukupuolisista henkilöistä voisi lisätä luottamusta ja vähentäisi ennakkoluuloja heitä kohtaan. 8 % vastaajista luotti vain vähän eri etnistä ryhmää edustaviin henkilöihin. Epäluottamuksen taustalla voi olla tiettyihin ryhmiin kohdistuvia negatiivisia stereotyyppioita (kuten esimerkiksi romanit ja mahdollisesti somalit ja venäläiset). (Ks. kuvio 18, tilasto-osion s. 55.)

Maahanmuuttoa koskevia asenteita mitattiin myös erilaisilla väitelauseilla (katso taulukko). 74 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä väitteen *En voisi kuvitellaakaan maahanmuuttajaa puolisokseni* kanssa. Vain 8 % vastaajista oli täysin samaa mieltä tämän väittämän kanssa. 41 % vastaajista oli joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että ulkomaalaisten Suomeen muuttaminen on hyvä asia. 12 % vastaajista oli kuitenkin täysin eri mieltä ja 21 % jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa. Tulosten valossa näyttäisi siltä, että maahanmuuttajiin kohdistuvien suorien kielteisten asenteiden sijaan nuoret ilmaisevat asennoitumistaan maahanmuuttopolitiikkaan kohdistuvan kritiikin muodossa. Esimerkiksi suhtautuminen pakolaisten vastaanottoon on yllättävän kriittistä nuorten keskuudessa. Vain 7 % vastaajista oli täysin samaa mieltä väittämän *Suomen tulisi ottaa vastaan nykyistä enemmän pakolaisia* kanssa.

Noin kolmannes barometriin vastanneista tunnusti olleensa mukana syrjimässä muita. Syrjintään osallistuneista hiukan suurempi osa oli miehiä. Aineiston valossa syrjityksi itse joutuneet ovat myös useammin (42 %) itse mukana toisten syrjimisessä kuin syrjintää kokemattomat (18 %). Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös aikaisemmissa maahanmuuttajien kiusaamista käsittelevissä tutkimuksissa.¹⁴

Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään liittyviä asenteita mitattiin myös kysymyksellä, joka sisälsi useita hyvien suhteiden seurantamallin kannalta keskeisiä väittämiä. 99 % vastaajista oli joko täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä syrjintään puuttumisen tärkeydestä. Kuitenkin vain 46 % oli sitä mieltä, että nykyiset

syrijintää ehkäisevät toimet ovat tehokkaita. Aineisto ei valitettavasti tuo lisävaloa siihen, mitä he tällä tarkoittavat. 57 % vastaajista piti positiivista erityiskohtelua hyvänä tapana kamppailla syrjintää vastaan. (Ks. kuvio 14, tilasto-osion s. 48.)

Henkilökohtainen turvallisuus

Kokemus henkilökohtaisesta turvallisuudesta, viharikoksista ja syrjinnästä sekä mahdollisuus olla oma itsensä muodostavat hyvien suhteiden seurantamallissa turvallisuutta mittaavan kokonaisuuden. Turvattomuutta ja epävarmuutta mitattiin Nuorisobarometrissa muun muassa toimeentulon, perheenjäsenten turvallisuuden ja hyvinvoinnin, työn saamisen, terveyden ja asuinympäristön turvattomuuden osalta. Taloudellinen ja työn saamiseen liittyvä turvattomuus oli yleisintä aineistoon vastanneiden nuorten joukossa. Vain 3 % vastaajista oli erittäin huolissaan perheenjäsenten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Asuinympäristön turvattomuudesta oli erittäin tai melko huolissaan vain 9 % vastaajista. Poliisibaronetrin mukaan 20 % väestöstä koki asuinympäristönsä turvattomaksi viikonloppuiltaisin¹⁵. Turvattomuuden tunne näyttääkin tuloksia vertailemalla liittyvän vahvasti henkilöiden ikään ja sukupuoleen. Turvattomuudentunne on Poliisibaronetrin mukaan korkeinta eläkeläisten keskuudessa.

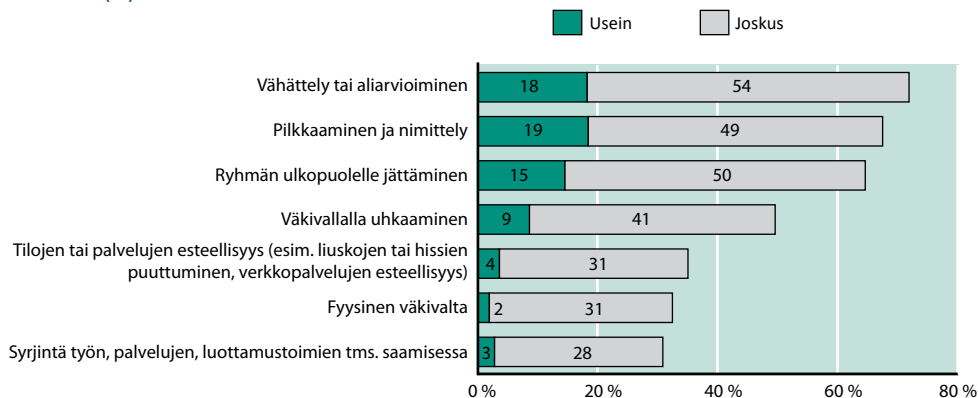
Nuorten käsitykset siitä, mitä syrjintä on, ovat hyvin lähellä lainsäädännön määritelmää

syrjinnästä. Syrjintänä pidettiin erityisesti niin sanottuja vertikaalisia välittömän syrjinnän tilanteita. 95 % vastaajista näki syrjinnän liittyvän epäyhtenäiseen kohteluun palveluiden tarjonnassa ja rekrytoinnissa. Myös seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa nimittelyä pidettiin syrjintänä. (Ks. kuvio 4, tilasto-osion s. 30.)

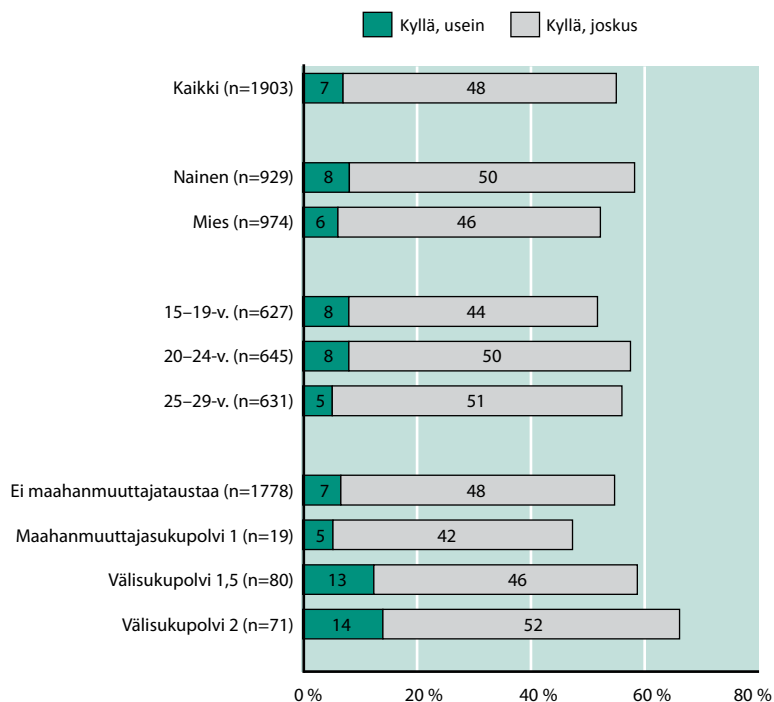
Nuoriin kohdistuvaa syrjintää oli havainnut 85 % barometriin vastanneista nuorista. Vuoden 2012 Eurobarometrin mukaan 80 % suomalaisista piti nuoriin kohdistuvaa syrjintää harvinaisena¹⁶. Erot nuorten ja koko väestön näkemyksissä näyttävät tältä osin olevan suuret. Tulosten vertailemisen tekee vaikeaksi se, ettei barometriin vastanneiden vastauksista voi päätellä, tarkoittavatko he iän vai jonkin muun syyn perusteella tapahtuvaa syrjintää. Syrjintää oli havaittu etenkin internetissä, mediassa ja työelämässä. Nuoret, joilla on kokemusta vähemmistöön kuulumisesta, olivat myös havainneet kaikkia selvitettyjä syrjintämuotoja muita enemmän.

Yleisimpinä havaittuina syrjinnän muotoina mainittiin vähättely, pilkkaaminen ja nimittely, ryhmän ulkopuolelle jättäminen ja väkivallalla uhkaaminen. Tulokset vahvistavat tältä osin Kankkusen ym. vuonna 2010 tekemän tutkimuksen tuloksia¹⁷. Aineiston perusteella nuorten syrjintähavainnot liittyvätkin pääasiassa niin sanottuihin horisontaalisiin syrjintätilanteisiin. Tulos on mielenkiintoisesti ristiriidassa sen kanssa, että samat nuoret pitivät syrjintänä erityisesti vertikaalisia syrjintätilanteita.

KUVIO 1. "ENTÄ NUORTEN SYRJINNÄN SAAMAT MUODOT? KUINKA USEIN OLET HAVAINNUT SEURAAMIA?" (%)

KUVIO 2. ”OLETKO ITSE JOSSAIN ELÄMÄSI VAIHEESSA KOKENUT JOUTUNEESI SYRJITYKSI?” (%)

Maahanmuuttajasukupolvi 1: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana;
 maahanmuuttajasukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana;
 maahanmuuttajasukupolvi 2: syntynyt Suomessa, vähintään toinen vanhemmista syntynyt muualla.

Enemmistö (55 %) barometriin vastanneista nuorista koki tulleen syrjityksi jossain elämänsä vaiheessa. Usein syrjityksi koki tulleen 7 %, ja joskus 48 % vastanneista. Luku on jonkin verran korkeampi kuin esimerkiksi *Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* -tutkimuksessa, jonka mukaan 34 % nuorista oli kokenut syrjintää¹⁸.

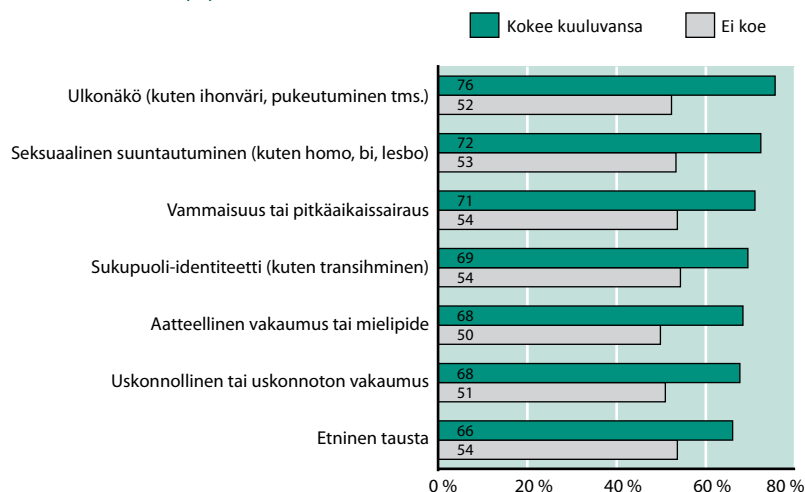
Suurin osa syrjintää kokeneista kertoi syrjinnän kuitenkin tapahtuneen suhteellisen kauan sitten ja vain 4 % kaikista vastanneista kertoi parhaillaan joutuvansa syrjinnän kohteeksi. 13 % vastaajista ilmoitti syrjinnän tapahtuneen viimeisten 12 kuukauden aikana. Vuoden 2012 Eurobarometrin mukaan syrjintää oli Suomessa viimeisten 12 kuukauden aikana kokenut 16 % vastaajista¹⁹. Tulosten vertailun perusteella näyttäisi siis siltä, että nuoret eivät koe tulleen syrjityksi sen enempää kuin muukaan väestö. On myös hyvä pitää mielessä, että aineisto ei

välttämättä nosta esiin pieniin vähemmistöryhmiin kuuluvien syrjintäkokemuksia. Esimerkiksi vähemmistövaltuutetun teettämän selvityksen mukaan jopa 69 % selvitykseen vastanneista romaneista oli kokenut syrjintää jollakin elämäntilanteella viimeisen vuoden aikana²⁰.

Erot syrjintäkokemuksissa eri syrjinnän vaarassa oleviin ryhmiin kuuluvien ja niihin kuulumattomien välillä ovat Nuorisobarometrin aineistossa merkittäviä. Syrjintää ovat kokeneet etenkin ulkonäöltään poikkeavat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat sekä vammaiset henkilöt. Myös aatteellisiin, uskonnollisiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on enemmän syrjintäkokemuksia kuin vähemmistöihin kuulumattomilla nuorilla samassa ikäluokassa.

Turvattomuuden ja syrjinnän vaikutuksista nuorten elämään kysyttiin useammalla eri kysymyksellä. 25 % vastaajista oli joksikin

KUVIO 3. SYRJINTÄKOKEMUSTEN YLEISYYS SEN MUKAAN, KOKEEKO KUULUVANSA JOHONKIN VÄHEMMISTÖÖN. (%)

tai täysin samaa mieltä väittämän kanssa *Olen syrjinnän uhan/pelon takia välttänyt menemästä johonkin paikkaan*. 44 % syrjintää kokeneista oli joko täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että syrjinnällä on ollut haitallisia vaikutuksia heidän elämäänsä. 57 % syrjintää kokeneista ilmoitti kertoneensa asiasta jollekin, ja noin puolet syrjinnän uhreista koki saaneensa jonkinlaista apua syrjintätilanteissa. Suurin osa vastaajista (85 %) ilmoitti myös tuntevansa oikeutensa syrjintätilanteissa.

Paula Kankkusen ja kumppanien mukaan nuorten sosiaalisessa maailmassa vallitseva samanlaisuuden normi on yhteinen tema nuorten syrjintää sivuaville tutkimuksille²¹. Lähes kaikilla normista poikkeavilla on korkeampi riski joutua syrjityksi. Tästä huolimatta 94 % Nuorisobarometriin vastanneista oli joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että he saavat olla vapaasti sellaisia kuin ovat. Toisaalta 71 % nuorista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että Suomessa on liian vahva samanlaisuuden paine. Samanlaisuuden paineen ei siis mielletä vaikuttavan niinkään vastaajiin itseensä vaan mahdollisesti joihinkin muihin suomalaisiin. Tulos on mielenkiintoinen myös siksi, että enemmistöllä vastaajista oli vähemmistöön kuulumisen kokemuksia. Erilaisuus näyttäisi

joidenkin nuorten keskuudessa liittyvän positiiviseen minäkuvaan.

Vuorovaikutus toisten kanssa

Vuorovaikutus koostuu hyvien suhteiden seurantamallissa neljästä asiakokonaisuudesta, jotka ovat eristyneisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne, tuen saatavuus, vuorovaikutuskyky sekä kokemus vuorovaikutuksesta ja tilaisuudet vuorovaikutukseen erilaisten ihmisten kanssa. Kaverisuhteet ja niihin liittyvät suosiohierarkiat ovat tutkimusten mukaan nuorten keskuudessa erityisen tärkeitä²². Vähemmistöihin kuuluvat henkilöt ovat vaarassa jäädä suosiohierarkioiden ulkopuolelle, ja tämä vaikeuttaa kaverisuhteiden solmimista lasten ja nuorten elämässä.

Ryhmien välisiä ystävyyssuhteita tarkasteltiin useammalla kysymyksellä. 55 % vastaajista oli joko täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä väittämän *Minulla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä* kanssa. Vuonna 2005 tehdyssä barometrissa 45 % vastaajista vastasi samoin. Nuoria pyydettiin arvioimaan myös sitä, onko heidän ystäväpiirissään, perheessään, työ-, koulu- tai harrastuskavereissaan vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. 75 %:lla vastaajista oli ystäviä, jotka edustavat eri uskontoa tai vakaumusta. 58 %:lla vastaajista oli ystäviä jotka kuuluvat

TAULUKKO 4. SYRJINTÄ JA VÄESTÖRYHMIEN VÄLISET SUHTEET NUORTEN KOKEMINA.

OSA-ALUE	INDIKAATTORI	NUORISOBAROMETRIN VASTAUKSET
1. ASEENTEET	1.1 Kunnioitus ja epäkunnioitus	Ei selviä vastauksista
	1.2 Ennakoluulot	Kielteisiä asenteita kohdistetaan erityisesti maahanmuuttopolitiikkaan, ei niinkään suoraan etnisiin vähemmistöihin Noin kolmannes nuorista sanoi olleensa mukana syrjimässä muita
	1.3 Luottamus	Nuorten luottamus eri väestöryhmiä kohtaan on varsin korkea Transsukupuolisia ihmisiä ei tunneta, ja heihin kohdistuu epäluottamusta Myös etnisiin vähemmistöihin kohdistuu jonkin verran epäluottamusta
	1.4 Monimuotoisuuden arvostaminen	Vähemmistökysymyksiä ja syrjinnän vastaista työtä pidetään tärkeänä nuorten vastauksissa Enemmistö nuorista ei pidä syrjinnän vastaisia toimia tehokkaina
2. HENKILÖ-KOHTAINEN TURVALLISUUS	2.1 Käsitys henkilökohtaisesta turvallisuudesta	Epävarmuus taloudesta ja työpaikoista aiheuttaa eniten pelkoja ja turvattomuutta nuorten elämässä
	2.2 Viharikokemukset ja syrjintä	Nuorten syrjintäkokemukset ovat yleisiä, mutta kokemuksista on usein kulunut pidempi aika Syrjintään liittyvät kokemukset ovat osittain ristiriidassa syrjintään liittyvien käsitysten kanssa Syrjintäkokemukset liittyvät usein vähättelyyn, pilkkaamiseen ja ryhmän ulkopuolelle jättämiseen tai väkivallalla uhkaamiseen Vähemmistöihin kuuluvilla oli enemmän syrjintäkokemuksia kuin muilla Etenkin näkyvästi erilaisiin henkilöihin sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt kokevat syrjintää
	2.3 Identiteetti ja hyväksyntä	Barometriin vastanneilla nuorilla on paljon kokemuksia vähemmistöön kuulumisesta. Vähemmistöasemalla on selkeä identiteettipoliittinen merkitys nuorten elämässä. Nuoret myös kokivat, että he saavat olla sellaisia kuin haluavat
	2.4 Perusoikeudet ja oikeuskeinot	Suuri osa nuorista tunnistaa syrjinnän (ainakin välittömän syrjinnän ja häirinnän) ja tuntee oikeutensa
	3.1 Eristyneisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne	Väestöryhmien välistä jyrkkää segregaatiota ei ole havaittavissa
	3.2 Tuen saatavuus	Ei selviä vastauksista
	3.3 Vuorovaikutuskyky	Vuorovaikutuksen määrästä päätellen kyky olla vuorovaikutuksessa eri taustoista olevien kanssa on nuorten keskuudessa suhteellisen korkea
	3.4 Kokemus vuorovaikutuksesta ja tilaisuudet vuorovaikutukseen erilaisien ihmisten kanssa	Nuoret tuntevat paljon vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä
4. OSALLISTUMINEN JA VAIKUTTAMINEN	4.1 Osallistuminen järjestettyyn toimintaan	Noin viidennes vastaajista osallistuu järjestöjen toimintaan Vähemmistötaustaiset henkilöt aktiivisimpia osallistujia tässä aineistossa
	4.2 Vaikuttaminen	Ei selviä vastauksista
	4.3 Luottamus demokratiaan ja poliittisiin instituutioihin	Ei selviä vastauksista

seksuaalivähemmistöihin, ja 9 % vastaajista tunsikin transsukupuolisia henkilöitä. Nuorten ystäväpiirit näyttävät tämän aineiston valossa suhteellisen monimuotoisilta. (Ks. kuvio 31, tilasto-osion s. 74.)

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Osallistumista ja vaikuttamista tarkastellaan hyvien suhteiden viitekehyksessä järjestettyyn toimintaan osallistumisen, vaikuttamiskokemusten ja poliittisiin instituutioihin luottamisen näkökulmista. Koska vuoden 2013 Nuorisobarometrin teemana oli osallisuus, vuoden 2014 kyselyssä kartoitettiin vain nuorten osallistumista yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävien järjestöjen tai kansalaisliikkeiden toimintaan. Vain 20 % nuorista ilmoitti osallistuvansa satunnaisesti tai aktiivisesti järjestöjen toimintaan. Vähemmistöihin kuuluvien nuorten aktiivisuus näyttää aineistossa korkeammalta kuin enemmistöön kuuluvien. Koettu epäoikeudenmukaisuus saattaisi siis nostaa halua vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Tämä viittaisi myös siihen, että nuoret tuntevat vähemmistöjä edustavien järjestöjen toimintaa. Aineisto ei kuitenkaan mahdollista sen arvioimista, miten syrjintäkokeemukset vaikuttavat nuorten mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan eri elämänalueilla. (Ks. kuvio 35, tilasto-osion s. 79.)

Johtopäätökset

Millaisia tulkintoja ja johtopäätöksiä syrjinnästä ja hyvistä suhteista nuorten elämässä voidaan tulosten perusteella tehdä? Nuorisobarometrin aineistosta tehtävät mahdolliset johtopäätökset on koottu taulukkoon 4.

Nuorten vastauksista voi päätellä, että he tuntevat syrjintään liittyvää keskustelua ja

välttävät ilmaisemasta suoria ennakkoluuloja eri väestöryhmiä kohtaan. Vastaajissa on kuitenkin tunnistettavissa ryhmä (vähän alle 10 % vastaajista), joka suhtautuu kriittisesti lähes kaikkiin maahanmuuttoon liittyviin kysymyksiin.

Nuorilla ei tämän aineiston valossa ole enempää syrjintäkokeuksia kuin muillakaan väestöryhmillä. Iän merkitys yksittäisenä syrjintäperusteena jää aineistossa epäselväksi, ja suurin osa syrjintäkokeuksista näyttäisi liittyvän johonkin tunnistettavaan ominaisuuteen (etninen alkuperä, uskonto ja vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen) tai moniperusteiseen syrjintään. Ikään liittyviä syrjintäkokeuksia olisi hyvä tutkia erillistutkimuksella, mikäli ikäsyrjinnän taustalla olevaa sosiaalista dynamiikkaa halutaan tuntea paremmin.

Väestöryhmien välisten suhteiden arvioiminen aineiston pohjalta on haastavaa. Vaikka syrjintää pidetään yleisenä, luottamus eri taustoista tuleviin ihmisiin on korkeaa nuorten keskuudessa. Nuorten vastauksien taustalla näyttäisi olevan enemmän henkilökohtainen identiteettipolitiikka kuin ryhmäidentiteettiin liittyviä näkemyksiä. Väestöryhmien välistä jyrkkää segregatiota ei tämän aineiston pohjalta ole havaittavissa nuorten keskuudessa.

Hyvien suhteiden arvioinnin näkökulmasta olisi mielenkiintoista katsoa tarkemmin, millaisia yhteyksiä syrjintäkokeuksilla on muiden hyvien suhteiden osa-alueiden kanssa. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi se, miten taloudellinen epävarmuus ja asenteet eri väestöryhmiä kohtaan liittyvät toisiinsa. Hyvien suhteiden viitekehysten hyödyntäminen olisi erityisen mielenkiintoista aikasarja-analyysien yhteydessä. Esimerkiksi vuorovaikutuksen ja luottamuksen kehitystä voisi tarkastella pidemmän ajanjakson aikana.

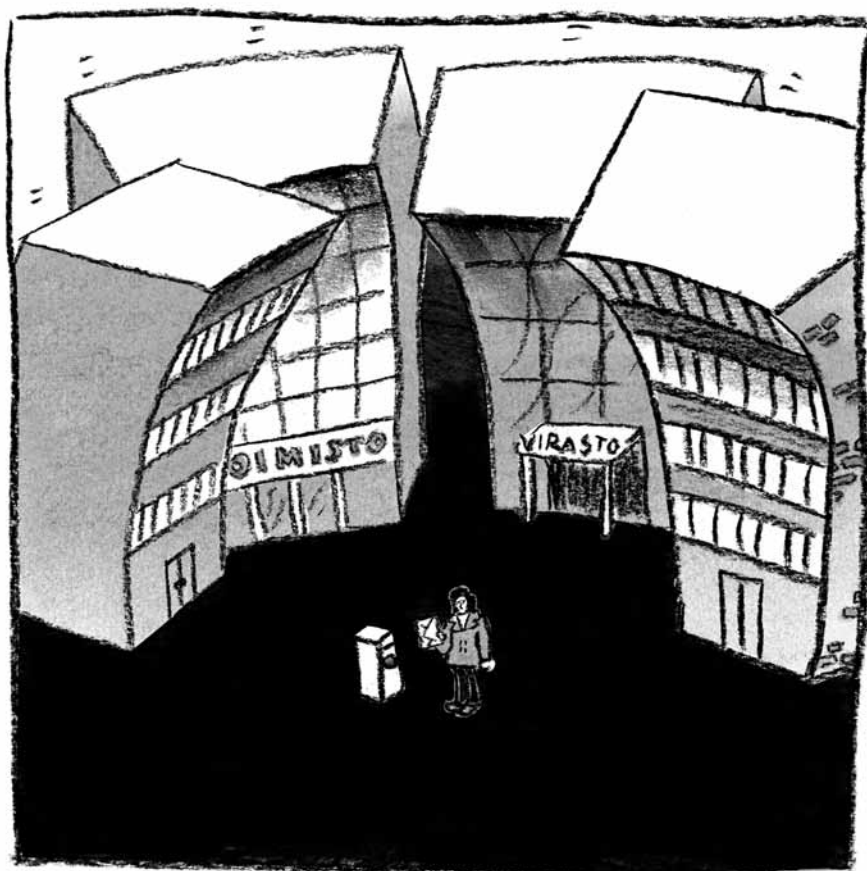
Viitteet

1. Katso esimerkiksi Huotari, Törmä & Tuokkola (2011); Junkala & Lallukka (2012); Junkala & Tawah (2009); Kankkunen; Harinen, Nivala & Tapio (2010).
2. <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/9cfcfbfa854e254a58f69f99a17b194b2/1416403901/application/pdf/358640/Framework%20Document%20FIN%20FINAL%201%20page.pdf>
3. Katso McKean 1983 ja Koppelman (1996).
4. Katso esimerkiksi Makkonen (toim.) 2003, 10–15.
5. Katso Anderson 2004; Kellough 2006; Tsesis (2008).
6. Katso esimerkiksi Brown 2010, Duckitt 1994.
7. Katso esimerkiksi Bourdieu 1993, Senn 2010.
8. Katso Robbins s. 1994.
9. Allport 1954.
10. Pittinsky 2012, 47.
11. Ks. Equality and Human Rights Commission 2010.
12. Equality and Human Rights Commission 2010, 32.
13. Katso Hyvien suhteiden indikaattorien laatiminen. Viitekehysasiakirja.
14. Katso esimerkiksi Soilamo 2006.
15. Poliisibarometri 2012, s. 33.
16. Eurobarometri (2012), 393.
17. Kankkunen, Harinen, Nivala & Tapio 2010, 20, 50.
18. Kankkunen, Harinen, Nivala, & Tapio 2010, 18.
19. Katso Eurobarometri 393 (2012)
20. Katso Erilaisena arjessa. Selvitys romanien syrjäytäkokemuksista, s. 16.
21. Kankkunen, Harinen, Nivala & Tapio 2010, 13.
22. Katso esimerkiksi Souto 2011.

Lähdeluettelo

- Allport, Gordon W. (1954/1979) *The Nature of Prejudice*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company.
- Anderson, Terry, H. (2004) *The Pursuit of Fairness: A History of Affirmative Action*. New York: Oxford University Press.
- Bourdieu, Pierre (1993) *Sociology in Question*. Lontoo: Sage Publications Ltd.
- Brown, Rupert (2010) *Prejudice. Its Social Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Duckitt, John (1994) *The Social Psychology of Prejudice*. New York: Praeger Publishers.
- Equality and Human Rights Commission (2010) *Good Relations Measurement Framework*. Research Report 60. Lontoo: Equality and Human Rights Commission.
- Erilaisena arjessa: Selvitys romanien syrjäytäkokemuksista (2014) Helsinki: Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 15.
- Eurobarometri 393 (2012) I. Bryssel: Euroopan komissio.
- Huotari, Kari & Törmä, Sinikka & Tuokkola, Kati (2011) *Syrjintä koulutuksessa ja vapaa-ajalla: Erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjäytäkokemukset toisen asteen oppilaitoksissa*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisu 11/2011.
- Hyvien suhteiden indikaattorien laatiminen (2014) Viitekehysasiakirja. Sähköinen julkaisu: <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/8f79435774646e186d46fa4ede32a2fb/1412330108/application/pdf/351036/Framework%20Document%20FIN%20FINAL.pdf>. Helsinki: Sisäministeriö.
- Junkala, Pekka & Lallukka, Kirsi (2012) *Yhteiset kentät? Pubeita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012.
- Junkala, Pekka & Tawah, Sanna (2009) *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa*. Helsinki: Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisu 2009:2.

- Kankkunen, Paula & Harinen, Päivi & Nivala, Elina & Tapio, Mari (2010) *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010.
- Kellough, Edward, J. (2006) *Understanding Affirmative Action: Politics, Discrimination and Search for Justice*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Koppelman, Andrew (1996) *Anti-Discrimination Law and Social Equality*. New Haven: Yale University Press.
- Makkonen, Timo (toim.) (2003) *Syrjinnän vastainen käsikirja*. Helsinki: IOM.
- Makkonen, Timo (2010) *Equal in Law, Unequal in Fact: Racial and ethnic discrimination and legal responses thereto in Europe*. Helsinki: Helsinki University Print.
- McKean, Warwick (1983) *Equality and Discrimination under International Law*. Oxford: Clarendon Press.
- Pittinsky, Todd L. (2012) *Us plus them: Tapping the positive power of difference*. Boston, Massachusetts: Harvard Business Review Press.
- Poliisibarometri (2012) *Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisuja 47/2012.
- Robbins, Joel (1994) Equality as a Value: Ideology in Dumont, Melanesia and the West. *Social Analysis* No. 36, October 1994, 21–70.
- Sen, Amartya (2010) *The Idea of Justice*. Lontoo: Penguin Books.
- Soilamo, Arto (2006) *Maahanmuuttajaoppilaan osallisuus koulukiinsaamisessa*. Turku: Turun yliopisto.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsubteista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tsesis, Alexander (2008) *We Shall Overcome: A History of Civil Rights and the Law*. New Haven & Lontoo: Yale University Press.

Ammattikorkeakoulu Haaga-Helian toimittaja-opiskelijoiden verkkolehti Tuima.fi julkaisi lokakuussa 2013 artikkelin sosiaaliturvan varassa elävästä nuoresta, Tatuista (Tuima 2013). Puna-vuorella asuva Tatu saa kuussa 1100 euroa puhtaana käteen yrittämättä edes hankkia itselleen tuloja. Tatuista tuli hetkessä laajaa huomiota saanut yleinen puheenaihe, joka nousi esille myös eduskunnassa. Keskustelussa toiset syyttivät toimeentulotukea käyttäviä nuoria laiskottelusta ja passiivisuudesta, toisten mukaan yhteiskunta syrjäyttää nämä nuoret, eikä heille jää muuta vaihtoehtoa kuin turvautua toimeentulotukeen.

Täystyöllisyys oli pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeinen ajatus sen kultaisella kaudella 1980-luvulla (Kosonen 1998). Suomen perustuslain 19. pykälän mukaan ”jokaisella, joka ei *kykene* [korostus tekijän] hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon”. Laaja työttömien sekä koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien nuorten joukko herättää helposti epäilykset siipeilijöistä ja vapaamatkustajista (Hiilamo 2010).

Tatu-keskustelu kiteytyy ikivanhaan väiteltyyn kunniallisista ja kunniaattomista köyhistä (Van Oorschot 2000). Kunnialliset köyhät eivät pysty työhön, kunniaattomat valitsevat lorvailun työn sijaan. Tatu käyttäytymiselle voidaan antaa kaksi eri tulkintaa. *Kannustintulkinta* tarkastelee sitä, kuinka suuren taloudellisen hyödyn työssäkäynti tarjoaa suhteessa sosiaaliturvaan (esim. Holm & Kyyrä 1997). Työ tulkitaan menetetyksi vapaa-ajaksi, jolloin vastakkain ovat yhtäällä työstä aiheutuva vaiva ja siitä maksettava palkkio sekä toisaalla työstä kieltäytymisen tuoma vapaa-aika ja perusturvana maksettu etuus. Rationaalinen *homo economicus* pyrkii

rahassa ja vapaa-ajassa mitatun taloudellisen hyödyn maksimointiin. Taloudellisen selityksen mukaan Tatu työttömyyden syynä on se, ettei Tatu halua mennä töihin, koska sosiaaliturva on liian korkea.²

Sosiaalisen tulkinnan mukaan ihmiset tekevät työtä osallistuakseen yhteiskuntaan – tai ainakin välttääkseen osattomuuden (Zawadzki & Lazarsfeld 1935; Jahoda ym. 1971; Kortteinen & Tuomikoski 1998). Selityksen mukaan kaikki ovat periaatteessa työhaluisia, mutta ongelmana on kunnollisten työpaikkojen puute. *Homo sociologicuksen* työhalu pohjautuu paitsi osallistumisen mahdollisuuksiin myös siihen, että ihminen on prososiaalinen olento, jonka toimintaa ohjaavat taloudellista etua laajemmat motivaatiot sekä sopeutuminen vallitseviin sosiaalisiin normeihin (joista yksi on työn ensisijaisuus suhteessa sosiaaliturvaan). Tatu on sosiaalisen tulkinnan mukaan työttömänä, koska hänelle ei ole tarjottu kunnollista työtä.

Tatu-keskusteluilla on poliittisia seurauksia, sillä sairaus määrittää lääkkeen: jos sosiaaliturva laiskistuttaa, sen ehtoja on kovennettava (Van Oorschot & Halman 2000; Hiilamo & Kangas 2009). Niin kutsuttu kannustinideologia nojaa siihen, että tekemällä sosiaaliturvan vastaanottamisesta vaikeampaa ja epämukavampaa, voidaan lisätä tuen saajien ”aktiivisuutta” eli työssäkäyntiä (Björklund 2008; Kotiranta 2008; Laine & Uusitalo 2001; Pedersen & Smith 2002). Toimeentulotuen kannustavuutta onkin lisätty Suomessa vuodesta 2002 alkaen lakimuutoksilla (Kuivalainen 2013; Hiilamo ym. 2004). Alle 25-vuotiaiden nuorten toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa, jos ilman ammatillista koulutusta oleva nuori on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt siitä. Jos taas syy sosiaaliturvan

käyttöön on esimerkiksi työ- ja koulutustilaisuuksien puutteessa, on nuorille tarjottava uusia vaihtoehtoja. Tähän liittyy muun muassa nuorisotakuu-uudistus (Gretschel ym. 2014).

Tarkastelen seuraavassa mikä yhdistää niitä nuoria, joiden mielestä sosiaaliturvan käyttöön liittyy sekä passiivisuutta että laiskuutta. Kutsun näitä vastaajia kannustinideologian kannattajiksi. Kannustinideologian kannatuksen sijaan olisi mahdollista tarkastella myös ”kukkahattunuoria” eli sellaisia nuoria, jotka eivät tunnista lainkaan sosiaaliturvan kannustinongelmia. Poliittisessa keskustelussa ei ole kuitenkaan vaadittu vähimmäisturvan vastikkeellisuuden purkamista, vaan päinvastoin sen lisäämistä (esim. *Ilkeä* 2013). Siksi onkin kiinnostavaa tietää, millaisia käsityksiä nuorilla on kannustinideologiasta.

Analysissa kannustinideologian kannattajia ovat ne, jotka olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä molemmista edellä kuvatuista väitteistä: ”sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa

ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa” ja ”toimeentulotuki passivoi nuoria”. Kannustinideologian kannattajia ovat ne, jotka olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä molemmista edellä kuvatuista väitteistä (lihavoitu taulukossa 1). Kannustinideologian kannattajia verrataan muihin vastaajiin. Käytän menetelminä ristiintaulukointia ja logistista regressioanalyysiä.

Aikaisempi tutkimus

Nuorisobarometrissa 2013 (Myllyniemi 2014) kysyttiin nuorten käsityksiä köyhyyden syistä. Etenkin hyvätuloisten kotien lapset pitivät köyhyyttä kunkin omana syynä. Aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedämme, että sosiaaliturvaa koskevat mielipiteet ovat sidoksissa vastaajien omaan elämäntilanteeseen sekä poliittisiin näkemyksiin (ks. Lahtinen, Wass & Sund tässä samassa julkaisussa, Kallio 2010). Tiedämme myös, että työmarkkina-asema on

TAULUKKO 1. RISTIINTAULUKOIDUT VÄITTEET ”SOSIAALITURVA ON NIIN HYVÄ, ETTÄ KANNUSTAA IHMISIÄ LAISKOTTELEMAAN TUKIEN VARASSA” JA ”TOIMEENTULOTUKI PASSIVOI NUORIA”. KANNUSTINIDEOLOGIAN KANNATTAJAT LIHAVOITU

			K26_9: K26 Miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat käsitystäsi suomalaisesta perusturvasta? Toimeentulotuki passivoi nuoria LUETTELE 5–1						
			Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Ei osaa sanoa	Yhteensä
K26_6: K26 Miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat käsitystäsi suomalaisesta perusturvasta? Sosiaaliturva on niin hyvä, että kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa. LUETTELE 5–1	Täysin eri mieltä	Count	91	93	40	98	32	15	369
		%	25 %	25 %	11 %	27 %	9 %	4 %	100 %
	Jokseenkin eri mieltä	Count	27	216	52	111	7	3	416
		%	7 %	52 %	13 %	27 %	2 %	1 %	100 %
	Ei samaa eikä eri mieltä	Count	4	40	91	54	5	4	198
		%	2 %	20 %	46 %	27 %	3 %	2 %	100 %
	Jokseenkin samaa mieltä	Count	17	92	95	336	46	10	596
		%	3 %	15 %	16 %	56 %	8 %	2 %	100 %
	Täysin samaa mieltä	Count	12	18	15	114	129	8	296
		%	4 %	6 %	5 %	39 %	44 %	3 %	100 %
	Ei osaa sanoa	Count	2	4	1	5	2	14	28
		%	7 %	14 %	4 %	18 %	7 %	50 %	100 %
	Yhteensä	Count	153	463	294	718	221	54	1903
		%	8 %	24 %	15 %	38 %	12 %	3 %	100 %

**TAULUKKO 2. KANNUSTINIDEOLOGIAN
KANNATUS ERI VASTAAJARYHMISSÄ**

	%	N
Sukupuoli		
mies	37,7	367
nainen	27,8	258
Vastaajan äidinkieli		
suomi	33,2	566
ruotsi	22	22
muu	37	37
Vastaajan asuinpaikka		
ison kaupungin keskusta	32,2	11
lähiö	35,2	251
pikkukylä tai pikkukaupungin keskusta	30,7	128
pikkukaupungin laita	30,6	67
maaseutu ympäristö	32,8	66
Opiskelee paraikaa		
peruskoulussa	23,5	22
lukiossa	29,3	63
toisen asteen oppilaitoksessa	29,3	76
ammattikorkeakoulussa	40,5	77
yliopistossa	29,6	68
Onko vastaajan kotitalous		
varakas	26,2	11
hyvin toimeentuleva	38,7	160
keskituloinen	33,2	364
huonosti toimeentuleva	26	70
köyhä	26,1	19
Onko vastaaja palkkatyössä		
kyllä	37,4	390
ei	27,4	235
Vasemmistolaisuus (1–5) oikeistolaisuus		
vasemmisto 1	25,4	33
2	23,7	79
3	33,1	269
4	41,9	137
oikeisto 5	48,1	52
Samaa mieltä väitteestä: ”Olisi hyvä jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia”		
täysin eri mieltä	41,6	97
jokseenkin eri mieltä	39,3	155
ei samaa eikä eri mieltä	28,6	130
jokseenkin samaa mieltä	31,6	174
täysin samaa mieltä	26,5	61

yhteydessä mielipiteisiin (Kangas & Sikiö 1996). Myös sukupuolella on merkitystä: asennetutkimusten mukaan naiset ovat empaattisempia ja syyllistävät köyhiä tilanteestaan harvemmin kuin miehet (Kallio & Niemelä 2014). Sosiaalityöntekijöitä ja muita katutason byrokraatteja koskevissa tutkimuksissa on havaittu, että ammattikorkeakoulutaukustaiset työntekijät pitävät työttömiä useammin laiskoina kuin yliopiston tai perinteisen opiston käyneet (Kallio & Saarinen 2013).

Tulokset

Vuoden 2004 Nuorisobarometrissä vain 27 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteestä ”sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tuki-en varassa”. Kymmenen vuotta myöhemmin eli 2014 tällä kannalla oli jo lähes puolet vastaajista (47 %). Nuorten asenteet näyttävät siis koven-tuneen.

Edellä mainitun laiskottelukysymyksen li-säksi vuoden 2014 Nuorisobarometrissä kysyt-tiin ensimmäistä kertaa kantaa väitteeseen ”toi-meentulotuki passivoi nuoria”. Täysin samaa mieltä oli 12 prosenttia vastaajista ja jokseenkin samaa mieltä 38 prosenttia (taulukko 1). Melko tarkalleen puolet vastaajista oli siis sitä, mieltä että toimeentulotuki enemmän tai vähemmän passivoi nuoria. Näistä valtaosa oli myös sitä mieltä, että sosiaaliturva kannustaa ihmisiä lais-kottelemaan. Yhteensä hieman vajaa kolmasosa (33 %) vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä molemmista väitteistä. Tätä ryhmää kut-sutaan siis kannustinideologian kannattajiksi.

Taulukon 2 ristiintaulukointi kertoo, että miehet kannattavat selvästi naisia enemmän kannustinideologiaa (38 % vs. 28 %). Äidinkieli tekee vieläkin suuremman eron mielipiteisiin: ruotsinkielistä vain reilu viidennes kannattaa kannustinideologiaa, kun taas muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia puhuvat kannattavat kaikkein useimmin kannustinideologiaa. Heistä reilu kol-mannes kannatti kannustinideologiaa. Suomen-kielisillä kannustinideologian kannattajien osuus

oli 33 prosenttia. Vastaajien mielipiteillä ei ollut suuria eroja asuinpaikan suhteen. Lähiöissä asuvat olivat hieman muita useammin sitä mieltä, että sosiaaliturva passivoi ja kannustaa laiskuteen. Opiskelupaikoista kannustinideologiaa suosittiin eniten ammattikorkeakouluissa, joissa kannustinideologian kannattajia oli noin 40 prosenttia. Muissa oppilaitoksissa osuus jäi alle 30 prosenttiin.

Oman kotitalouden taloudellinen asema ei ollut suoraviivaisessa yhteydessä kannustinideologian kannattamiseen. Varakkaat vastaajat olivat keskimääräistä harvemmin ideologian kannattajia (vastaajia oli tosin vain 11). Muutoin tulokset vastasivat odotuksia: hyvin toimeentulevat kannattivat keskimääräistä useammin kannustinideologiaa (39 %), kun taas huonosti toimeentulevat ja köyhät kannattivat sitä keskimääräistä harvemmin (26 %). Palkkatyössä olevista reilut 37 prosenttia kannatti kannustinideologiaa. Muilla osuus oli noin 27 prosenttia.

Nuorisobarometrin vastaavia pyydettiin si joittamaan itsensä yhteiskunnallisia ja aatteellisia näkemyksiä kuvaavassa kysymyksessä ulottuvuudella vasemmisto–oikeisto arvolla yhdestä viiteen (1 = vasemmisto, 2, 3, 4, 5 = oikeisto). Oikeistolaisuus oli yhteydessä suurempaan kannustinideologian kannattamiseen (vastausvaihtoehto 1: 25 % vs. vastausvaihtoehto 5: 48 %) (vrt. Kallio & Kouvo 2014).

Vastaajilta tiedusteltiin myös kantaa väitteeseen: ”Olisi hyvä, jos Suomeen tulisi lisää ulkomaalaisia”. Myönteisesti ulkomaalaisiin suhtautuvat olivat muita harvemmin kannustinideologian kannattajia (täysin samaa mieltä 27 % vs. täysin eri mieltä 42 %).

Tutkin lopuksi logistisen regressioanalyysin avulla sitä, miten edellä mainitut tekijät yhdessä vaikuttavat kannustinideologian kannattamiseen (taulukko 3). Tutkin samassa mallissa erikseen sukupuolen, vastaajien äidinkielen (molemmissa tapauksissa vertailukategoriana kaksi muuta kieltä), lähiössä asumisen (vertailuna muu asuinpaikka), ammattikorkeakoulussa opiskelun (vertailuna muu opiskelupaikka), hyvin toimeentulevan kotitalouden (vertailuna muut kotitaloudet),

**TAULUKKO 3. KANNUSTINIDEOLOGIAN
TAUSTATEKIJÄT, LOGISTINEN REGRESSIO**

	Sig.	OR
Sukupuoli: mies	0,000	1,515
Äidinkieli: ruotsi	0,049	0,607
Äidinkieli: muu	0,306	1,252
Asuinpaikka: lähiö	0,155	1,159
Opiskelupaikka: amk	0,008	1,544
Kotitalous: hyvinvointeentuleva	0,016	1,345
Kotitalous: pienituloisen	0,122	0,799
Palkkatyössä: kyllä	0,000	1,617
Vasemmistolainen	0,000	0,621
Ulkomaalaiskielisyys	0,000	1,482
Constant	0,000	0,257

pienituloisen kotitalouden (vertailuna muut kotitaloudet), palkkatyöhön osallistumisen (vertailuna ei palkkatyössä), vasemmistolaisuuden (arvot 1 ja 2, vertailuna muut arvot) sekä ulkomaalaiskielisuuden (jokseenkin tai täysin eri mieltä väitteestä ”Olisi hyvä, että Suomeen tulisi lisää ulkomaalaisia”, vertailuna muut vastaukset samaan kysymykseen) vaikutusta kannustinideologian kannattamiseen.

Yhdistetyn mallin tulosten mukaan mies-sukupuoli (OR 1,5, $p<0,001$), ammattikorkeakoulussa opiskelu (OR 1,5, $p=0,008$), hyvin toimeentuleva kotitalous (OR 1,3, $p=0,016$) ja ulkomaalaiskielisyys (OR 1,5, $p<0,001$) ennustavat tilastollisesti merkitsevällä tavalla keskimääräistä vahvempaa kannatusta kannustinideologialle. Päinvastaiseen suuntaan vaikuttaa ruotsi äidinkielenä (OR 0,6, $p=0,049$) ja vasemmistolaisuus (OR 0,6, $p<0,001$).

Pohdinta

Tulokset vastaavat monilta osin aikaisempia havaintoja. Maahanmuuttoa vastustetaan usein siksi, että maahanmuuttajien pelätään jäävän sosiaaliturvan varaan. Näin olleen ei ole yllättävää, että ulkomaalaiskieliset nuoret pitävät muita useammin sosiaaliturvaa passivoivana.

Poliittiset mielipiteet ovat nuorilla yhtä lailla kuin muillakin yhteydessä kannustinideologiaan. Suhtautuminen sosiaaliturvaan onkin yksi keskeisiä tapoja jäsentää asemaansa poliittisella kartalla vasemmisto–oikeisto-akselilla (ks. pohdintaa Kallio & Kouvo 2014, Kallio & Niemelä 2014, Kangas & Sikiö 1996).

On kiinnostavaa pohtia, miksi sosiaaliturva kannustaa miesten mielestä useammin kuin naisten mielestä lorpvailuun. Perusturvan kannustavuudesta käydyssä keskustelussa mieliä kuohuttaneet esimerkkihenkilöt ovat olleet lähes poikkeuksetta nuoria miehiä (Kangas & Sikiö 1996). Vuonna 2009 vastaavaa kohua herättäneessä *Helsingin Sanomien* artikkelissa esiintyi 22-vuotias Osku, joka kertoi eläneensä viimeiset neljä vuotta toimeentulotuella, koska hän ei ollut löytänyt itseään kiinnostavaa työtä (Hiilamo 2010). Myös Virpi Suutarin syrjäytyneitä nuoria käsittelevissä dokumenteissa *Joutilaat* (2001) ja *Hilton!* (2013) päähenkilöt olivat nuoria miehiä.

Tulokset eivät anna mahdollisuutta varmoihin johtopäätöksiin. Voi kuitenkin kysyä, odotetaanko yhteiskunnassa nuorilta miehiltä ja odottavatko nuoret miehet itseltään korkeampaa työmoraalia ja enemmän ponnisteluita itsenäisen elannon hankkimiseksi kuin nuorilta naisilta? Heijastelevatko asenteet ikivanhaa asetelmaa, jossa mies on elättäjä ja nainen lasten synnyttäjä? Jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa selvittää, ovatko asenteet yhteydessä sosiaaliturvan käyttöön. Esimerkiksi toimeentulotukea sai vuonna 2012 peräti 14 prosenttia 18–24-vuotiaista (tosin pitkäaikaisesti eli vähintään 10 kuukautta 3 prosenttia) vastaavanikäisiä (THL 2014).

Äidinkielen yhteys kannustinideologiaan on myös kiinnostava. Voisi sinänsä ajatella, että kuuluminen yhteiskunnan vähemmistöön olisi yhteydessä sallivampiin asenteisiin suhteessa sosiaaliturvaan. Näin onkin ruotsinkielisillä. Selitys ei kuitenkaan päde ryhmään, jossa äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Tämän ryhmän asenteita voivat selittää työllistymisvaikeudet, yritteliäisyys sekä mahdollisesti alkuperämaan yleinen asenneilmasto. Suomalainen

hyvinvointivaltio ja rakenteellinen tapa hahmottaa sosiaalisia ongelmia voivat tuntua vierailta niille, jotka ovat lähtöisin aivan toisenlaisista olosuhteista.

Voisi myös ajatella, että omat havainnot joutilaista nuorista lisäisivät kannustinideologian kannatusta (ks. Kallio & Kouvo 2014). Regressiomallissa lähiössä asuminen ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä tekijä. Sen sijaan keskeiseksi selitykseksi nousi osallistuminen palkkatyöhön. Näyttää siltä, että nuorten omat ponnistelut työelämässä saavat heidät pitämään sosiaaliturvan varassa eläviä passiivisempina ja jopa laiskottelijoina. Nuorten jakautuminen työelämässä pärjääviin ja sieltä syrjäytyviin saat- taa tulevaisuudessa jyrkentää sosiaaliturvaa koskevia asenteita.

Kaikkein yllättävin tulos koskee ammatti- korkeakoulu-opiskelijoita. Miksi suhteellisen hyvässä asemassa olevat amk-opiskelijat ovat kaikkein jyrkimpiä asenteissaan? Ehkä ei ollut sattuma, että Tatu-kohu sai alkunsa juuri amk-opiskelijoiden verkkolehdestä.

Viitteet

1. Kiitän Johanna Kalliota ja kahta nimetöntä arvioitsijaa arvokkaista kommentteista.
2. Tässä oletuksena on, että työmarkkinat ha- keutuvat lähtökohtaisesti tasapainotilantee- seen ja näin ollen resurssien hyödyntämi- nen on optimaalista. Selityksessä oletetaan siis, että työttömyyden syynä on vapaah- toinen valinta.

Kirjallisuus

- Björklund, Liisa (2008) *Kannustus ja moraal- i. Kannustamisen idea suomalaisessa yhteiskuntapo- litiikassa 1990-luvun alusta alkaen*. Helsinki: Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta.
- Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Sou- to, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) (2014) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*.

- Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf#page=55 (Haettu 4.11.2014.)
- Hilamo Heikki (2010) Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Heikki Hilamo & Juho Saari (toim.) *Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka*. Helsinki: Diak.
- Hilamo, Heikki & Kangas, Olli (2009) Trap for women or freedom to choose? The struggle over cash for child care schemes in Finland and Sweden. *Journal of Social Policy* 38(3):457–475.
- Hilamo, Heikki & Karjalainen, Jouko & Kautto, Mikko & Parpo, Antti (2004) *Tavoitteena kannustavampi toimeentulotuki. Tutkimus toimeentulotuen lakimuutoksista*. Stakes, tutkimuksia 139. Helsinki: Stakes.
- Holm, Pasi & Kyyrä, Tomi (1997) *Tulojen vaikutus työmarkkinasiirtymiin*. VATT tutkimuksia 40. Helsinki: VATT.
- Ilkka (2013) Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikon haastattelu *Ilkka*-lehdessä otsikolla ”Vastikkeettomasta sosiaaliturvasta päästävä eroon” 4.8.2013. <http://www.ilkka.fi/uutiset/maakunta/risikko-vastikkeettomasta-sosiaaliturvasta-paastava-eroon-1.1437289> (Haettu 4.11.2014)
- Jahoda, Marie & Lazarsfeld, Paul & Zeisel, Hans (1971) *Marienthal. The Sociology of an Unemployed Community*. Chicago: Aldine Atherton.
- Kallio, Johanna (2010) *Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki: Kela.
- Kallio, Johanna & Kouvo, Antti (2014) Street-level Bureaucrats’ and the General Public’s Deservingness Perceptions of Social Assistance Recipients in Finland. *Social Policy & Administration*, Early view.
- Kallio, Johanna & Niemelä, Mikko (2014) Who Blames the Poor? A Multilevel Evidence of the Support and Determinants of the Individualistic Explanation of Poverty in Europe. *European Societies* 16 (1) 112–135.
- Kallio, Johanna & Saarinen, Arttu (2013) Kattutason byrokraattien käsitykset työttömistä ja työttömyysturvasta. *Työelämän tutkimus* 11 (3) 192–208.
- Kangas, Olli & Sikiö, Jaana (1996) Kunnon kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista. Teoksessa Olli Kangas & Veli-Matti Ritakallio (toim.) *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Stakesin tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes, 107–136.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Kosonen, Pekka (1998) *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kotiranta, Tuija (2008) *Aktivoinnin paradoksit*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kuivalainen Susan (toim.) (2013) *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laine, Veli & Uusitalo, Roope (2001) *Kannustinloukku-uudistuksen vaikutukset työvoiman tarjontaan*. Tutkimuksia 74. Helsinki: VATT.
- Myllyniemi, Sami (2014) *Vaikeuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 145. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pedersen, Peder & Smith, Nina (2002) Unemployment Traps: Do Financial Disincentives matter? *European Sociological Review* 18(2002): 271–288.
- THL (2014) Toimeentulotuki 2012. *Tilastoportti* 1/2014, 22.1.2014.
- Tuima (2013) Kun sossun tuki riittää [toimituksen verkkolehden laatima 8.10.2013 päivätty artikkeli] <http://tuima.fi/?p=6426> (Haettu 3.10.2014.)
- Van Oorschot, Wim (2000) Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy & Politics* 28(1): 33–48.

- Van Oorschot, Wim & Halman, Loek (2000) Blame or fate, individual or social? An international comparison of popular explanations of poverty. *European Societies* 2(1), 1–28.
- Zawadzski, Bohan & Lazarsfeld, Paul (1935) The Psychological Consequences of Unemployment. *Journal of Social Psychology* 6, 224–251.

EPILOGI

NYT HYVÄ, MUTTA ENTÄ TULEVAISUUDESSA? NUORTEN HYVINVOINNIN JA TULEVAISUUTEEN SUHTAUTUMISEN TARKASTELUA NUORISOBAROMETRIEN POHJALTA

Nyt jo kahdenkymmenen vuoden ajan ilmentynyt Nuorisobarometri on tuottanut tärkeää tietoa nuorten elämästä: arvoista, asenteista, hyvinvoinnista ja asemasta yhteiskunnassa. Näissä asioissa tapahtunut ajallinen muutos on mahdollista havaita, koska osa barometrin kysymyssarjoista on toistunut useana vuotena. Aikasarjojen pohjalta voidaan myös pohtia, mitkä tekijät muutosten taustalla mahdollisesti vaikuttavat.

Tämä kirjoitus koostuu neljästä teemasta: nuorten elämään tyytyväisyydestä, koetusta epävarmuudesta ja turvattomuudesta, käsityksistä syrjäytymiseen johtavista syistä sekä tulevaisuuteen suhtautumisesta. Nuoret ovat keskimäärin melko tyytyväisiä elämäänsä, mutta keskiarvojen taakse jää piiloon se, että joissain ryhmissä tyytyväisyys voi olla huomattavasti keskimääräistä vähäisempää ja toisissa suurempaa. Pysähdyn siksi tarkastelemaan muutamia vuoden 2014 aineistossa esiin nousevia ryhmittäisiä eroja.

Epävarmuuden ja turvattomuuden kokemisessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia tarkasteluajanjaksolla. Ei liene yllätys, että vaikeina taloudellisina aikoina myös nuorten epävarmuus omaan toimeentuloon ja työllisyyteen liittyvissä kysymyksissä on kasvanut.

Kolmanneksi tarkastelen, miten näkemykset syrjäytymiseen johtavista syistä ovat muuttuneet tarkasteluperiodin aikana. Barometri antaa vahvan näytön siitä, että syrjäytymisen selitysmallit ovat kuluneen vuosikymmenen aikana muuttuneet.

Lopuksi tarkastelen nuorten suhtautumista tulevaisuuteen paitsi yleisesti, myös työelämän näkökulmasta, ovathan työllistymiseen liittyvät kysymykset niitä, jotka tällä hetkellä herättävät monissa nuorissa paljon epävarmuutta.

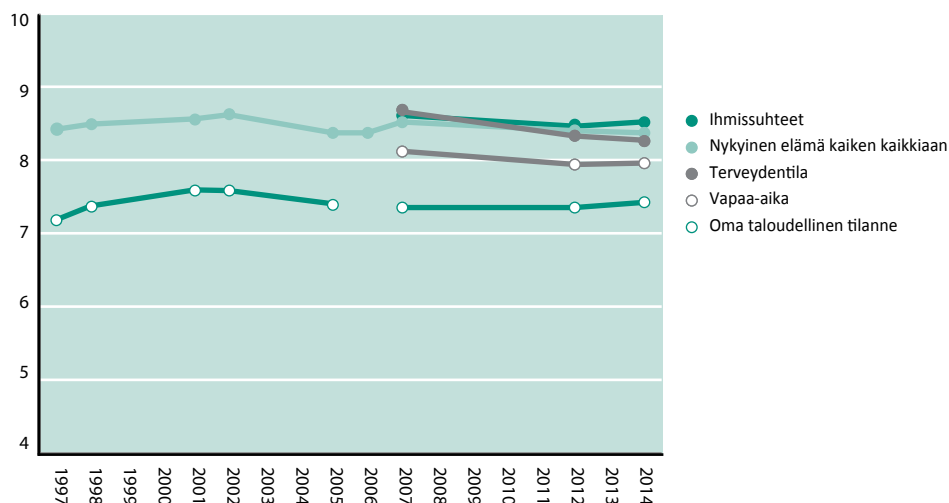
Keskityn ensisijaisesti muutoksen kuvaamiseen ja nostan tarkastelun keskiöön joitain mielenkiintoisia trendejä. Esittelen myös lyhyesti teemoja käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Aineistona käytän Nuorisobarometrin tilastoaineistoja vuosilta 1997–2014 (n=1223–2100).

Tyytyväisyys

Nuorten toimintaympäristöä ja elinolosuhteita voidaan kuvata makrotaloudellisilla mittareilla ja tunnusluvuilla, mutta nuorten hyvinvoinnin selvittämiseksi tarvitaan myös tietoa siitä, millaisina nuoret elämänsä ja mahdollisuutensa kokevat (mm. Vaarama ym. 2010, 127). Koetun hyvinvoinnin ja elämänlaadun tarkastelu on tärkeää, koska subjektiiviset kokemukset ja yleinen tunne elämän suunnasta muodostavat sen realiteetin, jonka varassa ihmiset elävät päivästä päivään (Heikkilä 1990, 173). Vaikka hyvinvoinnin kannalta tärkeät perustekijät koskettavat kaikkia, niiden merkitys korostuu eri tavoin eri ikäryhmissä. Marja Vaaraman ja kollegoiden (2010, 141) tutkimuksen mukaan 18–24-vuotiaille nuorille tärkeimmät elämänlaatua parantavat tekijät ovat elämän kokeminen merkityksellisenä, elämästä nauttiminen ja kielteisten tuntemusten vähäisyys. Myös työmarkkina-asemalla on vaikutusta hyvinvointiin: puutteellisen koulutuksen ja työttömyyden on havaittu olevan nuorten elämänlaadun merkittäviä uhkia (mt.; ks. myös Ervasti 2004).

Nuorisobarometrissa koettua hyvinvointia on mitattu vuodesta 1997 lähtien kysymällä kuinka tyytyväisiä nuoret ovat omaan taloudelliseen tilanteeseensa¹ ja elämäänsä kaiken kaikkiaan. Vuonna 2007 kysymyssarjaan otettiin mukaan useampi elämänalue: vapaa-aika,

KUVIO 1. NUORTEN TYYTYVÄISYYS ERI ELÄMÄNALUEISIIN JA ELÄMÄÄN KAIKEN KAIKKIAAN KOULU-ARVOSANA-ASTEIKKOLLA 4–10 VUOSINA 1997–2014.

ihmissuhteet ja terveystila. Tämän johdosta nuorten hyvinvoinnin ja elämään tyytyväisyyden kehitystä on ollut mahdollista seurata aiempaa eritellymin. Vastaukset on annettu koulu-arvosana-asteikolla 4–10, ja keskiarvot vuosina 1997–2014 esitetään kuviossa 1.

Elämä kaiken kaikkiaan

Barometrin perusteella voidaan sanoa, että nuoret ovat melko tyytyväisiä nykyiseen elämäänsä kokonaisuutena. Tyytyväisyys on pysynyt melko vakaana vuodesta 1997 lähtien. Arvosanojen keskiarvo on vaihdellut 8,4 ja 8,6 välillä ollen korkeimmillaan vuosina 2001–2002. Tytöt olivat pitkään poikia hieman tyytyväisempiä, mutta erot sukupuolten välillä ovat 2000-luvulla hävinneet (kuvio 2). Samalla tyttöjen tyytyväisyyden keskiarvo on laskenut 8,5:stä 8,4:ään, ja poikien keskiarvo noussut 8,3:sta 8,4:ään.

Elämään tyytyväisyys vaihtelee myös ikäryhmittäin, joskaan erot eivät ole suuria eivätkä systemaattisia. Kuviosta 3 nähdään kuitenkin, että 25–29-vuotiaiden tyytyväisyyden keskiarvo on laskenut 8,6:sta 8,3:een vuosina 2007–2014 samalla kun nuorimpien tyytyväisyys on pysynyt ennallaan, ja 20–24-vuotiaillakin on vain viitteitä hienoisesta laskusta².

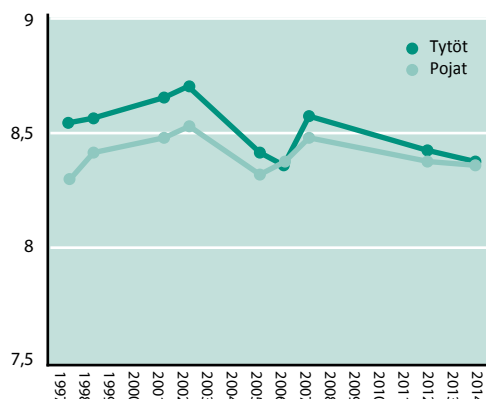
Sosiaalisilla suhteilla on vahva yhteys siihen kuinka tyytyväinen nuori on elämäänsä. Kaikkina kolmena mittausvuotena nuorten tyytyväisyys elämään kaiken kaikkiaan korreloi vahvimmin sen kanssa kuinka tyytyväisiä he ovat ihmissuhteisiinsa (Spearmanin rho 0,45** [2007], 0,51** [2012], 0,50** [2014]; ks. myös Myllyniemi 2012, 107).

Ihmissuhteet

Ystävien merkitys nuorille on itseisarvoinen, ja ystävät myös parantavat hyvinvointia ja lisäävät sosiaalista ja kulttuurista pääomaa (Aaltonen ym. 2011, 55). Myönteistä lienee, että nuoret ovat kaikista kysytyistä elämänalueista tyytyväisimpiä juuri ihmissuhteisiinsa³. Tyttöillä tyytyväisyys on kuitenkin laskenut vuodesta 2007, jolloin annettujen kouluarvosanojen keskiarvo oli 8,7, kun se vuonna 2014 on 8,5. Pojilla tyytyväisyys on hieman tyttöjä vähäisempää (8,4), eikä tyytyväisyydessä ole tarkastelujaksolla tapahtunut muutoksia.

Nuoret, jotka tapaavat kavereitaan ja ystäviään⁴ päivittäin tai lähes päivittäin, ovat keskimäärin tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa (keskiarvo 8,7) kuin ne, jotka tapaavat kavereitaan harvemmin⁵. Tyttöjen tyytyväisyyden väheneminen ei kuitenkaan näyttäisi johtuvan ainakaan

KUVIO 2. TYTTÖJEN JA POIKIEN TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN ELÄMÄÄN KAIKEN KAIKKIAAN KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLLA 4–10 VUOSINA 1997–2014.

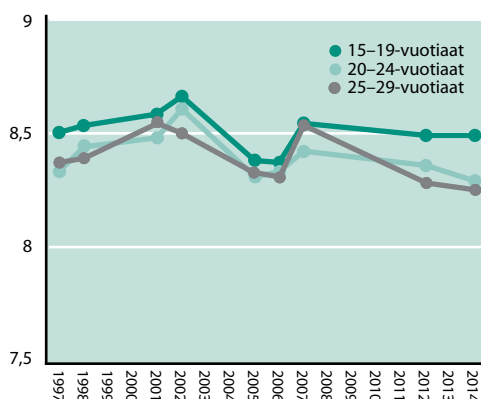
siitä, että tytöt tapaisivat kavereitaan aiempaa harvemmin, sillä ystävien ja kavereiden tapaa- mistiheydessä ei ole tänä aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Pojilla tyytyväisyyteen vaikuttaa lisäksi pääasiallinen toiminta: koululaiset ja opiskelijat (8,6) sekä palkkatöitä tekevät (8,3) ovat työttömiä (8,1) tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa. Tyttöillä tyytyväisyydessä ei ole eroa pääasiallisen toiminnan mukaan⁶.

Terveystila

Nuoret olivat vuonna 2007 vielä ihmissuhteitaankin tyytyväisempiä terveydentilaansa (8,7). Terveystilalle annettujen arvosanojen keskiarvo on kuitenkin laskenut tämän jälkeen ja on vuonna 2014 enää 8,3. Erityisen paljon tyytyväisyys on laskenut tytöillä, joilla keskiarvo on tippunut 8,7:stä 8,2:een. Pojilla muutos on ollut samansuuntainen mutta maltillisempi: vuonna 2007 keskiarvo oli 8,7, ja seitsemän vuotta myöhemmin 8,4.

Tytöillä toisen asteen koulutuksella on yhteys terveyden kokemiseen (ks. myös Myllyniemi 2012, 101). Vuoden 2014 barometrissa ylioppilastutkinnon suorittaneet 19–29-vuotiaat tytöt antavat terveydentilalleen paremman keskiarvon (8,3) kuin ammatillisen perustutkinnon suorittaneet (7,9) tai kokonaan ilman toisen asteen

KUVIO 3. TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN ELÄMÄÄN KAIKEN KAIKKIAAN IÄN MUKAAN KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLLA 4–10 VUOSINA 1997–2014.

tutkintoa olevat (7,6)⁷. Pojilla toisen asteen koulutuksella ei ole yhteyttä siihen kuinka tyytyväisiä he ovat terveydentilaansa⁸, mutta työttömyyden sijaan liittyy vähäisempään tyytyväisyyteen: työttömät pojat antavat enemmän alhaisia arvosanoja (odds ratio 4,2)⁹ kun taas työssä käyvät (OR 2,4) sekä koululaiset ja opiskelijat (OR 2,4) antavat terveydentilalleen enemmän kiitettäviä arvosanoja¹⁰.

Huomionarvoista on, että tytöillä tyytyväisyys on laskenut sekä ihmissuhteiden että oman terveydentilan osalta. Nämä molemmat ovat vahvasti yhteydessä siihen kuinka tyytyväinen nuori on elämäänsä kaiken kaikkiaan (Spearmanin rho -korrelaatiokertoimet tytöillä 0,47** ja 0,40**). Sosiaaliset suhteet ja koettu terveys ovatkin yhteydessä toisiinsa: muun muassa yksinäisyyden kokemisen on havaittu nuorilla liittyvän huonommaksi koettuun terveyteen (Välimaa 1993, 7). Myös yleisemmin onnellisuuden ja terveyden kokemisen välillä on yhteys: tutkimuksen mukaan nimenomaan onnellisuudella on positiivinen vaikutus koettuun terveyteen ja ”onneton ei pysy terveenäkään” (Kinnunen, Virtanen & Valtonen 2011, 387–394).

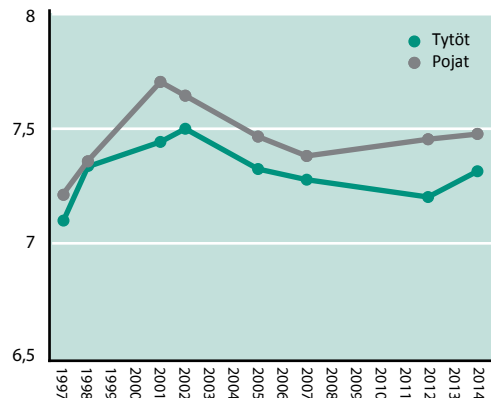
Vapaa-aika

Vapaa-ajalleen nuoret antavat keskimäärin arvosanan kahdeksan. Muutosta on tapahtunut seitsemässä vuodessa vain vähän: vuonna 2007 annettujen arvosanojen keskiarvo (8,1) oli aavistuksen korkeampi kuin vuosina 2012 (7,9) ja 2014 (8,0). Ymmärrettävästi nuorten tyytyväisyys vapaa-aikaan on yhteydessä siihen, kuinka tyytyväisiä he ovat ihmissuhteisiinsa (Spearmanin rho 0,43**) ja kuinka usein he tapaavat kavereitaan¹¹. Kiinnostavaa vuoden 2014 aineistossa on kuitenkin se, että työttömät (8,4) ovat tyytyväisempiä vapaa-aikaansa kuin työssäkäyvät (7,7)¹², jotka kuitenkin ovat tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa. Kun kavereiden tapaamistiheys on yhteydessä koululaisten ja opiskelijoiden sekä työssäkäyvien vapaa-ajan tyytyväisyyteen, ei työttömillä nuorilla ole vastaavaa yhteyttä havaittavissa¹³. Barometrissa ei ole määriteltä tarkoitetaanko kysymyksellä vapaa-ajan laatua vai sen määrää, joten nuoret ovat saattaneet tulkita kysymystä eri tavoin. Ainakin ansiotyötä tekevien on todettu kärsivän aikapulasta (Miettinen & Rotkirch 2012, 12) ja kokevan kiireen tuntua työttömiä enemmän (Pääkkönen 2012), joten on mahdollista, että riittäväksi koettu vapaa-ajan määrä selittää työttömien suurempaa tyytyväisyyttä.

Oma taloudellinen tilanne

Kaikista kysytyistä elämänaalueista vähäisintä nuorten tyytyväisyys on omaan taloudelliseen tilanteeseen. Vuonna 1997 laman jälkimainingeissa nuorisotyöttömyyden ollessa yli 20 prosenttia¹⁴ omalle taloudelliselle tilanteelle annettujen kouluarvosanojen keskiarvo oli 7,2. Tyytyväisyys kasvoi huippuunsa 2000-luvun alussa, jolloin arvosanojen keskiarvo oli 7,6. Tämän jälkeen tyytyväisyys on hieman laskenut, ja keskiarvo vuonna 2014 on 7,4. Erityisesti poikien tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseensa kasvoi vuosituhanen taitteessa ja on siitä lähtien ollut hieman tyttöjen tyytyväisyyttä suurempaa. Vuonna 2014 ero näyttäisi kuitenkin hieman kaventuneen (kuvio 4)¹⁵.

KUVIO 4. POIKIEN JA TYTTÖJEN TYYTYVÄISYYS OMAAN TALOUDELLISEEN TILANTEeseen KOULUARVOSANA-ASTEIKOLLA 4–10 VUOSINA 1997–2014.

Nuorten tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseensa noudattelee vain osittain talous-suhdanteiden vaihtelua. Nuorisotyöttömyys laski vuosina 1997–2001, ja samana aikana tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen myös lisääntyi. Tyytyväisyys kuitenkin väheni vuosina 2002–2007, vaikka nuorten työttömyysaste laski. Työttömyysasteen kääntymisen nousuun vuoden 2008 jälkeen ei myöskään näy tyytyväisyyden vähenemisenä.

Sama on havaittavissa tarkasteltaessa toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien nuorten osuuden kehitystä (Kuussaari, Pietikäinen & Puhakka 2010, 23–24). Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien 18–24-vuotiaiden osuus ikäryhmästään ollessa huipussaan vuonna 1997 oli Nuorisobarometrin mukaan samanikäisten tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseensa alhaisimmillaan. Yhteyttä ei kuitenkaan ole havaittavissa enää vuonna 2007, jolloin toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien nuorten osuus oli laskussa, mutta tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen oli vähäistä (18–24-vuotiaiden keskiarvo 7,1).

Epävarmuus ja turvattomuus

Elämään ja sen eri osa-alueisiin liittyvän tyytyväisyyden lisäksi nuorten kokemusmaailmaa voidaan lähestyä epävarmuuden ja turvattomuuden kokemisen kautta. Näkökulma on tärkeä, koska tulevaisuutta koskevilla epävarmuustekijöillä on havaittu olevan suuri vaikutus nuorten koulutukseen, ammattiin ja perheeseen liittyviin valintoihin (Erola 2004, 82).

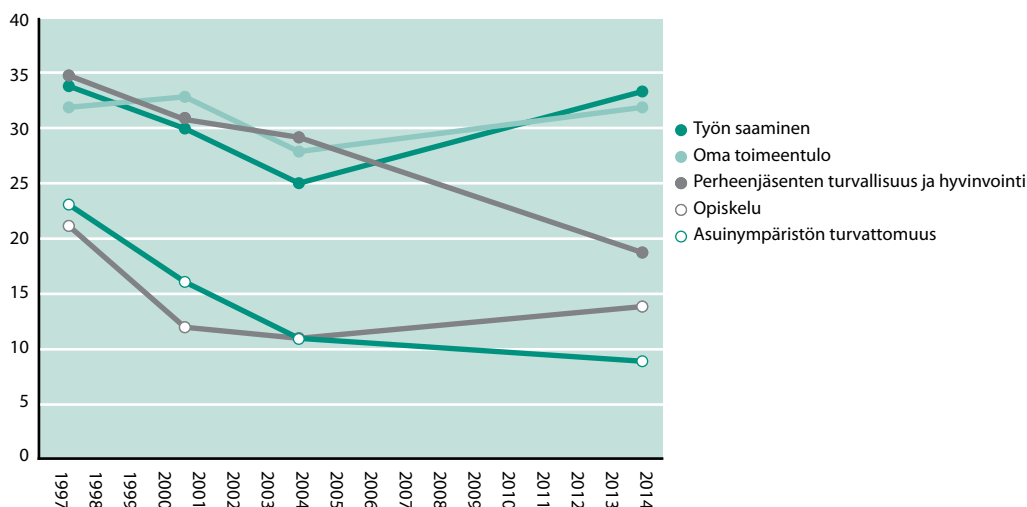
Epävarmuudella ja turvattomuudella kuvataan ensisijaisesti subjektiivista riskiä. Siinä missä objektiivisella riskillä tarkoitetaan jotain olemassa olevaa ja mitattavaa uhkaa, subjektiivinen riski on jonkin epämiellyttävän tapahtuman mahdollisuus yksilön kokemana. Riskin kokeamiseen katsotaan vaikuttavan ainakin mahdollisuus riskin havainnointiin, riskin pelottavuus ja laajuus sekä mahdollisuus hallita ja vähentää sitä. Näin turvattomuuden kokeminen on yhteydessä myös elämänhallintaan. Elämänhallintakeinojen puute voi osaltaan johtaa turvattomuuden kokeamiseen. (Niemelä ym. 1994, 16–17.) Toisaalta vaikutussuhde voi olla päinvastainen: epävarmuus tulevaisuudesta voi vähentää kokemusta omaa elämää ja tulevaisuutta

koskevista vaikutusmahdollisuuksista heikentäen siten elämänhallinnan tunnetta (Martikainen 2006, 66–67).

Nuorisobarometrissa nuorilta on kysytty, kuinka paljon he kokevat epävarmuutta ja turvattomuutta eri asioista. Kattavimmat aikasarjat (2004–2014) koskevat omaan elämään läheisesti liittyviä epävarmuustekijöitä¹⁶: työn saaminen, toimeentulo, perheenjäsenen turvallisuus ja hyvinvointi, opiskelu ja asuinympäristön turvattomuus. Vastaukset on annettu asteikolla 1 = erittäin vähän tai ei ollenkaan, 5 = erittäin paljon. Epävarmuutta ja turvattomuutta melko tai erittäin paljon kokevien (vastausten arvot 4–5) osuudet esitetään kuviossa 5.

Paitsi että nuoret ovat vähiten tyytyväisiä omaan taloudelliseen tilanteeseensa, he kokevat usein myös epävarmuutta ja turvattomuutta taloudellisesta pärjäämisestään. Epävarmuus työn saamisesta väheni vuosina 2004–2008: epävarmuutta melko tai erittäin paljon kokevien osuus pieneni 34 prosentista 25 prosenttiin. Vuonna 2014 epävarmuutta kokee kuitenkin jo yhtä moni kuin vuonna 2004, eli kolmannes nuorista, joten työn saamisesta koettu epävarmuus näyttäisi kääntyneen jälleen nousuun.

KUVIO 5. ”KUINKA PALJON KOET EPÄVARMUUTTA TAI TURVATTOMUUTTA SEURAAVIEN ASIOIDEN TAKIA?” MELKO TAI ERITTÄIN PALJON EPÄVARMUUTTA KOKEVIEN OSUUDET VUOSINA 2004–2014.

Trendi noudattelee hyvin nuorisotyöttömyyden kehitystä, sillä 15–29-vuotiaiden työttömyysaste laski vuosina 2004–2008 19 prosentista 15 prosenttiin. Vuonna 2009 työttömyysaste nousi jälleen 20 prosenttiin eikä ole sittemmin laskenut alle 17 prosenttiin.

Epävarmuus omasta toimeentulosta väheni jonkin verran vuosina 2006–2008, jolloin epävarmuutta kokevien osuus pieneni 33 prosentista 28 prosenttiin. Samoin kuin työn saamisesta myös toimeentulosta koettu epävarmuus on vuonna 2014 palannut kymmenen vuoden takaiselle tasolle. Tytöt kokevat epävarmuutta ja turvattomuutta sekä työnsaamisestaan että toimeentulostaan poikia useammin¹⁷.

Nuorten epävarmuus ja turvattomuus on vähentynyt huomattavasti asuin ympäristön turvattomuuden ja perheenjäsenten turvallisuuden ja hyvinvoinnin suhteen vuosina 2004–2014. Asuin ympäristöstä johtuvaa turvattomuuden tunnetta kokee enää harvempi kuin joka kymmenes, kun vuonna 2004 turvattomuutta koki 23 prosenttia nuorista. Perheenjäsenten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolta kantavien osuus on vähentynyt 35 prosentista alle 20 prosenttiin. Myös opiskelusta aiheutuva epävarmuus väheni vuosina 2004–2008. Epävarmuus on kuitenkin jälleen lisääntynyt vaikka ei olekaan noussut kymmenen vuoden takaiselle tasolle. Uusimmassa mittauksessa opiskelusta paljon epävarmuutta ja turvattomuutta kokevien osuus on 14 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan epävarmuus perheenjäsenten hyvinvoinnista ja asuin ympäristön aiheuttama turvattomuudentunne ovat vähentyneet merkittävästi samalla kun omaan toimeentuloon ja työn saamiseen liittyvät huolet ovat viime vuosina lisääntyneet. Vuoden 2008 Nuorisobarometrissa käy myös ilmi, että nuoret ovat yhtä lailla huolestuneita globaaleista kysymyksistä kuten ilmastonmuutoksesta ja energian riittävydestä (Myllyniemi 2008, 98–99). Näitä ei kuitenkaan kysytty vuoden 2014 barometrissa.

Syrjäytyminen

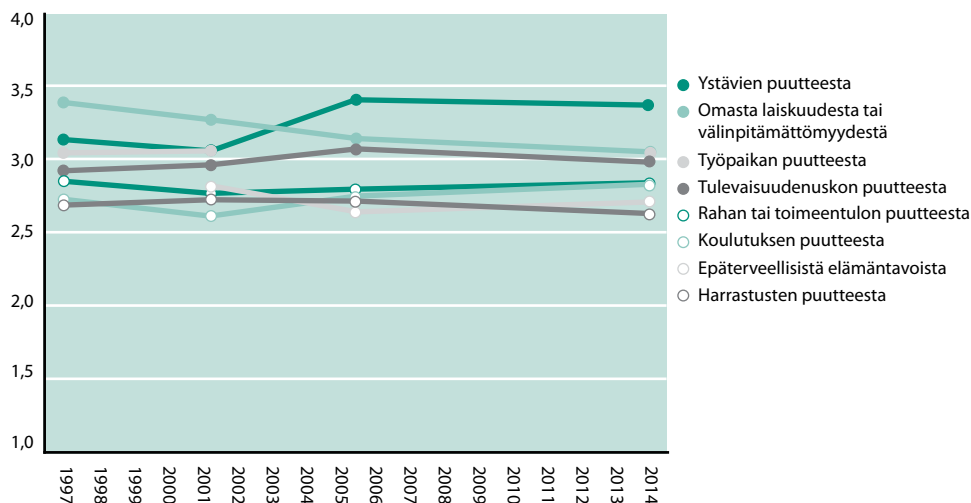
Syrjäytymisestä puhutaan paljon, mutta aina ei ole lainkaan selvää, mitä sillä kulloinkin tarkoitetaan. Julkisessa keskustelussa syrjäytymisen käsitteen merkityssisältöön ovat vaikuttaneet muun muassa muuttuvat yhteiskunnalliset olosuhteet: esimerkiksi 1990-luvun laman syvän työttömyysongelman seurauksena syrjäytymisellä tarkoitettiin kapeimmillaan työttömyyttä, koulutuksen ulkopuolella olemista tai koulutuksen keskeyttämistä (Järvinen & Jahnukainen 2001, 129–130).

Syrjäytymistä on teoretisoitu myös niin kutsutun prosessimallin avulla. Mallissa syrjäytyminen käsitteellistetään huono-osaisuuden syveneväksi jatkumoksi, joka alkaa usein jo varhaislapsuuden elinoloista. Perhetaustan ja koulu ympäristöön sopeutumisen nähdään puolestaan vaikuttavan asemaan työmarkkinoilla. Syrjäytymisellä tarkoitetaan huono-osaistumisen viimeistä tasoa, johon liittyvät erilaiset elämänhallinnan ongelmat ja yhteiskuntaan yhdistävien siteiden katkeaminen. (Mt., 133–135.)

Toinen tapa käsitteellistää syrjäytymistä on tarkastella sitä suhteessa marginalisaatioon. Marginalisaatioon ei välttämättä liity ulkoisesti havaittavaa huono-osaisuutta, ja joillakin sosiaalisen elämän osa-alueilla voi olla marginaalissa samaan aikaan kun toisilla keskustassa. Marginalisaatio voi kuitenkin edetä syrjäytymiseksi, jos yksilö on samanaikaisesti useiden elämän osa-alueiden ulkopuolella ja siihen liittyy riski ongelmien kasautumisesta tai pitkittymisestä. Syrjäytyminen määrittyy siis yksilön elämässä negatiivisena ja totaalisenä, kun taas marginaalisuus voi olla vapaaehtoista ja väliaikaista. (Mt., 141–145; myös Helne 2002, 100.)

Syrjäytymiskeskustelussa on kyse myös moraalista (Paju & Vehviläinen 2001, 44) ja vallasta (Pohjola 2001, 188; Suutari & Suurpää 2001, 6). Esimerkiksi koulutuksessa mukana oleminen on tulkittu merkiksi nuoren kunnollisuudesta, elämänhallinnan sujumisesta ja oikeanlaisten yhteiskunnallisten kvalifikaatioiden kehittämisestä (Paju & Vehviläinen 2001, 44), jotka

KUVIO 6. ”MISSÄ MÄÄRIN SYRJÄYTYMINEN MIELESTÄSI JOHTUU SEURAAVISTA ASIOISTA?”
ASTEIKKOLA 1–4 (1 = EI LAINKAAN, 4 = PALJON) VUOSINA 1998–2014.

koulutuksen ulkopuolella olevilta on katsottu puuttuvan. Anneli Pohjola (2001, 202) näkee nuoria koskevassa syrjäytymiskeskustelussa vahvan ongelmakieleen perustuvan ja epäluottamusta ilmentävän sävyn. Erityisesti aktivoinnin retoriikasta paistaa läpi käsitys työttömien passiivisuudesta ja jopa työhaluttomuudesta (mt., 200).

Nuorisobarometrissa on vuodesta 1998 lähtien kysytty missä määrin syrjäytyminen johtuu koulutuksen, työpaikan, ystävien, tulevaisuuden uskon ja harrastusten puutteesta sekä epäterveellisistä elämäntavoista ja omasta laiskuudesta ja välinpitämättömyydestä¹⁸ (asteikolla 1 = ei lainkaan, 4 = paljon). Kuviosta 6 nähdään eri tekijöiden painoarvo keskiarvoina.

Nuorten käsitykset syrjäytymiseen johtavista syistä ovat Nuorisobarometrin perusteella selvästi muuttuneet 2000-luvun kuluessa. Vielä vuosina 1998–2002 nuoret katsoivat syrjäytymisen johtuvan vahvimmin omasta laiskuudesta ja välinpitämättömyydestä (keskiarvo 3,3–3,4). Sitten syrjäytyminen on nähty aiempaa vähemmän yksilön ominaisuuksien ja valintojen seurauksena, sillä vuodesta 2006 lähtien ystävien puute on ollut ensisijainen syrjäytymisen selittäjä (3,4).

Nuorten menestymis- ja syrjäytymispuhetta tutkinut Anne Ollila (2008, 137) toteaa, että nuorten puheessa ilmenee vahva yksilönvastuun ideologia. Tutkimuksessaan Ollila havaitsi, että nuorten keskusteluissa sekä menestyminen että syrjäytyminen ovat ensisijaisesti nuoren omalla vastuulla (mt., 175–179). Tätä vasten Nuorisobarometrissa havaittava muutos on merkittävä, sillä se ei tue kuvaa yhä yksilöllistyvämmästä nuorisosta (Suurpää, toim., 2009, 51). Vuoden 2014 barometri vahvistaa tulkintaa, sillä näyttää, että kyse on pysyvämmästä trendistä enemmän kuin vuosittaisesta satunnaisvaihtelusta.

Ylipäänsä elämässä menestymisen koetaan riippuvan entistä vähemmän itsestä. Vuosien 1996 ja 2007 Nuorisobarometreissa yli 90 prosenttia nuorista oli sitä mieltä, että menestymisen elämässä on itsestä kiinni. Vuonna 2013 vastaava osuus oli pienentynyt 83 prosenttiin. Vieläkin harvempi (50 prosenttia vuonna 2013) selittää köyhyyttä yksilön omilla valinnoilla, joskaan tässä ei ole havaittavissa samaa ajallista trendiä (vuonna 2001 vastaava osuus oli 48 prosenttia).

Nuoret katsovat syrjäytymisen johtuvan jonkin verran työpaikan puutteesta. Vastausten keskiarvo on ollut vuodesta 1998 lähtien 3,1.

Vaikka julkisessa keskustelussa syrjäytyminen on yleisesti liitetty työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen (mm. Järvinen & Jahnukainen 2001, 132; Suutari 2002), eivät nuoret enää koe työttömyyttä stigmaksi, joka väistämättä merkitsee pahoinvointia ja syrjäytymistä (Suurpää 2009, toim., 14). Korkeana pysyneen nuorten työttömyysasteen voidaan nähdä normalisoineen työttömyyttä, jolloin pelkästään työn puutteen ei yhtä helposti ajatella johtavan syrjäytymiseen (Paju & Vehviläinen 2001, 47).

Syrjäytymisen nähdään olevan jonkin verran myös tulevaisuudenuskon puutteen (keskiarvo vaihdellut välillä 2,9–3,1) ja hieman vähemmän koulutuksen puutteen syytä (2,6–2,8). Koulutus ja tulevaisuudenusko liittyvät läheisesti toisiinsa, sillä koulutusorientoituneessa yhteiskunnassa kouluttamattomuus rajaa tulevaisuuden mahdollisuuksia olennaisesti (Rinne & Kivirauma 2003, 46–47). Ollilan (2008, 182) mukaan nuoret eivät kuitenkaan katso minkä tahansa koulutuksen estävän syrjäytymisen kierrettä, vaan työmarkkinoilla pysymisen edellytyksenä on kunnollinen ja hyvä koulutus. Kunnollisen koulutuksen puute nähdään eräänlaisena syrjäytymiskiirteen alkusysäijänä, josta seuraa se, ettei voi saada kunnollista työtä (mt.). Koulutuksen ja sitä kautta työpaikan puutetta seuraa rahan ja toimeentulon puute. Nuorisobarometrissa nuoret ovat arvioineet koulutuksen puutteen sekä rahan ja toimeentulon puutteen yhtä merkittäviksi syrjäytymisen syiksi¹⁹.

Ollila (2008, 181) on havainnut, että alueellisilla olosuhteilla on vaikutusta nuorten syrjäytymiskäsityksiin. Itähelsinkiläisnuorten puheessa vaikeudet alkavat usein päihdeongelmista, ja työttömyys nähdään huonon elämän seurauksena. Lapissa asuville nuorille syrjäytymisen kierre alkaa työttömäksi jäämisestä. (Mt.) Nuorisobarometrin valossa epäterveelliset elämäntavat nähdään keskimäärin muita vähäisempänä syrjäytymisen syynä (keskiarvo vaihdellut välillä 2,7–2,8). Myös harrastusten puute koetaan tässä tarkasteltavista tekijöistä vähiten syrjäytymistä aiheuttavana tekijänä (2,6–2,7).

Tulevaisuus

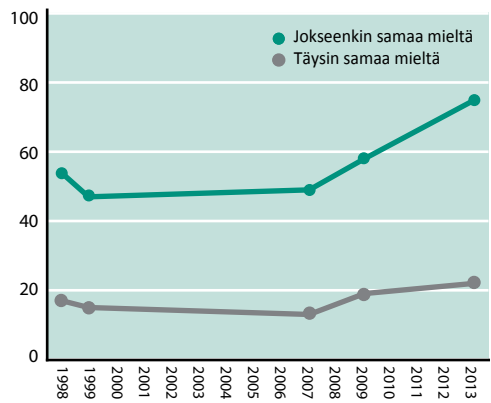
Lopuksi tarkastelen millaisena nuoret hahmottavat tulevaisuuden ja millaisia muutoksia tulevaisuutta koskevista odotuksista on tapahtunut. Tulevaisuusnäkökulma on tärkeä, sillä elämään tyytyväisyydellä ja tulevaisuuden kokemisella on vuorovaikutteinen suhde (Martikainen 2006, 61). Ensinnäkin tyytyväisyyden voidaan ajatella muodostuvan niin sanotun objektiivisen hyvinvoinnin ja mahdolliseksi koettujen tavoitteiden kesken tehdystä vertailusta (Heikkilä 1990, 173). Toisin sanoen myönteisiksi koetut tulevaisuuden mahdollisuudet lisäävät tämän hetkistä tyytyväisyyttä vaikka olosuhteet eivät hetkellisesti olisikaan sinänsä tyydyttävät.

Toisekseen, kuten Liisa Martikainen (2006, 96) esittää, on myös oletettavaa, että tällä hetkellä elämään tyytyväisen on helpompi suhtautua tulevaisuuteensaakin positiivisesti. Lisäksi työmarkkinoiden epävarmuuden ja tulevaisuuden kokemisen on havaittu liittyvän toisiinsa. Martikaisen (2006, 66–67) tutkimuksen mukaan epävarma työhistoria on yhteydessä siihen, että tulevaisuus koetaan uhkaavaksi. Yhteyttä hän tulkitsee siten, että työmarkkinoiden epävarmuus ei ole yksilön itsensä hallittavissa, eikä varmuutta ole siitä, onko se omissa käsissä tulevaisuudessakaan (mt.).

Nuorten käsityksiä tulevaisuudesta voidaan tarkastella muun muassa työmarkkinoihin liittyvien odotusten näkökulmasta. Työelämää koskevia asenteita on tutkittu Nuorisobarometrissa vuoden 1994 ensimmäisestä julkaisusta lähtien (tässä tarkasteleman muuttujat ovat tosin olleet barometrissa lyhyemmän ajan). Vuosina 2008 ja 2014 barometrissa on myös suoraan kysytty nuorten suhtautumista omaan tulevaisuuteen, Suomen tulevaisuuteen asuinmaana sekä maailman tulevaisuuteen ylipäänsä.

Nuorten suhtautuminen tulevaisuuteen on aiempaa enemmän huolen täyttämää, kun tarkastellaan nuorten työelämään ja työmarkkinoihin

KUVIO 7. ”PYSYVÄSTI TYÖELÄMÄN ULKO-PUOLELLE JÄÄVIEN MÄÄRÄ TULEE KASVAMAAN.” TÄYSIN JA JOKSEENKIN SAMAA MIELTÄ OLEVIENT OSUUDET VUOSINA 1998–2013.

liittyviä odotuksia. Vuonna 2013 jopa 74 prosenttia nuorista uskoi pysyvästi työelämän ulkopuolelle jäävien määrän kasvavan tulevaisuudessa (kuvio 7). Osuus on huomattavasti suurempi kuin vuonna 2007, jolloin puolet (49 prosenttia) nuorista uskoi työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävien määrän kasvavan.

Nuoret kantavat huolta paitsi työelämästä yleensä myös omasta tulevaisuudestaan työmarkkinoilla. Joka toinen nuori (49 prosenttia) oli vuonna 2013 huolissaan siitä, onko heillä

tulevaisuudessa töitä. Osuus on kasvanut kymmenellä prosenttiyksiköllä vuodesta 2009. Valtaosa, peräti yhdeksän kymmenestä, katsoo kuitenkin, että omia mahdollisuuksiaan työelämässä voi parantaa koulutuksen avulla. Risto Rinteen ja Joel Kivirauman (2003, 46) mukaan kouluttamattomien ja vähän koulutettujen asema työmarkkinoilla onkin heikentynyt, mikä heidän mukaansa johtuu siitä, että työelämässä ammatilliseen koulutukseen liittyvät vaatimukset ovat jatkuvasti kasvaneet. Koulutuksen pidentyessä kilpailu kiristyy, ja alempien koulutus-
tutkintojen inflaatio kiihtyy (mt., 47).

Kaiken kaikkiaan nuorten optimistinen suhtautuminen omaan tulevaisuuteensa on vähentynyt vuosina 2008–2014. Optimistisuutta kuvaavalla asteikolla 1–5 (jossa alle kolmen arvot ilmaisevat pessimismisiä ja yli kolmen optimismia) vastausten keskiarvo on laskenut 4,2:sta 3,9:ään (taulukko 1). Huomattavan paljon optimismi on vähentynyt työttömillä, joilla keskiarvo on tippunut 4,1:stä 3,4:ään.

Myös Suomen tulevaisuuteen asuinmaana suhtaudutaan vuonna 2014 kuuden vuoden taakasta pessimistisemmin: vastausten keskiarvo on laskenut 3,9:stä 3,5:een. Kaikista pessimistisimmät odotukset nuorilla on globaalin tulevaisuuden suhteen: vuonna 2014 vastausten

TAULUKKO 1. SUHTAUTUMINEN TULEVAISUUTEEN ASTEIKOLLA 1–5 (1=ERITTÄIN PESSIMISTISESTI, 5= ERITTÄIN OPTIMISTISESTI). KESKIARVOT VUOSINA 2008–2014.

	Oma tulevaisuus		Suomen tulevaisuus asuinmaana		Maailman tulevaisuus ylipäänsä		n
	2008	2014	2008	2014	2008	2014	
Tytöt	4,2	3,9	3,9	3,5	3,0	3,1	919–964
Pojat	4,1	3,9	3,9	3,6	3,0	3,1	958–968
15–19-vuotiaat	4,1	4,0	3,8	3,6	3,1	3,2	608–621
20–24-vuotiaat	4,2	3,9	3,9	3,5	3,0	3,0	633–642
25–29-vuotiaat	4,2	3,9	4,0	3,5	2,9	3,0	625–679
Koululainen tai opiskelija	4,1	3,9	3,8	3,6	3,0	3,1	905–939
Palkkatyössä	4,2	4,0	3,9	3,5	3,0	3,0	700–732
Työtön	4,1	3,4	3,7	3,3	2,9	2,9	80–113
Kaikki	4,2	3,9	3,9	3,5	3,0	3,1	1879–1919

keskiarvo on 3,1, joka on kuitenkin hieman korkeampi kuin vuonna 2008 (3,0).

Myös Nuorisobarometrin valossa tulevaisuuteen suhtautumisen ja elämään tyytyväisyyden välinen yhteys on ilmeinen. Vuonna 2014 elämäänsä erittäin tyytyväiset (kouluarvosanat 9–10) suhtautuvat kaikista optimistisimmin omaan tulevaisuuteensa (keskiarvo 4,2), melko tyytyväiset (arvosanat 7–8) hieman vähemmän optimistisesti (3,8) ja vähiten tyytyväiset (arvosanat 4–6) kaikista pessimistisimmin (2,8). Suhtautuminen myös Suomen ja maailman tulevaisuuteen on optimistisempaa niillä, jotka ovat nykyiseen elämäänsä tyytyväisiä²⁰.

Nyt hyvä, mutta entä tulevaisuudessa?

Tarkastelun perusteella voidaan sanoa, että nuoret ovat keskimäärin melko tyytyväisiä nykyiseen elämäänsä, eikä tyytyväisyyden tasossa ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisten seitsemäntoista vuoden aikana. Kuitenkin tyytyväisyys vapaa-aikaan, terveydentilaan ja tytöillä myös ihmissuhteisiin on viime vuosina vähentynyt. Selvästi vähäisintä tyytyväisyys on omaan taloudelliseen tilanteeseen.

Tyytyväisyyden tason voidaan olettaa heijastelevan todellisia olosuhteita. Objektivisen hyvinvoinnin ja koetun hyvinvoinnin välillä on todettu olevan empiirinen yhteys: mitä enemmän on objektiivisesti havaittavia hyvinvoinnin puutteita (muun muassa työllisyyden, asumisen ja terveyden suhteen), sitä vähäisempää on tyytyväisyys (Heikkilä 1990, 175). Toisaalta tulot eivät suoraan määrää tyytyväisyyttä, vaan oman taloudellisen tilanteen kokemiseen todennäköisesti vaikuttaa myös se, mihin viiteryhmään yksilö haluaa samastua ja omaa tilannettaan vertaa. Esimerkiksi mahdollisuus sellaisiin hyödykkeisiin, jotka ovat edellytyksenä nuoren osallistumiselle yleisesti hyväksyttyyn elämäntapaan, vaikuttaa oman taloudellisen tilanteen kokemiseen (vrt. Townsend 1979, 31, 894–895; Kangas & Ritakallio 2003, 54–56). Tyytyväisyyden voidaan myös ajatella mittaavan enemmän sopeutumista olosuhteisiin kuin todellista hyvinvointia.

Se, että nuoret keskimäärin ovat tyytyväisiä elämäänsä, ei poista sitä tosiasiaa, että suuri osa nuorista on huolissaan omasta tulevaisuudestaan. Epävarmuus erityisesti työn saamisesta on viime vuosina lisääntynyt merkittävästi. Vaihtaisi siltä, että työmarkkinoiden epävarmuus näkyy nuorten aiempaa varauksellisemmassa suhtautumisessa tulevaisuuteen.

Epävarmuus voi myös olla ylisukupolvista, millä tarkoitetaan sitä, että lapsuuden perheen kokemukset vaikuttavat siihen millaisina omat tulevaisuuden mahdollisuudet näyttäytyvät. Esimerkiksi työttömyyttä 1990-luvun laman aikana kokeneiden perheiden lasten on havaittu olevan muita epävarmempia työsaannistaan aikuisena (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996, 70–72). Kuitenkin sillä, että tulevaisuuteen voi suhtautua myönteisesti ja luottavaisesti, on merkitystä hyvinvoinnin kannalta. Myös nuoret itse kokevat, että tulevaisuudenuskon puute on melkein yhtä merkittävä tekijä syrjäytymisen taustalla kuin työpaikan puute.

Toimeentulon ja työn saamisen rinnalla sosiaaliset siteet ovat erityisen merkityksellisiä nuorten elämässä. Tämä näkyy Nuorisobarometrissa muun muassa siten, että ne, jotka ovat tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa, ovat myös tyytyväisempiä elämään kaiken kaikkiaan. Minna Suutarin (2002, 176–181) mukaan sosiaalisten siteiden merkitys yhteisöllisenä kiinnikkeenä korostuu myös niillä, jotka ovat koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella: ystävyysuhteet ehkäisevät kokemuksia yksinäisyydestä ja irrallisuudesta. Tätä vasten on helppo ymmärtää sitä, että nuoret pitävät ystävien puutetta keskeisimpänä syrjäytymisen syynä. Vaikka työtä ei olisi, niin kaverit tuovat elämään merkityksiä ja kiinnostusta.

2000-luvun alkuun asti syrjäytyminen nähtiin ensisijaisesti yksilön omien valintojen seurauksena, omaehtoisena syrjään jättäytymisenä. Näkemykset laiskuudesta ja välinpitämättömyydestä ovat lähellä Pohjolan (2001, 189–190) kuvaamaa ”pinnarinäkökulmaa”, jonka mukaan nuoret eivät kannu vastuutaan, eikä heitä arvoteta luotettaviksi vastuullisiksi kansalaisiksi. Enää

syöttävä sormi ei osoita yhtä tiukasti yksilöä, vaan barometri antaa viitteitä siitä, että syrjäytymistä on alettu selittää entistä yhteisöllisemmistä lähtökohdista. Myös Maritta Törrösen ja Riitta Vornasen (2002, 37) tutkimuksessa korostuu syrjäytymisen yhteisöllinen näkökulma. Nuorille syrjäytyminen on ensisijaisesti yksinäisyyttä ja vertaisryhmän aiheuttamaa syrjäänjättämistä (mt).

Tällöin myös syrjäytymisen ehkäiseminen saa erilaisen näkökulman kuin perinteisessä nuorten aktivointia korostavassa lähestymistavassa. Nuoret itse kokevat, että syrjäytymistä voidaan estää puuttumalla kiusaamiseen, oppimalla hyväksymään erilaisuutta ja lisäämällä yhteisöllisyyttä (Hallikainen 2011, 67–68). Suhteessa syrjäytymisen prosessimalliin näkökulma paikantuu prosessin alkupäähän, ja myöhemmät vaiheet kuten koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen ovat ennemmin aiempien elämäntapahtumien seuraus kuin syrjäytymisen alkuperäinen syy. Näkökulma saa tukea muun muassa Noora Ellosen (2008, 94–99) tutkimuksesta, jonka mukaan koulun sosiaalisen tuen tasaisella jakautumisella oppilaiden kesken on vaikutusta nuorten masentuneisuuteen.

Syrjäytymisen ehkäisemisessä tulisivin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota sosiaalisen tuen ja yhteisöllisyyden lujittamiseen kouluissa ja muissa kasvuyhteisöissä. Parhaassa tapauksessa koulu on paikka, jossa nuori saa tukea läheisiltä aikuisilta ja voi kokea kuuluvuutta vertaisryhmäänsä.

Viitteet

1. Vuonna 2005 kysymyksen muotoilu oli muista vuosista poiketen ”Millainen on taloudellinen tilanteesi tällä hetkellä?”.
2. 20–24-vuotiaiden keskiarvon 95 % luottamusvälit: 8,37–8,51 (2007) ja 8,24–8,39 (2014).
3. Vuonna 2014 nuorten tyytyväisyys ihmissuhteisiinsa oli suurempaa kuin muihin kysytyihin osa-alueisiin. Vuonna 2007 tyytyväisyys terveydentilaan (8,67, 95 % luottamusväli 8,63–8,72) sai ihmissuhteisiin tyytyväisyyttä (8,56, 8,51–8,60) korkeamman keskiarvon, ja vuonna 2012 näiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa: tyytyväisyys terveydentilaan keskiarvo 8,34 (95 % luottamusväli 8,29–8,40) ja ihmissuhteisiin 8,41 (8,36–8,46).
4. Kysymyksen muotoilu vuoden 2014 barometrissa poikkeaa hieman aiemmista. Vuosina 2007 ja 2012 nuorilta kysyttiin ”Kuinka usein tapaat ystäviäsi?” ja vuonna 2014 ”Kuinka usein tapaat kavereitasi?”. Vaikka nuorten puheessa ”ystävät” ja ”kaverit” käsitteellisesti erottelevat eriasteisia siteitä ja sitoutumista (Aaltonen ym. 2011, 32), ei muotoilun muutos näyttäisi vaikuttavan barometrin vastauksiin. Vuonna 2014 päivittäin tai lähes päivittäin kavereitaan tapaavien nuorten osuus (58 %) on jopa hieman pienempi kuin ystäviään lähes päivittäin tapaavien osuus vuonna 2012 (61 %). Vuonna 2007 ystäviään lähes päivittäin tapasi 52 prosenttia.
5. Ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Ihmissuhteisiin tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmässä: tapaa ystäviään lähes päivittäin 8,66 (8,60–8,73), suunnilleen joka viikko 8,27 (8,18–8,36) ja suunnilleen joka kuukausi tai harvemmin 8,03 (7,85–8,20). $F=38,76$; $df=2$; $p<0,001$.
6. Ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Poikien ihmissuhteisiin tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmässä: koululaiset ja opiskelijat 8,58 (8,47–8,69), palkkatyössä olevat 8,30 (8,18–8,42), työttömät 8,11 (7,84–8,39). $F=11,63$; $df=2$; $p<0,001$. Tytöt: koululaiset ja opiskelijat 8,52 (8,42–8,62), palkkatyössä olevat 8,52 (8,40–8,63), työttömät 8,25 (7,93–8,57). $F=1,29$; $df=2$; $p=0,28$. Kaikissa pääasiallisen toiminnan tarkasteleissa ovat mukana koululaiset ja opiskelijat,

- palkkatyötä tekevät ja työttömät. Muiden ryhmien havaintomäärät ovat niin pieniä, että satunnaisvaihtelu on hyvin suurta.
7. Ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. 19–29-vuotiaiden tyttöjen terveydentilaan tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: ylioppilastutkinnon suorittaneet 8,32 (8,19–8,44), ammatillisen perustutkinnon suorittaneet 7,91 (7,73–8,09), ei toisen asteen tutkintoa 7,64 (7,34–7,93). $F=12,37$; $df=2$; $p<0,001$.
 8. Ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. 19–29-vuotiaiden poikien terveydentilaan tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: ylioppilastutkinnon suorittaneet 8,27 (8,13–8,40), ammatillisen perustutkinnon suorittaneet 8,28 (8,13–8,42), ei toisen asteen tutkintoa 8,24 (7,99–8,50). $F=0,02$; $df=2$; $p=0,98$.
 9. Pääasiallisen toiminnan yhteys vähäiseen terveydentilaan tyytyväisyyteen (kouluarvosanat 4–6) logistisella regressioanalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Poikien ikävakioidut odds ratio -kertoimet, kun referenssiluokkana on koululaiset ja opiskelijat: palkkatyössä olevat 0,90, työttömät 4,21***. Tytöt: palkkatyössä olevat 0,45**, työttömät 2,06.
 10. Pääasiallisen toiminnan yhteys terveydentilaan tyytyväisyyteen (kouluarvosanat 9–10) logistisella regressioanalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Poikien ikävakioidut odds ratio -kertoimet, kun referenssiluokkana on työttömät: koululaiset ja opiskelijat 2,37**, palkkatyössä olevat 2,44**. Tytöt: koululaiset ja opiskelijat 1,07, palkkatyössä olevat 1,15.
 11. Ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Vapaa-aikaan tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: tapaa ystäviään lähes päivittäin 8,22 (8,15–8,30), suunnilleen joka viikko 7,71 (7,61–7,81) ja suunnilleen joka kuukausi tai harvemmin 7,24 (7,04–7,3). $F=61,85$; $df=2$; $p<0,001$.
 12. Pääasiallisen toiminnan ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Vapaa-aikaan tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: koululaiset ja opiskelijat 8,15 (8,07–8,23), palkkatyössä olevat 7,74 (7,65–7,84), työttömät 8,38 (8,15–8,61). $F=25,99$; $df=2$; $p<0,001$.
 13. Kavereiden tapaamistiheyden mukaiset erot testattiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Koululaisten ja opiskelijoiden vapaa-aikaan tyytyväisyyden keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: tapaa ystäviään lähes päivittäin 8,34 (8,25–8,43), suunnilleen joka viikko 7,78 (7,63–7,93) ja suunnilleen joka kuukausi tai harvemmin 7,54 (7,22–7,86). $F=27,50$; $df=2$; $p<0,001$. Palkkatyössä olevat: tapaa ystäviään lähes päivittäin 8,05 (7,92–8,19), suunnilleen joka viikko 7,57 (7,43–7,72) ja suunnilleen joka kuukausi tai harvemmin 6,96 (6,67–7,25). $F=26,52$; $df=2$; $p<0,001$. Työttömät: tapaa ystäviään lähes päivittäin 8,64 (8,25–9,03), suunnilleen joka viikko 8,24 (7,86–8,61) ja suunnilleen joka kuukausi tai harvemmin 8,06 (7,39–8,73). $F=1,59$; $df=2$; $p=0,21$.
 14. Nuorten työttömyysasteen lähteenä käytän Valtion nuorisiasiain neuvottelukunnan (Nuoran) ylläpitämää nuorisotyöttömyyden indikaattoria (tietoanuorista.fi). Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta saatavaan tilastotietoon, jossa työttömäksi määritellään henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla, on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa.
 15. Vuonna 2007 tyttöjen ja poikien taloudelliseen tilanteeseen tyytyväisyyden välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Tyttöjen keskiarvo (keskihajonta) 7,30 (1,34) ja poikien 7,40 (1,38), $t= -1,59$; $df=1898$; $p=0,11$. Vuonna 2014: tyttöjen keskiarvo

(keskihajonta) 7,33 (1,29) ja poikien 7,49 (1,37), $t=2,59$; $df=1897$; $p<0,05$.

16. Aiemmissa barometreissa on kysytty epävarmuuden ja turvattomuuden kokemista yksilöllisten tekijöiden lisäksi yhteiskunnallisiin ja globaaleihin tekijöihin liittyen (ks. esim. Myllyniemi 2006, 45).
17. Esimerkiksi vuonna 2014 paljon tai erittäin paljon epävarmuutta työn saamisesta koki 38 % tytöistä ja 29 % pojista ($\chi^2=16,36$; $df=2$; $p<0,001$) ja omasta toimeentulosta 36 % tytöistä ja 28 % pojista ($\chi^2=26,80$; $df=2$; $p<0,001$).
18. Vuosina 2006 ja 2014 mukaan on otettu lisää muuttujia. Käsittelen tässä pääasiassa niitä muuttujia, joista on saatavilla pisimmät aikasarjat (1998–2014).
19. Vain vuonna 2002 rahan ja toimeentulon puute (2,8) saa tilastollisesti merkitsevästi korkeamman keskiarvon 2,8 (2,7–2,8) kuin koulutuksen puute 2,6 (2,6–2,7).
20. Ryhmien välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä vuoden 2014 aineistolla. Optimismi oman tulevaisuuden suhteen, keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: elämään erittäin tyytyväiset 4,16 (4,11–4,21), melko tyytyväiset 3,75 (3,70–3,80) ja vähän tyytyväiset 2,84 (2,65–3,02). $F=133,16$; $df=2$; $p<0,001$. Optimismi Suomen tulevaisuuden suhteen, keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: elämään erittäin tyytyväiset 3,69 (3,63–3,74), melko tyytyväiset 3,45 (3,39–3,50) ja vähän tyytyväiset 2,84 (2,62–3,06). $F=37,04$; $df=2$; $p<0,001$. Optimismi maailman tulevaisuuden suhteen, keskiarvot (95 % luottamusvälit) ryhmissä: elämään erittäin tyytyväiset 3,25 (3,19–3,31), melko tyytyväiset 2,96 (2,90–3,02) ja vähän tyytyväiset 2,54 (2,31–2,77). $F=34,65$; $df=2$; $p<0,001$.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Marjatta Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29–56.
- Ellonen, Noora (2008) *Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuoren masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 82. Tampere: Tampere University Press.
- Erola, Jani (2004) Nuoret, epävarmuus ja riskit. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 28 & Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 44. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 82–99.
- Ervasti, Heikki (2004) Työttömyys ja koettu hyvinvointi. Deprivaatioteorian, insentiiviteorian ja selviytymisnäkökulman vertailua. *Janus* 12 (3), 298–318.
- Hallikainen, Kirsti (2011) *Kenen vastuu? Nuorten syrjäytyminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmissa*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26700/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201103231919.pdf?sequence=1> (Viitattu 21.8.2014.)
- Heikkilä, Matti (1990) *Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa*. Sosiaalihallituksen julkaisuja 8. Helsinki: Sosiaalihallitus.
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämissentrum, tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.

- Hyvinvointi-indikaattorit, Nuorisosaian neuvottelukunta.* <http://tietoanuorista.fi/hyvinvointi-indikaattorit/tyollisyys-ja-yrittajyys/nuorten-tyottomuus> (Viitattu 7.8.2014.)
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 125–151. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/vallattomat_marginaalit.pdf (Viitattu 22.8.2014.)
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2003) Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla. Teoksessa Olli Kangas (toim.) *Laman varjo ja nousun huuma*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 49–91.
- Kinnunen, Kirsi & Virtanen, Pekka & Valtonen, Hannu (2011) Koettu onnellisuus ja koettu terveys. Sairaus ei tee onnettomaksi, mutta onneton ei pysy terveenäkään. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (4), 387–396.
- Kuussaari, Kristiina & Pietikäinen, Minna & Puhakka, Tiina (2010) Nuoret ja aikuiset tilastojen ja kyselytutkimusten valossa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipubattu nuoruus? Nuorten elinolat -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos, THL & Valtion nuorisosaian neuvottelukunta, 16–58.
- Martikainen, Liisa (2006) *Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13390/9513925749.pdf?sequence=1> (Viitattu 8.8.2014.)
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri 2011*. Helsinki: Väestöliitto.
- Myllyniemi, Sami (2012) Tyytyväisyys. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127 & Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 46. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 91–125.
- Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 88 & Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 39. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2006) Nuorisobarometri 2006. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 34 & Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 67. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 14–89.
- Niemelä, Pauli & Hirvenkari, Paula & Kainulainen, Sakari & Kotakari, Ulla & Pääkkönen, Juha & Rusanen, Timo & Vidgren, Erja & Vornanen, Riitta & Väisänen, Raija & Ylinen, Satu (1994) *Ennakotuloksia turvattomuudesta ja sen hallintakeinoista. Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot Vaasan läänissä vuonna 1992*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Ollila, Anne K. (2008) *Kerrottu tulevaisuus: alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 85. Rovaniemi: Nuorisotutkimusseura & Lapin yliopistokustannus.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 18. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*.

- Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 187–204. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/vallattomat_marginaalit.pdf (Viitattu 21.8.2014.)
- Pääkkönen, Hannu (2012) Työttömien ajankäyttö mukailee työssäkäyvien päivärytmiä. *Hyvinvointikatsaus* 23 (3), 9–13. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-09-24_001.html?s=5 (Viitattu 7.8.2014.)
- Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (2003) Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa Risto Rinne & Joel Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Kasvatustieteellinen seura, 13–78.
- Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1996) *Lapset ja lama*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 197. Helsinki: Stakes.
- Suurpää, Leena (toim.) (2009) *Nuoria koskeva syrjäytymistieto: avauksia tiedon ja tietämisen politiikkaan*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 27. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/syrjaytymistieto.pdf> (Viitattu 8.8.2014.)
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Suutari, Minna & Suurpää, Leena (2001) Erottautumista, kiinnikkeitä ja irrallisuutta. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–12. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/vallattomat_marginaalit.pdf (Viitattu 21.8.2014.)
- Townsend, Peter (1979) *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press. Saatavilla: books.google.fi/books?isbn=0520039769 (viitattu 28.8.2014).
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus* 20 (4), 33–42.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Miina-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisen kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisen hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 126–149. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d> (Viitattu 20.8.2014.)
- Välimaa, Raili (1993) Ystävyys ja yksinäisyys koulussa: sosiaaliset suhteet nuorten terveyden pohjana. *Nuorisotutkimus* 11 (1), 3–10.

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO

NUORISOBAROMETRI 2014 / ”YHDENVERTAISUUS”

Hei! Olen (nimi) TNS Gallupista, hyvää huomenta/päivää/iltaa. Teemme Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan toimeksiannosta tutkimusta, joka koskee nuorten näkemyksiä heidän omaan elämänsä liittyvistä asioista. Kyselyn teemana on yhdenvertaisuus. Kysymysten läpikäynti vie noin 20 minuuttia. Olisiko sinulle hetki aikaa vastata?

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja analysoidaan tilastollisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan tavalla, jossa yksittäisiä tutkittavia ei voi tunnistaa.

TAUSTAMUUTTUJAT

T1 Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu

T2 Ikä (vuosina)

T3 Missä kunnassa asut tällä hetkellä?

T4 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten omaa asuinpaikkaasi: KÄYTÄ APUNA OMAA ALUETUNTEMUSTASI, JOS VASTAAJA ON EPÄVARMA.

- Ison kaupungin keskusta
- Ison kaupungin lähiö tai muu laita-alue
- Pikkukylän tai pikkukaupungin keskusta
- Pikkukylän tai pikkukaupungin harvaan asuttu laita-alue
- Maaseutuympäristö

T5 Mitä on äidinkielesi?

- Suomi
- Ruotsi
- Muu, mikä?

Vielä muutamia taustatietoja ennen kuin mennään varsinaisiin kysymyksiin.

T6 Oletko... (VALITSE YKSI)

- evankelisluterilaisen kirkon jäsen
- jäsenenä muussa uskonnollisessa yhdyskunnassa
- uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton

T7 Keitä kuuluu kotitalouteen, jossa asut?

TARVITTAESSA SELITYS: TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA TARKOITAMME KOTITALOUDELLA HENKILÖITÄ, JOTKA ASUVAT JA RUOKAILEVAT YHDESSÄ TAI JOTKA MUUTEN KÄYTTÄVÄT TULOJAAN YHDESSÄ. JOS VASTAAJALLA ON USEAMPI PERHE, PYYDETÄÄN AJATTELEMAAN MIELESTÄÄN TÄRKEINTÄ.

- Asun yksin > (SIIRRY SEURAAVAAN KYSYMYKSEEN)
- Asun soluasunnossa/kämpin kanssa > (SIIRRY SEURAAVAAN KYSYMYKSEEN)
- äiti
- muu naispuolinen huoltaja
- isä
- muu miespuolinen huoltaja
- veljiä/velipuolia => (merkitse veljien iät alle)
- siskoja/siskopuolia => (merkitse siskojen iät alle)
- avio- tai avopuoliso tai rekisteröity puoliso
- omia tai puolison lapsia => (merkitse lasten iät alle)
- muu, kuka? _____

Samassa taloudessa asuvien veljien/velipuolien iät:

MERKITSE JOKAISEN VELJEN/VELIPUOLEN IKÄ ERIKSEEN, 1. VELI, 2. VELI... JNE.

Samassa taloudessa asuvien siskojen/siskopuolien iät:

MERKITSE JOKAISEN SISKON/SISKOPUOLEN IKÄ ERIKSEEN, 1. SSKO, 2. SSKO... JNE.

Samassa taloudessa asuvien omien tai puolison lasten iät:

MERKITSE JOKAISEN LAPSEN IKÄ ERIKSEEN, 1. LAPSI, 2. LAPSI... JNE.

T8 Mikä on äitisi koulutustaso?

LUETTELE, MERKITSE YLIN

- Ammatillinen perustutkinto
- Opisto tai ylioppilastutkinto
- Korkeakoulututkinto
- Ei tutkintoa
- Ei osaa sanoa

T9 Mikä on isäsi koulutustaso?

LUETTELE, MERKITSE YLIN

- Ammatillinen perustutkinto

- Opisto tai ylioppilastutkinto
- Korkeakoulututkinto
- Ei tutkintoa
- Ei osaa sanoa

Vielä muutamia taustatietoja ennen kuin mennään varsinaisiin kysymyksiin.

T10 Onko kotitaloutesi

- 1 varakas
- 2 hyvin toimeentuleva
- 3 keskituloinen
- 4 heikosti toimeentuleva
- 5 vai köyhä

T11 Opiskeletko parhaillaan oppilaitoksessa tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?

- Kyllä
- Ei
- EOS

JOS OPISKELEE T11=a

T12 Oletko parhaillaan...? LUETTELE

- Peruskoulussa
- Lukiossa
- Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa
- Ammattikorkeakoulussa
- Yliopistossa
- Jossain muualla
- Ei osaa sanoa

JOS OPISKELEE LUKIOSSA TAI PERUSKOULUSSA T14=a TAI T14=b

T13a Mikä oli edellisen koulutodistuksen keskiarvos? (VASTAUKSET VOI MERKITÄ TARK-
KUUDELLA ”6 tai alle; 6,1–7,0; 7,1–8,0; 8,1–9,0; yli 9, Myös vastausvaihtoehto: ”Ei ole keski-
arvoja”)

JOS EI OPISKELE LUKIOSSA TAI PERUSKOULUSSA T14><a TAI T14><b

T13b Mikä oli peruskoulun päättötodistuksesi keskiarvo? (VASTAUKSET VOI MERKITÄ TARK-
KUUDELLA ”6 tai alle; 6,1–7,0; 7,1–8,0; 8,1–9,0; yli 9, Myös vastausvaihtoehto: ”Ei ole keski-
arvoja”)

T14 Mitkä seuraavista tutkinnoista olet suorittanut? (KYSYTÄÄN VAIN YLI 18-VUOTIAILTA)
LUETTELE, MERKITSE KAIKKI

- Ylioppilastutkinnon
- Ammatillisen perustutkinnon
- Ammattikorkeakoulututkinnon
- Yliopistotutkinnon
- Ei mitään mainituista
- Ei vastausta

T15 Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?

- Kyllä
- Ei
- Ei osaa sanoa

T16 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko ... (LUETTELE)

- Koululainen tai opiskelija
- Palkkatyössä
- Yrittäjä
- Työtön
- Vanhempainvapaalla
- Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa
- Jokin muu, mikä? _____
- Ei vastausta

KYSYTÄÄN, JOS VASTASI KYSYMYKSEEN T16 ”TYÖTÖN

T17 Kuinka pitkään olet nyt yhtäjaksoisesti ollut työttömänä? Arvioi aika kuukausina.

Noin _____ kk

T18 Missä maassa olet syntynyt? _____ Esikoodiksi ainakin: Suomi, Ruotsi, Venäjä, Viro

KYSYTÄÄN JOS SYNTYNYT SUOMEN ULKOPUOLELLA)

Minä vuonna olet muuttanut Suomeen? (tarvittaessa viimeisin muuttovuosi) _____

Oletko Suomen kansalainen? (kyllä / ei / eos)

Missä maassa äitisi on syntynyt? _____

Missä maassa isäsi on syntynyt? _____

Kysytään kaikilta, paitsi 6–7 vain, jos syntynyt muualla kuin Suomessa T18 ><Suomi)

T19 Missä määrin koet itsesi... (4 = Paljon, 3 = jonkin verran, 2 = vähän, 1 = en ollenkaan, 99 = eos)

- suomalaiseksi
- oman paikkakunnan asukkaaksi (kuten esimerkiksi tamperelaiseksi jne.)
- eurooppalaiseksi
- maailmankansalaiseksi
- monikulttuuriseksi
- maahanmuuttajaksi
- ulkomaalaiseksi

T20 Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen?

(KYLLÄ, PALJON / KYLLÄ, VÄHÄN / EN / EOS)

- Etninen tausta
- Aatteellinen vakaumus tai mielipide
- Uskonnollinen tai uskonnoton vakaumus
- Seksuaalinen suuntautuminen (kuten homo, bi, lesbo)
- Sukupuoli-identiteetti (kuten transihminen)
- Vammaisuus tai pitkäaikaissairaus
- Ulkonäkö (kuten ihonväri, pukeutuminen tms.)
- Jokin muu vähemmistö

SYRJINTÄ

Tässä kyselyssä selvitämme syrjintään liittyviä asioita. Syrjintä tarkoittaa sitä, että henkilöä tai ryhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää oikeutusta eriarvoisesti esimerkiksi sukupuolen, iän, uskonnon, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, etnisen alkuperän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella vuoksi. Myös esimerkiksi koulukiusaaminen voi siis olla syrjintää.

K1 Mitkä seuraavista asioista ovat mielestäsi syrjintää? (Kyllä / ei / eos)

- Se, etteivät samaa sukupuolta olevat voi mennä avioliittoon
- Sitä, että asevelvollisuus koskee vain miehiä
- Se, että hyvin toimeentulevat elävät pidempään kuin huonosti toimeentulevat
- Se, että henkilö ei saa palvelua ravintolassa etnisen taustansa vuoksi.
- Se, että työhönotossa edellytetään täydellistä suomen kielen taitoa, vaikkei se työn tekemisen kannalta ole välttämätöntä.
- Se, että etninen alkuperä estää työn saamisen, vaikka hakija olisi muuten pätevä haettavaan tehtävään
- Se, että seksuaalivähemmistöön kuuluvaa henkilöä nimitellään
- Se, että pyörätuolia käyttävä henkilö ei portaiden vuoksi pääse sisälle kirjastoon tai kauppaan
- Se, että nuorten työttömyys on korkeampi kuin muiden
- Se, että maahanmuuttajien työttömyys on korkeampi kuin muiden
- Se, että koulun uskonnonopetus on pakollista evankelisluterilaisen kirkon jäsenille
- Se, että koulun yhteisissä juhlissa on uskonnollisia osuuksia

K2 Oletko havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää viimeisten 12 kuukauden aikana seuraavissa paikoissa tai tilanteissa? (kyllä usein / kyllä joskus / en ollenkaan / eos)

- koulussa
- työelämässä
- kodissa
- nuorisopalveluissa (kuten nuorisotaloilla) (KYSYTÄÄN VAIN ALLE 25-VUOTIAILTA)
- urheiluseuroissa
- muissa harrastuksissa
- kahviloissa tai baareissa
- nuorten suosimissa hengailuympäristöissä (ostarit jne.)
- kadulla kulkiessa
- internetissä
- TV:ssä, radiossa tai lehdissä
- sosiaali- ja terveyspalveluissa (kuten lääkärin vastaanotolla)
- armeijassa (KYSYTÄÄN VAIN VÄHINTÄÄN 18-V. MIEHILTÄ)
- asunnonsaannissa
- viranomaisten taholta (KELA, poliisi...)

(KYSYTÄÄN JOS AINAKIN JOSSAIN K2 KOHDASSA KYLLÄ)

K3 Entä nuorten syrjinnän saamat muodot? Kuinka usein olet havainnut seuraavia? (usein / joskus / en ollenkaan/ eos)

- Vähättely tai aliarvioiminen

- Ryhmän ulkopuolelle jättäminen
- Pilkkaaminen ja nimittely
- Fyysinen väkivalta
- Väkivallalla uhkaaminen
- Syrjintä työn, palvelujen, luottamustoimien tms. saamisessa
- Tilojen tai palvelujen esteellisyys (esim. liuskojen tai hissien puuttuminen, verkkopalvelujen esteellisyys)

K4 Entä oletko itse JOSKUS kokenut joutuneesi syrjityksi?

(1 kyllä usein / 2 kyllä joskus / 3 ei / eos)

(KYSYTÄÄN VAIN, JOS AINAKIN JOSKUS JOUTUNUT SYRJITYKSI, ELI JOS K4 = 1 TAI 2)

K5 Oletko joskus kokenut syrjintää seuraavista syistä johtuen?

(Kyllä / ei / eos)

- Ikä
- Ulkonäkö
- Pukeutumistyyli
- Ihonväri
- Etninen tausta
- Uskonto tai vakaumus
- Poliittiset näkemykset
- Sukupuoli
- Sukupuoleen liittyvien odotusten rikkominen
- Sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu
- Seksuaalinen suuntautuminen
- Kielitaito
- Puhetapa tai aksentti
- Terveystila
- Köyhyys
- Rikkaus
- Vammaisuus
- Epämuodikkuus
- Muu, mikä? _____

(KYSYTÄÄN VAIN, JOS AINAKIN JOSKUS JOUTUNUT SYRJITYKSI, ELI JOS K4 = 1 TAI 2)

K6 Missä tilanteissa olet kokenut syrjintää?

(Kyllä / ei / eos)

- koulussa
- työelämässä
- kodissa
- nuorisopalveluissa (kuten nuorisotaloilla)
- urheiluseuroissa
- muissa harrastuksissa
- kahviloissa ja baareissa
- nuorten suosimissa hengailuympäristöissä (ostarit jne.)
- kadulla kulkiessa

- internetissä
- TV:ssä, radiossa tai lehdissä
- sosiaali- ja terveyspalveluissa (kuten lääkärin vastaanotolla)
- armeijassa (KYSYTÄÄN VAIN VÄHINTÄÄN 18-V. MIEHILTÄ)
- asunnonsaannissa
- viranomaisten taholta (KELA, poliisi...)

(KYSYTÄÄN VAIN, JOS AINAKIN JOSKUS JOUTUNUT SYRJITYKSI, ELI JOS K4 = 1 TAI 2)

K7 Milloin olet joutunut syrjinnän kohteeksi? (valitse yksi)

- Joudun edelleen
- Viimeisen 12 kuukauden aikana
- 1–5 vuotta sitten
- Kauemmin aikaa sitten

(SYRJINTÄÄ KOKENEILLE, ELI JOS K4 = 1 TAI 2)

K8A Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä? 4= täysin samaa mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, vai 1=täysin eri mieltä, 99= eos)

- Kokemani syrjintä on ollut jatkuvaa
- Kokemallani syrjinnällä on ollut haitallisia vaikutuksia elämääni
- Kokemallani syrjinnällä on ollut myönteisiä vaikutuksia elämääni (kuten positiivinen taistelijahenki)
- Olen kertonut syrjinnästä jollekin
- Olen saanut apua syrjintään
- Syrjintätapausten selvittely johti laajempiin toimenpiteisiin, kuten toimintakäytäntöjen tai ohjeiden muuttamiseen

(KAIKILLE)

K8B Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä? 4= täysin samaa mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, vai 1=täysin eri mieltä, 99= eos)

- Olen syrjinnän uhan/pelon takia välttänyt menemästä johonkin paikkaan
- Tiedän oikeuteni, jos joutuisin syrjinnän uhriksi
- Tiedän kenen puoleen voisin kääntyä kohdatessani syrjintää tai todistaessani syrjintä
- Jos sinua syrjittäisiin esimerkiksi ravintolassa tai pankissa, valittaisit asiasta
- Syrjintään puuttuminen on tärkeää
- Syrjinnän uhreille on tarjolla apua
- Nykyiset syrjintää ehkäisevät toimet ovat tehokkaita
- Positiivinen erityiskohtelu on hyvä tapa kamppailla esimerkiksi sukupuoli- ja etnistä syrjintää vastaan
- Kiintiöt, esimerkiksi sukupuolikiintiöt, ovat hyvä tapa kamppailla syrjintää vastaan
- Suomessa suhtaudutaan hyväksyvästi ihmisten erilaisuuteen
- Suomessa on liian vahva samanlaisuuden paine
- Minulla on samat oikeudet, kuin kaikilla muillakin
- Saan vapaasti olla sellainen kuin olen
- Saan tarvittaessa apua perheeltäni, ystäviltäni, sukulaisiltani, naapureiltani tai muilta läheisiltäni

K9 Oletko itse puuttunut havaitessasi syrjintää? (Kyllä usein / kyllä joskus / ei / eos)

K10 Entä oletko itse ollut mukana syrjimässä muita?
(Kyllä usein / kyllä joskus / ei / eos)

SYRJÄYTYMINEN

K12 Nykyään puhutaan paljon nuorten syrjäytymisestä. Missä määrin syrjäytyminen johtuu mielestäsi seuraavista asioista? (4= paljon, 3= jonkin verran, 2 = vähän, 1 = ei lainkaan, 99 = EOS)

- Koulutuksen puutteesta
- Työpaikan puutteesta
- Ystävien puutteesta
- Joutumisesta huonoon seuraan
- Tulevaisuudenuskon puutteesta
- Epäterveellisistä elämäntavoista
- Harrastuksien puutteesta
- Omasta laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä
- Rahan tai toimeentulon puutteesta
- Ihmisten epätasa-arvoisista lähtökohdista (kuten vaikeasta lapsuudesta)
- Biologisista tai perinnöllisistä lahjakkuuseroista
- Yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuudesta
- Omasta halusta
- Syrjinnästä
- Tieto- ja viestintätekniikan osaamattomuudesta
- mielenterveysongelmista
- yhteiskunnan huonosta taloustilanteesta
- siitä, että asuu kaukana harrastuspaikoista ja palveluista
- siitä, että asuu paikassa josta puuttuu julkinen liikenne

K13 Kuinka paljon koet epävarmuutta tai turvattomuutta seuraaviin asioihin liittyen? (LUETTELLE)
(5=erittäin paljon, 4=melko paljon, 3=ei paljon eikä vähän, 2=melko vähän, 1=erittäin vähän tai ei ollenkaan, 99=ei osaa sanoa)

- opiskelu
- työn saaminen
- perheenjäsenten turvallisuus ja hyvinvointi
- parisuhde / seurustelu
- oma toimeentulo
- asuinympäristön turvattomuus
- itseen kohdistuva fyysinen väkivalta
- itseen kohdistuva henkinen väkivalta
- itseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta
- oma yksinäisyys
- oma syrjäytyminen
- oma terveys

TULEVAISUUS

K14 Seuraavaksi esitän pari tulevaisuuteen liittyvää kysymystä. Miten suhtaudut seuraaviin asioihin? (5=erittäin optimistisesti, 4=optimistisesti, 3=en optimistisesti enkä pessimistisesti, 2= pessimistisesti, 1=erittäin pessimistisesti)

- Oma tulevaisuutesi
- Suomen tulevaisuus asuinmaana
- Maailman tulevaisuus ylipäänsä

K15 Miten paljon uskot voivasi vaikuttaa oman elämäsi kulkuun? Kerro mielipiteesi asteikolla yhdestä kymmeneen, jossa 1=en lainkaan ja 10=paljon. (1=en lainkaan – 10=paljon)

SOSIAALINEN ELÄMÄ

K16 Kuinka usein tapaat kavereitasi?

K17 Kuinka usein puhut puhelimesta kavereidesi kanssa?

K18 Kuinka usein olet nettiyhteydessä kavereidesi kanssa?

- Päivittäin tai lähes päivittäin
- Suunnilleen joka viikko
- Suunnilleen joka kuukausi
- Muutaman kerran vuodessa tai harvemmin
- En koskaan
- En osaa sanoa

K19 Kuinka monta läheistä ystävää sinulla on?

K20 Onko sinulla ystäviä, perheenjäseniä, työ- tai koulukavereita, harrastuskavereita tai muita läheisiä... (kyllä / ei / eos)

- jotka edustavat eri etnistä ryhmää kuin sinä itse
- jotka edustavat eri uskontoa tai vakaumusta kuin sinä itse
- jotka ovat lesboja, homoja tai bi-ihmisiä
- jotka ovat transihmisiä
- jotka ovat eri-ikäisiä kuin sinä itse
- jotka kuuluvat eri sosiaaliluokkaan kuin sinä itse
- joilla on jokin vamma tai sairaus

K21 Nuorten keskuudessa hyvät ystävät tapaavat usein toisiaan monta kertaa viikossa niin että muodostuu melkein kiinteitä ryhmiä, jengejä, ystäväpiirejä tms. Oletko sinä mukana tällaisessa? (Kyllä / Ei / En osaa sanoa)

K22 Koetko itse kuuluvasi johonkin nuorten tyyliin tai alakulttuuriin (kuten gootti, hoppari, punkkari, hevvari, skeittari tms.)? (Kyllä, paljon / Kyllä, vähän / Ei / En osaa sanoa)

SOSIAALINEN LUOTTAMUS

K23 Oletko sitä mieltä että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko että ihmiset yrittäisivät olla reiluja? Kerro mielipiteesi asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen ja 10, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja. (0–10, eos)

K24 Kuinka paljon luotat seuraaviin ihmisryhmiin? (4=paljon, 3=jonkin verran, 2=vähän vai 1=ei lainkaan, 9=eos) Ihmisiin,...

- jotka edustavat eri etnistä ryhmää kuin sinä itse
- jotka edustavat eri uskontoa tai vakaumusta kuin sinä itse
- jotka ovat eri sukupuolta kuin sinä itse
- jotka kuuluvat eri sosiaaliluokkaan kuin sinä itse
- joilla on jokin vamma tai sairaus
- jotka ovat lesboja, homoja tai bi-ihmisiä
- jotka ovat transsukupuolisia
- jotka ovat nuoria (alle 30-vuotiaita)
- jotka ovat vanhoja (yli 55-vuotiaita)

MAAHANMUUTTO, RASISMI

K25 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa? (5 täysin samaa mieltä / 4 jokseenkin samaa mieltä / 3 ei samaa eikä eri mieltä / 2 jokseenkin eri mieltä / 1 täysin eri mieltä / 99 ei osaa sanoa)

- Olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia
- Harrastus- tai järjestötoiminnassa, jossa olen mukana, on myös maahanmuuttajia
- Minulla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä
- En voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisoikseni
- Rasismi on nuorten keskuudessa vakava ongelma, johon ei puututa tarpeeksi
- Minulle on tärkeää että ystäväni ovat syntyneet Suomessa
- Suomen tulisi ottaa vastaan nykyistä enemmän pakolaisia
- Suomella on velvollisuus auttaa ihmisiä, jotka pakenevat sotaa tai inhimillistä kärsimystä.

PERUSTURVA

K26 Miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat käsitystäsi suomalaisesta perusturvasta, oletko väittämistä 5= täysin samaa mieltä, 4=jokseenkin samaa mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, vai 1=täysin eri mieltä? 99= eos)

- Toimeentuloni on kohtuullisesti turvattu jos jään työttömäksi.
- Talouden puolesta kenen tahansa olisi mahdollista kasvattaa lapsi vaikka yksinään.
- Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisesti turvatut
- Jos olisin työttömänä pitkään, minulla olisi yhteiskunnan takaama mahdollisuus uuteen koulutukseen
- Opiskelun aikainen toimeentulo on kohtuullisesti turvattu
- Sosiaaliturva on niin hyvä, että kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa.

- Nykyisenkaltaista hyvinvointivaltiota ei pitäisi pyrkiä ylläpitämään, sillä se on taloudellisesti kestävämpi.
- Hyvinvointipalveluiden tasoa on pidettävä yllä, vaikka se tarkoittaisi veronkorotuksia.
- Toimeentulotuki passivoi nuoria
- Nuorisotakuu on minulle tuttu
- Nuorisotakuu on parantanut nuorten tilannetta (KYSYTÄÄN VAIN JOS ED. KOHTA = 4 TAI 5)

K27 Aiotko äänestää tämän kevään europarlamenttivaaleissa?

- Kyllä
- Ehkä
- En

K28 Osallistutko johonkin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävän järjestön tai kansalaisliikkeen toimintaan?

- Kyllä, aktiivisesti
- Kyllä, satunnaisesti
- En

K29 Yhteiskunnallisia ja aatteellisia näkemyksiä kuvataan usein erilaisilla ulottuvuuksilla. Miten sijoittaisit itsesi seuraaville ulottuvuuksille? Voit valita minkä tahansa sopivimmalta tuntuvan arvon yhdestä viiteen.

- 1 = vasemmisto, 2, 3, 4, 5 = oikeisto
- 1 = isänmaallinen, 2, 3, 4, 5 = ei-isänmaallinen
- 1 = uskonnollinen, 2, 3, 4, 5 = ei-uskonnollinen
- 1 = vihreä (ympäristöarvoja korostava), 2, 3, 4, 5 = ei-vihreä (ei ympäristöarvoja korostava)
- 1 = arvoliberaali, 2, 3, 4, 5 = arvokonservatiivinen

K30 Onko terveydentilasi ikäisiisi verrattuna

- 1 erittäin hyvä
- 2 melko hyvä
- 3 keskinkertainen
- 4 huono
- 5 vai erittäin huono?

K31 Onko sinulla viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein?

(1 Harvoin tai ei lainkaan 2 Noin kerran kuussa 3 Noin kerran viikossa 4 Lähes joka päivä)

- Niska- tai hartiakipu
- Selän alaosan kipua
- Vatsakipu
- Jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta
- Ärtymistä tai kiukunpurkauksia
- Vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä
- Väsymystä tai heikotusta

TYTYTYVÄISYYS

K32 Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosana-asteikolla 4-10?

K33 Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosana-asteikolla 4-10?

K34 Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi kouluarvosana-asteikolla 4-10?

K35 Kuinka tyytyväinen olet terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4-10?

K36 Kuinka tyytyväinen olet fyysiseen kuntoosi kouluarvosana-asteikolla 4-10?

K37 Kuinka tyytyväinen olet ulkonäköösi kouluarvosana-asteikolla 4-10?

K36 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4-10?

Tutkimusaineistoja käsitteleviä henkilöitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Kaikki kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

Kerättyjä tietoja on suunniteltu yhdistettäväksi viranomaisten muussa yhteydessä keräämiin tietoihin, kuten tulotasoon ja sosioekonomiseen asemaan. Yhdistelyn tekee viranomainen, ja kaikki yksittäistä vastaajaa koskevat tunnistetiedot poistetaan ennen kuin aineistoa luovutetaan tutkimuskäyttöön. Julkaistavista tutkimustuloksista ja taulukoista ei voi tunnistaa vastaajia.

LIITE 2

AVOIMET VASTAUKSET KYSYMYKSEEN K5 OLETKO JOSKUS KOKENUT SYRJINTÄÄ SEURAAVISTA SYISTÄ JOHTUEN? MUU, MIKÄ?

- Aatteellisuus alkoholin suhteen, itsenäisyys ja saavutukset
- Alaikäissyryntä työelämässä
- Alakulttuuri
- Ammatinvalinta
- Ammatinvalinta
- Ammatti / koulutus
- Arvot
- Asenne, eri aaltopituus ajatusten tasolla
- Avovaimon etninen tausta
- Dyslexia
- Ei ollut niin kova
- Epäsosiaalisuus
- Eri instituutioissa (kuten armeijassa tai koulussa) sorrettaan järjestelmällisesti.
- Erilaiset mielipiteet ja elämän asenteet.
- Erilaiset näkemykset/mielipiteet
- Eriävät mielipiteet
- Fyysinen voimattomuus
- Haettiin ilmoituksen mukaan opiskelujen alkuvaiheessa olevaa harjoittelijaa, mutta palkattiinkin toinen jo valmistunut henkilö.
- Harrastusten takia.
- Harrastuksen
- Henkinen sairaus
- Herkkyyden / temperamentin takia
- Hiustyyli
- Hyvin menestyminen koulussa
- Hyvät kouluarvosanat
- Ilkeät huhut
- Ilman syytä
- Internetissä sosiaalisen median sivustoilla tulee antirasismia, jossa valkoisia/heteroita/tavallisia ihmisiä dissataan.
- Isäpuolen takia.
- Kaksikielisyys
- Kateus (muiden)
- Kateus
- Kieltäytyi juomasta alkoholia, mikä aiheutti syrjintää.
- Kiinnostaa asiat, jotka eivät kiinnosta muita.
- Kokemattomuus
- Koko
- koulukiusaaminen
- Koulukiusaaminen
- Koulukiusaaminen
- Koulukiusaaminen
- Koulukiusaaminen
- Koulukiusaaminen
- Koulumenestys ja urheilumenestys
- Koulussa ei ole päässyt porukkaan
- Käyttäytymiseen liittyen.
- Liian hyvä koulumenestys
- Liikuntataito
- Luonne
- Luonne
- Luonteenpiirteenä herkkyy
- Läheisen kuolema
- Maalaisuudesta johtuen
- Maneerit
- Mielenterveyden häiriöt
- Mopolla ajaminen
- Muiden mukaan lähtemättömyys (vastarannalle jääminen)
- Musiikkityyli
- Määrätietoisuus
- Nimi
- Nimittelyä
- Nörtteys
- Ollut vankilassa ja vapautuksen jälkeen vielä leimataan
- Oman käyttäytymisen takia
- Osa-aikaisissa töissä
- Paino
- Pankissa tullut syrjityksi ja virastoissa.
- Perheellisyys

- Perhetilanne
- Pituudesta johtuen
- Poikkeavuus joukosta
- Päihteen käyttö
- Raskauden takia
- Ryhmästä ulos jättäminen
- Se, että pärjää muita paremmin koulussa tai harrastuksissa.
- Se, ettei juo alkoholia eikä mene jonnekin joka viikonloppu
- Seksuaalisen suuntautumiseni kyseenalaistaminen.
- Sosiaalihuollon piiriin kuuluminen (jälkihuoltoonori)
- Sosiaalinen käyttäytyminen alkoholin suhteen, juomattomuus.
- Språk
- Sukunimen vuoksi
- Taidonpuute, on ollut muita huonompi
- Teini-iän kriiseilyn takia
- Teini-iässä liittyvä huolimattomuus ja asioiden unohtelu aiheutti sen, että kaverit alkoivat huumorin kautta vähätellä -> luottamuspuola. Aikansa kestänyt vähättely muuttuu kohteen uskomukseksi. Suvun naisten taholta kokemaa syrjintää mm. urheilullisuutensa johdosta sekä isänsä puoleiseen sukuun liittyen. Kiltit ihmiset eli miellyttämisen haluiset koetaan luotaantyöntävinä. Heidät koetaan heikkona ja uhkana. Ympärillä olevat ihmiset projisoivat kiltteihin ihmisiin omat heikot kohtansa, joista eivät pidä itsessään. Kiltti ihminen on helppo syntipukki.
- Teiniäitiys
- Tiettyyn ryhmään kuulumattomuus
- Ujous
- Ujous
- Ulkopaikkakuntalaisuus
- Uuteen kouluun siirtymisessä
- Viiltelyarvista (aiheutuivat pikkusiskon menetyksestä koituvasta surusta)
- ”Vähän erilainen”, ei massassa mukana
- Yleinen koulukiusaaminen, jää helposti ulkopuolelle
- Yleinen käyttäytyminen
- Ylipaino
- Ylä-asteella vaikea määritellä, perinteistä tyttöjen ulkopuolelle jättämistä.

LIITE 3

VASTAAJAT TAUSTAMUUTTUJITTAIN

SUKUPUOLI	n	%
Nainen	929	49
Mies	974	51
Yhteensä	1903	100
IKÄRYHMÄ	n	%
15–19	627	33
20–24	645	34
25–29	631	33
Yhteensä	1903	100
ÄIDINKIELI	n	%
Suomi	1703	90
Ruotsi	100	5
Muu	100	5
Yhteensä	1903	100
SUURALUE	n	%
Uusimaa	581	31
Etelä-Suomi	373	20
Länsi-Suomi	500	26
Itä- ja Pohjois-Suomi	449	24
Yhteensä	1903	100
ASUMIS- JA PERHEMUOTO	n	%
Yksin asuva	501	26
Kämpis tai soluasunto	81	4
Avio- tai avoliitossa, ei lapsia	452	24
Avio- tai avoliitossa, myös lapsia	164	9
Yksinhuoltaja	26	1
Vanhempien/vanhemman/muun huoltajan luona asuva	643	34
Muu asumis- ja perhemuoto	32	2
Ei vastausta	4	0
Yhteensä	1903	100

OPISKELU	n	%
Peruskoulussa	115	6
Lukiossa	215	11
Ammatillisessa koulutuksessa	259	14
Ammattikorkeakoulussa	190	10
Yliopistossa	230	12
Jossain muualla	25	1
Yhteensä	1034	100
PÄÄASIALLINEN TOIMINTA	n	%
Koululainen tai opiskelija	921	48
Palkkatyössä	705	37
Yrittäjä	34	2
Työtön	114	6
Vanhempainvapaalla	47	3
Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa	21	1
Jokin muu	56	3
Ei vastausta	5	0
Yhteensä	1903	100

Panu Artemjeff, YTM, on yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyyskysymyksiin erikoistunut erityisasiantuntija oikeusministeriön Demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksiköstä.

Päivi Harinen työskentelee sosiologian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen yhteiskuntatieteiden laitoksella.

Heikki Hiilamo toimii sosiaalipolitiikan professorina Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimusalojaan ovat mm. tuloerot, köyhyys sekä vertaileva hyvinvointivaltiotutkimus.

Veronika Honkasalo, VTT, toimii tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hänen väitöskirjansa *Tyttöjen kesken* (2011) käsitteli monikulttuurisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa nuorisotyössä. Honkasalon nykyinen tutkimushanke keskittyy yhdenvertaiseen seksuaalikasvatukseen. Tutkimustaan varten Honkasalo on haastatellut sekä alan asiantuntijoita että nuoria ja analysoinut yläkoulun ja lukion terveystiedon oppikirjoja.

Antti Kivijärvi, YTM, on Nuorisotutkimusverkoston tutkija. Hän on tarkastellut tutkimussissaan etnisyyteen liittyviä kysymyksiä, nuorisotyötä ja nuorten vapaa-aikaa. Tällä hetkellä Kivijärvi tutkii toimeentulotuen varassa elävien ja maahan muuttaneiden nuorten elämäntilannetta ja maahan muuttaneiden nuorten miesten koettua hyvinvointia.

Kaarina Korhonen, VTK, on sosiologian maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa ja valmistee nuorten masennusta käsittelevää progradua. Hän oli korkeakouluharjoittelussa Nuorisotutkimusverkostossa kesällä 2014.

Hannu Lahtinen, VTM, tohtorikoulutettava. Lahtinen työskentelee Suomen akatemian ”Health and political engagement” -tutkimusprojektissa, jossa hän tutkii sitä, miten terveys vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen. Lahtinen on myös tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella, jossa hän valmistee väitöskirjaa äänestämiseen vaikuttavista sosioekonomisista tekijöistä.

Sami Myllyniemi, VTM, on Nuorisotutkimusverkoston tilastotutkija.

Jussi Ronkainen, YTT, toimii nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian johtajana Mikkelin ammattikorkeakoulussa.

Aija Salo, VTK, on Seta ry:n pääsihteeri. Seta on ihmisoikeusjärjestö, jonka tavoitteena on ihmisten yhdenvertaisuus riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta. Seta kouluttaa nuorisoalan ammattilaisia seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta ja tukee hltiq-nuorten vertais- ja vaikuttamistoimintaa. Vuosina 2013–2014 Seta toteutti yhteistyössä Nuorisotutkimusseuran kanssa Hyvinvoiva sateenkaarinuori -hankkeen.

Reijo Sund, dosentti, VTT, yliopistotutkija, toimii yhteiskuntatieteiden menetelmäkeskuksen johtajana Helsingin yliopistossa sosiaalitieteiden laitoksella. Hänen tutkimuksellinen kiinnostuksensa kohdistuu ensisijaisesti soveltavaan yhteiskuntatilastotieteeseen ja tutkimusmenetelmiin liittyvään problematiikkaan, kuten myös tilastolliseen tietojenkäsittelyyn ja rekisteriaineistojen hyödyntämiseen.

Hanna Wass, dosentti, VTT, akatemiatutkija. Viisivuotisessa akatemiatutkijahankkeessaan ”Equality in political participation and vote choice” Wass tutkii rekisteriaineistojen pohjalta vaaliosallistumisessa ilmeneviä vinoumia. Hän on myös mukana Suomen akatemian rahoittamassa tutkimusprojektissa ”Health and political engagement”. Wass on Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen ja vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen toinen vastuullinen tutkija.

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu 15–29-vuotiaiden Suomesa asuvien nuorten arvoja ja asenteita tutkiva julkaisusarja. Vuoden 2014 Nuorisobarometri perustuu 1903 puhelinhaastatteluun, ja sen teemanä on yhdenvertaisuus ja syrjintä.

Nuorten mielestä syrjintää on ennen kaikkea ihmisten eriarvoinen kohtelu. Lähes kaikki (95 %) pitävät syrjintänä sitä, jos joku ei etnisen taustansa takia saa palvelua ravintolassa tai työtä, johon olisi muuten pätevä. Kolme neljäs- tä nuoresta pitää syrjintänä sitä, etteivät samaa sukupuolta olevat voi solmia avioliittoa. Sen si- jaan varsinkaan pojat eivät kovin hyvin tunnista syrjiviksi yhteiskunnan rakenteellisempia eriar- voisuuksia kuten sitä, että hyvin toimeentulevat elävät pidempään kuin huonosti toimeentulevat.

Viimeisten 12 kuukauden aikana nuoriin kohdistuvaa syrjintää on havainnut peräti 85 % vastaajista. Kaikkein yleisin nuorten syrjin- nän areena näyttää olevan media. Myös työssä (43 %) ja koulussa (37 %) nuoriin kohdistu- van syrjinnän havaitseminen on yleistä, samoin nuorten suosimissa hengailuympäristöissä, kun- ten ostareilla, kaduilla, kahviloissa tai baareissa.

Yleisimpiä nuorten syrjinnän saamia muo- toja ovat vähättely tai aliarvioiminen (joita on havainnut 72 %), pilkkaaminen ja nimittely (68 %) sekä ryhmän ulkopuolelle jättäminen (65 %). Puolet nuorista on havainnut väkival- lalla uhkaamista ja kolmannes fyysistä väkival- taa. Rakenteellisemmista syrjinnän muodoista tilojen tai palvelujen esteellisyttä tai syrjintää on havainnut 35 %, syrjintää työn, palveluiden, luottamustoimien tms. saamisessa 31 %.

Enemmistö (55 %) kaikista nuorista kokee tulleen jossain elämänsä vaiheessa syrjityk- si. 30 % syrjintää kokeneista arvioi syrjinnän

luonteeltaan jatkuvaksi. Suurin osa syrjinnän uhreista viittaa suhteellisen kauan sitten tapah- tuneisiin syrjintäkokemuksiin. Vain 4 % kaikista nuorista sanoo parhaillaan joutuvansa syrjin- nän kohteeksi, 13 % viimeisten 12 kuukauden aikana.

Vajaa kolmannes (31 %) kaikista nuorista sanoo itse olleensa mukana syrjimässä muita. Niitä, joilla ei ole omia kokemuksia syrjinnästä tekijänä eikä uhrina on 37 %. Pelkästään syrjin- nän kohteeksi joutuneita on 32 % ja pelkästään muiden syrjinnässä mukana olleita 8 %. Sekä syrjijänä että syrjittynä on kyselyn mukaan ollut 23 % nuorista. Varsin usein samat nuoret näyt- tävät siis olevan niin uhreja kuin tekijöitäkin.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat kokeneet jonkin verran kantaväestön nuoria enemmän syrjintää, varsinkin usein syrjityksi tuleminen on yleisempää. Kokemus kuulumi- sesta mihin tahansa vähemmistöön on vahvas- ti yhteydessä syrjintäkokemuksiin. Erityisesti ulkonäkö altistaa syrjinnälle, mikä näyttäisi kos- kevan varsinkin tyttöjä ja alle 20-vuotiaita. Tytöt ovat kaiken kaikkiaan poikia alttiimpia syrjin- nälle, mutta erityisesti sukupuolesta johtuva syr- jintä on yleisempää: pojista 5 %, mutta tytöistä peräti 18 % kokee joutuneensa sukupuolensa takia syrjityksi.

Suomenkielisistä kantaväestöön luokitelluis- ta nuorista alle 2 % kokee tulleen syrjityksi etnisen taustansa takia mutta suomenruotsalai- sista jo yli 10 %. Toisen sukupolven maahan- muuttajista noin joka viides ja ensimmäisen su- kupolven maahanmuuttajista noin joka kolmas ilmoittaa kokeneensa etniseen taustaansa koh- distunutta syrjintää.

Seksuaalisen suuntautumisen (4 %) ja suku- puoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun (4 %)

takia syrjityiksi tulevien osuudet on suhteutettava sukupuolivähemmistöjen kokoihin. Seksuaalisen suuntautumisen takia vähemmistöön kuuluvista pojista 20 % ja tytöistä 33 % sanoo joutuneensa syrjityksi suuntautumisensa takia. Enemmistö niistä tytöistä, joilla on vahva seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä vähemmistökokemus, on joutunut suuntautumisensa takia syrjityksi.

Syrjinnän paikkojen ja tilanteiden tarkastelussa koulu on omassa luokassaan. Kaikista nuorista 43 % on kokenut syrjintää koulussa, ja peräti 77 % syrjintää ainakin joskus kokeneista nuorista on joutunut syrjinnän uhriksi nimenomaan koulussa. Syrjintä on yleisempää peruskoulussa ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa, harvinaisempaa lukioissa ja korkeakouluissa.

Nuoren ulkomaalaistausta kasvattaa sekä syrjinnän kokemisen riskiä että todennäköisyyttä havaita sitä. Maahanmuuttajataustaisten

kokema syrjintä paikantuu yhtäältä epämuodollisiin vapaa-ajan ”hengailutiloihin”, toisaalta etenkin ensimmäisen polven maahanmuuttajat ovat muita useammin kokeneet syrjintää myös asunnon saannissa ja viranomaisten taholta.

Syrjinnän uhriksi joutuneet nuoret luottavat muita selvästi vähemmän kanssaihmiisiin, he suhtautuvat muita pessimistisemmin tulevaisuuteen, ja heidän uskonsa omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa elämänsä kulkuun on heikompaa. Syrjinnän uhrin kokevat muita nuoria enemmän turvattomuudentunteita, etenkin liittyen omaan syrjäytymiseen ja yksinäisyyteen. Heillä on muita vähemmän läheisiä ystäviä, he tapaavat ystäviään harvemmin ja ovat tyytymättömämpiä ihmissuhteisiinsa. Syrjityillä on muita enemmän säännöllisiä terveysoireita, ja he ovat keskimääräistä tyytymättömämpiä niin terveydentilaansa kuin elämäänsä kaiken kaikkiaan. Nuorten syrjintäkokemukset ovat siis vahvasti yhteydessä moniin pahoinvoinnin osoittimiin.

SAMMANDRAG

Ungdomsbarometern är en publikationsserie som undersöker värderingar och attityder hos ungdomar i åldern 15–29 år bosatta i Finland. Barometern har genomförts årligen sedan 1994. År 2014 bygger Ungdomsbarometern på 1 903 telefonintervjuer och dess tema är likabehandling och diskriminering.

Enligt de unga är diskriminering framför allt att människor behandlas olika. Nästan alla (95 %) ansåg att det är diskriminering om en person på grund av sin etniska bakgrund vägras betjäning på en restaurang eller vägras ett jobb som personen annars skulle ha kompetens för. Tre av fyra unga anser det vara diskriminering att personer av samma kön inte kan ingå äktenskap. Däremot är särskilt pojkar inte så bra på att lägga märke till mer strukturell ojämlikhet i samhället, till exempel att personer som har det ekonomiskt bra ställt lever längre än personer som har det ekonomiskt sämre ställt.

Under de senaste 12 månaderna har hela 85 % av svarspersonerna lagt märke till diskriminering av unga. Medierna förefaller vara den allra vanligaste arenan för diskriminering av unga. Många har också lagt märke till att unga blivit diskriminerade på jobbet (43 %) och i skolan (37 %), likaså i miljöer där unga gärna håller till – i köpcentra, på gator, kaféer eller barer.

De vanligaste formerna av diskriminering som unga möter är ringaktning eller nedvärdering (72 % har lagt märke till detta), hån och skällsord (68 %) samt uteslutning (65 %). Hälften av de unga har lagt märke till hot om våld och en tredjedel fysiskt våld. Av mer strukturella former av diskriminering har 35 % lagt märke till bristande tillgänglighet till lokaler eller service medan 31 % har lagt märke till

diskriminering när det gäller att få jobb, service, förtroendeuppdrag eller liknande.

Majoriteten (55 %) av de unga upplever sig ha blivit diskriminerade någon gång i livet. Av dem som blivit diskriminerade bedömer 30 % att diskrimineringen varit fortgående. De flesta som blivit diskriminerade hänvisar till diskrimineringserfarenheter som de haft för relativt länge sedan. Bara 4 % av alla unga säger att de blir diskriminerade just nu, 13 % under de senaste 12 månaderna.

En knapp tredjedel (31 %) av alla unga säger att de själva varit med om att diskriminera andra. 37 % har ingen egen erfarenhet av att diskriminera någon eller själv bli diskriminerad. 32 % har enbart utsatts för diskriminering medan 8 % har enbart varit med om att diskriminera andra. Enligt enkäten har 23 % av de unga både diskriminerat och själva blivit diskriminerade. Rätt ofta förefaller alltså samma unga vara såväl offer som förövare.

Unga med invandrarbakgrund har blivit diskriminerade i något större utsträckning än unga i den infödda befolkningen, framför allt är det vanligare att bli diskriminerad ofta. Upplevelsen av att höra till en minoritet, av vilket slag det än är, har ett starkt samband med diskrimineringserfarenheter. Det är särskilt utseendet som ökar risken för diskriminering, vilket framför allt förefaller gälla flickor och personer under 20 år. Överlag löper flickor större risk för att bli diskriminerade än pojkar, men det är i synnerhet diskriminering på grund av kön som är vanligare: av pojkarna upplever 5 % men av flickorna hela 18 % att de blivit diskriminerade på grund av sitt kön.

Av finskspråkiga unga som kategoriserats som tillhörande den infödda befolkningen

upplever mindre än 2 % att de blivit diskriminerade på grund av etnisk bakgrund, mot över 10 % av finlandssvenska unga. Av andra generationens invandrare uppger omkring var femte och av första generationens invandrare omkring var tredje att de blivit diskriminerade på grund av etnisk bakgrund.

Andelen unga som blivit diskriminerade på grund av sexuell läggning (4 %) eller könsidentitet eller könsuttryck (4 %) måste ställas i relation till de sexuella minoritetsgruppernas storlek. Av de unga som tillhör en minoritetsgrupp på grund av sexuell läggning säger 20 % av pojkarna och 33 % av flickorna att de blivit diskriminerade på grund av sin läggning. En majoritet av flickorna med en stark minoritetsupplevelse i samband med sin sexuella läggning har blivit diskriminerad på grund av sin läggning.

Vid granskningen av platser och situationer där diskriminering förekommer är skolan i en klass för sig. Av alla unga har 43 % blivit diskriminerade i skolan, och hela 77 % av de unga som åtminstone någon gång blivit diskriminerade har uttryckligen blivit det i skolan. Diskriminering är vanligare i grundskolan och i läroanstalter på andra stadiet, mer sällsynt i gymnasier och högskolor.

Utländsk bakgrund ökar risken för en ung person att bli diskriminerad och även sannolikheten för att lägga märke till det. Diskriminering av unga med invandrarbakgrund förekommer dels på informella platser där unga "hänger" på fritiden, men dels har framför allt första generationens invandrare oftare än andra blivit diskriminerade också när det gäller att få bostad samt från myndigheternas sida.

Unga som blivit utsatta för diskriminering har klart mindre tilltro än andra till sina medmänniskor, de har en mer pessimistisk inställning till framtiden och deras tro på sin egen möjlighet att påverka sin framtid är svagare. De som blivit utsatta för diskriminering har mer känslor av otrygghet än andra unga, framför allt när det gäller deras egen marginalisering och ensamhet. De har färre nära vänner än andra, de träffar sina vänner mer sällan och är missnöjdare med sina mänskliga relationer. De som blivit utsatta för diskriminering har regelbundna hälsoproblem i större utsträckning än andra och är missnöjdare än genomsnittet både med sitt hälsotillstånd och med sitt liv över huvud taget. Ungas upplevelser av diskriminering har alltså ett starkt samband med många indikatorer på illabefinnande.

SUMMARY

The Youth Barometer is a series of publications studying the values and attitudes of young people aged 15 to 29 living in Finland. It has been implemented annually since 1994. The 2014 Youth Barometer is based on 1,903 telephone interviews, and its theme is equality and discrimination.

According to young people, discrimination means, above all, unequal treatment of people. Almost all of them (95%) regard it as discrimination if, due to their ethnic background, a person is not served in a restaurant or does not get a job he or she is otherwise qualified for. Three out of four young people regard it as discrimination that same-sex couples cannot marry. However, especially boys do not find that the more structural inequalities in society are particularly discriminatory, such as the fact that those who are financially better off generally live longer than those with a lower income.

As many as 85% of the respondents had noticed discrimination against young people over the past 12 months. The media seems to be the most common arena for youth discrimination. It is also common to observe discrimination against young people at work (43%) and at school (37%), as well as in places where young people like to hang around, such as in shopping centres, streets, cafés or bars.

The most common forms of discrimination against young people include belittling or underestimating (observed by 72%), ridiculing and name-calling (68%), and excluding a person from the group (65%). Half of young people have noticed a threat of violence and one in three actual physical violence. Of the more structural forms of discrimination, 35% have noticed inaccessibility or discrimination in

facilities or services and 31% in getting a job, receiving services, gaining positions of trust, etc.

The majority (55%) of all young people find that they have been discriminated against at some stage in their lives, and 30% of them consider this discrimination to be continuous in nature. Most victims of discrimination refer to experiences of discrimination that have taken place a relatively long time ago. Only 4% of all young people told that they are currently being discriminated against, 13% over the past 12 months.

Just under one in three (31%) of all young people admit that they are involved in the discrimination of other people. Those with no personal experience of discrimination either as a discriminator or a victim of discrimination account for 37% of the respondents. Those you have experienced personal discrimination account for as many as 32% and those who have been involved in the discrimination of others constitute 8% of the respondents. According to the questionnaire, 23% of young people have either discriminated against others or been discriminated against. Therefore, it seems to be the same young people who are often both victims and perpetrators.

Young people with an immigrant background have experienced somewhat more discrimination than those of the original population: especially being discriminated against is more common. Being part of any kind of minority is strongly related to experiences of discrimination. Appearance in particular is a factor in discrimination: this would apply especially to girls and to young people under the age of 20. All in all, girls are more susceptible to discrimination than boys, but gender-based discrimination in

particular is more common: 5% of boys and as many as 18% of girls find that they have been discriminated against due to their gender.

Less than 2% of young people classified as Finnish-speaking members of the original population and as many as over 10% of young Swedish-speaking Finns find that they have been discriminated against due to their ethnic background. One in five of the second-generation immigrants and one in three of first-generation immigrants say that they have experienced discrimination due to their ethnic background.

The share of those who have been discriminated against due to their sexual orientation (4%) and sexual identity or gender expression (4%) must be proportioned to the size of sexual minorities. A total of 20% of boys and 33% of girls belonging to a minority due to their sexual orientation said they were discriminated against for their orientation. The majority of girls with a strong minority experience related to their sexual orientation have been discriminated against due to their orientation.

When examining the places and situations of discrimination, the school is in a class of its own. Of all young people, 43% have been discriminated against at school, and as many as 77% of young people who have been discriminated against have been victims of discrimination specifically at school. Discrimination is more common in comprehensive schools and

upper secondary vocational institutions and less common in upper secondary schools and universities.

A young person's foreign background increases the risk of being discriminated against and the likelihood of observing discrimination. On the one hand, discrimination experienced by people with an immigrant background often occurs in informal 'hang out' places during leisure time but, on the other hand, first-generation immigrants in particular have also experienced more discrimination than others in finding accommodation and in their treatment by the authorities.

Young people who have been victims of discrimination are clearly less trusting of other people, they have a more pessimistic attitude towards the future, and their belief in their own abilities and opportunities to make an impact on their own lives is weaker. Victims of discrimination feel more insecure than other young people, especially in relation to their own social exclusion and loneliness. They have fewer close friends than others, they meet their friends less often, and they are less happy about their relationships. Victims of discrimination have more medical symptoms that occur on a regular basis and, on average, they are less satisfied with their state of health and life in general. Therefore, young people's experiences of discrimination are strongly connected to many indicators of mental ill health.

IHMISARVOINEN NUORUUS

Nuorisobarometri 2014 pureutuu yhdenvertaisuuteen ja syrjintään. Nuoriin kohdistuvan syrjinnän havaitseminen paljastuu niin yleiseksi, että sitä voi pitää jopa nuorten arkea leimaavana piirteenä. Enemmistö kaikista nuorista kokee itsekkin tulleen jossain elämänsä vaiheessa syrjityksi. Yleisyyden ohella julkaisussa selvitetään monipuolisesti syrjinnän saamia muotoja, paikkoja, syitä, syrjintään puuttumista ja sen seurauksia niin uhreille kuin tekijöillekin. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta voidaan lukea myös Nuorisobarometrin perinteisiä kysymyksiä yhteisöllisyyksistä, turvattomuuden kokemuksista, sosiaalisesta luottamuksesta ja tulevaisuudenuskosta. Osoittautuu, että nuorten syrjintäkokemukset ovat vahvasti yhteydessä moniin pahoinvoinnin oireisiin. Syrjinnän uhreilla on myös muita enemmän säännöllisiä terveysoireita, ja he ovat keskimääräistä tyytymättömämpiä niin terveydentilaansa kuin elämäänsä kaiken kaikkiaan.

Nuorisobarometri on toteutettu vuodesta 1994 alkaen. Seurantatietoa nuorten arvoista ja kokemuksista on siis jo 20 vuoden ajalta. Tämänkertaisen barometrin tietolähteenä ovat 1903 puhelinhaastattelua kuvaavat kaikkien Suomessa asuvien 15–29-vuotiaiden näkemyksiä entistä tarkemmin, sillä ensimmäistä kertaa mukana otoksessa ovat myös muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat nuoret.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

